

UNIVERSITATEA DE MEDICINA
FACULTATEA DE MEDICINA
FACULTATEA DE STIINTE SI TEHNIC

RETORICA ȘI STILISTICA

8 - OCT. 2013

RETORICA ȘI STILISTICA

INTOCMITA CONFORM PROGRAMEI OFICIALE

CU O INTRODUCERE ASUPRA GENURILOR LITERARE

UN APENDICE DE EXEMPLE

ȘI UN

DICȚIONAR DE NUME PROPRII LITERARE

DE

CRISTU S. NEGONESCU

Licențiat în litere și filosofie

PROFESOR

*Fost inspector și director al învățământului primar normal,
urban și rural*

Manual aprobat de ministerul instrucțiunii -
pentru școlile secundare

EDIȚIUNEA III
revădută și completată

775 JUN. 1973

BUCURESCI

EDITURA LIBRARIEI H. STEINBERG

TIPOGRAFIA MODERNA, CR. LUIS

Strada Selari 18.

Str. Academiei, 24.

1896

T te exemplarele vor fi numerotate și semnate de autor.

Neisacian

INTRODUCERE

DESPRE GENURILE LITERARE

Impresiunile și cugetările omului, fie ele rostite prin viu-graiū, fie exprimate prin scris, pot fi comunicate în două forme: în *proză* și în *poesie*.

Deosebiri între *proză* și *poesie* sunt multe.

Proza se întrebuintează în viața practică și de toate zilele; prin ea expunem numai adevăruri și întâmplări, adresându-ne mai mult minții. Producțiunile prosaice sunt alcătuite din frase și periode, în așa chip așezate, ca să dea un înțeles limpede, lămurit și desăvârșit. Prin *proză* instrui și convingem.

Poesia, dinpotrivă, în loc să se adreseze minții, ea se îndreaptă inimii; ea caută să ne încante și să ne atâte înclipuirea, povestindu-ne întâmplări duiōse și sentimentale. Prin *poesie* comunicăm semenilor noștri simțirile și impresiunile mai înalte și mai delicate. În *poesie* se preferă limbajul ales, figurat și un stil cât se poate de bogat și înpodobit.

Poesia ne încălzește, prosa e mai rece și mai simplă¹⁾. Limba pōesiei se distinge prin expresiuni și întorsături îndrăznețe și îi convin mai ales figurile în cuvinte și'n cugetări; limbagiul prosei nu se supune formelor simetrice, el e mai liber, mai sobru și mai precis.

Afară de deosebiri de conținut, dintre poezie și prosă, forma poeziei încă diferă foarte mult de cea a prosei.

Poetul, pentru a obține efecte mai plăcute, își măsoară și alege cuvintele, așezându-le în *versuri*, ast-fel, ca să producă o oare-care musicalitate, a căreia armonie să ne încante urechia și să ne transporte.

Prosatorul nu se îngrijesce de toate acestea; el caută să ajungă la alt scop prin opera sa; dēnsul vrea să instruiască, să lămurască și să convingă prin argumente.

Poesie vom găsi deci în toate producțiunile lirice, în poeme, în drame și în tragedii; în prosă sunt numai cercetările istorice, descrițiunile, narrațiunile, documentele, etc.²⁾

Fiind-că producțiunile ambelor categorii sunt multiple și variate, de aceea spre a ușura studiul lor, ele s'au împărțit în mai multe grupuri, cu divisiuni și sub-divisiuni. Noi ne vom ocupa aci numai de împărțirile producțiunilor în prosă. Ele sunt în număr de trei, și anume:

1) M. A. Henry, *Cours pratique et raisonné de style*, pag. 292.

2) Se notéză că această dinstincțiune nu e absolută; căci și prosa — prin conținutul ei, prin limba și stilul întrebuințat — pōte să fie poetică, bună-ōră cum este așa numita *proasă ritmată*, în care scriitorul își meșteșugese opera sa, cum ar face-o și într'o poezie versificată.

- I. *Genul istoric* (genus historicum).
- II. *Genul didactic* (genus rationale, philosophicum).
- III. *Genul oratoric* (genus oratoricum).

Genul istoric

Genul istoric, cuprinde toate scrierile cari tratăză despre évenimentele petrecute în realitate sau numai închipuite, sau cari naréză faptele unei persoane însemnate, ale unui popor sau ale mai multor persoane și popóre de odată, săvêrșite într'un timp óre-care sau într'o epocă mai îndelungată.

Acel ce se îndeletnicesce cu scrierea istoriei se numesce *istoriograf*.

Isvórele genului istoric sunt de doué feluri: *nescrise* și *scrise*. De amêndoué istoriograful trebuie să se foloséscă când întreprinde o scriere istorică.

Isvórele nescrise sunt: tradițiunile, literatura poporană, monumentele și antichitățile.

Isvórele scrise sunt: documentele, inscripțiunile, cronicile, scrierile etnografice, de călătorii și de geografie.

Isvórele nescrise. — *Tradițiune* se numesce o amintire pe care cei bătrâni o povestesc prin viu graiú generațiunilor tinere, amintire pe care și cei bătrênî la rëndul lor aú audit-o de la strămoșii lor. Narățiunea despre Remus și Romulus alăptați de o lupóică, e o tradiție.

În istoria română sunt multe tradițiuni, așa d. e.: *descălicarea lui Dragoș-Vodă în Moldova*; *fuga lui Stefan-cel-Mare la mănăstirea*

Némțului ; întemeierea orașului *București de către păstorul Bucur*, ș. a.

Academicianul S. F. Marian a făcut o culegere bogată de tradițiuni.

Scrierile cunoscute asupra fundărei diferitelor localități, precum și narațiunile ce sunt legate de fie-care localitate, constituie atâtea tradițiuni: tradițiunile se mai numesc și *legende*, pentru că se presupune că faptele povestite, au un fond de adevăr foarte mic, și sunt mai mult de domeniul invențiunei și al închipuirei; deci istoriograful trebuie să utilizeze cu mare precauțiune tradițiunile.

Literatura poporană, după cum o definesce Bălcescu, e încă un mare izvor istoric. În literatura poporană aflăm nu numai fapte generale, dar ea intră și în viața privată, zugrăvind-ne obiceiurile și arătându-ne ideile și simțimintele vécurilor.

Produțiunile literaturii poporane sunt variate; ele sunt de mai multe feluri, ca: balade, cântece bătrânesci, doine, hore, basme, snóve, ghicitori, etc.

În literatura poporană română, ni s'au păstrat multe fapte sigure și demne de încredere, mai cu sémă în balade, cântece bătrânesci și povești.

Literatura poporană¹⁾ adevăratele cronicele, și ea este expresiunea cea mai vie a caracterului național. Nici Miron Costin, nici Ion Neculcea, nici Grigore Urechia, în cronicile lor, nu pomenesc de comerțul Venetianilor și al Genovesilor cu țările noastre, pe când cântecul popular umple acea lacună cu două cuvinte. La notițele prețioase despre relațiunile noastre politico-comerciale, litera-

1) Alecu Russo, în *Fóia societății de cultură din Bucovina*.

tura poporană mai adaugă o largă descriere despre obiceiurile vieții intime și despre organizarea socială a principatelor.

Literatura poporană română a fost studiată de A. Odobescu, B. P. Hasdeu, Gh. Dem. Teodorescu, L. Șăineanu, dr. Gaster, A. Lambrior, Al. Philipide și de alții.

Monumentele și antichitățile sunt urme materiale de lucrări omenesci, rămase de la cei vechi până în zilele noastre. Așa sunt: ruinele de cetăți și de biserici, armele, instrumentele, podurile, ș. a.

Știința care se îndelețnicește cu cercetarea monumentelor și a antichităților se numește *arheologie*.

Piramidele din Egipt sunt mărturie vii despre gradul la care ajunsese arhitectura și cultura egiptenă. *Monumentul triumfal* de la Adam-Klissi (Dobrogea); *Valul* numit al lui Trajan, ce se vede ici-colo prin România; așa numitul *Limes alutanus* (de alungul Oltului), sunt dovezi sigure despre existența și despre gradul artei strategice și militare a Romanilor în Dacia traiană.

Instrumentele, armele, vasele și celelalte obiecte, găsite la Cucuteni (Iași), sunt o dovadă despre prezența unei colonii de slavi în acele locuri.

S'au ocupat la noi cu studiile arheologice: A. I. Odobescu (*Tesaurul dela Pietrôsa*: Cloșca cu puț); Grig. Tocilescu (*Monumentul de la Adam-Klissi*); N. Beldicenu (*Antichitățile de la Cucuteni*) ș.a.

Isvorele scrise. — *Documentele* sunt acte păstrate din timpuri vechi; după felul conținutului,

ele sunt publice sau private: publice, când au un caracter oficial, cum sunt bună-ora: tractatele încheiate între diferite state, legiunile din vechime, hrisóvele de noblețe și de proprietate, etc. private, când cuprind corespondențe și scrisori particulare, foi de zestre, zapise, învoeli între ómeni ș. a.

Documentele sunt sigure și putem să ne întemeiam pe conținutul lor.

Sciința care ne învață cum se citesc documentele și cum se explică înțelesul lor se numește *Paleografie*.

Colectiuni de documente în literatura română avem: *Colectiunea Hurmuzaki*, *Tesaur de monumente*, de Papiu-Ilarian, *Arhiva română* a lui B. P. Hasdeu, *Uricarul* de Theodor Codrescu, *Istoria Românilor* de V. A. Urechiã, ș. a.

Inscripțiunile sunt însemnările, figurele și semnele ce se află săpate pe monumente, pietre funerare, monete, sigiliu, sau pe alte obiecte din vechime. Și prin aceste inscripțiuni, figuru și semne, se pot afla sciri positive din întunericul trecutului. Sciința care se ocupă cu învățarea cetitului și descifrării inscripțiunilor, se numește *Epigrafie*.

Cetirea și explicarea pecetilor se numește *sfragistică*; explicarea emblemelor se numește *heraldică*; iar *numismatica*, se ocupă cu sciința monetelor și a medaliilor.

La noi s'au îndeletnicit cu cetirea inscripțiunilor, Cesar Boleac, Al. Odobescu și Gr. Tocilescu; cu cetirea sigiliilor, V. A. Urechiã; cu numismatica, Dim. A. Sturdza și Mihail Sutz; cu ico-

nôgrafia și emblemele, B. P. Hasdeu și Gr. Tocilescu.

Cronicele sunt operele vechi, scrise mai cu sémă din auđite și după cum au apucat alții; cronicile nu sunt bazate pe documente sau pe înscripțiuni. De multe ori narațiunile din cronicile sunt împodobite cu tot felul de amănunte scornite, după cum de puternică și vie a fost și fantasia celui care povestesc. Istoriograful trebuie să studieze cu precauțiune acest soi de isvor scris și să aibă multă perspicacitate în a scie să desfacă adevărul de neadevăr, căci de multe ori cronicarul pôte să fie călăuzit de fel de fel de interese contrare neamului său poporului, ale căruia fapte și-a propus a le scrie.

Cronicarii români au fost: Nestor Urechia, Grigore Urechia, Miron Costin, Nic. Costin, Nic. Milescu, Nic. Muste, I. Neculcea, Enachi Kogălniceanu, Al. Beldiman, Zilot Românul și alții.

Marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu a strâns toate cronicile în trei volume mari, sub titlul *Letopesițele Moldovei și Valahiei*; de asemenea Grig. Tocilescu a publicat o ediție critică și cu note a operilor cronicarilor Șincai și Zilot Românul; V. A. Urechia, o ediție critică și colaționată a operilor lui Miron Costin, ș. a.

Scrierile *etnografice*, de *geografie* și de *călătorii*, sunt scrierile care se ocupă cu descrierea popórelor, a moravurilor, a localităților și a țărilor. Istoriograful pôte să se folosescă mult de ele; dar trebuie a observa ca să fie scrise în mod imparțial și fără patimă, fără nici o tendință, și ca autorul lor să nu fi avut de pledat nici un inte-

res preconceput. Autorul acestui fel de scrieri trebuie să fi înregistrat numai ceia ce a vădut și ceia ce a audiat.

În literatura română avem opera printului Cantemir, *Descriptio Moldavice*; iar ca descrieri de călătorii relative la Români, scrise în alte limbi, sunt acele ale călugărului Paul d'Alleppo, ale lui Sulzer, ale lui Vaillant, etc.

Scrieri de călătorii făcute în timpurile mai recente sunt ale lui Th. Burada, asupra Românilor din Dobrogea, Istria, Moravia și Asia-Mică; și aceea a lui Ion Nenitescu asupra Românilor din Macedonia.

Afară de aceste isvóre, istoriograful în lumina-rea diferitelor chestiuni, mai recurge și la alte științe, numite *auxiliare*, cum sunt: Cronologia, Antropologia, Filologia, etc.

Specii istoriografice. — Avem mai multe feluri de scrieri istorice.

Se numesce *istoria sacră*, aceia care tratéză despre viața religioasă din trecut, cum este Biblia, Testamentul nou, Profetii, etc.

Istoria profană se numesce istoria popórelor, în evoluțiunile lor economice, culturale și politice.

Istoria economică este când studiază numai traiul unui popor din punctul de vedere al producerii și al comerciului, al bogăției și al schimbului.

Istoria este culturală când se studiază instituțiunile culturale ale unui popor, religie, școlă, iustitie, proprietate, etc.

Politică se numesce istoria, care ne învață.

a scie pozițiunea fie-cărui popor și relațiunile sale internaționale cu cele-l-alte popóre.

Istoria este *generală* sau *universală*, când se ocupă cu traiul tuturor popórelor, din toate timpurile ; istoria este *specială* când tratéză despre un singur popor și despre relațiunile lui cu cele-alte popóre, sau despre o singură periódă anumită.

Națională se numescé istoria care tratéză numai viața unui popor din punctul de vedere național.

Istoria e *filosofică*, când faptele și evenimentele petrecute sunt apreciate dintr'un punct de vedere înalt, filosofic.

Istoria se numescé *critică* când scrutăm faptele și isvórele istorice pentru a vedea dacă ele sunt sau nu adevérate.

Monografia e o operă istorică scurtă care tratéză în mod special despre un singur eveniment, sau despre o singură problemă controversată în istorie.

Memoriū se numescé o scriere istorică, despre un eveniment óre-care, cu caracter istoric sau politic, întocmit de o persónă care a asistat sau a participat la desfășurarea aceluī eveniment.

Biografia e povestirea exactă a vieței unui singur om distins pe un teren óre-care.

Istoriografi. — Cel mai vestiți istorici au fost :

La *Romani* : Cato, Cesar, Salustiū, Titu-Liviū, Tacit, etc.

La *Greci* : Herodot, Tucidide, Xenofon, și alții.

La *Francezi*: Bossuet, Mabillon. Montesquieu, Voltaire, Guizot, Michelet, Mignet, Thiers, Thierry, Taine, Coulanges, Henry Martin, ș. a.

Englezii au avut istorici, pe Hume, Gibon, Carlyle, Bukle, Macaulay, Grote, ș. a.

La *Germani* însemnăm pe Iohann Müller, Puffendorf, Rottek, Schlosser, Ranke, Mommsen, Curtius, etc.

Italia a avut ca istorici mari pe: Machiavelli, Muratori și Cantu.

Iar noi *Românii* am avut cronicari mulți pe cari i-am notat mai sus; dar cei mai însemnați au fost: Gr. Urechia și Miron Costin.

Abia în timpurile mai noue, începe a se scrie istoria nemului român, cu mai multă îngrijire și cu un spirit critic mai științific. Antemergătorii acestei direcțiuni au fost: Mihail Kogălniceanu, care scrise o istorie a Românilor în limba franceză; Nic. Bălcescu, cu magistrala sa «Istorie asupra lui Mihaiu Viteazul»; A. Treb. Laurian, Eliade și alții.

Istoriografi români în viață și cari au pus studiul istoriei pe același nivel cu cercetările istorice din Occident, sunt: B. P. Hasdeu, cel dintâu care a pus bazele istoriei critice și care cu erudiția-i recunoscută a adus multă lumină asupra întemeierii principatelor; V. A. Urechia, care publică o istorie mare a Românilor, bazată pe numeroase documente; Gr. Tocilescu, care publică de asemenea studii interesante de istorie critică și Al. Xenopol, care a publicat în șese volume istoria românilor, folosindu-se de toate isvórelé cunoscute până aci.

Afară de aceștia se mai pot cita între cercetă-

torii istoriei naționale: Episcopul Melhisedec, Baritiu, Ionescu-Gion, ș. a.

Genul didactic

Genul didactic său *instructiv* cuprinde scrierile al căror scop este de a instrui și a fi folositor în viața practică. Genul didactic are de scop de a transmite altora cunoștințele folosite căpătate în științe, litere, arte, meșteșuguri și alte diferite ramuri ale activității omenești. Transmiterea se face prin reguli în care se sintetizează experiențele și abilitatea oamenilor.

Operile didactice se clasază în: *Filosofia*, *Literile* și *Științele*.

Filosofia are și ea mai multe ramuri, și anume: Psihologia, Logica, Morala sau Etica, Estetica și Metafizica.

Literile au și ele împărțiri: Gramatica, cu sub-diviziunile ei: etimologia, sintaxa, stilistica, retorica, poetica și istoria literaturii; Filologia cu mai multe ramuri.

Științele se împart în: Fizice și Matematice. Cele fizice se divid în două grupe: Științele naturale și fizica propriu zisă. Și acestea la rândul lor se sub-divid în alte grupe.

Impărțirea operilor didactice, după conținut.—Operile didactice, după conținutul lor se împart în următoarele 9 genuri: Operă științifică, Manual, Studiu, Analiză literară, Dare de seamă, Comentariul, Disertațiunea, Dialogul și Notița.

Operile științifice se ocupă cu dezvoltarea diferitelor chestiuni științifice și cu aflarea adevărului.

Manualul are de scop popularizarea științelor

și tratéză pe scurt și în linii generale, clare și precise o materie óre-care.

Studiul se numesce o lucrare literară făcută asupra unei chestiuni său probleme óre-care.

Analisa literară se numesce o compunere critică despre un lucru său o carte óre-care.

Darea de sémă este o expunere însoțită de explicațiunii a unei lucrări óre-care. Darea de sémă se mai numesce și disertațiune, mai ales când e făcută prin viú graiú.

Comentarul e o lucrare, prin care autorul caută a explica o altă lucrare, a o limpeđi și a o face înțelésză.

Dialogul său *convorbirea* este o discuție alcătuită din întrebări și răspunsuri.

Notița e un studiu scurt asupra unei chestiuni óre-care.

Ramurile filosofiei. — *Logica* este sciința, care stabilește regulele formale pentru argumentarea justă ¹⁾).

Psicologia se ocupă cu natura sufletului și a facultăților sale studiate prin singurul mijloc al consciinței ²⁾. Ea se ocupă cu observarea, descrierea, clasificarea și explicarea faptelor psihice, cu stările vieței de relațiune și a raporturilor dintre aceste stări ³⁾).

Morala este sciința conduitei său sciința fericii omenesci, ori sciința obiceiurilor său moravurilor omenesci. ⁴⁾

1) Titu Maiorescu, *Logica*.

2) *Dictionn. des sciences phil.*, art. «Psychologie».

3) C. Leonardescu, *Principii de Psiologie*.

4) P. Dulfu, *Etica*.

Estetica este știința care tratează despre frumos și despre desfătările cele mai curate și mai înalțate⁵⁾.

Metafizica este știința cauzelor prime și se ocupă cu studiarea rezultatelor căpătate privitoare la obiectele ce nu cad sub simțurile noastre.

Notițe istorice.—Cei mai mari și mai însemnați filosofi au fost: Socrate, Platon și Aristotel (la Greci); Cicero, Marcu-Aureliu și Seneca (la Romani); Spinozza, Leibnitz, Kant, Hegel și Schopenhauer (la Germani); Bacon, Descartes, Condillac și Auguste Comte (la Francezi); Stuart Mill și Spencer (la Englezi). În literatura română, Căteșmir cu scrierea sa: *Divanul sau gâlcéva înțeleptului cu lumea*, o discuție între corp și suflet; N. Costin, cu scrierea sa *Ceasornicul Domnilor*; iar în timpurile mai recente pe Laurian, care a tradus manualul de filosofie al lui Krug; Simeon Barnuțu, care a ținut mai multe prelegeri asupra *Filosofiei Dreptului*; Titu Maiorescu care a întocmit cea mai bună logică; Leonardescu care a făcut un curs întreg de filosofie, Vasile Conta, cel mai original din toți, care a scris mai multe scrieri filosofice, toate apreciate, între cari cele mai importante sunt: *Teoria fatalismului*, *Incercări de metafizică* și *Teoria undulațiilor universale*.

Ramurile literilor. — *Gramatica* este știința care se ocupă cu cercetările privitoare la limbă, sau știința care ne învață a produce prin ajutorul vorbei în semenii noștri cugetări anumite.

Filologia se ocupă cu știința limbelor, în ceia ce privesce vechimea, înrudirea lor unele cu altele, precum și compararea limbelor între ele.

1) I. Pop. Florențiu, *Estetica*.

Notițe istorice.— S'au distins prin scrieri didactice: La *Romani*, Cicero și Quintilian; la *Greci*, Aristotel și Aristophane; în *Franta* Fénelon, Buffon, La Harpe, Sainte-Beuve, Saint-Marc Girardin și Taine; la *Germani*, Winkelmann, Lessing, Herder, Scherer, Schiller și alții. În *România* s'au distins: Șincai cu *Istoria naturii* și cu o *Gramatică latină*; Petru Maior cu al său *Dicționar român-latin-ungur-nemțesc* precum și cu *Dialogul pentru începutul limbii române*; A. T. Laurian cu *Tentamen criticum. Gramatica română* și cu altele; Timoteiu Cipariu, cu *Gramatica limbii românești*, cu *Arhivul pentru filologie și istorie*, etc.; B. P. Hasdeu cu mai multe lucrări filologice de o importanță netăgăduită, între cari cea mai însemnată e *Magnum Etimologicum*; repositul Al. Lambrior, spiritul priceput în ale filologiei, dela care ne-a rămas o *Carte de citire*, cu modelle de literatură română din timpurile cele mai vechi; Al. Odobestiu, care a studiat poezia populară și a publicat alte multe studii, cari se disting prin claritatea stilului și prin o limbă alasă; dela T. Maiorescu, avem trei volume de critice, cari avură mare înrîurire asupra dezvoltării literaturii românești; Ion Gherea-Dobrogeanu, a publicat studii critice asupra lui Eminescu și asupra curentelor în literatură, etc.

Ramurile științelor. — *Fisice* — Aceste științe tratéză despre cunoșcerea firei lucrurilor așa cum ni se prezintă. Ele se numesc științe pozitive, pentru că sunt exacte în mod absolut.

Științele fizice se împart în științe naturale, cari tratéză despre proprietățile și însușirile lucrurilor, asemănările, neasemănările și lo-

cul ce-l ocupă fie-care în natură; *Fisica* propriu disă, tratăză despre fenomenele, schimbările, precum și despre legile, după care lucrurile se conduc în natură.

Sciințele naturale se împart și ele la rândul lor în: Zoologie, Botanică și Mineralogie.

Fisica propriu disă se împarte în: Chimia, Acustica, Optică, Dinamica, etc.

Matematicile se ocupă cu sciința cunoscerei pozițiunei lucrurilor în spațiu și timp: ele se împart în: Aritmetica, Algebră, Geometria, Arhitectura, Mecanica și Cosmografia.

Notițe istorice.—La Români s'a distins Pliniu cu o *Istorie naturală*, un material foarte bogat pentru cercetători; la Greci, Aristotel scrisse *Istoria animalelor*. Cu Copernic (sec. 17) o eră nouă începe pentru sciințele naturale; el scrisse un tractat asupra sistemului nostru planetar; apoi Galileu, care construi cel dintâiu telescop și făcu mai multe studii și descoperiri astronomice; Kepler și Newton, cari aduseră multă lumină în cosmografie și astronomie.

La începutul secolului 19. Arago întocmesce un tractat de astronomie; St. Hilaire se ocupă cu *Filosofia zoologiei*; Cuvier alcătuesce un tractat de *Anatomie comparată*; Lamarck de asemenea produce lucrări importante de sciințe naturale; Charles Darwin, preconisăză un sistem cu totul nou asupra *Descendinței omului*, întocmesce studii vaste asupra *Selecțiunii* și asupra *Teoriei speciilor*, etc.

La noi Români, sciințele se studiază destul de bine și dacă n'avem înăă oment cari să fi făcut descoperiri, nu e mai puțin adevărat, că profesori

avem distinși, cari au întocmit manuale și tratate scolare, după ultimele descoperiri științifice.

Genul oratoric

Genul oratoric cuprinde cuvântările, fie scrise, fie rostite, cu privire la interese publice sau particulare; genul oratoric aparțin toate producerile elocinței: 1) elocința politică sau a tribunei, 2) militară, 3) judiciară sau a baroului, 4) sacră sau a amvonului, 5) academică sau savantă.

Elocința politică sau a tribunei este aceea care are de obiect de a discuta, în adunările deliberante, asupra afacerilor unei națiuni sau intereselor mari ale Statului; elocința politică se adresează unei țări întregi; ea pune câte odată în chestie sorta și existența unei națiuni.

Discursurile lui Mirabeau, ale Abatelui Maury, Fox, Pitt, au pasionat mai multe generațiuni.

Elocința militară se întrebuintează de un general pentru a susține și aprinde curagiul soldaților săi. Mai cu seamă la cei vechi acest soi de elocință era mult în uz; la cei moderni însă haranga militară și-a pierdut mult din arta-I și importanța de odinioară.

Buletinele și Proclamațiunile ce le adresa Bonaparte armatelor sale, reamintesc întru cât-va tipul discursurilor din antichitate. Ele se disting prin energie și sobrietate.

Elocința judiciară sau *elocința baroului* se exercită în fața judecătorilor pentru a acuza sau a apăra. Știința dreptului e însă-și fondul acestui fel de elocință.

Elocința sacră sau a amvonului, are de scop explicarea adevărilor morale și dogmatice ale religiei. Acest fel de elocință se exercită în fața oamenilor adunați în biserici și temple.

Elocința academică sau savantă se exercită mai cu seamă în Academii și în societățile savante. Elocința academică cuprinde: discursurile de recepțiune, elogiile istorice, raporturile asupra concursurilor literare, harangele și complimentele, memoriile științifice și artistice de erudițiune, discursurile funebre.¹⁾

Cuvântul fie scris, fie vorbit face obiectul Retoriceii, despre care se tratăză mai departe în mod dezvoltat.

1). Vezi Fr. de Caussade, *Rhétorique et genres littéraires*, pag. 120.

RETORICA

DEFINIȚIUNEA ȘI DIVISIUNEA RETORICII

Retorica este arta de a cuvânta bine și frumos
adecă de a vorbi spre a îndupleca sau convinge.

Acel ce pronunță o cuvântare se numește *ora-*
tor; iar cuvântul rostit se numește *discurs*.

Retorica de la *ῥέω*, a curge, adică — cum dice
Molnar — arta prin care noi putem rosti o bine
înlocmită, dulce și frumos curgătoare cuvântare —
Retorica este meșteșugul bunei cuvântări.

Să nu se confunde *Retorica* cu *Elocința*: elo-
cința este talentul de a îndupleca; retorica, arta
care dezvoltă acest talent. Elocința s'a născut îna-
întea regulelor retorice, precum limbele s'aū for-
mat înaintea gramaticii.

Subiectele de care se ocupă Retorica, se pot
reduce la trei clase, pe care cei vechi le aū numit
genuri de cause și anume; genul demonstra-
tiv, genul deliberativ și genul judiciar.
Primul are de obiect mai mult prezentul; al doi-
lea, viitorul; al treilea, trecutul.

În genul demonstrativ oratorul laudă sau defaimă; discursul demonstrativ are de scop a scote la ivelă adevărul și a-l îmbrăca în cuvintele cele mai fermecătoare și armonioase.

Genului *demonstrativ* aparțin: panegiricul, elogiul academic, discursul funebru, predica, cuvântul, conferința, discursul academic și complimentul.

Panegiricul laudă meritele deilor, ale orașelor și omenilor mari, și mai cu seamă virtuțile sfinților părinți. Panegiristiți cei mai de seamă au fost: Isocrate la Greci, Pliniu la Romani, Bourdaloue la Francesi și Sf. Părinți ai Bisericii creștine. În literatura română, panegiricul cel mai frumos este *Cuvântul de laudă al apostolilor Petru și Pavel* de mitropolitul Gr. Tașlac.

Elogiul academic arată viața și meritele literare ale unui membru academic, pe care oratorul îl înlocuesce; se mai numește și *discurs de recepțiune*. Câte odată elogiul academic se ocupă și de meritele unui scriitor, care a adus servicii mari unei literaturi, chiar fără a fi membrul înaltei instituțiuni. Însemnăm aci elogiul adus în Academia română, de Al. Odobescu, memoriei basmistului Ispirescu.

Cele mai frumoase discursuri de recepțiune se pronunță în Academia franceză, la primirea câte unui nou membru. La Bruyère, Fénelon, Voltaire, Buffon, Montesquieu, Ernest Rénan, Camille Doucet, François Coppée, și alți membrii ai Academiei franceze au pronunțat frumoase discursuri la primirea lor în sinul marelui instituțiuni.

În literatura română între cele mai frumoase dis-

cursuri de recepție se pot cita ale membrilor acestei instituții: Papiu-Ilarian, Melchisedec, Hasden, Odobescu. Al. Xenopol, N. Kalinderu, Marian. ș. a.

Discursul funebru se pronunță la ceremoniile funebre, după cum se obișnuia la Egipteni, Celti, Scandinavi, Germani, la Greci, la Romani. In el se laudă faptele virtuose ale celor morți.

Discursuri funebre romănesci se pot cita: *Necrologul lui Ștefan cel Mare*, scris pe la finele secolului trecut¹⁾; acelea pronunțate la înmormântarea bărbaților distinși: C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, ș. a.

S-tii Părinți dederă discursului funebru caracterul religios, care ajunse la perfecțiune în Franția cu Bossuet, Fléchier și alții.

Predica este un discurs religios în care se tratează subiecte de morală și de dogmă. In general subiectul principal al predicii pornesce din biblie sau din învățăturile Apostolilor, pe care clericii îl comentază și-l desvoltă. Formă actuală a predicii datéză numai de la finele secolului XVII. Predicele italianului Savonarola, ale lui Luther, ale lui Massillon și Bourdaloue au rădicat până la cel mai înalt grad elocința amvonului. Elocința religioasă română a avut și ea câțiva demni reprezentanți; cei mai însemnați au fost cei doi mitropoliți, Grigore Taublac al Moldovei (sec. 15) și Antim Ivireanul al Munteniei (sec. 18).

Cuvântul se asemănă cu predica, dar diferă în acea că, tratează numai punctele dogmei creștine

1) Publicat în *Archiva romănescă*, anul 1841, tom. I.

atacate de necredincioși, după cum făceau S-ții Părinți în *apologiile* lor.

Conferința se numește și o *disertațiune* citită într'un cerc mai mult sau mai puțin restrâns, mai cu seamă în scopul de a popularisa știința și literatura, cum se face la *Atheneul român*. Ați ținut conferințe la noi: B. P. Hasdeu, Const. Esarcu, Stef. Mihăilescu, G. D. Theodorescu, Al. Odoheșcu, Gr. Tocilescu, ș. a.

Discursul academic este acela care se pronunță în Academiă, tratând subiecte istorice, literare și filosofice. În această categorie intră, discursul lui Papiu-Ilarian despre *Șinca*, al lui Gr. Tocilescu despre *Cantemir*, al lui Al. Xenopol despre *Mih. Kogălniceanu*, al lui Iosif Vulcan despre *Tichindeal*, ș. a. La acest gen de discursuri se raportează și *complimentele*, care se caracterisază prin o idee, o cugetare scurtă, cuviincioasă și de spirit.

Tot la genul demonstrativ s'ar pute adăuga: unele *toaste*, discursurile de *instalări*, de *inaugurare*, de diferite *festivități școlare*, *solemnități*, etc.

Discursurile de genul demonstrativ au de obiect mai mult *frumosul* și contrariul său, *uritul*.

* * *

În genul de *liberativ* oratorul consiliază sau desconsiliază; discursurile deliberative au de scop marele interese ale unei națiuni, ca: drepturile și datoriile statului față de cetățeni și ale acestora față de stat; relațiunile dintre un popor și altul; chestiunile constituționale și parlamentare, etc. Oratorul în acest caz îndemna pe auditor să-i

primescă propunerile și ideile ; el caută a-l apleca în spre idei mari și generose și cu cât oratorul e mai elocinte, cu atât e mai sigur de succes.

Genul *deliberativ* aparțin discursurile politice ; parlamentare, ținute la *tribună* ; discursurile militare sau *proclamațiunile* ; manifestele partidelor politice și pamfletele politice.

În genul deliberativ s'aū distins : la Greci, Pericle și mai cu sēmă Demostene ; la Romani, A. Cecus, Catone bătrânul, frații Grachi și mai ales Cicerone ; la cei moderni : Mirabeau, Napoléon, Guizot, Gambetta, Clémenceau, etc. dintre Francezi : Pitt, Burke, Fox, Macaulay, Disraeli, Gladstone, etc. dintre Englezi ; în Spania Castelar, etc. etc.

La români se găsec din vechime urme și încercări de elocință politică. Așa în anul 1523, trimisul moldovean Luca Cârja pledază în fața regelui polon Sigismund I, într'un memorabil și magistral discurs pentru alianța Creștinilor în poțriva Turcilor¹⁾. Mai încôce a fost « om bun de vorôvă » și cronicarul Miron Costin.

Niculae Bălcescu în opera sa despre Mihaiū-Vitezul, pune adese-ori în gura personagiilor discursuri, dupē maniera antică, dintre cari cele mai însemnate sunt cele puse în gura lui Mihaiū (pág. 116, 368, 372, 458²⁾). Iar în dizele nôstre elocința politică a luat un avânt, care merge din ce în ce crescând. E de ajuns să cităm numai numele marilor bărbăți, cari aū lucrat pentru întemeierea

1 Aron Densușeanu, *Istoria limbii și literaturii române*, 1885 pag. 211.

2) Ibidem.

României moderne: A. Panu, B. Catargiu, V. Boerescu, C. Bozianu, Negri, Erătianu, Manolache-Kostake, Costaforu, Kogălniceanu; iar în Transilvania fostul profesor Simeon Barnuțiu, e vestit prin discursul său ținut în 2 Maiu 1848 pe Câmpia Libertății, discurs mare în formă, în idei și în spirit, etc.

Discursurile de genul deliberativ au de obiect mai mult utilul și contrariul său, vătămătorul.

* * *

În genul judiciar oratorul acuză sau apără: discursurile judiciare au de scop respectarea justiției și a legilor în ființă.

Genul *judiciar*, aparțin toate discursurile care se pronunță de avocați la bara justiției; aceste discursuri se întemeiază pe chestiuni de drept; cele mai interesante materii pentru un discurs judiciar, ni le oferă procesele criminale, în care avocatul caută să analizeze starea sufletescă a acuzatului; discursurile judiciare se pot reduce la patru specii: pledoariile, memoriile, rechisitoriele și resumatele.

Pledoariile nu sunt, mai nici o dată, scrise; ele se pronunță numai în fața judecătorilor, în procese, fie criminale, fie civile.

Memoriile sunt discursuri judiciare scrise și presintate judecătorilor.

Rechisitoriele sunt discursurile pronunțate de reprezentanții ministerului public, cari sunt însărcinați de lege a face acușatiunea și a cere aplicarea legii.

Resumatele sunt discursurile care se pronunță de președintele unei adunări judiciare, spre a re-

suma debaterile urmate. Ele trebuiesc să fie concise, clare, simple, fără mișcări oratorice și nepărtinitoare.

S'au distins în genul judiciar: Demostene, Eschine la Greci; Cicerone la Romani; Michel de l'Hospital, Et. Pasquier, Patru, și mai târziu Dufaure, Jules Favre, și alții la Francesi; la noi abia în timpul din urmă s'au distins în acest gen, câțiva avocați și juriconsulți mai toți în viață.

Discursurile de genul judiciar au de obiect justul și contrariul său, injustul.

* * *

Retorica propriu zisă, adică arta cuvântărei sau teoria discursului coprinde trei părți: *Invențiunea, dispozițiunea și elocutiunea*.

Oratorul are de îndeplinit, în orî-ce subiect ar voi să trateze, trei funcțiuni: I, de a afla cele ce trebuie să spună; II, de a le rîndui; III, de a le exprima; *Quid dicat, et quo quidque loco, et quo modo.*¹⁾

La aceste trei părți ale Retoriceii se mai adaugă o a patra, *Acțiunea*, care coprinde Mișcările, Pronunțarea și Memoria.

Părțile, care ca nisce stihit — dice Molnar — alcătuesc trupul cel frumos al retoricescii cuvântări, sunt cinci, adică: *aflarea, întocmirea, tălcuirea, ținerea-aminte și grăirea sau povestirea*.

---

1) Cicero, *Orat.*, c. 14.

PARTEA ÎNTEIA

INVENȚIUNEA

Invențiunea ne învață să găsim mijlocele prin cari putem îndupleca sau convinge.

Molnar definesce ast-fel invențiunea :

Aflarea găsește pricinile, dovedirile, adeverrile și ori ce este trebuincios a îndupleca pe a-uditor spre ascultare, și a întemeia cuvântul.

Vięta spirituală a omului se manifestă prin trei facultăți: facultatea de a cugeta, de a simți și de a voi, numite și: inteligență, simțibilitate și voința.

a) Prin inteligență spiritul nostru își poate forma diferitele représin tări; ea se arată prin rațiune și imaginațiune.

b) Prin simțibilitate ne dăm séma de personalitatea noastră și de sentimentele noastre, cari pot fi plăcute ori neplăcute, după cum ne produc plăcere sau neplăcere; câte-odată sentimentele pot fi chiar mixte, când ne produc de odată și plăcere și neplăcere.

c) Prin facultatea voinței, noi tindem spre obiecte din afară de noi, sau căutăm a înlătura pe cele de lângă noi.

La aceste trei facultăți se refer toate mijlocele prin cari putem îndupleca sau convinge.

Spre a îndupleca sau convinge trebuie a proba rațiunii, a place spiritului, a mișca inimele: *Ut probet, ut delectet, ut flectat* (Cic., *Orat.*, c. 21).

Oratorul probază prin *Argumente* sau probe, place prin *Moravuri*, mișcă prin *Pasiună*.

I. — DESPRE ARGUMENTE

Argumentele sunt mijlocele prin cari convingem.

Argumentațiunea coprinde: *argumentele propriu* și *locurile argumentelor* sau *locuri comune*.

A. — *Argumentele propriu* și *disc*.

Argumentele propriu și disc sunt: silogismul, entimema, epichirema, soritul, dilema, exemplul, inducțiunea, analogia și argumentul personal.

Facultatea inteligenței se manifestă prin gândire. Elementele gândirei sunt: noțiunile, judecățile și raționamentele.

Noțiunile le formăm prin abstracțiune din reprezentările ce le avem din viața de toate zilele; combinând două sau mai multe noțiuni și stabilind raportul dintre ele, avem o judecată; din combinarea judecăților formăm raționamentele sau silogisme.

Silogismul (συλλογισμός, raționare împreună cu altul) este derivarea unei judecări din altele; de ordinar trei judecări; judecata derivată se numește *concluziune*, iar judecățile din care se derivă se numesc *premise*.

În orî ce silogism avem trei termîni sau noțiuni fundamentale. Terminul, care forméza subiectul concluziunii, se numește *terminus minor*, predicatul concluziunii, este *terminus major*; iar noțiunea intermediară în amândouă premisele, *terminus medius*. Dintre premise, aceia care cuprinde terminul major și arată prin urmare raportul între terminul major și cel mediu, se numește *maioră* (propositio maior), iar aceia care cuprinde terminul minor și arată raportul între terminul minor și cel mediu, se numește *minoră* (propositio minor).

Exemple :

Toți oamenii sunt muritorî,

Petre e om.

Prin urmare Petre e muritor.

Toți cărbunii sunt combustibili

Tóte diamantele sunt cărbuni

Tóte diamantele sunt combustibile¹⁾.

Si dies est, lux est :

Est autem dies

Igitur lux est.

Trebue a Iubi cea ce ne face fericiti,

Dar virtutea ne face fericiti;

Deci, trebue a Iubi virtutea.

Dupé forma propozițiunii majore, silogismele se impart în silogisme: *categorice*, *ipotetice* și *disjunctive*.

1) T. Maiorescu, *Logica*, pag. 55—56.

După numărul premiselor, silogismele se împart în *simple* și *compuse*.

În discurs raționamentul nu iese nicădată forma aridă a silogismului filosofic, ci oratorul caută a-l împodobi și deghisa astfel în cât să i se potă simți puterea fără a i se zări forma.

Entimema (ἐν θυμῷ, în mintea cui-va) este un silogism scurtat, adică redus la două propozițiuni și anume: *antecedenta* și *consecuenta*. Astfel silogismul de mai sus va deveni entimemă, când vom dice:

Virtutea ne face fericiți
Deci, trebuie a iubi virtutea.

sau sub forma oratorică:

Iubiți virtutea, dacă voiți să fiți fericiți.

Un alt exemplu avem când Mihnea-Vodă (dicea boerilor; cari nu voiaut să iese armele contra Turcilor):

Voi doriți o țară: diceți cel puțin;
Dar ce faceți ore, că s'o dobândim?
Nu faceți nimica; deci, nu vreți să fie.

(Boling.)

Versul:

Servare potui; perdere an possim, rogas?
(Putui a te conserva; intrebă dacă pot a te pierde?)

citată de Quintilian, din *Medea* lui Ovidiu, este o entimemă.

Versul următor din Molière, iarăși ne dă o entimemă:

Quoi! vous êtes devôt et vous vous emportez?
(Ce fel! sunteți cucernic și vă infuriați?)

sau acesta:

Mortel, ne garde pas une haine immortelle.

Silogismul iese numirea de *epichiremă* (ἐπιχίρημα,

sfortăre) sau *argument complet*, când una din premise, sau amândouă, sunt însoțite de probe ; de exemplu :

Dacă soldatul este curajos, nu fuge de război ;
 Peneș este curajos, pentru că s'a distins în bătălie ;
 Deci Peneș nu fuge de război.

N. Costin, vorbind despre surprerea cetăților Moldovei de către Al. Lăpușneanu, după angajamentul dat Turcilor la luarea domniei pentru a doua oră, face asupra acestei fapte deplorabile o apreciere epichiremică, dicând :

Faptele Domnilor, orî laudă, orî ocară le aduc și le resună în lume : de sunt fapte bune, laudă ; de sunt rele, ocară. Nimene nu va lauda această faptă a lui Alexandru Vodă cu risipa cetăților ; iară a-l ocărire pentru aceste stricăciuni ce a făcui cetăților, lumea nu se va putea sătura.

Prin succesiunea raționamentelor, care decurg unele din altele în epichireme, se întâmplă adesea ca un lung discurs să nu fie de cât dezvoltarea gradată a unei singure propozițiuni ; ast-fel discursul lui Cicerone întru apărarea lui Milone se reduce la următoarea epichiremă :

Este permis de a ucide pe orî-ciue ne întinde curse spre a ne răpi viața ; legea naturală, dreptul ginților, exemplele o probază ;

Dar, Clodius a întins curse lui Milone ; armele sale, soldații săi, uneltirile sale, o probează ;

Deci a fost permis lui Milone de a ucide pe Clodius ; deci Milone este inocent.

Cicerone numesce epichirema *ratiocinatio* ; și el o consideră ca raționamentul oratoric prin excelență.

Soritul (σωροζ, grămadă) este un silogism compus din o serie de mai multe propozițiuni strîns legate între dînesele.

Soritul e de două feluri: *ordinar* sau *aristotelic*, când concluziunea se compune din subiectul primei și predicatul ultimei propozițiuni; și sorit *goclenian* (de la inventatorul Gocleniu), sau *sintetic* când conclusia se compune din subiectul ultimei și predicatul primei propozițiuni.

1-iul fel (sorit ordinar):

Qui prudens est, temperans est;
 Qui temperans est, constans est;
 Qui constans est, sine tristitia est;
 Qui sine tristitia est, beatus est;
 Ergo qui prudens est, beatus est.

(Seneca).

Alt exemplu pöte fi și acesta:

Sgäreciții sunt stăpâniți de o mulțime de dorinți;
 Cei stăpâniți de o mulțime de dorinți sunt lipsiți de multe lucruri;

Cei ce-s lipsiți de multe lucruri trăesc în mizerie.

Deci sgäreciții trăesc în mizerie.

Al 2-lea fel (sorit goclenian):

Quidquid non est legibus conveniens, non dat *felicitatem*,

Nullum vitium est legibus conveniens, *ebrietas* est vitium,

Ergo *ebrietas* non dat *felicitatem*.

Ca să fie bun soritul, trebuie să aibă toate propozițiunile universale și afirmative, afară de prima în soritul ordinar și de ultima în soritul goclenian.

Alt exemplu luat din Montaigne — cu vulpea pe care Tracii o alungau spre un rîu înghețat, ca să scie dacă-l pot trece cu siguranță — este acesta:

Vulpea ajungînd la rîu și plecîndu-și urechia spre ghiata, pare că face următorul raționament:

«Ceia ce face sgomot, mișcă; ceia ce mișcă, nu e înghețat; ceia ce nu e înghețat e curgător; ceia ce e curgător nu suportă greutate; deci, apa nu e înghețată»

fiind-că mișcă, și ghița nu e destul de tare ca să mē-
lină».

Dilema (de la *δίλεμα*, de două ori, *διὰ δύο*, a lua),
este un silogism îndoit, în care premisa maioră este
disjunctivă și care dă aceeași concluzie ori-care
din cele două părți s'ar admite ¹⁾).

Exemple: Un dogmatic dice unui sceptic:

Sau scii cea ce dici, sau nu scii;

Dacă scii n'ar drept să dici că nemic nu e sigur;

Dacă nu scii, atunci nu meriți să-ți ascult demonstrarea.

Racine pune în gura lui Mathan aceste cuvinte,
după care micul Joas, în ori-ce cas trebuie să moră:

A d'illustres parents s'il doit son origine,
La splendeur de son nom doit hâter sa ruine;
Dans le vulgaire obscur si le sort l'a placé,
Qu'importe qu'au hasard un sang vil, soit versé.

(*Athalie*, act. II, sc. 5.)

De-or fi ómeni iluștri părinți sēi, e bine
Să moră 'n splendórea ce lui i se cuvine;
Din contra, de s'ar trage din vulgul cel de jos,
Ce lucru mare este să piar'un licălos?

Trad. de G.³ Sion

Erasmu vrea să arate inutilitatea filosofiei, prin
acéstă dilemă, pe care o pune unui filosof din tim-
pul sēu:

«Pestilens quaedam res sit oportet philosophia, si tales red-
dit; inefficax ac diluta, si tales non mutat.»

Dacă filosofia te-a făcut ceia ce esti, este o ciumă; dacă n'a
putut să te schimbe, este o himeră.

(*Epist. ad Bovillum*, lib. II).

Califul arab, *Omar I*, la întrebarea generalului
sēu Amru, ce să facă cu biblioteca din Alexandria,
îi răspunse printr'o dilemă:

Dacă cărțile din bibliotecă, consună cu Coranul sânt de pri-

¹⁾ Sabia cu două ascuțituri care rănesce și despre o parte
și despre alta. (Moln.)

·sos ; dacă nu, sunt periculoase ; deci — și într'un cas și în al-
tut — trebuie arse.

Disputa lui Protagora cu elevul său, și dilema Cretanului, arată lămurit cât de variate sunt forme
dilemelor precum și unde poate conduce abu-
zul lor :

· Evatlu, tēner bogat, luă învățatură de la Prota-
gora, cel mai celebru sofist al timpului său. După
convențiunea stipulată între învățător și discipul
trebuia să plătescă jumătatea onorarului fixat, la
începerea învățaturii, cea-l-altă jumătate, atunci
când ar câștiga cel d'ântăiu proces, după termi-
narea învățaturii. Evatlu întârziă a practica drep-
tul, și din această pricină amână și plata restului
de onorariu. În fine Protagora îl chemă la jude-
cată și-i dīse : « Nebunaticे tinere ! În orī-ce cas
tu trebuie să plătești aceia ce cer, orī de mi se va
recunósce dreplatea orī de mi se va respinge ce-
rerea. Căci dacă judecata va da o sentință în po-
triva ta, atunci trebuie să plătești conform sen-
tinței judecătorești ; dar dacă se va recunósce
dreptul în favoarea ta, și atunci tot trebuie să plă-
tești, potrivit învoelei, de óre-ce ai câștigat cel
d'ântăiu proces ».

· În potriva acestuia, schimbă Evatlu dilema și
dīse : » Înțelepte învățător ! În orī-ce caz nu trebuie
să-ți plătești ceia ce ceri, recunósca-ți-se saū nu
dreptul. Pentru că dacă judecătorii imi vor da
dreptate, atunci nu am să-ți plătesc nimic, con-
form sentinței judecătorești ; iar dacă se vor
pronunța contra mea, atunci tot nu-ți plătesc, con-
form învoelei, de óre-ce am pierdut cel d'ântăiu
proces. »

Judecătorii, adaugă narațiunea, puși prin acest

silogism în zăpăcălă ar fi amânat pronunțarea sentinței pe un timp nedeterminat.

Dilema Cretanului.— Când cineva dice că minte și prin acea minciună spune adevărul, atunci minte, așa dar spunerea sa este tot de odată și adevăr și minciună; așa d. e. Epimenida a dis, că toți Cretanii sunt mincinoși; dar el însuși fu Cretan, prin urmare și el a mințit; așa dar nu sunt toți Cretanii mincinoși; Epimenida a dis adevărul și Cretanii sunt mincinoși; dar . . .

Exemplul este un argument silogistic în care una din premise este o faptă istorică sau cel puțin un fapt bine cunoscut; prin urmare, argumentarea se face prin o comparațiune și este mai mult un *motiv* puternic, de cât un argument.

Ast-fel: plecând de la principiul că,

Este rău pentru un popor de a fi în luptă cu vecinii săi,

Și sprijiniți de exemplul, că,

Tebanii au pălit rău fiind în luptă cu Focidienii,

S'ar putea proba că,

Atenienii vor păli rău intrând în luptă cu Tebanii, vecinii lor.

Argumentarea prin exemplu se poate face în mai multe feluri: *a pari*, *a contrario* și *a fortiori*.

A pari:

Șoimul când se vede prins de vânătorii,

Spun că își sfarmă cuib și pușorii;

Ast-fel de cât lanțul, brațul să-l încingă

Ce-l român, ce-l nobil, astă-dî să se stingă.

(Pol., *Mircea la bătae*).

A contrario :

Trândăvia este muma tuturor viciilor ; deci munca este *din contra* preservativul și remediul lor.

A fortiori :

Les païens ont su pardonner des injures ; donc, *a plus forte raison*, un chrétien ne doit pas être implacable dans ses haines¹⁾

Păgânii au știut ierta insultele ; deci, cu mai mult cuvânt, un creștin nu trebuie să fie neimpăcat în mra sa.

Inducțiunea este un argument prin care se trage, din enumerarea părților asemenea, concluziunea totului.

Ast-fel, după ce s'ar enumăra toate calamitățile cu care puterea absolută apasă neconținut un popor, s'ar putea conchide că :

Puterea absolută este un rău contra căruia poporele trebuie a se apăra²⁾

Vrând a arăta că toată virtutea este vrednică de laudă, acesta se poate face prin o inducere enumerătoare de părțile ei :

«Întelepciunea este vrednică de laudă ; dreptatea este vrednică de laudă ; adevărul este vrednic de laudă ; înfrânarea este vrednică de laudă ; îndurarea este vrednică de laudă ; deci toată virtutea este vrednică de laudă.»

Fiind-că mai adesea se întâmplă că enumerațiunea să nu fie completă, nici inducțiunea nu este de cât un raționament oratoric.

Nu trebuie a se confunda argumentul inductiv cu exemplul, cu care se asemănă ; acesta pune faptele după raționament, pe când inducțiunea stabilește raționamentul *pe* fapte.

Inducțiunea ca și esemplul se mai numesc și rațio-

1) Lefranc, *Style et Comp.*

2) D. Gusti, *Retorica*, pag. 60.

namente *oratorice* cari conchid de la particular la general, spre deosebire de cele-l-alte care se numesc *filosofice* cari conchid de la general la particular.

Analogia este argumentul prin care, din faptul că două lucruri se asemănă în unele caractere, conchidem că ele se asemănă în toate caracterele lor; vedem d. e. un animal că rumegă, cunoaştem şi alte animale ce rumegă şi atribuim şi celui nou toate calităţile rumegătoarelor deja cunoscute (stomacul compus din patru părţi, etc.)

În fine *argumentul personal* (*argumentum ad hominem*) este un fel de entimemă, care respinge pretenţiunile şi argumentele adversarului prin faptele sau cuvintele sale proprii.

Când Lăpuşneanu, ca să-şi răsbune, întrebă: «Cine m'a călugărit?» Şendrea îi răspunde:

Măria ta ai cerut acesta, la înlămplare de a pleca în cea-l-altă viaţă; ai fost aproape de morţe şi atunci noi am urmat voinţii Măriei tale.

(Bol. Al. Lăpuş. A. III. sc. 17.)

Spătarul Săndulescu, ca să oprască furia poporului contra trădătorilor, aduce ca argumente propriile lor sentimente.

Voî, ce cereţi dreptate
Fiţi drepti! Voî, ce tiraniii vè place a combate,
Combateţi tirania nu numai în cei mari
Ci chiar în voi; daţi pildă că încă sunteţi tari;
Căci numai slăbiciunea, ce frica îmlădie,
Combate tirania prin altă tiranie.

(Bol. Băt. dela Călugăreni, A. III. sc. 1.)

Tuberon acusa pe Ligariu că s'a bătut în Africa contra lui Cesar. Cicerone justifică pe acusat prin purtarea acusatorului.

Sed hoc quaero, quis putet esse crimen, fuisse in Africa Ligarium? Nempe is, qui et ipse in eadem Africa esse voluit, et prohibitum se a Ligario queritur, et certe contra ipsum Caesarem est congressus armatus. Quid enim, Tubero, dstrictus ille tuus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quae tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

(Pro Ligario. c. 3.)

«Dar eă acăsta întreb, cine ăice că Ligariu a făcut o crimă, mergând în Africa? Tocmai acela, care însuși a voit să mērgă în Africa, care se plāngea că a fost împiedicat de la acăsta de Ligariu, și care, sigur, contra lui-insuși Cesare, venise armat. Căci ce căuta, o Tuberone, acea spadă a la, scosă în bătălia de la Farsale? după a cui cōstă umbra paloșul tēu? care era linta armelor tale? ce gând aveai? ce voiaă ochii tēi? mânăile tale? care era focul inimei tale? ce poftia? ce doria? »

Aceste cuvinte făcură o impresiune atāt de vie asupra lui Cesar, ăice Plutarce¹⁾, în cāt îl făcură să lase din mână, tremurând, hărțile în care se coprīdea actul de condamnare.

Insuși Cesar se muiă iertând pe Ligariu.

B. — Locurile argumentelor sau locurile comune

Locurile comune sau *locurile argumentelor* se numesc sorgințile din cari se pot extrage argumente în ori-ce cauză.

O cauză se pōte considera după aspectele sale interne sau externe; de aceea sunt și douē clase de locuri comune: *intrinseci*, cari se refer la însuși subiectul, și *extrinseci* sau accesorii, cari se refer la împrejurările din afara subiectului.

a). Principalele locuri *intrinseci* sunt: *definiția*, *enumărarea părților*, *genul și specia*, *comparațiunea*, *contrarietățile*, *incururile cari se resping*, (*repugnantele*), *împrejurările*, *antecedentele și consecentele*, *caușa și efectul*.

Molnar numeră șase-spre-dece, adecă: *orânduirea*, *numărarea părților pe rēnd*, *etimologia*, *efstihia*, *nēmul*, *felul*, *asemănarea*, *neasemănarea*, *împotrivitōre*, *înrăjbitōre*, *întâmplări mai*

1) *Viața lui Cicerone* c. 39.

întâii, următoare, pricină, fapte și dimpreună judecarea saū sigrîsis.

1°. Prin *definițiune*, oratorul pôte afla, chiar în natura subiectului despre care vorbesce, un argument pentru a dovedi aceia ce susține.

D. Cantemir, în *Divanul lumex*, voină a demonstra nimicîncia omului, definește ast-fel vieța :

Că ce este vieța noastră ? *Abur*.

Tot ast-fel voină a lăuda sôrele îi putem da definițiune ca : el este ochiul ceru'ui, frumusețea lumii, împăratul stelelor. făclia a tot pămîntul, icona creatorului și altele asemenea ; saū, voină a defăima aurul, căruia lumea se închină ca unui Idol vom dice că este un tiran al inimei omenesci, paguba sufletului, văpaia și stricăciunea lumii, unelta diavolului, tânguirea faptelor bune, causa rēshoelor, rădăcina vrăjmășiei, scornirea tuturor rēutăiilor și altele asemenea ¹⁾.

Definițiunea oratorică saū poetică se deosibesce de cea filosofică saū morală :

Ce este omul ?

Filosoful răspunde : Un animal rațional :

Iar filologul dice :

Omul este un adevărat instrument musical, în care resună combinate : trâmbița, orga, oboiul, fluerul și harpa eolică : un fel de orchestrion, care pôte fi confecționat artificialmente, dacă vom face abstracțiune de suflet. Este-o mașină vorbitore, nemic mai mult de cât o mașină.

(Hasdeu, *Laletica*).

Poetul însă dice :

Borné dans sa nature, infini dans ses vœux.

L'homme est un Dieu tombé qui se souvient des cieux.

(Lamartine).

Mărginit în natura sa, nemărginit în poftele sale,

Omul este un D-zeu (ănger) căzut care și aduce aminte de ceruri.

1) Molnar, *Ret.* p. 27.

Romanțierul definesce, și el, omul :

Une machine animale agissant sous l'influence de l'hérédité et des milieux.

O mașină animală lucrând sub influența eredității și a mediilor
(E. Zola)

*

Ce este morțea ? Un pas către neștiință — răspunde Domnul Al. Lăpușeanu, în disperarea suferințelor sale.

Un pas către viață, poate — îi replică Moghilă, care voia să'L mângâie.

(Bol., Al. Lăpuș. A. III, sc. 9).

*

2°. *Enumerarea părților* consistă în a înșira diferitele părți ale unui tot, a arăta principalele subdiviziuni ale unei idei.

D. Cantemir descrie vârstele omenesci arătând, prin enumerarea părților, însușirile fie-căreia din ele ; asemenea și Boileau la franceși, Horațiu la romani, etc.

Nicolae Bălcescu, vorbind de foloșele unei Istorii naționale a românilor, arată care ar fi calitățile trebuitoare unei asemenea opere, printr'această enumerare :

Ca o istorie să pōtă aduce aceste foloșe nu trebuie să fie numai ca un șir de ore-carî întâmplări politice sau militare uscate, fără nici o culōre, fără nici un adevăr local ; nu trebuie să se ocupe numai de ore-carî persoane privilegiate ; dar să ne arate poporul român, cu instituțiunile, ideile, simțimintele și obiceiurile lui în deosebite vécuri.

Alte exemple :

Eliade ca să dovedescă că învățații *neinstruiți* sunt periculoși omenirei — dupe ce se întrébă : «Unde pōte-ajuge lumea cu asemenea învățări sau învățature ?» — se servește de această enumerare :

Învățații din Egipt făcūră pe Moise să 'și iea lumea în cap, și să mōră fără a i se sci mormintul ;

Învățații Atenei acuseră pe Socrate, și 'l condamnară să bea cicuta ;

Învățații Indeei puseră a acusa și a condamna pe Mântuitorul lumii la cruce ;

Invetații condamnă pe Galileu la rug pentru că *invetaseră* că pământul stă inlemeat ca o plăcintă pe ape;

Invetații făcură pe Christofor Columb să umble ca un nebun cerșind pe la toate guvernele spre a-l ajuta să descopere omenilor o lume nouă.

Invetații au pus să moră în spitalul de nebuni, la *Bicêtre*, pe Solomon de Caus pentru că asigura că prin aburii, supuși la nisce legi ale mecaniceii, se pot mișca navele pe mare și trăsurile pe uscal, și a se aplica la toate mașinele. etc., etc.,

(*Curs de poezie*).

*

Panegiristul lui Ștefan cel mare, Domnul Moldovei, în partea d'ânteiu a necrologului său, vorbind despre biruințele lui cele strălucite, ne dă următoarea frumoasă enumerare :

«Care Voevod mai multe reshoe au avut? Care Domn mai mari biruinți au făcut, și aceste în deosebite timpuri și locuri cu deosebite nemuri? Ca fulgerul de la răsărit la apus a străluminat: marturi sunt: Leșii, cari cu sângele lor pământul nostru au roșit! marturi, Ungurii, cari pe satele și celățile lor de foc potopite le-au vedut! marturi sunt Tătarii, cari cu iușimea fugei lor de ferul lui n'au scăpat, marturi sunt Turcii, cari, în fuga lor nu putură afla mântuire; marturi sunt Muntenii, cari de călăria noastră s'au sdrobit; marturi sunt toate neamurile de prin prejur, cari ascuțitul săbiei lui au cercat! marturi sunt iar aceste nemuri, nu mai puțin biruințelor, cât și bunătăților lui!»

3° *Genul* și *specia* se întrebuintează când se probcă că trebuie, de esemplu; a iubi justiția pentru că trebuie a iubi virtutea, care este *gen* în raport cu justiția; și reciproc, că trebuie a iubi justiția, care este una din *speciele* virtuții.

Tot asemenea păcatul este gen către mândrie, invidie, nedreptate și altele cari sunt speciele sale; astfel flórea este genul, iar florile: trandafirul, crinul, zambila, etc., sunt specii; metalul e gen și metalele specii, etc.

Necrologistul lui Ștefan cel Mare, în partea I a cuvintului său, vorbind de neamul marelui Domnitor, ne dă un exemplu frumos, când dice :

«Cine nu scie, că Ștefan (specia) dintr'acea domnescă rădăcină (gen) a odrăslit, care pe pământul Moldovei cu inalte vrednicii l'a umbrit?»

4°. *Comparațiunea* pune față în față două idei sau două obiecte ce se asemănă. Ea stabilește raporturi prin care ne silește a conchide de la mai mult la mai puțin, de la mai puțin la mai mult, sau de la egal la egal ¹⁾.

O comparațiune de la mai puțin la mai mult este acésta :

Dacă păgânii au scint ierta injuriile, apoi un creștin fi-va neimpăcat în ura sa ?

De la mai mult la mai puțin :

Dacă omul cel mai învățat nu știe încă multe lucruri, ce se poate știe despre acei jumătate învățați de care e plină societatea.

De la egal la egal :

Bossuet compară devotamentul lui *Michel de Tellier* cu sacrificiul lui *Isus Christos*, și conchide implicit că sacrificiul este o datorie.

Comparațiunea este cam tot una cu *similitudinea* (asemănarea), dar se deosebește de dēnsa prin aceea că similitudinea se referă la calitatea lucrului, iar comparațiunea la mărimea lui. Comparațiunea diferă asemenea și de figura cu același nume.

Cuvintele sunt ca și bani, că bani, cu cari se fac neșuțătorii la Perși, la Turci, la Ruși, într'alte țări, afară de stăpânirea lor, nu umblă, așa și cuvintele, când ori nouă, ori dintr'altă limbă, iea omul cuvinte, și pune în vorbă, de nu sunt aceste cuvinte cunoscute celor cu cari vorbesci, ești ca un Varvar, și te faci de rîs ; iar de sunt acum în vorbă de obște unele cuvinte din limbă streină, să cade a le ținea, și a nu pune în locul acelor altele nouă, de nu cum-va acele nouă de obște vor fi iarăși cunoscute.

(Din *Logica* anonimă de la Buda, 1799).

1) Quod in re majore valet in minore ; quod in minore valet, valet in majore ; quod in re pari valet, valet in hac quae par est. *Cic. Top.*, c. 4.

Istoria pentru începutul românilor a fericitului Petru Maior a fost un fel de toiag al lui Moisi, prin care despiciând o mare de întunec ce ținea pe Români de cîndea pămîntul făgăduinței, îi face să treacă dincolo de Egiptul minciunilor, și să-și cunoscă adevăratul și slăvitul lor început. Faburile lui Tichindeal, pot fi pentru Români, pentru tot-d'a-una, tablele legii aduse în pustie. Filosofie, religie, morală și bună-cuviință, tot pot avea Români într'ânsele.

(Eliade, *Curierul* No. 9)

Pascal ca să pôtă defini spațiul se servă de această comparațiune: «C'est un cercle dont le centre est partout et la circonférence nulle part. (Spațiul este un cerc al cărui centru este pretutindenea, iar circumferința nicăiri).

Cum subt o secure cade-o dumbrăvioră,
Flórea țerei nóstre sub fer se dobóră...
Sórele în abur ca un foc roșese...
Peste dece sule căpitan sunt eu
Și ca dece sule bate pfeptul meu -- ȃice Căpitanul de

vénători,

(Bolintineanu).

5°. Prin *contrarie* oratorul opune faptului de care se vorbesce. óre-carî fapte cu carî stă mai mult saũ mai puțin în contrariũ, saũ spune ceea ce nu este un lucru spre a se înțelega mai bine ce este: *Si vis pacem, para bellum.* (T. Liv.)

Nu e nici mândria, nu e nici mulțimea
Care 'n bătălie încunun oștimea;

Nu e nici noroc.

Cela ce se bate pentru ne-atárnare,

Are dece brațe, dece inimi are

Inime de foc.

(Bolintineanu, *Ferentarul*).

Cicerone, arată ceea ce caracteriză pe un consul, prin ajutorul contrarielor:

Nu securile, nu fascele, nu hictorii, nu mantaua pretexta, nu ornamentele externe caracterisă pe un consul; ci activitatea, înțelepciunea, deșteptăciunea, patriotismul, etc. ..

Relativ la contrarij, Aristotel dă un consiliu care, din toate perceptele logice și ale artei oratorice, este mai ales urmat: «Dacă vi se pun înainte legile, alergați la natură, dice el; și dacă vi se vorbește de natură, treceți de partea legilor.»

6°. *Repugnantele* (*negantia*, seu *repugnantia*) servă a arăta că două idei sau două fapte nu pot sta împreună.

Cine-va acasă pe Petru că a ucis pe Pavel; dar el era amicul său, el nu avea nici un interes de mărtașă, el era departe de el; el *repugnă* de a fi autorul acestui omor. (Cicer., *pro Caelio* c. 2. *pro Sylla*. c. 20).

Repugnante sunt iubirea și ura, avuția și sărăcia, știința și nesciința, viața și mărtașă, etc. fiind-că nu pot sta nici odată împreună.

«Cum s'ar putea acasa Aristide că fu lacom de avere când el nu lăsă nici cu ce să-l înmorminteze?»

*

Ce e ôre traful dacă e robit?

Serbălôre în care nimeni n'a zîmbit.

Viața și robia nu pot sta împreună;

Nu e tol d'odată pace și furtună.

(Boșintineanu, *Daniel Siluștru*).

*

«Pôte-se ôre încrimina Socrat că a desprețuit justiția, el care nu voi să fugă spre a scăpa de legile Ațtenei?»

7°. Circumstanțele sau *împrejurările* sunt toate particularitățile cari însoțesc vre-o faptă și au o mare greutate în argumentări.

Cicerone dovedesce că Milone n'a ucis pe Clodiu, arătând circumstanțele în care acela se afla:

Milone era într-o trăsură, înfășurat în hațne cari-l incurcău, însoțit de femeia sa, de numeroșele sclave ale femeii sale, etc.

Retorii au adunat *tote circumstanțele* într'un vers tehnic care exprimă persoana, lucrul, locul, mijlocele, motivele, modul și timpul :

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo modo, quando. ? ¹⁾

Cine ? ce lucru a făcut ? pentru ce ? cu ce mijloc ?

Cu al cărui ajutor ? în care timp ? și în ce loc ? ²⁾

Tote aceste circumstanțe se pot vedea în Cicerone, (*pro Milone*, c. 10, 20, etc.).

În discursurile judițiare circumstanțele se divid în : *atenuante*, cari micșorează, și *aggravante* cari măresc gravitatea unei cauze.

Mitridat, prin circumstanțe micșurătoare, impută rușinea învingerei seile de către Pompeiu.

«Eū sunt invins ; Pompei se folosi de o noapte care lăsa puțin loc curagiului ; soldații mei mai goi, în umbră pătrunși de spaimă ; șirurile din toate părțile cuprinse și rău păzite ; neorânduiala pretutindene sporind sgomotul ; noi înșine în contra noastră înturnând armele, strigătele pe care stâncele le făcea mai înspăimântătoare ; în fine totă teroarea unei bătălii în întunecime : ce putea curagiul în acest amestec omoritor ? Unui cad morții, fuga mântue pre cei alți ; și eu nu sunt dator cu viața mea în această totală spaimă, de cât vuetul de omoruri, ce las după mine.»

(Dim. Gusti).

8°. *Antecedentele și consecentele* sunt lucrările cari s'au petrecut înaintea saū în urma unui fapt și cari serv spre a-l putea recunoște.

Tu, Milone, te ai fost certat cu Clodiu ; tu, l'ai fost amenințat, acestea sunt antecedente faptului uciderii. El e mort ; tu te faci nevedut ; tu te feresci de amicii sēr ; acestea sunt consecente. Decī tu ești omoritorul : faptul.

¹⁾ Molnar, *Ret.* pag. 64.

²⁾ Retorii moderni au modificat acest vers, ast-fel :

Quid, quid, ubi, per quos, cur, quomodo, quando?

Tot ast-fel putem arăta folosul ce are lumea de la sôre, arătând consecințele ce ar urma când el n'ar fi.

«De veî vrea să arăți folosul ce are lumea de la sôre, și paguba, care ar urma, de nu ar fi fost sôre, țice Molnar, așa ai arăta acesta povestind cu aseminea mijloc cele următore.

«Ochiul lumel este sôrele, pentru că nu vede cu altă lumină fără numai cu aceia a sôrelui; este frumusețea firii, pentru că fără de sôre nu ar putea zidirea să arate podôbele și frumusețile, cari are; este bucuria ômenilor, pentru că fără de acesta ar fi fost cufundați întru întunericile întristării; este podôba cerului, pentru că el îl zugrăvește cu razele sale cele strălucitoare, și îl acopere, peste tot cu lumină, și cu adevărat îndată, cât strălucesc sôrele; fug norii de la fața lumii, rîde cerul cu față lină, luceesc vîzduhul fără nori, înverșesc pămîntul împodobit cu erburi, înflorese grădinele încununale cu flori, odrăselele sadurile, cînt paserile, rodese pomii, și mușii nasc metaluri în sinurile sale; — *antecedente*.

«Dar cât lasă din lume această frumoasă planetă, (!) vești, că s'a stîns îndată tîta frumusețea zidirii, rămîne mîrtă lumea, fiind că este făclia, care o lumina cu lumină în chip de aur, orbă, fiind că este ochiul cel drept care la ori-ce faptă a să o cărmue, Nu se vede mai mult cerul, pentru că adînc întunerec îl acopere fața. Nu poți să osebesci vîzduhul, pentru că ori-ce vești este prăpastie și nôpte, în grădini se veștejesc florile, în dumbrăvi se usuc copacii, sadurile nu odrăsele, frunzele nu înverșesc, rodurile nu se coc, paserile nu cîntă, ei cu șuerătură jalnică tînguesc ticăloșia a tîta lumea. Aurul pierde razele și mai mult nu strălucesc între cele-l'alte metaluri. Trandafirul pierde porfira sa, și nu i se închină mai mult cele alte flori ca unuî Impăral. Diamanturile pierd frumusețea și nu le osebesci mai mult de ori-ce altă urilă și prîstă piatră, umbli pe pămînt și la ori-ce pas te temî ca să nu te întîmpini cu mîrtea, înnoși pe mare și între valurile cele sîlbatice nici odată nu zăresci limanul, și în seurlă vorbă, tîta lumea se face infricoșal lăvirint, mai mult vrednic a se numi mîrt, de cât locuința ômenilor celor vii.» — *consecente* —

În întrebuintarea antecedentelor și consecențelor să nu se ia de cât faptele cari sunt neapărat trebuincioșe înțelegerei subiectului.

Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.

Horat., *Ars poet.*, v. 48.

9°. *Causă* se numește tot începutul său isvorul unui lucru ori al unei fapte.

Causele sunt sau *născătoare* (eficiente) ca : soarele care dă lumina, arhitectul care clădește, căldura, frigul, etc.; sau *materială* : ca lemnele, pietrele din care se fac casele, fierul din care se fac cuțitele etc. ; sau *formale*, care dau diferitele forme ale materiei precum omul, leul, care se deosebesc numai prin forme pe când materia e aceeași; sau, în fine, *causa* mai poate fi și *finale*, când provine din scopul unui lucru, precum : ostașul suferă în vederea scopului final de a învinge, solda pentru care se face un serviciu, bolnavul ca să se însănătoșeze.

«Din pricina făcătoare (causa eficiente) așa ai lauda pe om scrie Molnar :

«Zidire așa de frumoasă este omul, în cât alt meșter nu'l putea să'l zidescă, fără numai acela ce a zidit lumea, nici alt meșteșug putea să'i dea chipul și frumusețea, fără acela ce a închipuit frumusețele cerului. Iai sēma din creștet până la picioare, și poți să jurî, că a făcut Dumnezeu atâtea minuni, câte mădulări a și alcătuit la om : vedî sfeșnicile, care lucesc în frunte și ca dintr'un loc mai înalt îi luminează pe tot trupul, și să știi că l'a aprins cu lumină acela, ce a luminat și la cer stelele ; privește-i trandafirii, ce îi roșesc în umerii obrazului și nu socoti, că l'a zugrăvit alt Apelis, fără numai acela, ce a zugrăvit și florile în grădini și pe curcubeii în nori, acele dumnezeesc și ne vedute mână care mișcă crugurile ceresci, și ca pe un măr mic ține cercănul cel mare al pământului, acela a zidit și pe om din tină, etc.

Tot ast-fel se laudă reședința deilor «Scaunul Dumnezeirei, laudând *materiele* din care este întocmită (cauze materiale):

«Zidurile sunt alcătuite de aur, cât cu fulgerul razelor sting și pe soare, și pe ori-ce planetă mai purtătoare de lumină. Uli-

șele ei sunt impodobite cu mărgăritarii și cu rubinuri, înaintea cărora vei dice, că stelele sunt întunecose și fără lucire. La arăstă celate bolla este curcubeul cel împistrit, carele fiind semnul păcei, arată, cum că de la acest fel de loc fuge departe ori-ce turbare și viilor de războiū. Curg riuri, însă apele lor sunt lapte prea dulce; odrăsele florī, însă nici odală nu se veștejesc; înfloresc, însă fără ghimpī trandafirī, pentru că ael fericit pământ n'a audīt nici odală vre un blestem, ci se adapă tot-d'a-una cu riul darurilor celor dumnezeesci, și pentru ca să pricepeți frumuselea cea dumnezească, nemărginită și negrăită a aceștii celāi, ajunge să dic, că soarele, care o luminează și planeta, care o strălucesc, alta nu este, fără numai lumina cea-ntreil luminătoare a Dumneșeirii cea in trei Sorī »

(Molnar, *Ret.*).

Efect se numește urmarea cea mai neapărată eșită dintr'o cauză, d. ex: focul, care este cauza, are ca efecte căldura, lumina, fumul, cărbunele și cenușa eșită dintr'ensele.

Arătând cauzele și efectele lucrurilor se laudă sau se defaimă o faptă; se îndemnă sau se dedemnă de la o lucrare ilicită.

Tot între locurile comune intrinseci s'ar pute numera și *etimologia*, care încă poate aduce probă în argumentațiune

«Din etimologie, observă Molnar. ar putea lăuda cine-va pe întēiul mucenic Stefan, care anume însemnează încununat, arătând că a stătu cunună ori împēratului și Mântuitorului Christos, ori celor l'alți Mucenici strălucită cu atâtea mărgăritare, cu câte pietre s'a și lovit din cumplicrea Jidovilor, etc.»

b). Locurile *extrinseci* sunt acelea care nu se refer la însuși subiectul care se tratează, dar care prin autoritatea lor pot caracteriza sau constata unele fapte și sunt mai mult de domeniul jurisprudenței de cât de al artei oratorice.

Cicerone le numește în genere *Mărturiș* și le divide în două clase, autorități divine sau religioase și autorități umane sau civile. Printre cele dintâi el pune oraculele, augurii, profetiile și răspunsurile preoților aruspici, ghicitorii; în a doua divisiune se află titlurile, promisiunile, jurămintele, informațiunile și mai ales depunerile martorilor.

Locurile comune extrinseci se pot reduce la șese mai întrebuintate:

1) *Legea* când se invocă autoritatea ei; legea este *obiceiul scris*. În opunere cu obiceiul pământului; legile cuprind articole sau adevăruri morale și se împart în legi naturale și legi pozitive; legile pozitive sunt ori civile, ori eclesiastice sau *canóne*. Din punctul de vedere al materiei, legile sunt sau morale sau politice.

2) *Titlurile*, când se invocă dreptul autorităților constituite sau înțelepciunea popoarelor (espresă mai ales prin proverbe);

3) *Fama*, sunul sau reputațiunea, când se invocă opiniunea publică și actul se țice de *notorietate publică* sau *notoriu*;

4) *Jurământul*, când se invocă sanelitatea jurământului;

5) *Martoriș*, când se invocă autoritatea morală a depunerilor personale;

Iar altă dată, mai cu seamă în evul mediu, s'a întrebuintat ca mijloce de probațiune și

6) *Tortura*, sau chinurile la care erau supuși acușați.

În sprijinirea unei cauze, pe lângă titluri, nume și marturi, adese ori se pot invoca și *lăcruri neînsuflețite*, cari produc un efect puternic și decisiv, precum se vede din acest exemplu:

«Manlius Capitolinus, spre a scăpa de pedepsă arăta cetățenilor pe cari îi mântuise: prădile neamicilor uciși cu mâna sa, coronele și bogățiile militare câștigate prin curagiul său, cicatricile ranelor onorabile pe cari le căpătase și mai cu seamă Capitolul pe care îl mântuise. Osânda lui de morțe însă nu se putu căpăta, de cât după ce îl duse într'o pădure sântă, de unde nu mai pulea arăta poporului Capitolul.»

(Dim. Gusti).

Retorii moderni pun, între aceste locuri comune, și *unele științe și arte mai răspândite* din care oratorul poate să-și procure, în orî-ce cauză, argumente; precum istoria, filosofia și altele.

Töte aceste locuri comune extrinseci pot fi invocate atît în confirmățiune cât și în respingere.

Între locurile extrinseci, saun cele din afară, Molnar pune și «pentru înaintea judecată» care, în adevăr, se invocă ca probă atît spre a susține cât și spre a respinge o acușațiune öre-care. În drept, acest argument, e cunoscut sub numele de *autoritatea lucrului judecat*.

Locurile comune, intrinseci orî extrinseci, de și förte mult lăudate de retorii vechi, ca resurse oratorice, sunt însă departe de a oferi singurul metod pentru aflarea argumentelor.

Cel mai bun mijloc, de a afla probele, este de a medita afund subiectul și de a îl considera cu atențiune sub töte fețele sale:

Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.

(Horat. *Ars poet.*, v. 40.)

II. DESPRE MORAVURI

Moravurile oratorice sunt calitățile cari constituiesc *caracterul* prin care un orator sau scriitor pôte să și atragă spiritele în partea sa, și prin care se pôte bucura de o bună opiniune printre concetățenii săi.

Pentru a convinge pe ómenī, trebuie a le captiva încrederea; la acēsta nu se ajunge de cât prin *arta de a place*, care, după Bl. Pascal « este partea cea mai subtilă, cea mai dificilă, cea mai utilă, cea mai admirabilă a artei de a convinge »; iar Corneille o privea ca o datorie pentru scriitor¹⁾.

Cea d'ântăiū calitate, ce oratorul trebuie să arăte în discursurile sale, este *probitatea*. Cei vechi au definit pe orator, un bărbat bun deprins la vorbire, *vir bonus dicendi peritus*.

Ex. — Discursul lui Burrhus către Agrippina :

Vous m'avez de César confié la jeunesse...

Mais vous avais je fait serment de le trahir..

Burrhus pour le mensonge eut toujours trop d'horreur, etc.

(Racine, *Britanicus*, acte I, sc. II).

A doua calitate morală a oratorului său scriitorului, este *modestia*. Nimic nu supără pe auditor mai mult de cât trufia omului care vorbește înaintea lui, a dis Quintilian.

Modestia este necesară orī-cărui om; cu atât mai mult omului public.

«Le moi est haïssable, a dis Pascal; je le haïrait toujours: il est l'ennemi et voudrait être le tyran de tous les autres»

(*Pensées*, ch. 29.)

1) Veđr. *Caussade*, op. cit.

Cu probitatea și cu modestia oratorul trebuie să întrunească *bunavoința* saū, mai bine, interesul pentru binele celor ce 'l ascultă. Bunavoința saū *zelul* seduce pe om adresându-i-se interesului său personal.

Ex. — Xifares dice lui Mitridat :

J'irai... j'effaceraî le crime de ma mère.

Seigneur, vous m'en voyez rougir à vos genoux :

J'ai honte de me voir si peu digne de vous ; etc.

(Racine. *Mithr.* acte III sc. I)

O a patra calitate este *prudența*, care cere ca oratorul să fie competente în materiile despre care vorbește și să evite a se face *odios* ascultătorilor săi ; spre acest din urmă scop oratorul trebuie să observe *buna cuviință* (la bienséance) saū *decentța*, care constituie una din părțile cele mai dificile și mai delicate ale artei oratorice.

Decența consiste în *acordul* perfect al ideilor, sentimentelor, limbajului, acțiunei oratorului cu *subiectul* ce tratéză și cu *circumstanțele* în care el se găsește ; acéstă calitate se raportéză la *orator*, la *auditor*, la *persónele* pentru care saū despre care se vorbește, la *timp*, la *loc* și la *subiect*.

Pericle, —ca orator—după spusa lui Quintilian, se ruga deilor, înainte de a se urca la tribună, ca să nu-î scape vre-un cuvânt care să fi putut ofensa poporul.

«Un mauvais mot fait plus de tort à un prédicateur, à un avocat, qu'un mauvais raisonnement».
(*La Logique* de Port-Royal).

În privința auditorului—Cicerone spune că «trebuie în mod extrem a se observa dacă cine-va vorbește în Senat saū în for ; dacă auditorul e mai numeros saū nu, etc.»

Relativ la persóne—Bossuet demonstrează, prin portretul ce face despre Carol I (al Engliterei) că acesta nu a fost cauza nici a revoluțiunilor, nici a nenoroci-

rilor care au bântuit Englitera. (*Or. foun. de la reine d'Angl.*)

Se va evita de ex. *necuviința* celebrului academician care scria din Egipt lui Napoleon, ajuns prim consul: «*Mon cher confrère*».

Timpu este limitat sau prin program sau prin fatiga ori impaciența auditorului.

Locul dă cu totul alt *ton* discursului după cum se vorbește într'o Academie, la tribună, pe catedră, sau în piață, ori la o întrunire publică, politică, etc.

În privința subiectului, oratorul trebuie să'l investească atât în întregimea sa cât și în detaliile sale, cu expresiuni, mișcări, alure, proprii și cuviințioase. ¹⁾

Afară de aceste patru calități, necesare în orice cuvântare, oratorul trebuie să aibă și alte virtuți. după împrejurări „precum une-ori bunătatea și dulceta, alte ori îndrăsnela, statornicia; aci dragostea și frăgețimea, colo respectul și jertirea altă dată iarăși disprețuirea gloriei, a plăcerilor, a avuțiilor, ș. c. l. (*Marc. Ret.*, § 36).

Fénelon se exprimă în același sens și mai categoric:

L'homme digne d'être écouté, dice el — est celui qui ne se sert de la parole que pour la pensée, et de la pensée que pour la *verité et la vertu* (*Lettre sur les occup. de l'Acad.*)

Tote aceste calități oratorul să nu le anunțe singur că le posedă; ci să lase a resulta din cuvintele sale; de acea e necesar a face deosebire între *moravuri reale*, pe care oratorul le posedă în adevăr, și *moravuri oratorice*, pe care și le dă însuși oratorul: Ipocrisia este un omagiu pe care vitiul 'l aduce virtuții, a dis La Rochefoucauld în «*Maximele*» sale.

Moravurile oratorice produc emoțiuni dulci, insinuante, care merg la inimă și aduc încredere; dar pentru a sgudu, pentru a captiva, oratorul are tre-

1. Vezi Ed. W. d'Halluin, *Littérature*.

buință de acele emoțiuni impetuose care se numesc *pasiunî* sau *patetic*.

Palma are o deosebită influență în meșteșugul de a îndupleca. . . : căci ori-ce cuvântare fără patimă, fără înfocare este golă, săracă, sterpă și fără putere. (Marc. p. 52, 53).

III. DESPRE PASIUNI

Pe lângă puterea adevărului, pe lângă autoritatea personală, oratorul și scriitorul trebuie să adauge *puterea sentimentului*. Acesta este secretul *pasiunilor oratorice* sau *pateticului* (πάθος).

În general putem dice că pasiunea este o vie excitațiune a sensibilității, o mișcare violentă a inimei. Pasiunile sunt de două feluri: unele sunt primitive, altele derivate. Când o mișcare violentă a sensibilității nu este de cât o emoțiune foarte vie, dar trecătoare, asemenea celor din tragedie, atunci ea nu este o pasiune în același grad și în același sens, precum când o înclinațiune fundamentală este exaltată, întăritată în cât pătrunde sufletul întreg. Ast-fel, mânia ce o încercăm într'un moment dat, dar care trece iute, este o pasiune de moment, ea nu are caracterul permanent al nesățiuului, al beției, al invidiei, cari nasc din înclinațiuni pervertite, ce cuprind sufletul în detrimentul celor-l'alte înclinațiuni firești. ¹⁾

În Retorică luăm pasiunile numai în înțelesul d'antăiu; în acest sens pasiunile sunt *sufletul* însuși al elocinței; printr'insele oratorul transmite în sufletul nostru sentimentele de care el însuși

Vedî pentru amănunte H. Marion -- *Leçons de Psychologie* Paris 1886, pag. 228.

este însufletit, în cât simțim și voim ceea ce el simte și voește.

Oratorul excită pasiunile său *direct* sau *indirect*. Este patetic direct, când oratorul, animându-se mai întâiu el însuși, se silește a comunica și altora aceleași pasiuni. Este patetic indirect sau reflectat, când oratorul se mărginește a înfățișa obiectele, tablourile sau cuvintele, proprii de a atîta pasiunile, ast-fel în cât, însuși auditorul să se animeze de sine. Antoniu, voind să atîte pe Romani a răsbuna mörtea lui Cesar, le citi testamentul care arăta iubirea acestui dictator pentru popor : acesta este un *patetic indirect*. Dar când Cicerone, voind să înfurieze Senatul în contra lui Catilina, se înfuriază el însuși în gradul cel mai înalt, la vederea crimelor și vițiuurilor acestui răsvrățitor, atunci el întrebuintează *pateticul direct*.

În discurs, pateticul direct trebuie să fie preces de cel indirect.

Demostene ne dă un exemplu de patetic : când Atenienii, dedați trändăviei, moleșiți de lux și neconținut în delectnicii cu jocuri și spectacule, sufëriau fără de a murmura, și mai fără de-a băga în sëmă că Filip regele Macedoniei încălcase cea-laltă parte a Greciei, pentru a 'i supune și pe ei. Oratorul vrënd a 'i scöte din această funestă letargie îi *apostrofează* în așa chip în cât făcea pe Filip să dică : «eu nu mă tem nici de cum de Atenienii; nu mă tem de cât de Demostene» (Filipica I cap. III).

Romanii, ocupați cu legile, cu rășboiul, cu agricultura și comerțul, urmără destul de tărziu esemplul Grecilor întru a cultiva literele; cu töte acestea, după adevărea lui Titu-Liviü, elocința pasionată și populară înfloreă la Roma încă din timpüi lui Manliü Capitolinul. *Invectivele* lui Cicerone contra lui Antoniu

și *muștrările* adresate de Enea lui Sinon în povestirea despre căderea Troiei (Virgiliu, *Eneida*, c. I, v. 57 și urm.) sunt exemple strălucite de patetic la cei vechi.

Exemplele de patetic sunt mai rare în discursurile moderne. Se mai găsește însă în elocința evanghelică. Când Massillon roștesce pentru prima oră faimosul său discurs *du petit nombre des élus*, (despre numărul cel puțin al aleșilor), pronunță o bucată, în care ascultătorii fură uimiți și răpiți ca de o putere nevădită: murmurul mirărei fu așa de mare în cât a turburat pe orator; turburarea acesta însă nu servi de cât a și mări pasiunea cuvântărei.

Cele două pasiuni fundamentale, la care se refer toate celelalte, sunt: *iubirea și ura*.

Pentru a escita iubirea, trebuie a arăta spiritului obiectele cu calități plăcute și utile celor cari le ascultă: se inspiră iubirea de țară, de libertate, de muncă, de virtute, când se arăt cu tăria folósele lor.

Ast-fel Horatiu, ne îndrăgostesc de singurătatea sa, când ȳice :

O rus, quando ego te aspiciam? quandoque licebit
Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis,
Ducere sollicitae jucunda obliviae vitae?

(*Sat.*, II, 6, 60.)

Tot ast-fel și Depărățianu, ne însulfă iubirea vieții de țară, când cântă :

Mie dați-mi valea verde,
Unde pierde
Omul negrele gândiri;
Unde-ți uită de infamia
Și sclavia
Anritelor zidiri.

(*Vera la țară*.)

Ura se escită prin mijlóce opuse acelor care escită iubirea.

Ast-fel Chianina, în Bolintineanu, isbucnesce în cuvinte de ură contra răpitorului său, lui Kirali — reamintindu-i toate nelegiuirile lui —

Tu ai trădat pe Domnul și țara Românească.
 Ai despoiat orașul ferice să primescă
 În sinul său un oșpe, pe mine m'ai răpit
 Din brațul unui tată și unui soț iubit,
 Și ai nerușinarea să mă infrunți pe mine?
 Barbare! mă trâmite la morțe și la chine,
 Aștept: de ce întârzi? o blestemați barbari,
 Ce dic! Voi nu mai sunteți ostași: sunteți tâlhari!

(Bătăia de la Călugăreni, a. III. sc. 4).

Resorturile care produc iubirea și ura servesc pentru a escita și pasiunile care tin de acestea, precum bucuria, mila, frica, indignațiunea, mânia, etc.

Pentru a escita pasiunile însă, — pe lângă o judecată sănătoasă — trebuie a le încerca singuri, fiă prin un sentiment real și profund, fiă prin o imaginațiune vie care poate înlocui sentimentul.

Sinceritatea este o condițiune imperios cerută în deșteptarea pasiunilor; cine vrea să misce pe alții, trebuie să fie el însuși mișcat:

*Si vis me flere, dolendum est
 Primum ipsi tibi.*

Pour me tirer des pleurs, il faut que vous pleuriez,
 dic cei doi maștri ai artei, cei doi legistatorii ai bunului gust; Horatiu și Boileau. 1)

În orî-ce cas oratorul voind să escite pasiunile, să se ferescă de a păcătui contra bunului gust; pentru acesta el va trebui să observe 6re-care regule:

1°. Oratorul să observe dacă materia discurs-

1) Veđi și Marcovici, *Retorica*, p. 54.

sului comportă pateticul ; căci emoțiunile mari nu convin afacerilor mediocre.

Racine ne dă un exemplu de patetic dislocat în *Les Plaideurs*, unde l'Intimé, un avocat, vorbind pentru un câine, care mâncase un clapon, începe cuvântarea sa prin aceste cuvinte grave traduse din Cicerone (pro Quinlio, c. I):

Messieurs, tout ce qui peut étonner un coupable,
 Tout ce que les mortels ont de plus redoutable,
 Semble s'être assemblé contre nous par hasard :
 Je veux dire la brigue et l'éloquence . . .
 Qu'arrive-t-il, messieurs ? On vient. Comment vient-on ?
 On poursuit ma partie ; on force une maison.
 Quelle maison ? Maison de notre propre juge.
 On brise le cellier qui nous sert de refuge ;
 De vol, de brigandage on nous déclare auteurs,
 On nous traîne, on nous livre à nos accusateurs.

În acest cas oratorul devine un *declamator*.

Spre batjocura unor asemenea oratori nimicniciți, Martial dice către un avocat, care în loc să vorbescă de furtul a trei capre *declama* despre «tote celea»: «Domnule, pricina mea nu se atinge nici de silnicie, nici de omor, nici de otrăvire, ci numai de trei capre ce mi s'au furat, pentru care eu pîrăsc pe vecinul meu, și trebuie să dovedești judecătorului temeiu bănuielei mele. «Dar Dumnețea vorbești, cu glas mare și cu ton înfocat, de bătălia de la Cane, de războiul lui Mitridat, de înșelăciunea și de cumplirea Carthaginezilor, pomenești pe Sila, pe Marie pe Mutius! E! Domnișorul; și, mă rog, două vorbe și pentru sêrmenele mele capre»:

Non de vi, neque caede, nec veneno,
 Sed lis est mihi de tribus capellis :
 Vicini queror has abesse furto ;

Hoc iudex sibi postulat probari.
 Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
 Et perjuria Punici furoris.
 Et Syllas, Mariosque. Muciosque
 Magna voce sonas, manuque tota :
 Jam dic, Postume, de tribus capellis.

Martial, *Epigrame*, VI 19.

2. Chiar când natura subiectului poate lua mișcări pasionate, oratorul nu trebuie să se a-vînte într'ênsele pe neașteptate și fără prepara-țiune; căci elocința patetică nu subjugă spi-ritele de cât după ce le-a supus prin forța ra-ționamentelor; iar pasiunea n'are efect de cât asupra celor cari deja sunt convinși.

Un orator, care isbucnesce înainte de a fi pre- parat spiritul ascultătorilor săi, sémănă, dice Ci- cerone, cu un om beat în mijlocul unei mulțimi de flămândi, *vinolentus inter sobrios*.

3. Oratorul să nu insiste prea mult asupra pasiunilor oratorice; nicăeri nu trebuie mai mult observată regula «de a nu vorbi nici odată prea mult» de cât în mișcările escitate de discurs. Nimic nu se usucă mai lesne ca lacrimile, a dis Cicerone ¹⁾ *nihil enim lacryma citius a- rescit*.

Tot așa trebuie a observa și de a nu între- rupe, fără timp, mișcările patetice.

4. Pasiunile să fiă mai mult întrebuintate în perorațiune, fără a fi escluse din narațiune și din confirmațiune. Numai după ce s'a desvoltat ôre-care căldură în corpul discursului se poate, oratorul, aștepta ca pateticul să misce în pe- rorațiune.

¹⁾ *Ad Herrennium*, II, 31,

5. Oratorul, pentru a mișca, să aibă în vedere dispozițiunea spiritelor ascultătorilor; la din contra, el, poate inspira un sentiment cu totul opus. Cel care se află în întristare, se va supăra voind cine-va a-l inspira sentimente de bucurie. De o cam-dată oratorul să fie trist ca și dânsul până va putea să i se introducă în inimă. Să se aibă de asemenea în vedere diferențele de etate, de condițiune socială, de moravuri, de caractere etc. Unor ómenii instruiți nu li se va vorbi ca unora simpli; unui tânăr, ca unui bătrân, etc. *)

6. O observațiune importantă—de care oratorul trebuie să mai ție seamă, în fine—este că, astă-dî nu se mai permite întrebuițarea prea mult a pateticului, ca oratorilor romani. În timpul republicei, pentru a îndupleca pe judecători, era—mai tot-d'a-una—destul, de a-l mișca sau de a 'și-l face favorabil, chiar prin mijlocele cele mai îndrăsnete. La Romani pateticul era sublimul elocinței.

Cicerone spune că el a fost întrerupt de gemetele și suspinele auditorului, când, în mijlocul *forului*, înșulețind prin plângerile sale discursul cel mai alingător, luă pe fiul lui Flacus în brațe, îl presentă judecătorilor, și imploră pentru el umanitatea și legile.

Asemenea scene, astă-dî, ar părea mai potrivite pentru teatru de cât pentru un tribunal serios.

Moravurile și pasiunile ocupă un loc important în preceptele retoricilor vechi: Aristotel le cona-

---

*) Erit ars maxima semper circumspectere, quid personae, quid loco, quid temporis conveniat J. Severianus, *Prooept. rhetor.*, p. 333.

cră mai totă cartea a doua din *Retorica* sa, cea mai prețioasă din toate-trei, și în care se observă mai mult acel spirit de observațiune ce el punea în toate cunoștințele umane; Cicerone a tratat același subiect din propria sa experiență și i-a consacrat cele mai frumoase cugetări ale sale.

Sorgințile invențiunei

Sorgințile invențiunei sunt: geniul, imaginațiunea, observațiunea, reflexiunea și analiza, lectura și imitațiunea. Geniul creiază, imaginațiunea produce capo-d'opere, observațiunea alimentează spiritul și ajută geniului, reflexiunea și analiza descopere și desvoltă, lectura înavutește și înmulțesce cunoștințele, imitațiunea împrumută forma, o parte, mai mare sau un pasagiū, o cugetare, o frasă, etc., a unui alt scriitor, spre a o presenta într'un mod original ¹⁾.

Imitațiunea să nu se confunde cu *plagiatul*, care este o adevărată plagă literară.

1) Vezi *Cours pratique et raisonné de Style et de Composition* par. M. A. Henry, Paris, p. 139.

RESUMAT SINOPTIC

I. INVENȚIUNEA

I. ARGUMENTE:

	1. <i>Proprii</i> (dise) :		2. <i>Locuri</i> comune :	
Filosofice	{ Silogismul Entimema Epichirema Soritul Dilema	}	a) <i>intrinseci</i>	Definițiunea
				Enumerarea părților
Genul și specia				
Comparațiunea				
Contrariile				
Oratorice	{ Exemplul Inducțiunea Analogia Argum. personal	}	a) <i>intrinseci</i>	Repugnanțele
				Circumstanțele
				Antecedente și consecente
				Cauza și efectul (Etimologia)
			b) <i>Extrinseci</i>	Legea
				Titlurile
				Faima
				Jurământul
				Marluri
				(Cestiunea)
				Pentru înainte-judecală.

II. MORAVURI:

<i>reale</i>		<i>oratorice</i>	{	Probitatea
				Modestia
				Bunăvoința
				Prudența (Decența)

III. PASIUNI

	<i>Modul de a le escita</i>	{	Pateticul direct
	(<i>iubirea și ura</i>).	}	» indirect
Regule de observat:	{ 1°. Dacă materia discursului comportă pateticul ; 2°. Să nu se avânte pe neașteptate ; 3°. Să nu se insiste prea mult ; 4°. Să fie întrebuițat mai ales în perorațiune ; 5°. Să se aibă în vedere dispoziția spiritelor ; 6°. Să nu se abuzeze de patetic		

Sorgințele invențiunei.

PARTEA A DOUA

DISPOZIȚIUNEA

Dispozițiunea, în arta oratorică, învață a pune în ordine toate părțile procurate de *Invențiune* după natura și interesul subiectului ce se tratează.

Intocmirea pune la rând și așeză câte s'aŭ aflat, și fice care lucru din cele aflate la locul său (Molnar).

Nu e destul a se arăta spiritului multe lucruri, a dis Montesquieu, trebuie a le arăta în ordine; de acea dispozițiunea este foarte necesară discursului. «Acastă a doua parte a Retoricei — dice Marcovici — este atât de neapărată, în cât fără d'ênsa cea d'ântăiŭ nu este de nici un folos.»

Retorii numără șese părți în discursul oratoric: exordiul, propunerea (în care se află și divisiunea), narațiunea, probarea saŭ confirmațiunea, respingerea și perorațiunea.

Acastă divisiune este așa de naturală în cât se deosibesce în discursurile cele mai simple și mai puțin întinse; d. es.: Un copil, dacă

are să facă vre-o cerere părinților sau profesorilor săi, se va apropia de dânsii, cu un aer grațios și supus, și le va adresa câte-va cuvinte plăcute și lingușitoare, se va informa despre sănătatea lor. După acest exordiu, el va risca *propunerea* sa: va cere voia pentru o primblare, ori îngăduirea unei datorii; dacă i se face cât de puțină rezistență, el va pune înainte buna sa purtare, silința sa, succesele sale; va promite că și va îndoi silințele, acesta va fi *confirmațiunea* sa. Dacă i se va aduce nescări obiecțiunii, el nu va lipsi de a le *respinge*; în fine, dacă tot nu i se poate acorda cererea, el va aduna toate argumentele sale într'o *perorațiune*, le va da mai multă forță prin mângăerile sau prin lacrimile sale; copilul va urma același drum ca și oratorul, căci acest drum este drumul naturei. (Gérusez, p. 108).

Când dispozițiunea coprinde toate aceste părți în ordinea indicată se dice *regulată*; iar *neregulată* când — pentru un cuvânt particular — ea se abate, mai mult sau mai puțin, de la această regulă.

Se numără șese părți în discurs, nu pentru că trebuie să între toate și tot-d'auna; ci pentru că pot intra, în unele cazuri, în ore-carî discursuri. În cele mai multe cauze avocații se mulțămesc cu narrațiunea (faptelor), cu confirmarea (probelor) și cu respingerea (argumentelor adversarului).

Exordiu și perorațiunea n'aū loc de cât în subiectele mari.

Nici chiar ordinea, în care trebuie să se succedă părțile discursului, nu este riguros tot-d'auna aceeași, dupe cum observă Cicerone.

Necesitatea cauzei este cea mai bună călăuză în dispozițiune.

I. EXORDIUL

Exordiul este începutul discursului, care prepară pe auditor a asculta urmarea.

Obiectul oratorului în exordiu este de a-și atrage bunăvoința și atențiunea ascultătorilor.

1) Bunavoință și-o atrage, oratorul, prin expresiunea *moravurilor* sale, printr'un aer de probitate și de modestia. Modestia care înalță meritele și virtuțile, să nu degenereze însă în timiditate.

Oratorul va atrage încă bunăvoința auditorului său a judecătorilor, pentru interesele ce apără, dând o idee bună despre cei ce-l apără și arătându-i ca incapabil de ură, de nedreptate, de îndărătnicia. Pe adversari, din contră îi va arăta prin culori opuse, dar fără pasiune și numai din necesitatea de a apăra pe clienții săi.

Retorii vechi cereau, în fine, ca, după împrejurări, oratorul să intereseze pe judecători prin motive trase din persoana oratorului și chiar a judecătorilor.

Astăzi oratorul nu trebuie să vorbească de densul de cât la trebuință; iar pe judecători să nu-l laude de cât când cunoște bine arta de a lauda.

2) *Atențiunea* se provocă prezentând afacerea de care se vorbește ca importantă și în stare de a interesa pe societate; oratorul iarăși să se silască a face ca, începutul discursului său să-i formeze o bună opinie despre talentul și cunoștințele sale; în fine trebuie să fie scurt și precis.

Prin urmare exordiul trebuie lucrat cu multă îngrijire și scrupul; fiind-că această parte este mai întâiu ascultată și pe care critica o cruță mai puțin și fiind-că «începutul este jumătate a tot lucru». (*Dimidium facti qui coepit habet. Hor.*)

Dacă exordiul este rău, el târăse adesea tot discursul în disgrația sa; dacă este bun, el orbesce asupra defectelor restului lucrării. Cicerone a dis: *Vestibula honesta, aditusque ad causam faciet illustres.*

La cei vechi se mai află o a treia condițiune a exordiului, *ut docilem auditorem faciat*, adică *interesul*.

Acastă regulă se coprinde în a doua; căci, pentru a atrage atențiunea auditorului, cel mai bun mijloc e de a-i lumina spiritul prezentând sub un aspect interesant cesliunea despre care se vorbește.

Cicerone cerea de la exordiū această a treia calitate pentru că el înțelegea prin această propunerea și divisiunea.

Cicerone mai cere iarăși, ca — dacă din întâmplare — timpul, locul, venirea cui-va, o interpelare sau un cuvânt al adversarului, mai ales în perorațiunea lui, ne dă ocazia de a începe discursul prin o trăsătură proprieă circumstanței, să scim a profita de dânsa.

Precauțiuni oratorice

Precauțiunile oratorice sunt mijlocele prin care oratorul, fiind silit a vorbi despre lucruri neplăcute auditorului, poate totuși ajunge să-i câștige bună-voința și atențiunea sa.

Precauțiunile oratorice au aplicațiunea lor mai ales în exordiul, pe care îl caracterisăm sub numele de, înșinuant.

Exordiul se numesce *insinuant*, când oratorul intră cu multă precauțiune în discursul său, de temă să nu pierdă de la început bună-voința și atențiunea auditorului.

Cicerone dă un frumos exemplu, de exordiū insinuant, în discursul său contra legii *agrarię*; în care, el, începe prin a aduce poporul mulțămiri pentru demnitatea consulară cu care îl onorase de curând; apoi declară că, datorind poporului tot ce este, el voesce să fie un consul *popular*. Face însă explicațiunea acestui cuvânt și — după ce a deosebit diferitele sale

înțelesuri; după ce a descoperit intrigile secrete ale tribunilor, care și acopereaă cu acest nume scopurile lor ambițioase; după ce laudă pe frații Grachi, acei zeloși apărători ai legii agrare și a căror memorie, pentru acest cuvânt, era așa de scumpă poporului roman—după ce s'a *insinuat* puțin câte puțin în spiritul auditorilor săi și s'a făcut, în fine stăpân pe dânsul, el totuși nu îndrăznește a ataca legea despre care era vorba, ci se mulțămesc de a declara că dacă poporul însuși nu recunoște că această lege, sub o aparență ademenitoare, amenință repausul și libertatea sa, el se va uni cu dânsul și va oferi și consimțimentul său acestei legi.

Acest exordiu produse efectul așteptat: căci poporul, la vocea elocinței a consulului său, respinse legea agrară. 1)

Asemenea este insinuant și exordiuul din pledoaria avocatului De Sèze pentru Lud. XVI.

Sorgințile exordiului

Exordiuul trebuie să-și tragă origina sa chiar din fondul cestiunii; de aceea, cel puțin în compunerile mari, oratorul nu se va ocupa de exordiu de cât după ce și va fi studiat îndestul subiectul.

Cu toate acestea însă, oratorul își poate începe discursul, sau 1) exprimând îndoiala în care se află de a vorbi (aporia), sau 2) din o împrejurare ôre-care (peristasis), sau 3) cu o comparațiune (sigrisis), orî 4) cu o alegorie; sau 5) defaimând orî laudând contrariul lucrului ce este a se lauda sau 6) arătând cele din lăuntru ale lucrului (tesa); sau 7) cu o descrițiune, orî 8) cu o istorisire, sau 9) cu o rugăciune, orî 10) cu o experiență, un exemplu, un obicei, etc. 2)

Exordiuul are un mare efect, mai ales când este

1) Lefranc, *Rhétorique*, p. 232.

2) Vezi Molnar, *Retorica*, p. 115.

luat din o circumstanță locală de care scie profita oratorul.

Cicerone, pledând pentru Celius, voia să dea afacerii sale un caracter neînsemnat, pe când adversarii o tratau ca un lucru îngrozitor, care, prin importanța sa, nu putea suferi nici o întârziere; ei făcuseră chiar să se judece cauza într'o zi de sărbătoare, când se făceau jocuri publice și în care toate tribunalele erau închise. Cicerone trage, chiar din această împrejurare, mijlocul de a inspira un sentiment de dispreț și de indiferință pentru acușățiune; el presupune că un străin sosese chiar în momentul de a se începe cercetarea afacerii:

Si quis, judices, fortē nunc adsit, ignarus legum, judiciorum, consuetudinis nostrae; miretur profectō quae sit tanta atrocitas hujusce causae. quōd diebus festis ludisque publicis, omnibus negotiis forensibus intermissis, unum hoc judicium exerceatur; nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, ut, eo neglecto, civitas stare non possit. . . . Quam verō audiat, nullum facinus, nullam audāciam, nullam vim in judicium vocari; sed adolescentem illustri ingenio, industriā, gratiā, accusari ab ejus filio, quem ipse in judicium et vocet et vocarit: oppugnari autem hunc opibus meretriciis...: vos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in communi quidem otio liceat esse.

Printr'acastă idee, ce oratorul dă despre cauza sa, afacerea perdu totă importanța sa, după cum dorea și Cicerone.

Să se observe ca, exordiul, să nu'și ea începutul din o depărtare prea mare, ori să fiă o disproporțiā simțitoare între cugetările exordiului și natura subiectului.

L'Intimé

Avant la naissance du monde . . .

Dandin, bâillant

Avocat, ah! passons au déluge.

(Racine, *les Plaid.*, act. III, sc. 3).

Exordiul este vișios când se potrivește la mai multe cause; ast-fel de exordiū se numește banal sau vulgar; exordiul se dice comun când poate fi între-

bunțat întocmai, sau cu puține schimbări, de amândouă părțile adverse; se numește străin sau împrumutat (*separatum, translatum*), când nu naște din cauză, sau când nu i se potrivește. Exordiul poate fi încă sau prea strălucitor, sau prea lung, sau puțin potrivit cu narațiunea; în fine este defectuos, ori de câte ori nu inspiră auditorului bunăvoința, interesul, trebuința de a asculta. 1).

Tomul exordiului

Tomul exordiului este de ordinar *simpliciter* și *temperat* pentru a fi în raport cu dispozițiunea spiritelor, pe care încă nu le-a mișcat nici o circumstanță din afară. Dar el poate fi și *solemn*, sau măreț, dacă locul în care se vorbește și natura subiectului suferă solemnitatea și măreția cuvintelor.

Mihail Cogălniceanu începe cuvântul său introductiv — la «Cursul de Istoria națională» rostit în 24 Noiembrie 1843, în Academia Mihăilénă — astfel:

După privelisea lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte de cât *Istoria*.

Cuvintele cu care N. Bălcescu începe «Istoria Românilor sub Mihail Viteazul» ne dau iarăși un exemplu de exordiu solemn.

Exordiul solemn convine mai ales în discursurile solemnităților Bisericești 2).

Exordiul poate fi chiar *vehement*, dacă auditorul este agitat de ore-cari pasiuni violente.

În bătălia de lângă Sibiu, când ostașii români spăi-

1) Cicerone, *ad Herrenn.*, 1, 7; *de Invent.*, 1, 18.

2) Ved. Or. fun. de la reine d'Angleterre, *Bossuet*.

mântăii de mulțimea Ungurilor voiau să fugă, Mihai — călare pe un cal spumegător, plin de foc, acoperit de sudore și de praf — se nevoi, spune Bălcescu, a opri pe fugarii strigându-le: «Ce va să dică această mișeliă? Ce va să dică această spăimântare neobicinuită, care vă face să lăsați a vă scăpa din mâini o biruință câștigată? etc.¹)»

Acest gen de exordiu se mai numește și *ex abrupto*, al cărui model clasic este cel din discursul lui Cicerone contra lui Catilina: *Quousque tandem.....*

Un exemplu de exordiu exabrupto și insinuant în același timp este cel din discursul rostit de B. Boerescu în Adunarea electivă de la 1859 ședința din 24 Ianuarie.

II. PROPUNEREA ȘI DIVISIUNEA

Propunerea este sumarul clar și precis al subiectului. Ea servă a arăta scopul discursului, sau a determina starea cesiunii.

Ast-fel ;

«Eū nu vė voiū spune nici de cum d. judecătory, că mórtea lui Clodius este un eveniment fericit pentru republică; scopul meū este de a proba că Clodius a întins curse lui Milone pentru a-l ucide; și, după ce voi fi demonstrat că acest omor este limpede ca lumina zilei, atunci în fine mă voiū ruga, voiū cere să vė înduplecați că, dacă am pierdut tot restul, să ni se lase cel puțin dreptul de a ne apăra contra îndrāsnelei și uneltirilor unui inimic ²).»

1) *Ist. Romānilor* sub Mihaiū-Vodă Vitezul p. 372.

2) Non postulaturi sumus, iudices, ut, si mors P. Clodii salus vestra fuerit, idcirco eam virtuti Miloni potius quam populi romani felicitati assignetis. Sin autem illius insidiae clariores hęc luce fuerint, tum denique obsecrabo obtestaborque, iudices, si caetera amisimus, hoc saltem nobis ul relinquantur. ab inimicorum audaciā telisque vitam ut impunē liceat defendere.

Propunerea este simplă și compusă. Cea simplă, n'are de cât un singur obiect de probat ; precum este în discursul lui Massilon *asupra esemplerelor celor mari* :

Les exemples des princes et des grands roulent sur cette alternative inévitable : ils ne sauraient se perdre ni se sauver tous seuls. Vérité capitale qui va faire le sujet de ce discours. (Petit Carême).

N. Bălcescu arată obiectul Istoriei sale «asupra Românilor sub Mihaiu-Vodă Vitezul» prin această simplă propunere : «Voi arăta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Românii, sub povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară vécul al XVI-le.»

Propunerile compuse au mai multe părți și cer fie-care să fie probate în parte ;

Ast-fel Demostene, acuzând pe Eschine de mănătorie în ambasada sa, coprinde în propunerea sa mai multe capete de acusația, și anunță că, el, are să a-rete : că Eschine a amăgit pe concetățenii săi, că nu a urmat nici de cum instrucțiunile ce dênșii îi dede-seră, că a amănat întorcerea sa fără ordinele republicei și că s'a lăsat a fi corupt de către Filip.

Panegiristul lui Stefan cel mare, arătându-i calitățile, face o întreită divisiune :

«La resbele biruitor smerit, la pace domn drept și bun, în viața sa din parte-I credincios adevărat ! Să luăm aceste cuvinte, care vor fi împărirea cuvintului acestuia al nostru, și să alcătuim laudele lui.»

Orî cum ar ar fi propunerea, simplă orî compusă, ea trebuie probată mai întâiu prin cutare mijloc, apoi prin cutare altul, adică să facă o *divisiune*.

Divisiunea este, așa dar, împărirea discursului în diverse puncte, care vor fi pe rând tratate. A-

ceste puncte, în genere, nu sunt de cât în număr, de două sau trei, și, fiind-că ele însesși s'ar puté demonstra în mai multe moduri, pot, și ele prin urmare, a fi din nou împărțite, ceea-ce constituie *subdivisiunile* unui discurs.

Principalele reguli ale divisiunii sunt: 1° de a fi *întregă*; adecă, membrele ce o compun, să înfățișeze totă întinderea subiectului; 2° de a fi *distinctă*; adecă un membru al divisiunii să nu intre într'altul, făcându-l nefolositor, neprezentând de cât aceiași idee sub diferiți termeni; 3° să fie *gradată*; adecă primul membru să fiă, dacă este cu puțință, o treptă pentru a se sui la cel d'al douălea, și așa până la cel din urmă; 4° divisiunea să fiă *naturală și expresă în termeni preciși*.

Iată câte-va exemple de divisiuni regulate.

Vorbind despre taina Patimilor, Bourdaloue, își împarte ast-fel materia discursului său :

«D-vastră n'ați considerat, pôte, până acum mórtea Mântuitorului, de cât ca un mister al umilinței și slăbiciunii sale; iar eu am să vă demonstrez că tocmai în acest mister apare toată înfînderea putereii sale; acésta va fi prima parte. Lumea, până acum, nu a privit acest mister de cât ca o nebunie; iar eu, am să vă fac a vedé, că tocmai în acest mister, Dumnezeu a făcut să se ridice mai sus a sa înțelepciune: acésta va fi a doua parte.»

Vous n'avez peut-être, jusqu'à présent, considéré la mort du Sauveur, que comme le mystère de son humilité et de sa faiblesse; et moi, je vais vous montrer que c'est dans ce mystère qu'il a fait paraître toute l'étendue de sa puissance: ce sera la première partie. Le monde, jusqu'à présent, n'a regardé ce mystère que comme une folie; et moi, je vais vous faire voir que c'est dans ce mystère que Dieu a fait éclater plus hautement sa sagesse: ce sera la seconde partie.

Acéstă simetrie în divisiuni se observă mai mult în divisiunile discursurilor filosofice de cât în cele judiciare.

Unii scriitori resping metoda divisiunii discurs-

surilor ca o sfortare funestă elocinței; cei mai mulți însă, mai ales dintre moderni, o admit, ca pe o călăuză de care chiar geniile mari au trebuință. Insuși Cicerone, a cui metodă nu este tot-d'a-una destul de desvoltată, ne oferă mai multe exemple de divisiuni juste și regulate.

Ast-fel, în discursul *pro lege Manilia* — în care se vorbea despre războiul contra lui Mitridate, regele Pontului, și a lui Tigrane regele Armeniei — Cicerone întreprinde a proba trei lucruri: 1) că rebelul e necesar; 2) că el este periculos și greu; 3) că numai Pompeiul îl poate termina cu succes.

Primum mihi videtur de genere belli; deinde de magnitudine; tum de imperatore deligendo esse dicendum. c. II).

În divisiunea discursurilor două defecte sunt de ocolit: unul este de a nu face prea multe divisiuni și sub-divisiuni, ceia ce poate da naștere la *confusiune*: Confusum est quidquid in pulverem sectum est; cel-alt de a nu deveni sclavul metodei divisiunilor și de a le crede tot-d'a-una trebuincioase.

III. NARAȚIUNEA

Narațiunea, în discurs, este expunerea faptului întocmită spre folosul cauzei.

Narațiunea este oratorică, istorică și poetică. Narațiunea *istorică* se ocupă numai de *adevăr* și expune faptele pur și simplu așa cum sunt; cea *oratorică*, încă respectă adevărul, dar îl prezintă sub culori favorabile cauzei insistând asupra împrejurărilor care îi sunt avantajoase și îndulcind pe cele care ar putea să îi fie uricioase ori defavorabile.

Un istoric, care ar fi voit să nareze mórtea lui Clodius, ar fi dis: *sclaviu lui Milone au ucis pe Clodiu*. Cicerone dice : *sclaviu lui Milone facura atunci cea ce fie-care din noi ar fi voit ca sclaviu sãr sã fi facut în asemenea împrejurãri*:

Fecerunt id servi Milonis quod suos quisque servos in tali re facere voluisset (*pro Mil.*, c. 10).

Un exemplu din care se pôte vedé lâmurit *diferința* între narațiunea istorică și cea oratorică este descrierea aceleiași bătălii de la Rocroy făcută de către Bossuet (în *or. fun. de Condé*) și Voltaire (în «*Siècle de Louis XIV*, Chap. III).

Narațiunea *poetică* urmărește *idealul*, împodobind, inavuțind și zugrăvind faptele, evenimentele și obiectele; creând său măbind personagiile și introducând chiar *miraculosul* în episódele vieței omenesci.

Lupta lui Rodrigue contra Maurilor (Corneille, *Cid*, acte IV, sc. III) și «Catacombele» din Chateaubriand, (les *Martyrs*, livre V) sunt frumoase exemple de narațiuni poetice; iar «Intrarea triumfală a lui Mihai Viteazul în Alba-Julia», scrisă și de Bălcescu și de Laurian pune în evidență diferența dintre narațiunea poetică și cea istorică.

Calitățile narațiunei sunt: claritatea, verosimilitatea, scurtimea și interesul orî plăcutul. 1)

1) Narațiunea trebuie să fiă *clară*:

Claritatea este o datorie pentru tot discursul; dar mai ales ea este necesară în narațiune, pentru că de aci trebuie să plece lumina ce se va răspândi în tot ceea ce va urma. *Narratio obscura totam obscurat orationem* (Cic. *de Orat.*, II, 80). Pentru acesta trebuie să se păstreze în narațiune ordinea reală său probabilă

1) Patru calități se cer mai eu sémă pentru buna povestire, lâmurirea, putința, scurtarea și interesul. Marc., *Ret.*, p. 125.

a lucrurilor și timpurilor; să se spună mai întâiu aceea-ce s'a întâmplat mai întâiu; să nu se piardă din vedere nici o dată regulele scurtimei; căci cu cât o narațiune este mai repede, cu atât este mai clară și lesne de urmărit.

Bălcescu ne dă un exemplu de narațiune repede și clară, arătând scena în care Mihai-Vitezul scapă de sub satirul călăului:

«Sosind Mihai în locul unde trebuia să primescă morțea, gâdea cu salărul în mână, cu inima crudă, cu ochii săngeroși, se apropie de osândit, dar când aținti privirea asupra jertfei sale, când vedu acel trup măreț, acea căutătură sëlbatică și infiorătoare, un tremur gróznic îl apucă; ridică sălțrul, voește a isbi: dar mâna îi cade, puterile îi slăbesc, gróza îl stăpânesce și trântind la pământ satirul, fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigând în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om».

Claritatea se dobândește în fine, și de se va feri oratorul de parentesurile lungi și dese; precum și de va vorbi, câtu-i este cu puțință, cu cuvinte obicinuite.

2) Narațiunea trebuie să fie *verosimilă*.

Adevărul însuși, ca să fie cređul, are trebuință de verosimilitate. Să se de persoanele caractere și motive care să corăspundă cu faptele lor; să nu se omită nici o circumstanță de loc, de timp, de mediu, care esplică cauzele, efectele, și fac un eveniment natural.

Dacă acușați pe un om de omor, zice Quintilian (IV, 2), descrieți-l mánios, violent, furios; trebuie cu toate acestea a nu se abusa de aceste motive; mai cu deosebire persoanele trebuiesc caracterisate prin fapte mai mult de cât prin vorbe.

Aul faman sequere, aul sibi convenientia finge.

(Hor., de arte poet., v. 119)

3) Narațiunea trebuie să fie *scurtă*.

Aristotel dice, cu drept cuvânt, că acesta nu e o calitate care să convină mai mult narațiunei de cât confirmațiunei său exordiului.

Scurtimea ce se cere narațiunei consiste în a nu zice nimic ce e de prisos: *Semper ad eventum festina.*

O narațiune de două pagine este scurtă, dacă nu coprinde de cât cea ce e trebuincios! pe când o narațiune de două-zeci linii e lungă, dacă ajungea mai puține cuvinte.

Sosii în port, zării o corabie, mă informați de prețul drumului, mă tocmii; mă urcați în corabie, se rădică ancora, se pun pânzele, plecăm. Tote acestea se puteau spune în două cuvinte: Mă imbarcați.

Modelul narațiunii scurte va fi tot-d'a-una eroicul buletin răsboinic al lui Cesare :

Veni, vidi, vici (veniți, vedeți, învinși).

Cu toate acestea nu trebuie a se trata ca superflue ornamentele puse la locul lor : «Narațiunea. ăice Quintilian, ăa să fie scurtă, nu trebuie să fie lipsită de grație; alt-fel ar fi fără artă. Căci plăcerea amăgesce și încântă, și cea ce place trece iute; un drum vesel și necurmat, de și mai lung, obosesc mai puțin de cât un drum mai scurt, care ar fi neplăcut sau intrerupt».

Non inornata debet esse brevitatis; alioqui sit idocla. Nam et fallit voluptas, et minus longa, quae delectant, videntur: ut amoenum ac molle iter, etiamsi est spatii amplioris, minus fatigat, quam durum arduumque compendium (IV. 2).

Se alătură deci, pe lângă aceste calități, *interesul și plăcutul*: interesul în subiectele susceptibile de înălțare și de patetic, plăcutul în subiectele mediocre; pentru materiile de puțină importanță, claritatea și precisiunea sunt singurele ornamente care le convin. În narațiunea judiciară însă, ori-cum ar fi subiectul, nu convine de loc stilul pompos și ornamentele căulate.

Narațiunea *miloniană* ne oferă un exemplu de o potrivă scurt și interesant. Cicerone descrie ast-fel lupta între Clodiu, și Milone: «Ei se întâlniră, ăise el, în fața unei moșii a lui Clodiu, pe la 11 ore, sau cam p'aci. De o dată, din vârful unei înălțimi, un mare număr de sclavi năvălesc asupra lui Milone cu armele în mână; cel mai îndrăsneț ucide pe visitiu. Milone aruncă mantaua, sare afară din trăsura, și se apără cu lărie. Atunci cei care erau lângă Clodiu scot spadele: unii revin pentru a ataca pe Milone pe la spate; alții credându-l deja ucis se pun a mărelări pe sclavii cari îl urmau de departe. Cei mai credincioși și mai devotați resistă; unii sunt uciși; alții, vedând că lupta se încinge în jurul trăsuri și că-i împedacă a veni în ajutorul stăpânului lor, auzind chiar pe Clodiu strigând că *Milone a*

murit, și convinși că acela nu mai exista, făcură atunci, fără ca stăpânul lor să le-o fi ordonat, fără ca el să fi știut, fără ca el să fi vădut, aceea ce fie-care din noi ar fi voil ca sclavii săi să fi făcut în asemenea împrejurări.»

În acest exemplu se ved desvoltate și mai toate circumstanțele însemnate la locurile comune: «fuit obviam Clodio ante fundum ejus (*ubi*), hora fere undecima (*quando*), aut non multo secus. Statim complures cum telis (*quibus auxiliis*), in hunc faciunt de loco superiore impetum; adversi rhedarium occidunt. Quum autem hic de rheda, rejecta penula, desiluisset, seque acri animo (*quis*) defenderet, illi qui erant cum Clodio, gladiis eductis, partim recurrere ad rhedam, ut a tergo Milonem adorirentur. partim, quod hunc jam interfectum putarent, cedere incipiunt ejus servos, qui post erant: ex quibus, qui animo fidei in dominum et praesenti fuerunt, partim occisi sunt: partim, quum ad rhedam pugnari viderent, et domino succurrere prohiberentur, Milonemque occisum etiam ex ipso Clodio audirent, et revera putarent (*cur*), fecerunt id servi Milonis... neque imperante, neque sciente, neque praesente domino (*quomodo, quid*), quod suos quisque servos in tali re facere voluisset.» (*Pro Milone*, c. 10.)

VI. CONFIRMAȚIUNEA SAU ADEVERIREA

Confirmațiunea consistă în a stabili și desvolta mijlocele pe care se rezimă oratorul spre a proba adevărul enunțat în propunere și espus în narațiune. Acesta este partea cea mai esențială a discursului.

În confirmațiune este de observat:

1°. *Aflarea probelor*, care se face prin meditația subiectului mai mult de cât prin metoda *locurilor*.

2°. *Alegerea probelor*, care se face prin înlăturarea celor mai de puțină importanță sau care ar pute mai mult să compromită o cauză de cât să-i folosescă: *ponderantur non numerantur*.

Probele, ca să fie bune, trebuiesc să fiă proprii atât subiectului cât și auditorului, și să nu aibă nimic silit nici vulgar ¹⁾.

1. Vezi Lefranc, *Rhét.*, p. 72.

3°. *Ordinea probelor*. Unii retori cred că, cel mai bun mod de a așeza probele, este de a începe prin cele mai slabe, pentru a se rădica treptat pînă la cele mai tari, așa că discursul să mîergă lot-d'auna crescînd: *semper augetur et crescat oratio*.

Cicerone voesce ca la început și la fine să se pună probele cele mai tari; iar în mijloc să se așeze cele mai slabe: *De firmissimis alia prima ponet, alia posteriora; inculcabitque leviora* (Orat., c. 15). Acastă dispozițiune s'a numit *omerică* de Quintilian, după ordinea de bătălia care se vede în Omer. (*Iliada*, IV, 297.)

Discursul lui Mitridat și al Clitemnestrei ne oferă câte un exemplu de ordine *gradată* și *omerică* a argumentelor ce invocă. (Racine, *Mithr.* acte III, sc 1; *Iphigénie*, acte IV sc. 4).

4°. *Modul de a trata probele*. În tratarea probelor trebuie a stărui mai mult asupra celor tari și convingătoare, și a le trata separat ca să nu se confunde unele cu altele. Cele slabe, din contra, trebuiesc reunite și grămădite pentru a se ajuta reciproc și a înlocui prin număr cea ce lipsește din forță.

Desvoltarea probelor tari și solide se numesce *Amplificațiune* oratorică, care, după mărturia lui Longin, contribuie cel mai mult la înălțarea discursului.

Amplificațiunea nu consistă în mulțimea cuvintelor, ci în grația și în forța cu care ea înveșmîntă raționamentul. Când cine-va dice tot ceea ce trebuie să se dică, nu se face amplificațiune în sensul vulgar al cu-

vântului; dar dacă, după ce s'a spus cea ce trebuia să se spună, mai amplifică, se spune prea mult.

Principiul lui Despréaux, adevărat pentru poezie, este adevărat și pentru elocință :

Tout ce qu'on dit de trop est fade et rebutant :
L'esprit rassasié le rejette à l'instant.

Art. poët., ch. 1.

Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Horat. de Arte poet., v. 337.

În genere, amplificatiune înseamnă dezvoltarea unei idei — idee *principală* — într'un discurs de oare-care întindere, fie spre a întări, fie spre a slăbi o probă sau o cugetare oare-care, prin alte idei *accesorii* sau *secundare*.

Ideile accesorii se găsesc, făcând — față cu ideea principală — întrebările *pentru ce* și *cum*?

Sorgințele amplificatiunii sunt aceleași ca și ale probelor : locurile comune, etc.

Cicerone, care a excelat în această parte a elocinței, ne procură un frumos exemplu de amplificatiune în discursul pentru Milone (c. 16) : asemenea și Molière (în *Tartuffe*, acte I, sc. 5) :

Et quoi ! vous ne ferez nulle distinction.

Entre l'hypocrisie et la dévotion ?

Vous les voulez traiter d'un semblable langage,

Et rendre le même honneur au masque qu'au visage ? etc.

5) *Legătura probelor*. Nu e destul de a alege, de a așeza probele, și de a le da o formă ; mai trebuie încă a le lega așa ca să nu formeze de cât un singur corp.

Legătura probelor se face prin *transiții*, care sunt cugetări luate din însuși subiectul, și care conduc *natural* de la o probă la alta.

Discursul pe care Titu Liviū, (XXIII, 8, 9) 'l pune în gura lui Pacuviū ne dă un exemplu de toate regulele enunțate până acum (vezi Apendicele).

V. RESPINGEREA

Respingerea consistă întru a distruge mijlocele contrarie ale noastre, adică a surpa dovedile și părerile împotrivilor noștri. (Marc. *Ret.*, p. 128); ea cere multă îndemânare și o logică încercată.

Respingerea se pune une-ori înaintea confirmației, când oratorul vede că adversarul a produs mult efect asupra ascultătorilor, și că probele sale ar fi rău primite, dacă n'ar căuta să risipească mai întâi îndoelile ce s'ar fi putut forma în contra sa.

Respingerea și confirmația adesea stau chiar împreună și unii retorici nici nu le-au privit ca două părți distincte:

«Nu puteți, dice Cicerone, nici să respingeți aceia ce vi se opune, fără a confirma cea-ce vine în favoarea voastră, nici să confirmați probele voștre, fără a respinge pe ale adversarului; acestea sunt două lucruri unite prin natura lor, prin scopul lor și prin întrebuintărea ce se face dintr'ênsele».

De Orat., II-St: Sed quia neque reprehendi, quae contra dicuntur, possunt, nisi tua confirmes, neque haec confirmari, nisi illa reprehendas, idcirco haec et natura, et utilitate, et tractatione conjuncta sunt.

Respingerea se face sau dărâmând principiile pe cari adversarul a fondat probele sale, sau arătând că din principii bune el a tras consecințe false.

Depinde iarăși de iscusința oratorului de a presinta obiecțiunile adversarului, sub un ast-fel de punct de vedere, în cât să pară sau ușore, sau de necredut, sau contradictorii, sau străine de starea cestiunei.

În adevărire, când se întrebuintează argumen-

tele slabe, arta este de a le grămădi și de a le espune pe toate împreună, ca să se întărească reciproc. In respingere, din contră, interesul este de a divide aceea-ce nu e forte de cât prin reunire; probele ast-fel separate sunt reduse la propria lor slăbiciune.

«Dacă adversarul are argumente puternice ce nu se pot dărîma, atunci să se siléscă oratorul a aduce și el altele spre a se vedé că nu tótă dreptatea e de partea adversarului; sau dacă nu se pôte uici acesta atunci să se siléscă a micșora gravitatea faptului, arétând că s'a făcut ori din nesciință, ori din mênîă, sau in fine să apeleze la generositătea judecătorilor invocând etatea inculpatului, dacă e tinér, serviciile aduse patriei de el sau de familia sa, calitățile sale bune, firea cea rea a omului, etc.»¹⁾

Când se opun argumente solide unor obiecțiuni iarî se pôte câte o dată combata cele mai slabe prin *batjocură*. Dar in acest cas oratorul trebuie să pună multă cumpătare: însuși Cicerone, care mănúia cu iscusință arma batjocurei, se expuse odată să audă din gura severă a lui Catone, acea replică laconică: *lepidum habemus consulem* (avem un consul glumei): căci «nu ride bine de cât cine ride la urmă». Este bine iarăși a se evita probele cari duc la ură, invidiă și la cele alte patimi ce țin de dênsele; iar dacă trebuie a ataca pe adversar cu violință trebuie a aréta că se face acesta de nevoie:

Să nu vorbéscă oratorul, de adversarul său, ca Andrei Batori de Mihaî și națiunea română, către soldații săi:

Mihaîu, e un șérpe pe care Sinan l'a hrănit in sinul său, și al cărui venin umblă sa l' otrăvéscă. Frații lui pase și astăzi porcii și caprele in pădurile țării Románesci. El sémănă măc mult unui dobitoac fioros de cât unui om. El s'a unit cu fâcharii și cu țerani, semenii lui din tóte ținuturile, spre peirea noastră. Nu ve temeți, adăogi el, de această nația próstă și de-

1. Vedî Molnar, p. 163.

«fălmată, de vécurei dajnică Ungariei, nația de robî, pe care se
«cuvine a'i bate mai bine cu nuiele și bețe de căt cu ferul.»

(din *N. Bălcescu*).

In fine respingerea pöte lua mai multe forme; a-
decă, putem respinge prin *negațiune*, prin *distinc-
țiune*, prin *recriminațiune*, prin *evasiune* sau în fine
prin *compensațiune*. Forma *dialogului ipotetic* este
încă una din cele mai cu succes întrebuințate în dis-
cuțiune. (Demost. discurs pentru Chersones ¹).

Exemple de respingeri găsim numeroase atât la cei
vechi cât și la moderni: Demostene (discursul pentru
Corónă), Cicerone (Filipica II, prima parte) ș. a. ne-au
lăsat cele mai frumoase modele de respingere; la mo-
derni găsim numeroase exemple în elocința judițiară
și cea deliberativă.

In literatura română menționăm «apărarea țaranu-
lui» de Cichindel și «lupta pentru unitatea națională»
de N. Bălcescu.

Cele mai puternice arme și care asigură mai
bine victoria în respingere sunt *rațiunea*, *ade-
vărul*, *evidența*. De acea trebuie a învăța să ne
apărăm de raționamentele false, care se numesc
sofisme, când sunt cu intențiune false, sau *para-
logisme*, când sunt involuntare.

Un argument este un sofism (*σοφισμα*, înșel) sau un
paralogism, (*παραλογισμα*, mă înșel) ori de câte ori
conclusia nu este coprinsă în premise.

Ori ce sofism se pöte coprinde în unul din aceste
trei tipuri: 1) sau că probéză cea ce nu este în ches-
tiune și argumentele probéză alt-ceva de căt ce tre-
buie să probeze; 2) sau că probéză chestiunea prin
chestiunea însăși și argumentele nu probéză nimic!
3) sau nu se probéză cea ce este în chestiune și argu-
mentele probéză greșit.

1) Veđt d'Halluvin, p. 278.

Principalele sofisme sunt :

1°. *Necunoscerea subiectului*, (ignoratio e-lenchi).

Argumentele pot fi escelente, dar nu se aplică în cauză. Esemplele sunt foarte numeroase în conversație, în dispute, în memoriile judiciare, în care se caută a proba ceea ce n'are nici un raport cu afacerea desbătută. sau când se probază contra adversarului ceea ce nici el nu negă, ori i se impută ceea ce nici el nu adoptă.

Cel mai sigur mijloc de a respinge acest sofism așa de obișnuit, este de a preciza riguros chestiunea și de a'l aduce și pe adversar, cu voe ori fără de voe, la chestiune.

2°. *Căutarea principiului* (*petitio principii*).

Argumentul caută un principiu ca punct de plecare, de care simte trebuință și, negăsind principiul — care este însăși chestiunea — răspunde prin chestiunea însăși; atunci argumentul se întorce asupra lui însuși, iar spiritul se agită într'un *cerc vicios*. Așa se întâmplă ori de câte ori se răspunde în termeni diferiți același lucru despre care se întreabă.

Molière face pe *Bolnavul* seșu, care aspiră la doctorat, să fie întrebat : *pentru ce opiul aduce somn ? pentru că are facultatea somniferă*, răspunde candidatul.

*

Cetegus, apăs pe Catilina dicând, că nu putea fi *factios* pentru că avea multă *probitate*; dar tocmai această calitate i-o contesta Cicerone.

*

Aristotel ca să dovedească că pământul se află în mijlocul lumii, raționază ast-fel :

Natura lucrurilor grele este de a tinde spre *centrul lumii* iar a lucrurilor ușoare este de a se depărta de densul;

Dar, esperiența ne învederează că lucrurile grele tind spre centrul pământului, și că lucrurile ușoare se depărtază de la densul.

Deci, centrul pământului este tot de o dată și centrul lumii (!).

Erórea raționamentului stă în prima propozițiune :

căci, dacă se scie că lucrurile grele tind spre pământ, de unde însă putem scie că ele tind spre centrul *lumei*, dacă nu admitem mai dinainte că centrul pământului este tot de o dată și centrul *lumei*? *quod erat demonstrandum*.

Cercul vițios (circulus in probando), este un fel de petitio principii, în care, pentru a proba un lucru care este în cestiune, ne servim de un alt lucru care *depinde* chiar de ceea ce este în cestiune. La această solismă se poate raporta toate raționamentele în care se probază un lucru necunoscut printr'un altul care este tot atât de necunoscut, sau un lucru nesigur printr'un altul tot atât de nesigur.

Pascal și bate joc (în «*De l'esprit géométrique*, ch. 1, §. 1.) de această definițiune a *luminii* în cerc vițios: *La lumière est un mouvement lumineux des corps lumineux*».

Câte o dată se dă numele de cerc vițios și unor argumente inextricabile ca cel din *dilema Crețanului*.

3°. *Erórea asupra cauzei*, care consiste într'o *inducțiune vițioasă*, conchide dela un efect real la o cauză inchipuită, după o aparență sau o analogiă (*non causa pro causa* sau *post hoc, ergo propter hoc*, sau și mai bine, *cum hoc, ergo propter hoc*.)

Astfel când, de exemplu, după aparițiunea unei comete, pământul suferă de vre-un dezastru: ciumă, fómete, etc., de și aceste nenorociri n'au nici o legătură fizică cu cometa, totuși poporul o consideră ca o cauză a acestor întâmplări: *post hoc, ergo propter hoc*. Dacă cine-va câștigă sau păgubesece, când un altul se află alături de dânsul, el își poate inchipui că acea persoană îi e cu sau fără noroc: *cum hoc, ergo propter hoc*.

După această solismă au judecat și filosofi vechi, cari atribuiaut *temere de gol* o mulțime de efecte ce

nu-și aveau cauza lor de cât în apăsarea aerului. Ast-fel judecau și astrologii cari atribuiau o mare influență astrelor asupra evenimentelor pământesci, asemenea și augurii, aruspicii, etc. astfel și ieau începutul toate superstițiile și prejudiciile omenesci.

Virgiliu însuși a căzut în o asemenea erore a timpului său, când atribuia unei eclipse de soare morțea lui Cesar :

*Solem quis dicere falsum
Audeat?*

Acest sofism este mai comun și mai periculos în ordinea morală: când se denaturează faptele adversarilor, atribuindu-le cause imaginare.

4°. *Enumărarea imperfectă* există când se conchide că un lucru se poate face numai într'un fel ôre-care, sau când se trage o concluziă generală, dintr'o enumerare defectuôsă, în care s'a omis o parte a chestiunei; de es. :

Francesii sunt albi, Englesii sunt albi, Italianii și Germanii sunt albi: deci toți ômenii sunt albi.

Dilema belrânului Horațiu, când și apăra pe fiul său, resultă tot din o enumerare imperfectă :

Dis, Valère, dis-nous, si tu veux qu'il périsse,
Où tu penses choisir un lieu pour son supplice ?
Sera-ce entre ces murs que mille et mille voix
Font résonner encor du bruit de ses exploits ?
Sera-ce hors des murs, au milieu de ces places
Qu'on voit fumer encor du sang des Curiaces ;
Entre leurs trois tombeaux et dans ce champ d'honneur,
Témoin de sa vaillance et de notre bonheur ?
Tu ne saurais cacher sa peine à sa victoire ; etc.

(P. Corneille, *Hor.*, acte V. sc. 3)

Horațiu omite să enumere și locul în care fiul său și ucisese sora și care putea să fi fost «un lieu pour son supplice».

5°. *Fallacia accidentis* se întâmplă când se conchide dintr'un fapt accidental la o lege uni-

versală, de la particular la general, de la un adevăr relativ la un adevăr absolut :

Pledoaria lui Valeriu contra lui Horațiu, cuprinde un asemenea sofism, când l'acusă că voește să ucidă pe toți Romanii fiind că ucisese pe soră-sa :

Arretez sa fureur, et sauvez de ses mains
Si vous voulez regner, le reste des Romains ;
Il y va de la perte ou du salut du reste.

(Corn., Hor., acte V. sc. 2).

Ast-fel fac cei ce defaimă științele și artile din cauza abuzurilor care adesea le însoțesc :

Unii medici fac erori, deci medicina e de defăimat.

Ast-fel ar fi când s'ar susține că Columb a fost un criminal, fiind-că a fost pus în lanțuri, de și este adevărat relativ că criminalii se pun în lanțuri ; ast-fel ar fi când cine-va, auzind că la orașe nu sunt bordeie, ar judeca că nu sunt nici de cum case și că prin urmare oamenii acolo trăesc sub cerul liber, etc.

Epicurienii conchideau că deii trebuiau să aibă o formă umană, pentru că dintre toate lucrurile din lume numai omul se bucură de exercitiul rațiunii ; ast-fel ei raționau :

Deii sunt foarte fericiți ; nimenea nu poate fi fericit fără virtute ; nu poate fi virtute fără rațiune ; iar rațiunea nu se găsește nicăieri de cât în cea ce are forma umană ; trebuie dar a conchide că deii sunt cu forma umană.

Sofisma sta în acea că rațiunea se manifestă numai accidental sub forma umană, fiind-că ea se poate manifesta și independent de această formă.

6° *Abuzul de cuvinte.* Ori de câte ori cuvintele equivoce sau ambigue (cu două înțelesuri) nu sunt întrebuințate într'o argumentațiune în același înțeles, dă nascere la sofisme ; de acea la această categorie de sofisme se poate raporta toate silogismele vicioase ; ast-fel :

a) A trece de la înțelesul *colectiv* la cel *distributiv* și *invers*, ca în acest exemplu :

Omul cugetă ;
Dar omul este compus din corp și suflet ;
Deci corpul și sufletul cugetă.

sau :

b) A trece de la înțelesul *divis* la cel *compus* și *invers*.

Sânta Scriptură dice : *Orbii ved. schiopii merg, surdii aud, etc.* Aci prin *orbii, schiopii, etc.*, se înțeleg acei cari *erau* odată orbi, schiopii, etc. ; cuvântul și-a pierdut ôre-cum înțelesul propriu : acesta este înțelesul *divis*.

Din contră, în această propozițiune, *orbii nu ved de loc*, este evident că e vorba despre orbii cari *sunt* orbi, în înțelesul propriu al cuvântului ; acesta este înțelesul *compus*. Sunt unele propozițiuni care nu sunt adevărate de cât în acest din urmă înțeles : *Un om care plânge nu poate rîde* : adică nu poate rîde în acelaș timp când plânge, de și poate rîde după ce a plâns. Sofisma se întâmplă când se trece de la un înțeles la altul, în aceeași argumentațiune. Modul de a o respinge este de a răspunde dividend ceeace adversarul a unit, sau reunind aceea-ce el a *divis*.

c) A trece de la înțelesul *relativ* la cel *absolut*, și *invers*, sau *în genere*, a trece de la un înțeles la altul, un cuvânt care poate lua diverse accepțiuni, este a abusa de cuvinte spre a denatura chestiunea :

Un sot savant est sot plus qu'on sot ignorant.
Le sentiment commun est contre vos maximes
Puisque ignorant et sot sont termes synonymes.

(Molière, *Fem. sav.* a. IV, sc. 3).

7°. *Pasiunile în genere*, iubirea de sine, interesul personal, invidia, din care naște spiritul de a contradice, etc., *ideile preconceptute*, prejudițiile și superstițiile de tot felul, influențând asupra voinței, turbură și alterează judecata ; *utilitatea* ea locul adevărului, și *subiectul* însuși

care cugetă devine o sorginte de sofisme. Acestea se numesc sofisme *subiective*, în opoziție cu cele *obiective*, care provin din însăși obiectele despre care se cugetă și care prin exteriorul său aparența lor pot înșela spiritul asupra fondului său interiorului lor ¹⁾.

Pentru a dovedi sofismele unui raționament trebuie a se observa dacă în fie-care din premise. termenul mediū sau minora păstrează un înțeles identic. și dacă în concluzie nici un termen nu este într'un înțeles mai întins de cât în premise.

Ast-fel argumentația lui J. J. Rousseau, de ex., — (Discours sur les lettres) prin care vrea să probeze că artele sunt mai funeste de cât utile omului — se poate reduce la acest silogism :

Oamenii trebuie să renunțe la ceea-ce îi corupe ;

Arhitectura, sculptura, pictura, corup pe omenii ;

Deci oamenii trebuie să renunțe la arhitectură, sculptură, etc.

Dar nu artele, ca arhitectura, sculptura, etc. corup oamenii, ci abuzul ce aceștia fac din ele ; sofisma se invederază, de ôre-ce termenul mediū nu are în concluzie aceeași întindere ca în premisa a doua.

VI. PERORAȚIUNEA

Perorațiunea, care este cea din urmă parte a discursului, are două obiecte de îndeplinit : ea trebuie I^o să *resume* principalele probe și II° să *escite* în suflete emoțiunile proprii subiectului ce oratorul a tratat.

1) *Recapitulațiunea (enumeratio)*, este neapărată în cestiunile mari, cari, prin întinderea și diversitatea materiilor, pe rând discutate, ar putea lăsa ôre-care confusiune în spirite.

1) Vedi *La logique de Port-Royal*, ed. Barré, Paris 1874, ch. XX și *Introduction à la science sociale*, p. H. Spencer, Paris, 1872, ch. IV.

Recapitularea se face sau de însuși oratorul, sau ca din partea unei alte persoane, ori a unui lucru neînsuflețit, dicând de exemplu :

«Dacă legislatorul ar apare tot de odată și v'ar întreba : *Pentru ce esitați încă, ce ați putea dice când vi s'a demonstrat...?* » și ast-fel se urmăzează mai departe recapitulațiunea.

Regula generală, ce este de observat în recapitulațiune, este de a nu reaminti de cât punctele importante și de a le da, la fie-care în parte, cât mai multa forță și cât mai puțină întindere : *Ut memoria, non oratio, renovata videatur.*

2) A doua parte a perorațiunei, se raportează la moravuri și la pasiuni (*commiseratio, indignatio*) și era mult întrebuintată la Romani.

Anticilatea nu ne a lăsat nimic mai perfect în acest gen de cât perorația pleduariei lui Milone, cea mai frumoasă și cea mai atingătoare perorațiune din câte se datoresc marelui geniū al lui Cicerone :

«Valeant, cives mei. valeant ; sint incolumes, sint florentes, sint beati ! stel haec urbs praeclara, mihique patria carissima, etc...»

În tribuna modernă, de și e ceva mai aspră, totuși se permite pateticul, mai ales în elocința evangelică, precum se pōte vedea din perorațiunea discursului lui Bossuet la mōrtea prințului de Condé, etc.

«Venez peuples. venez maintenant ! mais venez plutôt. princes, et seigneurs ; et vous qui jugez la terre, et vous qui ouvrez aux hommes les portes du Ciel ; etc »

Perorațiunea nu e necesară de cât când conclusiunea se află prea depărtată de probe, mai ales în discursurile de genul judițiar și în predici.

Planul discursului

Planul unui discurs este tabloul ideilor principale, ale discursului, întocmit spre înlesnirea cuvîntării; el este scheletul discursului.

Planul este mai tot-d'auna partea cea mai grea pentru orator și de care depinde mai mult succesul unui discurs. El este baza oricărei compozițiuni literare:

«Din lipsă de plan, din cauză că n'a reflectat îndestul asupra obiectului său, un om deștept se simte încureat și nu știe de unde să începă a scrie,» a zis Buffon.

Calitățile cerute de la un plan bun sunt: întregimea, limpiditatea, simplitatea, fecunditatea, unitatea și proporția.

Planul este *întreg* când coprinde subiectul în totă întinderea sa, fără să-l mai adauge nici să-l mai scadă ceva din cea ce trebuie să coprindă.

Planul e *limpede* când se presintă spiritului o imagine scurtă și lămurită despre tot subiectul, încât să se pōtă vedea, cu o singură aruncătură de ochi, într'un mod distinct și precis, toate părțile și raporturile subiectului.

Planul este *simplic* când reduce tot subiectul, orî cât de complicat ar fi, la un număr mărginit de idei sau de propoziții generale; când înfățișează o adunare de divisiuni atât de firești, în cât fiă-care să nu arēte de cât o față nouă, să nu fiă de cât o esplicare diferită a aceluiași subiect.

Planul este *fecund* când fiă-care idee principală, coprinde în sineși o mulțime de alte idei secundare. în cât, la vederea unui singur obiect, să se zărească încă o mulțime altele.

În fine un plan are *unitate și proporția*

când, diversele sale părți, sunt ast-fel de bine legate și armonisate, în cât fiă-care dintr'ensele înțărind și înfrunusețând pe cea de dinaintea ei, prepară pe cea care îi urmăze; și tôte, sprijinindu-se reciproc, contribuiesc la întemeierea și perfecțiunea cuvântului.

Aceste calități nu se reuniesc în același grad în tôte genurile discursurilor, fiă din cauza naturei subiectului, fiă că nu se pôte prevedea tôte amănuntele unei cuvântări.

Planul discursului unui orator s'a comparat cu planul de luptă al unui general; căci și unul și altul au în vedere un scop analog.

Planul unui discurs se pôte reduce adese ori la un silogism, ale cărui premise copriind tôte dezvoltările necesare spre a convinge și a cărui conclusie formeză perorațiunea discursului.

Se citeză ca model de plan, acela al discursului lui *Massillon* «asupra adevărului Religiei».

*

Digresiunile sunt nescie discuțiuni, cari par străine subiectului principal; dar care, cu tôte astea, tind tot la scopul adevărat al oratorului. În elocință digresiunile sunt rari; întrebuintate însă cum se cuvinesc, ele pot deveni câte o dată plăcute și adese chiar folositoare.

Digresiunile ca să fiă bune trebuie să fiă rare și de o scurtime potrivită; să nască într'un mod natural din subiect, în cât să pară a face parte necesară dintr'ensul. Ele trebuie puse în partea cea mai potrivită a discursului; în fine digresiunile trebuie să fiă prevăzute de orator în planul său.

RESUMAT SINOPTIC

II. DISPOZIȚIUNEA

I. Exordial	}	Obiectul	}	Bunavoință
				Atențiunea (Interesul)
I. Exordial	}	Sorginți	}	Indoiala, Imprejurarea
				Comparațiunea. Alegoria
				Lauda sau defaima,
				Tesa. Descrițiunea
				Istorisire. Rugăciune
				Esperiența, esemplu, obicei, etc.
		Tonul	}	Simplu sau temperat
				Solemn sau măreț
				Vehement sau ex abrupto
				Insinuant (Precauțiuni oratorice)
		II. Propunerea	}	Simplă
				Compusă
		Divisiunea (cu subdivisiunile)	}	Intrégă
				Distinctă
				Grădată
				Naturală
		III. Narațiunea		
		Istorică Poetică	}	Alarea probelor
		și		Alegerea lor
		Oratorică		Ordinea probelor
				Tractarea lor
				Amplificațiunea
				Legăturile probelor (transițiuni).
			IV. Confirmațiunea	
	V. Respingera	}	}	Ignoratio elenchi
				Erórea asupra cauzei
				Enumărarea imperfectă
				Fallacia accidentis
				Abusul de cuvinte
				Pașiunile, prejud., superstiț., etc. obi- ectecele însuși
		Sofisme		
		Locul res- pingerei;		
		Formele res- pingerei.		
		VI. Perorațiunea	}	Simplă (Recapitațiunea).
				Patetică (Comiserațiunea).
		Planul discursului	}	Intreg
				Limpede
				Simplu
				Fecund
				Unitate și proporțiune

PARTEA TREIA

ELOCUȚIUNEA

Elocuțiune, în genere, este exprimarea cugetărei prin cuvânt.

«*Tâlcuirea* voiasce să aibă vorbă frumoasă împodobită, înfrumusețată cu învățătura și cu măiestrie.

«Acésta cu multe feluri de frumusețe, cu multe desfătate figuri sau chipuri ritoricesci, și cu orice altă podobă împodobesce cuvintele, culegând toate florile din grădinile Muselor, și toate frumusețele grăirii (Molnar, 22)».

Elocuțiunea este pentru elocință ceea ce coloritul este pentru pictură. Precum imaginația pictorului inventă mai întâiu principalele trăsuri ale tabloului: judecata sa le pune pe fiă care la locul său; iar coloritul însuflețesce totă opera, dă strălucire obiectelor; tot așa, în elocință, fondul discursului stă în fapt și idei, opera *Invențiunei*, apoi distribuțiunea, care formeză desenul și conturul, *Dispozițiunea*: iar *Elocuțiunea*, dă sufletul discursului, grația și putere. *Nam quum omnis ex re atque verbis constet oratio, neque verba sedem habere possunt, si rem subtraxeris, neque res lumen. si verba semoveris* (de Orat., III, 5).

Prima condițiune ce se cere, pentru a cuvânta bine-va bine, este de a cugeta bine, adecă de a se face stăpân pe subiectul său, așa în cât să nu rămână nici o nedumerire, nici o obscuritate.

Cuvântul pöte fi rostit sau scris ; de aceea, într'un înțeles mai restrîns, elocuțiunea se ia acea parte a Retoriceii care tratéză despre *stil*.

Regulele prescrise pentru cuvântul scris convin și cuvântului rostit, adecă convin orî cărei compozițiunii literare și constituiesc aceea-ce se numesce *Stilistica*.

Stilistica

«Dicerea «stil» vine de la elinesce *στυλος*, care întâiași dată însemna stălp ; mai în urmă, tot sub această numire, se înțelegea la Romanii o undrea sau sulă grosă de fier, un fel de *condei* cu care cei vechi, cari nu cunosceaü întrebuințarea hărtiei, se serviaü ca să însemneze literile pe scörte de copaci (*liber*) sau pe nesce tăblițe unse cu cëră pe d'asupra ; apoi cu încetul această dicere s'a întrebuințat ca să însemneze chipul de a împărtași cineva ideile sale.» (Marc., *Ret.*)

«Stilul nu e de cât ordinea și mișcarea ce omul pune în cugetările sale ; dacă le încătușeză cu strictetă, dacă le stränge, stilul devine tare, nervos și concis ; dacă le lasă a se succede cu încetul și a nu se lega de cât după caprițiul vorbelor, cât de elegante să fiă cugetările, stilul va fi întunecat, slab și greoiü 1).»

Meditațiunea este muma orî cărei compozițiunii :

«Pour bien écrire il faut donc posséder pleinement son sujet ; il faut y réfléchir assez pour voir clairement l'ordre de ses pensées ; et en former une suite, une chaine continue, dont chaque point représente une idée ;—a dis Buffon.

... sau. mai scurt, după Horațiü :

Scribendi recte sapere est et principium et fons.

1) Buffon, op. cit.

«Stilul prosaic este bun, când între cugetare și propoziția este cel mai strâns raport de congruență; stilul devine greoi, când numărul de cuvinte întrebuintat este prea mare pentru idea ce aș să esprime ¹⁾).

Stilul diferă de vorbire prin aceea că în vorbire ne mărginim a manifesta ideile sau sentimentele noastre, așa cum se află în noi, după trebuințele noastre, după circumstanțe și după caprițiile noastre; pe când stilul le reproduce într'o ordine riguroasă, cu toate ornamentele de care ele sunt susceptibile și care pot să le înalțe.

Stilul este independent de știință, căci oamenii cari știu mult nu sunt tot-d'auna și cei cari cuvântă bine; chiar și cei cari cuvântă bine, nu cuvântă toți în același chip; cuvântul variază de la om la om, el este însuși omul: **Le style est l'homme même.** (Buffon).

Se disting în stil calitatea *generale* și calitatea *particulare*.

Calitățile generale sunt acelea care constituiesc esența stilului și sunt invariabile, pentru orî-ce fel de scriere sau vorbire; pe când calitățile particulare variază după diferența subiectelor, după etatea, cultura, etc. a oratorului sau scriitorului.

Se mai adaoage pe lângă aceste calități, diversele accidente ale limbei numite *Figură*, și care aparțin la amândouă speciile de calități de o dată.

1. T. Maiorescu. *Critice* 1874 București, p. 40; mai vezi asupra stilului articolul *Limba omului* de I. Baraș, în «*Isis sau natura*» anul III, 1858, p. 159 publicat și în *Lăpturariul* lui A. Pumnul, t. II, p. 2, pag. 207.

I. CALITĂȚILE GENERALI ALE STILULUI

Calitățile generale ale stilului sunt: puritatea, claritatea, precisiunea, naturalul, nobleța și armonia.

Puritatea stilului consistă în a se exprima cineva corect — adică a nu întrebuița de cât locuțiunile pe care regula, sau cel puțin obiceiul, le autorisă — în a cunoșce limba.

Surtout qu'en vos écrits la langue révéree
Dans vos plus grands excès vous soit toujours sacrée,
En vain vous me frappez d'un son mélodieux,
Si le terme est impropre, ou le tour vicieux;
Mon esprit n'admet point un pompeux barbarisme,
Ni d'un vers ampoulé l'orgueilleux solécisme:
Sans la langue, en un mot, l'auteur le plus divin
Est toujours, quoi qu'il fasse, un méchant écrivain.

Boil., Art. poét., ch I.

Chiar când în mari escese ar fi ca să cădeți,
Voî limba tot-d'aua de sfântă s'o aveți
Zadarnic este frasa plăcută-armonioasă
Cuvântu de-î nepropriu făptura vicioasă;
Urechia mea n'admite pomposul barbarism,
Arunc îndată versul ce are-un solecism,
Intr'un cuvânt poetul, sublim chiar de ar fi,
E reu poet de sigur când limba n'o va sci.

(Traducere de Naum).

Pentru a avea o cunoștință esactă a limbei, trebuie a o studia bine, a observa cu atențiune expresiunile care par improprii sau viciose.

Unii retori consideră această cerință ca o calitate particulară a stilului numită *proprietate*, care stă în a întrebuița fiă-care cuvânt în înțelesul său propriu; a nu' dice de es. bou! urlă, clopotul trosnesce, calul tună, etc., în loc de bou! muge, clopotul sună, calul nechază, etc.

Este gresit și neromânesce a' dice: a luat dejunul, o baie; a luat ceaiul, cafeaua, ciocolata, sodă, bere, vin, etc. în loc de: a dejunat, a făcut o baie, a băut ceaiul, cafeaua, ciocolata; a bătut sodă, bere, vin, etc.

Este greșit a dice: «a avut loc un bal la curte» în loc de:

la curte a fost un bal; «aū avut loc examenele și împărțirea premiilor» în loc de, s'aū făcut examenele și împărțirea premiilor, «mă trimes răspuns» în loc de mă trimes vorbă.

Ceea ce face adesea cuvintele proprii anevoie de găsit, este asemănarea aparentă a înțelesului unor termenii, a căror însemnare este în realitate diferită. Aceste cuvinte se numesc în genere *sinonime*, precum: lene cu trândăvie, a inventa cu a descoperi, defect și vitiū, obiceiū și deprindere, unic, singur, etc.

Tot ast-fel sunt sinonime adverbul *pré* cu *forte*; însă «forte» este propriu a arăta gradul superlativ, pe când «pré» arată escesul: Nu e tot una a fi cine-va «forte bun» cu a fi «pré bun.»

Expresiunile cari seamănă în formă și se deosebesc în înțeles se dic *omonime*.

Locuțiunile proprii și particulare unei limbii se numesc *idiotisme*; ele se caracterisază prin acea că nu pot trece dintr'o limbă într'alta, prin traducere literală a cuvintelor, fără a produce un efect comic sau un non-sens.

V. Alexandri ne procură un specimen de un asemenea efect, în una din scenele comediei sale «Chirița în provincie» din care extragem partea de la fine:

Chirița.—Monsiū Șarlă . . . 1), ean dîtes moi, je vous prie: est-ce que vous êtes . . . multēmīt de Guliță?

Șarl.—Comme ça, comme ça... multēmīt et pas trop.

Chirița.—C'est qu'il est très. . . sburdalnic... mais avec le temps je suis sure qu'il deviendra un tambour d'instruction.

Șarl.—(cu mirare) Tambour?...

Chirița.—Oui... adică, dobă de carte... tambour... nous disons comme ça en moldave.

Șarl.—(în parte) Ah bon!... la voilà lancée

Chirița.—Et alors nous l'enverrons dedans.

Șarl.—Où ça madame?

Chirița.—Dedans... în intru... nous disons comme ça en moldave.

Șarl.—(în parte) Parle donc le moldave alors, malheureuse.

1) Șarlă 'i dicea profesorului de franțuzesce, al fiului său Guliță, care se numea Carol, fr. Charles.

Chirița. — *Et voyez vous, monsieur Charles, je ne voudrais pas qu'il perde son temps pour des fleurs de coucou?*

Șarl. — *Pour des fleurs de coucou?*

Chirița. — *C'est-à-dire : de flori de cuc.. nous disons comme ça...*

Șarl. — *En moldave... (în parte) Cristi... qu'elle m'agace avec son baragoin!*

Chirița. — *Aussi, je vous prie.. quand il se parressera... de lui donner de l'argent pour de miel.*

Șarl. — *Comment?... que je lui donne de l'argent?*

Chirița. (ridend) *Non.. Să'i dai bani pe mîere... de l'argent pour du miel.. c'est correct... nous disons comme cela...*

Șarl. — *C'est convenu... en moldave... Vous parlez comme un livre..*

Chirița. *Merci... j'ai apprendé toute seulette le français... pre legea mea.*

Șarl. — *Est-ce possible !.. C'est extraordinaire..... Hé bien, votre fils vous ressemble.... il a une facilité!... dans quelques années il parlera aussi bien que vous.*

Chirița. *Quel bonheur! Gugulea nineacăi... Auzi ce spune monștru Șarlă..... dice că ai să vorbești franțuzesce ca apa... N'est-ce pas monsieur Charles qu'il parlera comme l'eau?*

Șarl. — *Comme?... Ah! oui, oui... vous dites comme ça en moldave. Oui... oui.*

Chirița. *Da ean să'i fac eū un েসamen.. Gulița, spune nineacăi, cum se chiamă franțuzesce furculița?*

Gulița. — *Furculision.*

Chirița. — *Frumos... dar friptura?*

Gulița. *Fripturision.*

Chirița. — *Prea frumos... dar învêrtita?*

Gulița. — *Invêrtision.*

Chirița. *Bravo... Gulița.. bravo Gugulița... (il sêrută).*

Șarl. (în parte furios) *Gogomanition, vâ!...*

Pentru a scrie și a vorbi *corect* trebuie, pe lângă cunoscințe gramaticale, a avea încă lectură și deprindere: *lectura* celor mai buni scriitori, alăt poeți cât și oratori; *deprinderea* care se câștigă din societatea celor cari vorbesc bine.

Asupra modului cum trebuie să se facă lectura spre a trage un folos real dintr'ênsa, un stilist însemnat a dis:

«Când citești, caută a deosebi cugetările, de hațna în care sunt îmbrăcate. Înălăturăză lôte ornamentele și întreupe, din când în când, plăcerea care, la cei mai mulți, este unită cu curiositatea de a vedea sfîrșitul.

Asi-fel lu veș ajunge să exprimi cu vre-o câte-va vorbe cea ce autorul a dis în mai multe fețe. Aceste câte va vorbe scrie-le pe caetul têu de note. Ele sunt acum ale tale ca și cugetările ce se exprimă printr'ênsese.

Cele mai mari cărți pot fi cu modul acesta transformate în vre-o câte-va foi. Folósele ce meditațiunea trage din ast-fel de deprinderi sunt foarte mari.

Stilul se ice *pur*, cnd se ıntrebuintez vorbe curat romnesci, adecă atunci cnd cuvntul este lipsit de barbarisme, de provincialisme, de archaisme și de neologisme, care nu 'și au locul ın limbă.

Barbarisme se numesc acele vorbe sau locuțiuni ce sunt luate din limbi streine, fără o neapărată trebuint. Barbarismul póte fi sau de icere sau de frasă: e pururea *ghindesc*, ın loc de *gndesc*, este un barbarism de icere; iar: acest om are mult *de* merit, ın loc de mult merit, este un barbarism de frasă.

Alte exemple de barbarisme:

«Și e am răgușit strignd: să tresc *libertaoa* și *egalitaoa* — ice Sandu Napoil — indignat că n'au mai rămas ın țr nici *sevas* nici *Iristoitie*; dar ınțelegeam egalitaoa cu boerii cei mari; să fi *ena mu che ena su* cu vornicul Hârzobeanu și cu logofătul Protipendescu etc. . . »

Nu voesc *de* o ınltre (*Je ne veux pas de. . .*)

Mă părăsesc *la* personalitii (*je m'abandonne aux. . .*)

Speranța apoteosei și temerea potenței (adică a furcilor de spndurtore, franț. *potence*.)

A pune la profit historia.

A da schimbul (*donner le change*), etc., etc. ¹⁾

«Noi Ttrșenii care, cum o dat Dumnedu, avem și noi o țir de *politichie*, și de *plapomație*, 'i-am giucat pe degite, etc.

*

Lefegii din iua de astdi se hrănesc din lf, se ındop din *bungetul* țării, de aceea ıi numim lefegii.

1) N. Blaremburg: România și resbelul actual sau Guvernanții și guvernății, ediț. II, Bucureșci 1879.

Audf, tron cu moștenire !... apoi nu-î de suferit !
 Care atuncea, cum s'ar prinde, eû ce am *hambition*.
 Să-mî rădic tîta speranța de-a-mê acăța de tron !
 (Alexandri, *passim Teatru* vol I).*

* În canțonetele lui Alexandri se găsesc compozițiuni întregi ca «Herșca boccegiul» în care limba română e barbarizată în gura vre unui Evreu, Grec, Némț, etc. (veđi nunta țărănească sc, III.)

Barbare mai sunt și diceri ca : *pripederența, Semeti, poloteism, Pestagiit, Asficiionelor, Diacolone, entusaisim* etc., în loc de preponderența, Semiți, politeism, Pestasgiit, Amficiionelor, Deucalionone, entusiasim etc. ¹⁾

*

Barbarismele, fiă de dîcere, fiă de frasă, iaû numiri speciale de latinisme, elenisme, germanisme, slavonisme, franțusisme, ungurisme, turcisme, etc., după limba care influențeză asupra cuvintelor saû sintaxei altei limbe.

ESEMPLU : *Latinisme :*

Latinisme sunt cuvintele ca : *granditate* (mărime), *frecente* (adeseori), *dedecore* (rușine), *cacumen* (vêrf), *ciconiă* (barză), *popinariu* (cârciumar), *trabe* (bărnă), etc. de care se află multe în «Proiectul de Dicționar» al reposaților Maxim. & Laurian.

saû : *Vino placid, quô imî place,*
Du-te 'n pace, mē dilegu :
 Plânsul ochilor que tace
 Nici de cum nu 'l înțeleg.

(Eliade R., *Cavalerul Toggenburg*)

*

Elenisme :

Elenisme sunt tôte cuvintele ca : *simandicos, ighe-monicos*, a *se diafendefsi* (a se apăra) *engomie*, etc.;

1) Aceste expresiuni le am cules din gura elevilor din școla normală a societăței pentru învățatura poporului român, secțiunea de Prahova, la lecțiunile de istoriă ; ceia ce arată că barbarismele nu se comit numai de străini, ci că se datoresc adesea unor fenomene limbistice recunoscute de filologiă și determinate sub diverse numiri (veđi Hasdeu, *Curs de filologia comparată*, ms.)

care au inundat în țară și au impestrițat limba în timpul Fanarioșilor și de care e plină literatura din acele timpuri.

Limba românească din anii 1822 și 1823 :

Polacala 'mi paré bine, că tu te-ai pomázuit,
Clenii saú logiotatos ca s'ajungi ai nimerit.
Acsafna cu duioșie, te rog mult a m'asculta ;
Să nu faci *schepsis*, *tertipuri*, *nerodii*, *che-ta-lipa*.

(N. Istrali).

*

Nu pot sta la *syntrofte*
Qua să dau *plirophorie* ;
Quodci sunt tinér hagiamiú
Și n'am *praxis* ca-să știú.

(Eliade R., *Versif.* p., XLVII).

Germanisme :

Germanismele au influențat mai ales asupra Românilor transcarpațini : de exemplu adjectivele din *Foia Societății* bucovinene (p. 215 din 1867) :

Noi Români vom o viață națională *conscintă* și *scoposită* (*Zweckbewusstes Leben*)—este un germanism.

Noi nu putem dice de cât «o viață națională, care să-și cunoască scopul.»

Din aceeași cauză :

Cultura specială de chemare (*Spezielle Berufsbildung*) este un germanism.

Asemenea cuvintele

Nevitalitate, neprecalculaveră (p. 6) nemțesce : *Lebensunfähigkeit, unvorherberechenbar*.

A judeca la închisóre = a condamna la, etc. Nemțesce : *Zur Kerkerstrafe verurtheilt*. Tinera englesă avută fără măsură = *förte avută* ; Nemțesce : *unermesslich reich*. Spre norocire casa n'a luat foc = Din norocire. (*Zum Glück*.); flușluk, laiber, șau ! etc.

Slavonisme :

Slavonisme sunt cuvintele ca : *isbândă, iscălire, ispravă, isnová, isvod, prinos, podvadă, praznic, povară, zaristiá, zăbavă, zapciu, zadarnic*, etc. cari au trecut în limbă prin influința culturei slavone de odinioară¹

¹ Vezi «Vocabularul de vorbe streine» al lui I. Heliade R. București, 1857.

Limba românească din anii 1822 și 1823:

«Pe-un pameșnic ce 'n dejurstă de multe ori s 'a primit.
 La presuștii ca pomosnic cu credință am slujit.
 In multe comandirofce tot cu cinste am umblat.
 Și sledsvii pe la zastave de multe ori am lucrat;
 In otpuscii cu podorojne eu ca alți n 'am eșit,
 Său ostanofce la slujbe in vrac n 'am pricinuit;
 Samovolnicia iarăși nici cum nu am săvêrșit,
 Ci nagrajdenii primit 'am, ca un cinovnic cinstit;
 Nacazanii pentru slujbă nici odată n 'am avut.
 Și sdelci a lucra ca mine altul nu s 'a mai vêchut.
 Din stolo-nacealnic astăzi spre clen sunt pomăzuit,
 Pentru că cunosc pareatca; l'asta m 'an înaintit;
 Nu crede deci la ponosuri, nu 'mă lua al tău favor
 Și nu uita că mă cheamă ... *** sin ***

(N. Istrati).

Frantusisme

Frantusisme sunt cuvintele ca: ofrandă, rezon, ba-
 vard, partaj, măritaj, ecleraj, demărsă, atelaș, ravaj,
ă dispoșă, avertisă, asortă, etc. Mai ales adminis-
 trația-și armata împrumută asemenea cuvinte streine.

.... Miliția și ale miliției este una din părțile activității
 naționale, în care nu scim cum se face că limb'a s'a respectat
 și se respectă mai puțin. Pendă mai eri domnia, în această
 parte: ostafcele, obachtele, parucicii, praporgii, polcovnicii, pri-
 cazurile, otnôsienite, smotrurile, lozincele, pisserii, incurarii, fel-
 febelii, uceniele, vistavozi, etc

Astăzi au invas în locu-le: avangardele, ariergardele, fu-
 ragiele, furgone, cordone, serjenți, jandarmi, avant-posturile,
puđr'a, balele, senturonele, ramparturile, ransforturile și cu tol
 neamul lor. Măne?—Mane D-deu scie ce potop va mai veni
 de astă parte preste biel'a limbă română (L. & M. Glosarul
 Academiei, cuvântul: avangarda).

Alte exemple:

Sórele tot 'de odată risipind noru 'n senin.
 Cu horróre lumineaștă câmpul de carnagiu plin.

*

Ci să nu 'mă viiă p 'a mele plage
 Să 'mă ardă, stingă pasciuni, foillage

¹ Asupra fantusismelor, veđi și articolul d-lui Tine «De ale
 limber» publicat în foiașă «României Libere» No. 176, din De-
 cembre, 1877.

Să 'mă sfarme, spargă la coquillage
Sub bombe, tunet uccigător.

*

Ca passerea que vede prin umbrele funebre,
Credința mea pătrunse cu ochiu printre tenebre
Instinctul ei propheticu destinu 'mă reveló.
Adesea al meu sufflet în visele-aurée
Pe arripe de flacări svolând spre empyrrée
Veđiú devine câmpuri, și mórtea devanțó
(Eliad R., Poetul murind.)

*

Dacă crud timpul cu-a lui ravagiuri,
Natura noastră o veștezesce
Ne remân încă multe-avantagiuri etc.

(Negruți Teatru. p. 61).

A se supăra în contra cuiva, în loc de a se supăra pe cineva (se facher contre quelqu'un): nu am bani asupra mea (je n'ai pas d'argent sur moi); în loc de n'am bani la mine. Pentru a fi rege el nu este mai puțin om. (Pour être roi il n'est pas moins homme) în loc de :: măcar că este rege, cu toate aceste este și el om.

Ungurisme, turcisme etc. sunt cuvinte luate din limba ungară, turcă. etc, precum: birău (primar), feredee (băi), etc. — hazna (visteriă), tarapana (monetăria), rușfet, huzmet, ogeac, hamal, etc.¹⁾

Barbărișmul este o eróre contra limbii.

Erórea contra gramaticii se numesce *solecism*. Acest defect gramatical consistă mai ales din greșita întrebuintare a prepozițiilor, conjuncțiilor, a pronumelor, etc, de exemplu:

Plec în Paris=la Paris. 'Mă-am ȃis în sine = 'mă am ȃis în mine. Voi însă'ți ați venit la mine = voi înși-vé ați venit la mine; el 'mă a dat îndemnul pentru de a pleca=pentru a pleca.

Din greșita concordare a verbului, a adjectivului și a articolului impropriu *al, a*; de ex:

Militariii merge la resbel = militariii merg la resbel. Mă-am cumpărat nisce haine noi = haine noué. Aceste haine sunt a mele; dar nu a tale = aceste haine sunt ale mele; iar nu ale tale;

1). Veđi «Turcismele în limba română» publicate în «Școala Română» din Ploesci, de T. H. Zamfirescu și studiul d. lui L. Șăineanu.

Din greșita întrebuițare a genitivelor, când acestea sunt precese de o vorbă nearticulată, d. es.:

D-lui Ministru instrucțiunii publice și al cultelor etc, în loc de : Domnului Ministru al instrucțiunii, etc.;

Din greșita întrebuițare a pronumelor *său, sa, lui și ei*. De es.:

Orî-ce părinte își iubește copilul *lui*, în loc de copilul *său*;

Din întrebuițarea unor forme neadmise de gramatică, de ex.:

Căși=case; școli=școle; picere= piciore; a cosea=a cose; au venilără, mîncatără=aû venit, mîncat, etc.

Din construcțiunii sintactice nelogice, numite *analogute*: *Pomul* care l'aî vîdut erî i-aû căduț frunțele=*pomulul*¹⁾

Provincialisme sunt expresiunile întrebuițate numai în unele localități.

Provincialisme sunt cuvintele și expresiunile ca *dughiană* (magazin), *cosciug* (coșniță), *oghială* (plapomă), *móre de curechi* (*zénă de varză*), *tună 'n sobă* (*întră 'n casă*) etc.²

Ele nu sunt permise de cât: când scriitorul voesc să arete însușirile limbii dintr'un ținut anume; când nu se află altă expresiune mai proprieă pentru o noțiune saû o cugetare ôre-care și când este a se produce un efect comic;

Aici (în Iași) *glodul, colbăriă*
Pe pămînt și 'n cer domnesc!
Și *fânarel* Eforiea
Tot în lună *năzuesc!*
Prin urmare 'n veci Eșeni
Pêně în gât sunt *înglodați*,
Și ca *bufne*, ca vedeni
De lumina depărtați.

Așa cânta «Chirița în Iași» (a. III, sc., 2).

Archaisme se numesc dicerile saû locuțiunile învechite, eșite din usul limbii, pe care latiniî le numiaû *verba absoleta*, exoleta.

Archaisme sunt: a se incinde=a se aprinde, spășenie = mântuire, meserere = milă, rost = gură, vo-

1) Vedi și «Literatura» de M. Strajan p. 57-80.

2) Alexandri a esplicat o seriă de mai multe cuvinte streine, barbarisme, provincialisme, etc, în vol, III, *Teatru*.

rôva = cuvânt, a îndărăpta = a merge înapoi; «și lași în toate nopți stratul meu» = și spăl în toate nopțile patul meu. (*Coresi*) etc.

Essordiul și invocațiunea unui proiectat «Traian»

Voliu a cantare ¹ lupt'a cumplita, *ingemenata*, ²
 Ce s'nsstienă în veclime Traianu imperatoriu ³
 În contr'a lui Decēbal, ferosulu Dacicu rege,
 Plantandu Roman'a gente la Istru ⁴ și Carpati.
 O genie ⁵ potente allu Romei veclie, eterne ⁶ !
 Inspira versulu timidu ⁷ allu seui ⁸ stranepotu ;
 Se pota demnu *narrare* ⁹ vertutea strabuneasca
 Romaniloru de-esemplu, *altōru-a* ¹⁰ de temutu.

G. M. Fontanini

Archaismele pot fi întrebuițate și admise când servă să înfrumusețeze cuvântarea. ¹⁾

Neologismele sunt cuvintele noui derivate sau luate întregi dintr'o limbă străină, locuțiunii neusitate, construcțiunii străine limbii obișnuite :

Neologismele ca *donuri* în loc de daruri; *terra* în loc de pământ; *cercustanța*, în loc de împrejurare; *nu am op*, în loc de nu am trebuință; *surg* în loc de se nasc; *belușel*=frumușel etc., nu sunt admisibile.

Neologismele sunt de primit în limbă: a) în termenii tehnicii ca: oxigen, telefon, poligraf, etc., b) când exprimă o idee nouă, care trebuie neapărat să fie introdusă în limbă și pentru care nu există încă un cuvânt propriu: vagon, acționar, ofertă, tramcar, etc., și c) când servă spre a varia stilul, mai ales pen-

¹ *A cantare* forma arhaica netrunchiată a infinitivului—² *Ingemenatu*=îndovăit. Traianu purtă în contr'a lui Decebalu doue resbelle.—³ *Imperatoriu* s. *imperatore* form'a nescurtată de la lat. imperator în locul celei scurtate populare imperatu.—⁴ *Istru* numele vecliu allu Dunariei de diosu. ⁵ *Geniu*=spiritu, spiritu tutelariu—⁶ *Eternu*=sloven. vecnicu. Epitetulu ce de preferență se daă vecliei Rome. —⁷ *Timidu* forma romanita den latin. timidus.—⁸ *Seui* forma macedoromana în locul celei dacoromane allui seu.—⁹ *Narrare*=istorire=sloven. povestire.—¹⁰ *Altōru-a* accentuarea antică în locul celei moderne altōru-a.

(*Vocea Romana*, No. I. p. 6.)

1) Vezi Introducerea la «Cartea de Citire» a lui A. Lambrior, Iași, 1882.

tru neologismele împămîntenite : timp, divisiune, acțiune, spectacol, etc.

Din contra sunt de evitat orî de câte orî se află deja în limbă—pe lângă cuvîntul nou—și un cuvînt curat român din limba populară. Se va dice de es. bine-cuvîntare și nu benedicțiune, în loc de blagoslovenîă, précurată în loc de precista, bunavestire în loc de blagoveștenie, mărire în loc de slavă, etc. 1)

În privința sfortărei de a introduce cuvinte impure într'o limbă, putem avé în vedere următorea anecdotă :

Din viéta Impératului Tiberius ni se referă, că odată comițînd o eróre în contra limbei, Marcellus 'I-a relevat-o și 'I-a îndreptat-o ; dar Capito, un alt gramatist, ce éra din întemplare de față, observă, că limba imperatorului este limbă bună sau cel puțin, dacă nu este îndată, va deveni peste curând. La acesta însă Marcellus răspunse : «*Capito este un mincinos, Cesare : tu poți acorda împămîntenirea cea mare unui om, dar nici odată unui cuvînt.*»

Causele care au contribuit la stricarea limbei, mai ales în timpii din urmă, sunt multe ; dar ele se pot reduce la următorele trei mai insemnate : 1° *traducțiunile* «fiind-că literatura noastră s'a început prin traduceri — începînd de la Coresi și péné la Codul Alexandru Ión I.²)» 2° *diaristica*, care — mai ales în timpii din urmă — a luat o fórte mare desvoltare ; 3° *familiarisarea limbelor străine și instrucțiunei făcută în institutetele străine*, care decurg din sistemul de educațiune ce se dá marei majorității a tinerimei române. 3)

1) Veđi în Conv. lit. Iași, 1881, No. 8, studiū «*In contra neologismelor*» de d. T. Maiórescu.

2) În *Codicele române*, se pot vedé tot felul de barbarisme luate din diverse limbi.

3) Veđi art. d-lui N. Densușanu «*Sintactica limbei române*» publicat în foita «*Rom. liberă*» No. 103 și 104 an. 1877 Septembrie.

Tendințele de a purifica limba de unele barbarisme, neologisme, etc., a adus *purismul*.

Nu trebuie însă a confunda puritatea cu purismul. *Purismul* este o afecțiune și prin urmare un viciu; el este pentru stil cea-ce rigorismul este pentru morală;

Ast-fel unii nu admit nici un cuvânt de origine îndoișă, ca în genere toți latinistii, după exemplul de mai jos:

Apellu la arme

Nemica¹ măi sublime, măi demnu de reveritu.²
 Ca lupta susceputa⁴ de-unu popul assupritu,
 Ce-aspira se disferme⁴ crud jugulu⁵ rossionosu
 Impusu de violenti'a straninului trufosu!
 Au ce valoare se-aiba a firii ubertate
 Lipsita de onore, dreptu si libertate?
 Vai, fora-aceste bunuri viueli'a-e degradare!
 Nolluca-ammagitoria, nedemna vegetare!⁷

Romani, la arme dero, barbati si juni, sariti,
 In diu'a resbunarii pre inimici colpiti!⁸
 La lupt'a sacra pentru altarie si focarie⁹
 Veniti cu voliosia si-unanima strigare!
 Probati co seti¹⁰ nepoli buni ai divului¹¹ Traianu,
 Co-in vene vé curre¹²-anco puru sange de Romanu!

G. M. F.

Alții nu admit nici termenii *tehnici*, ca în acest exemplu, pe care îl luăm din scrierile lui Pumnul:

Intruducăciune pregătitivă în filosofie saă sciemint. Prodata intruducăciunii este cunoscăciunea insemnînței sciemintului ca mama născătivă a celorlalte științe!

¹ *Nemica* s. *nemic'a* forma mai corectă de cătu *nemicu*.—
² *Reverire* lat. *revereri* = respectare, venerare. — ³ *Suscepitu* de la *suscepere* = interprendre! — ⁴ *Disfermare* forma macedo-romana în locul celei dacoromane *sfermare*. — ⁵ *Crudu jugulu* construcțiune arhaica = crudulu jugu. — *Ubertate* = abundenția, fertilitate. — ⁷ *Vegetare* = viuare ca plant'a (fora sentire). — ⁸ *Colpire* = lovire. — ⁹ *Focariu* s. *foculariu* = vetra. — ¹⁰ *Semu, seti* formele primitive după cari s'au formatu, den suntu, modernele suntetu, sunteti. ¹¹ *Divu* = divinu, dieescu; epitetu ce se daă împaraților romani după mörte, fiindu declarati de semidiei. — ¹² *Currere*, forma mai corectă de cătu *curgere*...

Astă cercelăciune este cu puțință pe trei drumuri a) pe drumu vorbămintal (elinologic): b) pe drumul sufletămintal (psichologic) c) pe drumul simplăatural (istoric) etc.

(Din manuscris. despre filosof. populară).

II Claritatea

Claritatea este acea calitate a stilului care face să se înțelégă lesne și îndată cugetarea arătată prin cuvânt; ea depinde mai ales de puritate, ocolind termenii vagi sau echivoci, construcțiunile încrucișate, inversiunile forțate, periódele pré lungi sau cari sunt traversate de înțelesuri diferite.

Claritatea espresiunii, dice Quintilian, trebuie să fie ast-fel în cât cugetarea să isbéscă mintea precum sórele isbesce vederea: *Ut in animum audientis oratio, sicut sol in oculos, occurrat.*

Nimic nu e mai obicîmuit, dice d'Aguesseau de cât de a vedé ómeni, de orî-ce etate, vorbind înainte de a fi cugetat, și lipsindu-le talentul cel mai necesar tuturor, acela de a spune esact acea ce voesce a dice. Singurul mijloc, de a evita un așa mare defect, este de a lua din tinerețe obiceiul de a nu dice de cât cea ce se concepe, și de a expune conceptul în modul cel mai propriu pentru a'l face înțeles celor-l'altî.

Regula următoare prescrisă pentru claritatea versurilor, convine orî-cărei compozițiunii:

*Dați-vé ideia clară, fiți în versuri lămuriti
Cum să vé pricépă lumea, daqua vreți a fi cititi.
Sunt ómeni confuși cu mîntea, și cugetările lor
Sunt nencetat încurcate într'o desime de nor:
Lumina mîntii pe dênșii nu é 'n stare-a'i lumină.
Cată să sciți mai 'nainte pîn'a scri, a cugetă,
După ideile nóstre tóte quâte exprimám
Orî le lămurim mai bine, or mai mult le 'ntunecám;
Quea que cunóscem bine se emunță lămurit,
Vorbele prin quare-o dicem vin pe loc și nemerit.*

Claritatea este une-orî sacrificată dorinței de a păré fin, delicat, misterios, profund; precum se vede în rîndurile următore, din «Prosodia limbei românești» (a lui G. Săulescu) :

«Perdënd cunósce omul a prețui perdutul, cum o nópte áratá adese a diley prețuitul.»

Acest defect, care se numesce *galimatia* (galli Mathias) nu se póte evita de cáť prin tăcere. Gloria și meritul unor ómení — díce La Bruyère — este de a scrie bine iar al cáťor-va alți, este de a nu scrie de loc (Car. *Des ouvr. de l'esprit*).

Contrariul clarității este obscuritatea și non-sensul.

Nonsens este când se constată contradicere între o espresiune și drépta judecatá orí bunul simț, precum în aceste versurí :

Era nópte 'ntunecósă
Alba lună luminánd ;
Era 'n valea rėcorósă
Glas de bucium rėsunánd...

Un exemplu de *galimatia* și *non-sens* este și următoreá definiție :

Philosophia absolută.¹

«Pentru mine, Domnule philosoph, simțirea este un fluid individual, care redus la cea mai simplă expresiá, printr'o impulsá comunicativá, și făcėnd prin hypotenusá o tangentė prin fibrele simțitive, sřábatute prin tóte liniile paralele ce se unesc din natura lor într'un punct, și prin simțibilitate produc tóte sensațiunile, tóte simțimintele sentimentalismului celor cincí simțurí ce simțualmente funcționá prin cele cincí simțurí și cad tóte în synthesa perpendicularė spre a se manifesta spiritului uman printr'o phosphorescență supranaturalá a intelectului simțitor...»

Obscuritatea provine mai ales din *inversiune*, ca în aceste versurí ale lui Asachi :

1) Din «Odobescu» *Pseudo-Kynigheticos*, p. 184.

Diogenes, în Athina,
Unde strălucia lumina,
Un bărbat era mintos:
Însă judecat pe dos.

saŭ iarăși

Diogene-atunci răspunde
Insemnat acest cuvânt.

ori din lungimea fraselor saŭ nepotrivirea lor,
precum se vede în următoarea definițiune a epopeii:

«Epopea este un discurs inventat cu artă, spre a forma mo-
ravurile, prin instrucțiunii îmbrăcate cu alegorii ale unei fapte
însemnate, care se istorisește în versuri într'un chip verase-
mene și plăcut.»

Abstracțiunea încă împiedică adese-ori clari-
tatea; precum se vede în acest esemplu, unde
obscuritatea vine din inversiune și abstracțiune:

La Thermele lui Carol IV:

Fântana que însuși în chorul eliconiu
Cântările divine! Cum unda ta ferbinte
Prin vine'ți sulfurii ș'empyreanul calce
Adduce în lume viața? Din Etna smulgi tu focul?
Prin Styx fulgeră vena'ți, și ast-fel împingi Mărte?
Saŭ ceru 'ți dă căldura que 'n stanțele 'i viață?
Ție se 'nchină Baia, și se închină unda
Albanului, onóre d'antenoree plage;
Si jos isi plăcă fruntea quelle faimóse Therme
Sorgințile cetății a Rinului cerului
Unde reposă 'n pace cenușa 'mbărbătore
A Marelui quel Carol, mai bunul din toți regii.

(I. *Eliade R.* Curs de poezie generale p. 167).

Chiar o punctuație neregulată pôte întuneca sti-
lul, precum în acest răspuns al unui oracol din
anticitate.:

Duce-te-vei, inturna-te-vei, nu, vei peri.
Ibis, redibis, nunquam, peribis.

Pentru lucru nu pentru lenevie trăim pe pământ.

In fine obscuritatea mai nasce și din întrebun-
Negoescu, *Ret. și Stil.*

țarea *echivocului*, adică a termenilor sau construcțiilor care pot da naștere la două înțelesuri:

Oltenia era guvernată în vechime prin *banii* săi.

În subiectele glumețe însă, echivocul poate fi cu succes întrebuintat.

În «Căsătoria silită» Sganarelle se duce a cere un consiliu, dacă va face bine însurându-se: doctorul Pancrace, înainte de a intra în fondul cesțiunii, îi dăce :

De ce *limbă* voiți a vă servi cu mine ?

Sganarelle

De ce *limbă* ?

Pancrace

Da !

Sganarelle

La naiba ! de *limba* pe care o am în gură. Cred că n'am să merg a împrumuta pe a vecinului.

(Molière, *Le Mariage forcé*).

Pentru a ocoli aceste defecte, La Bruyère, dă un consiliu de care mai ales trebuie să se țină seamă :

«Orî-ce scrietor, dăce el, pentru a scrie clar, trebuie a se pune în locul cititorilor săi, să cerceteze propria sa lucrare ca pe un ce care-i este nou, pe care îl citește pentru prima-ora, în care el n'are nici o parte, și pe care autorul ar fi supus'o criticei sale ; și să se convingă în urmă că n'a înțeles, numai pentru că singur se înțelege, ci pentru că în adevăr este de înțeles. (*Ouvr. de l'esprit*).

Cu toate acestea une-orî este iertat a se întu-neca puțin o cugetare, dacă, espresă clar, ar fi lipsită de delicateta sau ar produce un efect neplăcut.

III. *Precisiunea*

Precisiunea consistă în a nu întrebuița de cât termenii necesari exprimării cugetărei și termenii cei mai juști.

Precisiunea nu escludé avuția nici ornamentele stilului. Tóte genurile de scrieri au precisiunea lor. Acea a filosofului, care nu voesce de cât să instruiască, nu ajunge oratorului care vrea să înduplece.

Stilului precis se opune stilul *diffus* sau *prolix*, care constă în a dice puțin cu vorbe multe; precum ar fi când cine-va ar dice: «Adi dimineța m'am îmbrăcat, am eșit din casă și m'am dus la amicul meu,» în loc de: *adi dimineța am fost la amicul meu.*

Voltaire caracterisă prolixitatea definind-o «un deluviu de cuvinte peste un pustiiu de idei.»

Orice pró mull se va dice e sălios neplăcut
Mintea, sația de dēnsul, îl aruncă în minut. (Eliade).

Ca model de precisiune se dá legenda «Mircea la bătae» de Bolintineanu.

IV. *Naturalul*

Naturalul stilului consistă în a esprime o idee, o imagine, un sentiment, fără căutare și nesilit, ca și cum singure s'ar fi înfașat spiritului.

Ca să fie natural, oratorul ori scrietorul să fugă de iperbole esagerate, să nu umble după spirit, să caute numai ornamente naturale și mai ales să nu afecteze.

Afectațiunea este sfortărea pe care o face spiritul peste puterile sale sau dincolo de subiectul său. Afectațiunea este în cuvinte și în cugetări.

În cuvinte este afectațiune 1) când, pentru a spune lucruri obicnute, se întrebuintează cuvinte mari, precum făceau odată *prețioasele* lui Molière :

Contentez l'envie que ce fauteuil a de vous embrasser (în loc de «ședeți») ș. a.

2) Când se aplică lucrurilor intelectuale sau morale cuvinte luate din știință și care par făcute pentru a fi de cei mai mulți neînțelese :

A descompune *resorturile* unui imperiū, a *calcula* existența cui-va;—a se ridica până la *maximul* gloriei. etc.

În cugetări este afectațiune 1) când li se dă o desvoltare nepotrivită; cum se întâmplă adesea chiar celor mai buni scriitori.

În Sfânta Scriptură căința lui Petru se exprimă prin aceste simple cuvinte: «Și eșind afară, plânse cu amar,» însă Malherbe, voind să arate același lucru, dice :

C'est alors, que ses cris, en tonneres s'éclatent
 Ses soupirs se font vent, que les chênes combattent,
 Et ses pleurs, qui tantôt descendaient mollement,
 Ressemblent à un torrent, des hautes montagnes
 Ravagent en noyant les voisines campagnes
 Veut que tout l'univers ne soient qu'un élément.

Atunci strigătele sale, izbucnesc ca niște tunete,
 Suspinele sale devin vânturi, pe care stejarii le infruntă,
 Iar lacrimile sale, care mai înainte curgeau cu moliciune
 Sămână cu un torent, care din munții înalți
 Pustiesc încând câmpiile vecine,
 Vrea ca tot universul să nu fie de cât un element (o apă).

Un asemenea stil se numește *bombastic* sau umflat.
 «Stilul este exagerat, când înțelesul său intensitatea cuvintelor isolate, coverșește intensitatea gândirei ce vor să exprime în împreunarea lor.» (Maiorescu, *Critice*, p. 40.)

Grecii numeau acest defect *Teratologiă*.

2) Când ideile degenerază în jocuri de cuvinte.

Louis impatient saute de son vaisseau, le beau feu de son cœur lui fait mépriser l'eau.

3) Când se fac apropieri sfortate între cugetări care nu se pot asemăna.

Stilului natural se opune stilul *academic*, acel limbajiu figurat, poetic, încărcat de metafore și de antitese care se aude mai ales în Academii

Din natural naște *facilitatea* stilului adică un stil în care nu se vede truda.

Un exemplu de stil natural se găsește în balada lui C. Boleac «Sila».

V. *Nobleța*

Nobleța sau demnitatea stilului consistă în a nu întrebuița imaginii vulgare și termenii joșnici, *sermo proletarius* :

Quoi que vous écriviez, évitez la bassesse
Le style le moins noble a pourtant sa noblesse

a ȕis Boileau (*Art poét.*, ch. 1). Și după densusul Eliade :

Orice scriești vedeți prea ȕos a nu vă lăsa :
Stilul cel mai puțin nobil, își are cuviința sa.

Câte odată oratorii și poeții sunt nevoiți a vorbi de lucruri mici și de rând, și, atunci trebuie ca decența expresiunii să acopere și să orneze micimea materiei ; este o artă de a spune cu *nobleța* lucruri mici :

Non potest placere, quod non decet (Quintilian).

Innobilirea termenilor se face sau prin o preparațiune îndemânatecă, sau printr'un contrast energetic, sau printr'un termen mai nobil, sau prin epitete convenabile :

Racine, în locul cuvântului propriu, care ar fi fost ordinar, ȕice :

Même elle avait encore cet éclat emprunté,
Dont elle avait soin de peindre et d'orner son visage
Pour réparer des ans l'irréparable outrage.

(*Athalie*, II, 5.)

VI. *Armonia*

Armonia stilului rezultă, în genere, din alegerea cuvintelor și din așezarea lor în frază, ast-fel ca succesiunea sunetelor să fie ușoară și plăcută pentru ureche.

Retorii disting trei specii de armonia: 1) armonia *cuvintelor*, 2) armonia *fraselor* și 3) armonia *imitativă*. Fie-care rezultă una dintr'alta.

I. Pentru a avea armonie de *cuvinte* trebuie a căuta sunetele dulci și mai ales a fugi de *cacofoniă*.

Cacofonia rezultă: 1) când urmăzează una după alta mai multe silabe aspre, guturale sau șuierătoare:

Pourquoi ce roi du monde est si libre et si sage,
Subit-il si souv'ent un si dur esclavage!

(Voltaire).

Pentru *ce* acel rege-î așa liber și așa înțelept,
Suferi așa des o așa aspră sclavie!

2) când se repetă în aceeași vorbă sau frază de mai multe ori un sunet:

Monseigneur, qu'attend-on donc tant? et que ne les tend-on tôt?

dicea unul din soldații lui Henric IV, care voia să întindă mai curând baricadele;

ori, ca în graiul poporului:

Gard nou, par nou, sac nou; soc avem, soc ardem, și-o șea rea am ardé, de-am avé. *)

*) În glumele poporului se află multe asemenea frase în care sunt grămădite sunetele aspre; *boi bréz bârlobréz*, etc.; *crăpai capu caprei 'n patru*, etc. etc.

3) Cacofonia mai rezultă și din grămădirea de vocale care se ciocnesc între dâensele; cea ce constituie *hiat*ul, ca în versul următor:

On hait ce que l'on a, ce qu'on n'a pas on l'aime.

sau ca în aceste versuri:

Apoi vine 'n roiu albina ce nutresce ne 'ncetat
Cu plăcere, soțu-I leneș din tot ce a adunat.

G. Sion

În genere, se evită cacofonia, alternând sunetele închise cu cele deschise.

Alte exemple de cacofonie:

Eliade, în poesia «O noapte pe ruinele Tergoviștei» nu escelează prin armonia în următoarele versuri:

E viu totu împrejuru'mi; *frunța frunței șoptește,*
Și ierba întrebă mușchiul: «*aici cine, cine m'adus?* etc

*

Ton thé t'a-t-il ôté ta toux ?
(Ceașul tēu rădicatu-ți-a tusea ?)

*

La aceste vorbe, junele frumos
Coiful își aruncă, pēru-I cade-undos,

(Bol., *Fata de la Cozia*)

Cu cuvēntul se bate omul ca și cu bățul.
La acest adevēr am făcut alusiune.
Ca copilul la o mumă, ca o flóre la un sóre.
Si tu ca și el pe la noi cam de mult nu ai pré
fost. 1)

II. *Armonia fraselor* rezultă din succesiunea armonioasă a cuvintelor și din întocmirea meșteșugită a periódelor.

O frasă trebuie ca să arete tôte mișcările și afecțiunile sufletului nostru, va fi intreruptă, când expri-

1) Din cursul ms. al d-lui G. Dem. Teodorescu.

mă pasiunea; va fi dulce, duiosă când va exprima bucuria sau durerea.

Periódă se numește o frază compusă din mai multe propoziții al căror înțeles depinde de un ultim repaus, comun tuturor propozițiilor; fie-care propoziție în parte, se numește *membru* al periodei și se lăgă între dênsele prin conjuncțiuni sau prin înțeles.

Când un membru al periodei este el însuși compus din mai multe propoziții, acestea constituie fiecare în parte o *secțiune* a membrului; când unele din aceste membre forméză una sau mai multe frase independente, sau când o frază se intercaléză isolat într'o periódă, ast-fel că înțelesul general nu s'ar schimba fără ea, aceste membre sau frase iaă numele de *incise*.

O periódă pôte avé doué, trei, patru și chiar cinci membre; mai departe nu se găsește de cât periódă prin enumerare, cum este, de exemplu, cea întrebuintată de Bossuet în orațiunea funebră pentru «Henriette de France».

Esemples :

Periódă cu 2 membre, cu câte 2 secțiuni și o ncisă :

«De aceea merg rău lucrurile noastre în lumea acésta; de aceea se vede a fi cu neputință îndreptarea sôrtei noastre aici pe pământ:— pentru că noi ne facem muți la glasul Dumnezeuirei și al omenirei; pentru că noi nu voim să ne supunem dreptului cuvânt, ce ni este dat de sus, ca un inger păitor și povățuitor.»—

O periódă cu 4 membre este următórea :

«Si M. de Turenne n'avait su que combattre et vaincre;— s'il ne s'était élevé au-dessus des vertus humaines:— si sa valeur et sa prudence n'avaient été animée d'un esprit de foi et de charité; - je le mettrais au rang des Fabius et des Scipions.» (Fénelon).

«Dacă d. de Turenne n'ar fi sciut de cât să lupte și să învingă; dacă el nu s'ar fi ridicat d'asupra virtuților omenești; dacă vitejia și prudența sa n'ar fi fostu însuflețite de un spirit de credință și de caritate; cu lași pune în rândul Fabiilor și Scipionilor.

Pentru ca periódele să fiă armonioase, trebuie a nu lăsa mare inegalitate între membre; și, mai ales, cel din urmă să nu fie pré mic în raport cu cel d'ântâi; să se amestice periódele mai puțin sonore cu cele care sunt mai sonore; și, în fine, perióda să se termine printr'un cuvânt polisilab și accentuat.

Esemples de *stil periodic* găsim numeroase la scriitorii noștri, precum e și acesta:

«Când totul degeneră în viața națională, când totul geme ca într'unu vis dureros, când streinul usurpă domnia și episcopia patriei, când drepturile toate sunt ale streinului împilator și datoriile toate ale pământului împilat, când numele de *Român* ajunge a nu mai însemna de cât *sclav, inobil*, lucrul altuia; când usurpatorul, dimpreună cu moșia, ne smulge și sufletul de Român, ne corupe péné acolo întru a ne fi rușine cu numele național și cu limba părinților noștri și ne degradă până întru a deveni instrumentul infamiei, împilatorul fraților noștri; atunci se cunoșce ce va să dică a fi mare într'o epocă atât de mică!.... Atunci cuvântul lui Dumnezeu cu cât se retrage și se depărtază de glóla adulțitorilor corupți și coruptori, cu cât se depărtază de Cărturarî și Farisei, cu atât se retrage și se condensă, ca să dică așa, se concentrează în vasele alese ale Providenței: scânteie cu scânteie sacră, ce erau răspândite în tot omul, se adună ca într'un singur focar dătător de viață în inima vre-unui ales al lui Dumnezeu.» 1)

Un stil prin escelență armonios și periodic, este cel numit *stil biblic*, din cauza asemănării sale cu stilul Bibliei:

Verdi sunt delurile tale; frumoase suntu pădurile și dumbrăvile spânzurate pe cóstele tale; limpede și dulce e cerul tãu; munții tãi se înalță trufași în văzduh; rîurile, ca un brâu pestrițal, ocolesc câmpurile; nopțile tale încântă auzul. . . . Pentru ce zimbetul tãu e așa de trist mândra mea țeră.

Cântarea României, Bălcescu.

1) I. Heliade R. «Panegiric în memoria lui I. Văcărescu»,

Când imitațiunea cere ore-care vioiciune, sau când subiectul cere o argumentațiune rapidă sau mișcări pasionate, atunci se întrebuintează stilul tăiat, incis, *abrupt* (abruptum dicendi genus. Cic.) :

«Trece Rinul, observă mișcările inimicului, deșteptă curagiul aliaților, ocrotește credința suspectă și șovăitoare a vecinilor, răpescă unora voința, altora mijloacele de a fi vătămător, etc.»

Balteux

Adevărata armonie a stilului consiste în amestecul meșteșugit al periodelor și al frașei incise.

Armonia de cuvinte și de frase împreună constitue ceea ce se numește *armoniu mecanică* ; fiind-că se adresază numai auzului și care, nu e o calitate a stilului, de cât numai dacă nu vatămă nici una din celealte calități.

III *Armonia imitativă* consistă în întrebuintarea cuvintelor care, prin sunetele silabelor lor, ne dau imaginea obiectelor sau ideilor ce esprim.

Armonia imitativă este de trei feluri: de sunet de mișcare și de sentiment.

a). «Imitațiunea sunetelor este chiar în natura tuturor limbelor. Interjecțiunile, sunetele și cuvintele imitative au fost primele cuvinte, prima urzélă a limbajului¹⁾.

La *onomatopee*, adecă la cuvintele care imiteză sunetele, recurge tot graiul uman în formațiune.»

Un onomatopeu comun limbelor europene este cel care imiteză sunetul spargerei, care a devenit verbul engles *to crack*, francesul *craquer*, germ, *krachen*, grec. κρᾶζω latin, *increpare*, rom. *a crepa* ; asemenea verbul a stupi sau scuipa = gr. πρῶω, fr. *cracher*, etc. Din strigătul de bucuria al Zulușilor *halala* s'a făcut verbul grec ἀλάζω, a da alarmă, iar în evreesce *hillel*, a cânta laude, de unde vine al nostru *alleluia*, etc²⁾

Aristofan, imiteză țipetul bróscelor prin aceste cuvinte: Βρεκεκεκεξξουαξξουαξξ pe care Ovidiu le înlocuesce cu un vers mai estetic :

1) Zaborowski, *L'origine du langage*, Ch. VI.

2) Hasdeu, *Cuv. din bétrani*, t. III, p. 124.

Quumque sunt sub aqua, sub aqua maledicere tentat...

Racine imităză scărțâitul osiel:

L'essieu crie et se rompt.

Omer iarăși imităză sunetul potcovirei cailor în acest vers:

Πολλά δ'ἀναπτα, κάπαντα πάπαντά τε δογμιά τ'ἴθου

iar Alexandri, imităză tropotul cailor prin aceste versuri:

De-o dată se aude un tropot pe pământ,
Un tropot de copite, potop rotopitor!

care reamintesce pe

Quadrupedante putrem sonitu qualis ungula compum...

al lui Virgiliu.

Une ori armonia întrebunțează chiar cuvintele aspre, ca în acest exemplu:

Ergo aegre rastris terram, rimantur în care se imităză sgomotul plugului în țerină.

Alte ori repetă aceleași cuvinte, precum — ca să imiteze sunetul unui ecou ce se pierde în adâncul pădurii—Eminescu dice:

Maî departe, maî departe,
Maî incet, tot maî incet....

Alte exemple.

Inmormântarea și toate sunetele clopotului

Un an,—dând d'anî lęg'an d'an— d'anî vanî.

D'atunci, un lanț întreg s'a format,
D'atunci de când în groapă-a intrat!

Un an,—dând d'anî, leag'an d'an—d'anî vanî

D'atunci, un lanț întreg s'a format!

Din turn prelung și vibrător svon

Prin limbî de clopot sunete da;

Undă'n ochî lacrimi, pe feî unda!

Din turn prelung și vibrător svon

Făcea mișcat om d'om a să dă

Undă'n ochî lacrimi la tristul ton

Undă,—Undă,—Undă,—Undă!

Sgomotul luptei:

Pământul ropotese sub tropot de cõpite
 Vãzduhul strãlucese de arme ascuțite ;
 Iar paloșele albe, ciocnindu-se 'n loviri,
 Daũ foc, daũ moarte cruntã, daũ aspre zingheniri

Eliade.

Tropotul cailor, urletul lupilor:

De-odatã se trezesce pãdurea și rãsunã
 De-un tropot de copite pe ghiațã ropotind.
 Ș'in zare se ivesce un cal fugind, sãrind,
 Urmat de lupi în fugã, ce urlã împreunã.

Id

Tropotã, bubue, plaiul Candavii
 Lãngã Cavaia
 Caili se spumegã, puĩ al Moravii
 Rãpind bãtaia,
 Eatã-ĩ alunecã! . . . .

Bolintineanu.

Furtuna:

Resbubuiã p'ın brađii ce șuerã ca șerpĩ

N. Rucãreanu.

Șueratul șerpilor:

Pour qui sont ces serpents qui sifflent sur vos têtes?

Racine.

Pentru cine-s acești șerpĩ, ce vã șuerã pe cap?

Armonia imitativã prin onomatopee ajunge adesea un joc copilãresc și devine un defect, precum în acest esemplu al lui du Bartas care, vorbind de un cal, dice:

Le champ plat bat, abat, défrappe, grappe, attrape
 Le vent qui va devant.

Acãsta se numesece *cacofoniã imitativã*. (*Gérusez*)

b) Din aședarea cuvintelor imitative în frază rezultă și imitațiunea diferitelor *mișcări*, precum în versurile lui Bolintineanu, din poema sa *Mihnea și Baba* :

Mihnea încăleca,
Fuge ca vântul;
Calul său tropotă,
Urlă pădurile,
Geme pământul....

sau în versurile lui Racine, care imităză mișcările unui monstru :

Indomptable taureau, dragon impétueux,
Sa croupe se recourbe en replis tortueux.

Phèdre.

Virgiliu imităză mișcarea, și ne arătă sgomotul, ce face un taur care cade ucis :

Sternitur, ex animisque tremens procumbit humi bos.

(Aen., V).

Alte exemple :

Cucoarele :

Din cea zare luminoasă vine-un lung șir de cucoare
Aducând pe-aripi întinse calde rațe de la soare;
Eată-le de-asupra noastră, eată-le colo sub nor,
În văzduh călăuzite de-un pilot, bătrân cocor,

Alexandri

Căderea Rinului :

El cade!... din nălțime în fund se prăbușește
C'un muget lung, selbatic, grozav, răsunător,
Din stânci în stânci el saltă sdrobot; se risipește
Precum o împărăție de glorios popor.

Id.

Cutremurul :

Uet, urlat s'aude! colcăe, sare pământul
Tremură, sgudue, saltă, colcăe, crapă, plesnesce —
Sgudue iar, restornă: trosnet, țipet s'aude,
Spontaneu lumea se'nchină—Domnul trece'n mânie.—

Eliadz.

c) In fine cuvintele pot imita și sentimentele. Cicerone, voind să probeze că Milone nu plecaseră nici de cum din Roma cu scop de a ataca pe Clodiu, descrie echipagiul fie-căruia cu o armonie foarte diferită :

Obviam fit ei Clodius, expeditus, in equo nullā rhedā, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus, ut solebat; sine uxore, quod numquam fere: quum hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cum uxore veheretur in rhedā, penulatus, magno, et impedito, et muliebri ac delicato ancillarum puerorumque comitatu.

La Fontaine arată sfârșitul omului înțelept prin nesce versuri a căror armonie e potrivită cu seninătatea ultimelor sale momente :

Content de ses douceurs, errant parmi les bois,
Il regarde à ses pieds les favoris des rois;
Il lit au front de ceux qu'un vain luxe environne,
Que la fortune vend ce qu'on croit qu'elle donne.
Approche-t-il du but, quitte-t-il ce séjour,
Rien ne trouble sa fin: c'est le soir d'un beau jour.

Armonia stilului constituie mai cu seamă ceea ce se poate numi „ritmul prosei“ care mai ales, caracterizează stilul unui scriitor. 1)

In «Scrisoarea III-a» Eminescu ne dă un frumos exemplu de stil armonios.

II. CALITĂȚILE PARTICULARE ALE STILULUI

Calitățile particulare ale stilului sunt acele calități care se schimbă după natura subiectelor, despre care se tratează, sau a obiectelor ce trebuie a se descrie.

Cei vechi au distins *trei* genuri de stil: simplu, temperat și sublim, după cum întreit este și scopul elocinței.

1. Vezi A. Lambrior, *ibid.*, p. XXX.— și P. Negulescu «Psihologia stilului» pag. 110

Rollin compară stilul simplu cu o masă frugală, pe cel temperat cu un rîu umbrit de păduri inverdite și stilul sublim cu un fluviu impetuos.

1°. *Stilul simplu*

Stilul simplu este acela în care nu se dice de cât cea ce trebuie să se dică, fără a da pră multă vioiciune expresiunilor, nici pră multă strălucire cugetărilor.

Stilul simplu convine discuțiunilor familiare, narațiunei faptelor obicinuite, fabulei, eglogei, scrisorilor, în fine tuturor subiectelor care aũ în vedere frumosul, onestul, și scopul de a instrui.

Calitățile proprii stilului simplu sunt: simplitatea și concisiunea.

1. Simplitatea consiste în facilitatea espresiunei, în trăsurile naturale ale vorbirei comune. Acestă calitate face că stilul simplu să fiă cređut de fie-care ca al seũ propriu. Cronicarii se disting prin simplitatea stilului lor :

Ex : Logofetul Těul în misiune diplomatică

»După ce aũ luat Bogdan Vodă domnia aũ și trimis pră Těutul Logofetul sol la Turci. Când aũ închinat țara la Turci, așa vorbesc ómenii că l'a pus Vizirul de a ședut înaintea Vizirului pră măcat, și dăndui cafea nu știea cum o va bea și aũ început a închinare, să trăescă Impăratul și Vizirul, și închinând aũ sorbit felegėnul ca altă băutură.»

I. Neculcea.

Stilul simplu nu trebuie confundat cu *stilul familiar* ; acesta e tot-d'auna familiar ; din contra stilul simplu póte fi însoțit chiar de óre-care mărețią și nobletă precum se vede mai în toți scriitorii clasici : Vir-

giliu, Bossuet, Omer și mai ales în Sânta Scriptură : «Dumnezeu duse să fie lumină și fu lumină.» Exemple numeroase de stil familiar găsim în fabuliști : precum «Boul și Vitelul,» de Gr. Alexandrescu «Vulpea și Bursucul» de A. Donici, etc.

2. *Concisiunea* stă în înlăturarea a tot ce nu adăuge înțelesului ceva esențial, și în a exprime o cugetare în cât de mai puține cuvinte. Ca și precisiunea, această calitate, cere ca să nu se dică de cât - cea ce trebuie să se dică ; însă concisiunea poate lipsi când cine-va are trebuință de mai multe cuvinte spre a exprime o cugetare, pe când precisiunea nu poate fi nicădată înlăturată.

Acest fel de stil convine mai cu seamă reflexiunilor morale și sentințelor.

— Omul n'are de cât trei mari întâmpărî, a se nasce, a viețui și a muri ; nu se simte născându-se, suferă murind și uită de a viețui ; cei mai mulți întrebunțează partea întâi a vieții pentru ca să facă pe cea altă miserabilă. *La Bruyère.*

Citirea ne dă idei, conversația prezintă de spirit, redacția esactitate. Dară un om scrie puțin, are nevoie de o memorie puternică. Dacă vorbește puțin de un spirit viu. Dacă citește puțin de fineță multă, pentru ca să arate că știe, ace a ce nu știe. *Bacon.*

— De bun nēm sunt numai faptele bune ale ómenilor !

— Frumuseția fără înțelepciune este ca o flóre în tină.

D. Cichinde

Stilul concis să nu se confunde cu *stilul laconic* ; unul cere puține cuvinte și este o calitate ; cest alt cere numai cuvintele necesare și este mai mult un defect de cât o calitate a stilului ; Ex. ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν ¹⁾ orî pe el, orî subt el, diceau mamele lacedemoniene dând scutul fiilor lor cându îi porniau la bătăliă .

1) De unde pote, românescul «orî Stań, orî Căpitan»

Petițiunea lui Horia către Iosif II este un exemplu ilustru de concisiune :

Mărite Impărate !

«*Impărțela săptămânei :*

«*Patru zile de robot ; (adică de clacă)*

«*A cincea, la pescărit :*

«*A șesea, la vânătoare ;*

«*Și câte aceste la o-î-altă, numai pe sēma domnului.*

«*A șapte zi, dără'i a lui Dumnezeu!*

«*Apoi judecă, pré dreptē Impărate, cu ce o să ne măi plă-tim și noi de bir și de toate cele dără'i !*»

Un exemplu de *stil laconic* 'l găsim în următorul episod din Istoria rusă :

Suvarov scrisese împărătesei Ecaterina a II, la 1794, o epistolă, prin care 'l arăta că a luat orașul Varsovia ; epistola era formulată ast-fel : «*Ura, Varsovia ! Suvarov*». Impărătesa imită stilul cel laconic al lui Suvarov și 'l răspunse : «*Bravo, Mareșale ! Ecaterina*». Acēstă epistolă 'l încunoscim că e numit Mareșal.

Defectul stilului concis este stilul *sec*, adecă acela care nu înfălișeză de cât idei necomplete, nedesvoltate, lipsite de claritate și de interes ; dacă seceta nu provine din lipsa de imaginațiune, meditațiunea subiectului o pōte face să dispară.

2°. *Stilul temperat*

Stilul temperat, ornat, înflorit saū figurat este acela care servă ca nuanță între cele alte douē : *utroque temperatus, ut cinnus amborum*, (Cic. *Orat.*, c. 6), și este măi ales propriū subiectelor plăcute ; scopul saū e de a place.

Calitățile care par a conveni măi special acestui gen sunt : eleganța, avuția, fineța, delicatēța și naivitatea.

Eleganța consistē în a da cugetărei o formă nobilă și polită, și a o transmite prin expresiuni dulci, curgătoare și plăcute la urechiă ; poesia măi ales nu pōte face efect fără eleganță.

Pentru a ne face o idee esactă de felul eleganței să comparăm pe Eniu cu Virgiliu :

Eniu, voind a imita sunetul trompetei, incepu bine versul său dicând :

At tuba terribili sonitu;

aci nesciind cum să dică, adaoase :

tarantantara dixit.

Virgiliu luă ce află bun în acest vers și-l întocmi ast-fel :

At tuba terribilem sonitum procul aere canoro,
Increpuit.

făcând, dintr'un vers bizar, un vers elegant.

Eliade, Alexandri și alții ne dau numeroase exemple de eleganță.

Avuția stilului este abundența expresiunilor unită cu strălucirea cugetărilor.

Precum este însă o abundență stérpă care se respândesce în ornamente de prisos, sau care întorce în diferite sensuri aceeași idee, tot așa este și o strălucire false; ast-fel :

Istoricul Florus, vorbind despre soldații romani cari s'aũ găsit morți d'asupra inamicilor lor în urma bătăliei de la Tarent, dice că fețele lor păstrău încă un aer amenințator; și adaugă că mânia, ce-i însuflețise în timpul luptei, trăia în însăși morțea: *Omnium vulnera in pectore; quidam hostibus suis immortalis omnium in manibus enses, et relictæ in vultibus minæ; et in ipsa morte ira vivebat* (1, 28).

Seneca tragicul plânge pe bătrânul rege al Troiei lipsit de onorurile înmormântării: «Acel Priam, părinte al atâtor regi, n'are un mormânt; iar focul îi lipsește în Troia incendiată.»

Ille tot regum parens
Caret sepulcro Priamus; et flamma indiget,
Ardente Troja.

Aeneid., VII, 670.

Ceea ce face o cugetare avută și mare, este când se dice un lucru care reamintesc multe altele, și când ni se descopere tot de o dată, cea ce noi n'am fi aflat de cât prin reflecție.

O expresiune este avută când, într'o singură imagine, intrupază mai multe calități ale obiectului ce voesce a descrie: *un sceptru de aramă*, de exemplu, anunță inflexibilitatea sufletului unui despot și greutatea năbușitoare a domniei sale; *o inimă de marmură*, ne arată răceala și duritatea; *un suflet de foc* împreună căldura, activitatea, rapiditatea, în *rosele tinereței* se vede fragedimea, strălucirea, și în fine durată a acestei etăți.

Expresiunea este și mai avută când face un tablou, precum în acest vers, în care La Fontaine descrie morțea omului drept:

Rien ne trouble sa fin, c'est le soir d'un beau jour.

Avuția nu trebuie să degenereze nici o dată în lux: «Trebuie, a dis Cicerone, în elocință ca și în pictură, umbre pentru a da relief, nu trebuie totul să fie lumină.» (*De orat.* III, 26).

Fineta consistă în a lăsa să se ghicescă fără greutate o parte a cugetărei; ast-fel, întrebuintată cu măsură, fineta este cu atât mai plăcută cu cât deprinde și pune la încercare inteligența altora.

Hippolyte, în Racine, se exprimă cu fineta când dice vorbind de Aricie:

Si je la haïssais, je ne la fuirais pas.

Fineta este, saū în cugetare, saū în cuvinte, cea d'antăiū este o vedere mai profundă, mai delectată a lucrurilor. Maximele, proverbele și sentințele

tele cugetătorilor sunt mai ales modele în acest gen :

L'hypocrisie est un hommage que le vice rend à la vertu.
(*La Bruyère*).

Cui peccare licet peccat minus . . .
(*Ovid*)

Qui peut tout doit tout craindre . . .
(*Corn*).

Diua bună se cunoște de dimineță.

Fineta în cuvinte consistă în prezentarea sub o formă nouă a cugetărei; ea nu se poate aplica, fără defect, de cât la o singură frasă. La fineta cuvintelor se alătură adesea și gluma; în acest cas însă trebuie a avea multă prevedere și cumpătare.

Dorința de a face să pară lucrurile mai fine decum sunt, conduce la afectatiune și la echivoc.

Seneca, dice, vorbind despre amici :

In pectore amicus, non in atrio quaeritur; (se caută amicul în inimă nu în anticameră).

Nimic nu se opune adevăratei elocințe de cât întruințarea de cugetări fine, și căutarea de idei ușore, deslegate, fără consistență, și cari, ca și fôia de metal bătut (betela), nu prind strălucire de cât pierdând din soliditate. (*Buf.*, Disc. sur le style).

Delicately este fineta sentimentului, precum fineta este delicately spiritului.

Când Ifigenia a înțeles că tatăl său o oprea de a revede pe Achile, ea esclamá (*Racine* act. V. sc. I) :

Dieux plus doux, vous n'avez demandé que ma vie!

Delicately sentimentului este de mai multe feluri, după sentimentele pe care cineva voesce a le ocroti :

1°. *Mustrările*, care se ușurează prezentându-le într'un mod delicat.

Ludovi XIV dice mareșalului Villeroi, care pierduse bătălia dela Ramillies :

Monsieur le marechal, on n'est plus heureux à notre âge.

2°. *Consolațiunea*, care se face delicată neprezentând de cât o parte a obiectului, nerostind de cât cea ce pôte îndulci o durere.

Ta douleur, du Perrier, sera donc éternelle

Et les tristes discours

Que te met en l'esprit l'amitié paternelle

L'augmenteront toujours? (Malherbe).

3°. *Laudete*, care cer a nu fi espresse în mod grosolan.

Marele Condé se reîntorcea la Curte, după victoria de la Senef, și fiindcă urca treptele scării cu greutate din cauza bólei, dișe regelui care îl aștepta în capul scării:

«Sire, je demande pardon à Votre Majesté, de la faire attendre si longtemps

— Mon cousin, respunse Lud. XIV, quand on est chargé de laurière comme vous, on ne peut que difficilement marcher.

Delicateța înlocuesce cu înlesnire fineța; dar fineța pusă în locul delicateței, arată lipsă de natural și răcesce stilul; împreunate, delicateța cu fineța, produc bun efect.

Naivitatea consistă în espresiunea simplă, naturală, fără sfortare și fără reflesiune a cugetărei. Naivitatea stilului stă în simplitatea cugetărilor.

Stilul naiv se pôte lua în două înțelesuri: un autor e naiv când, ca mai toți cronicării naréză faptele cu tóte amănuntele lor, une-orî puerile; dar care dañ narațiunei un aer de adevêr ce inspiră încredere; acéstă naivitate e naturală și depinde mai mult de forma care se dă espresiunei cugetărilor, precum în acest esemlu:

După ce Turcii supuseseră tóte țerile și luară Camenița. apropiându-se de Moldova, Petriceșcu-Vodă trâmise înaintea Vizirului pe Miron Costin, căruia Vizirul 'i puse întrebarea dacă le pare bine Moldovenilor aș ba, că Impărăția aș luat Camenița; «iară Miron aș răspuns: că se teme a spune drept. Vizirul a zîmbit a ride, și 'i-a diș să grăescă, să nu să témă. Atunci Miron aș diș: *Suntem noi Moldovenii bucuroși să se lăfască Impărăția în tóte părțile cât de mult; eară peste țara noastră, nu ne pare bine să se lăfască.*

Ceș, altă naivitate este mai artificială, mai mult o imitațiune a naivității, după cum se constată mai ales în La Fontaine, la Anton Pann, etc. care au escelat în acest gen; (Ex: «la Laitière et le pot au lait», «Planul simigiului etc.).

Naivitatea nu poate intra în subiectele înalte; cu toate acestea, mai ales în tragediă, nu este lipsită de oare-care forță, precum în răspunsul micului Joas, din Athalia lui Racine:

ATHALIE.—Je prétend vous traiter comme mon propre fils
 JOAS.—Comme votre fils!
 ATHALIE.—Oui.—Vous vous taisez ?
 Je quitterais ! et pour
 ATHALIE.—Eh bien ?
 JOAS.—Pour quelle mère !
 (Act. II, sc. 7)

ATHALIA . . . eă voiă ca să te ții.

Alătura cu mine ca propriul meu fiu.

JOAS.—Ca fiul tău ?

ATHALIA — Ei bine !

JOAS.—Să las pe-al meu părinte !

Și pentru cine...

ATHALIA.—Spune.

JOAS.—Ce muma-mă stă 'nainte !

(Traducere de Sion)

În următorul dialog găsim o frumoasă trăsură de naivitate:

— De unde vii străine ?
 Vin tocmai de la Plevna.— Cum e acolo ? — Bine.
 Dar aste decorații cum, cine ți le-au dat ?
 Chiar Domnitorul nostru ș'al vostru Impărat.
 Dar pentru care fapte ? Știi eă ?... Ci că drept plată
 «Că am luat eă stégul redutei... și pe dată
 Cu el, străpuși de glonțuri, ne-am prăbușit în șant».
 Dar ce grad ai, voinice ? — Am... rang de Dorobanț ! —
 Sergentul de V. Alexandri

Pe lângă calitățile de mai sus unui retorî a-
 dauga stilului temperat și grația, pe care La
 Fontaine a definit'o în acest vers :

Et la grâce plus belle encor, que la beauté.

3° *Stilul Sublim*

Stilul sublim sau *înalt* este acela care conține numai subiectelor mari.

Le sublime ne peut se trouver que dans les grands sujets,—
(Buffon).

Calitățile particulare stilului sublim sunt: energia, vehemența, magnificența și sublimul propriu dis.

Energia exprimă un sentiment sau o cugetare, în puține cuvinte, pentru a-i da mai multă forță și vioiciune.

Voir le dernier Romain à son dernier soupir,
Moi seule en être cause, et mourir de plaisir!

Adesea energia stă în forța pe care o imagine comunică unei idei:

Facă-se țara acésta în mormént, numai un mormént românesc să rămăe, diceau străbunii noștri.

Energia mai rezultă și din contrastul ideilor; precum în versul în care August, după ce reamintise lui Cinna bine-facerile cu care îl încărcase, îi dice:

Cinna, tu t'en souviens, et veux m'assassiner!

Cuvintele pe care cad forțele grămădite ale mai multor idei și sentimente sunt tot-d'a-una cele mai energice:

«Cugetați la străbunii voștri și la urmașii voștri», dicea un barbar soților sei, mergând contra Romanilor:

Henric IV a dis cam aceleși cuvinte soldaților sei:

„Je suis votre roi, vous êtes Français, voilà l'ennemi».

În stilul oratoric, energia exprimă lucrurile într'un chip așa de puternic și de viu, în cât

lasă în spiritul auditorului nesce impresiuni profunde.

De cât a ni supune,
«Mai bine ne vom bate, acésta-i legea mea!

dicea Preda Buzescu lui Rudolf, la propunerea acestuia de a părăsi Ardélul.

(Bolint, Mih. Vitézul).

Energia nu se mărginesce numai la cuvinte ori la frase singuraticé. Ea se află adesea și în bucăți lungi, și produce, mai ales în discursuri, o impresie profundă, prelungind efectul printr'o seriă mai mult sau mai puțin lungă de perióde.

«Impărat și Proletar», de Eminescu, «Deșteptăte române», de Andrei Mureșeanu, precum și strofele din urmă ale poesiei «O noapte în Carpați» de G. Crețianu sunt compunerii din cele mai energice.

Cei cari afectă forța de stil cad adese-ori în exagerațiune.

Poesia lirică este mai ales espusă unor trăsuri de energie ridicule.

Veheminta sau aprinderea este un grad mai înalt de energie, dezvoltată și împinsă de vioiciunea pasiunilor.

Acésta calitate depinde mai puțin de forța de cât de întorsura și mișcarea impetuósă a cuvântului. Iutela ideilor care izbucnesc ca nisce valuri de lumină, comunicându-se espresiunii, face vivacitatea stilului; acésta vivacitate, însuflețită de sentiment, produce vehementa.

I. Eliade descrie în Mihaiada (Cântu I) sórta României, din timpurile cele vechi ale nenorocirei sale, într'un stil vehement :

«Averea cumpătată și însuși neaverea
Săténului nemernic se spulbera din cas»

Nici pasere, nici vita, nici fructul muncii sale
 Nici timp, nici loc, nici viața n'avea în siguranța
 N'avea să-și plece capul cu ce să-și ducă traiul:
 Fugar, fără colibă, își blestema ființa;
 Statornic, adăpostu-î chema crudul nesat;
 Stăpân, clăcaș, tot una: averi erau primejdii,
 Și lipsa era fome, frig, tremur, agonie.
 Copilul de la mamă ca mînelul spre junghiere
 Se 'ngenuchia naintea bețiilor de sânge....»

Magnificența este avuția unită cu mărirea. Ast-fel este această imagine a lui David (Ps. XVII, v. 11): «Și aū plecat ceriurile și s'au pogorit, și negură sub picioarele lui; și s'au suit preste Cheruvimi și aū sburat; sburat'aū pre aripile vînturilor¹⁾».

Racine, în unul din corurile sale, a dis:

Cieux, abaissez-vous;

(*Esther*, act. III, sc. 9).

«O Nopțe pe ruinele Tirgovistei» de Eliade și «Oda Statuei lui Michaiū Vitezul» de V. Alexandri, pot servi ca model de stil mareț.

În magnificența însă este de evitat umflarea, care exprimă în termeni pompoși o cugetare falsă, și voesce a face să pară ideile mai mari de cum sunt.

Sublimul este tot cea ce pôte ridica sentimentele și ideile noastre până la cel mai înalt grad.

Sunt două feluri de sublim: *sublimul de cugetare*, care consistă într'o idee mare, fiă espresă simplu, fiă investită de imaginii, și *sublimul de sentiment*, care zugrăvesce o mișcare a sufletului.

Espresiunea lui Moise, «D-zeu dice: să fiă lumină, și fu lumină» adică puterea lui D-zeu supunînd în-suși neantul, este o cugetare sublimă.

1) Psaltirea, Buc. 1775, Popa Constandin tipograful.

Când bătrânului Horațiu i se anunță că cei doi fi ai săi au fost uciși și că cel d'al treilea a luat fuga, el se indignază de această lașitate și la întrebarea ce i se face de către

JULIE. Que vouliez-vous qu'il fit contre trois ?

răspunsul lui

HORACE. Qu'il mourût,

arată un sentiment sublim.

Acestui cuvânt, nu i se găsește sémăn, a dis Voltaire, în totă antichitatea. Mai sunt și alte frumuseți tragice dar acesta e în primul rang.

Tot astfel Elena, muma lui Ștefan cel mare, e sublimă când ăice fiului său :

Du-te la oștire! pentru țară mori!

Și-ți va fi mormântul coronat cu flori?

Tot sublim e și sentimentul mumei, arătat în aceste versuri, ale lui Al. Depărățianu :

Eraū trei, sërmaniū: doui copii și-o mamă;
 Și pâine... un singur codru într'o mahramă
 Mama 'l frinse 'n doué și dete pe rōnd
 La fieste care căle-o părțiea,
 — «Mamă! atunci copil diseră plângând :
 Tie ce'ți rămăne» — «Voi» — respunse ea.

VARIETATEA STILULUI

Printre calitățile generale ale stilului se pune și varietatea.

Varietatea este calitatea stilului prin care se evita monotonia, contopind și temperând stilurile unul printr'altul : «*Les beaux vers !* ăicea Fontenelle, *ô les beaux vers ! je ne sais pourquoi je bâille*» ; cauza era că el citea o poemă lipsită de varietate.

Un style trop egal et toujours uniforme

En vain brille à nos yeux, il faut qu'il nous endorme,

a dis Boileau și apoi Eliade :

Voiți publica favóre după drept a merita ?

Ne 'ncetăi frasele vōstre cătați a le varia

Un stil ce ține tot una, și ne 'ncetăi uniform

Surda la ochi ne lucesce, de el caută s'adorm.

Varietatea e cerută nu numai de diversitatea subiectelor; dar chiar între părțile aceleiași subiect, sunt diferențe care cer varietatea stilului.

Mijlocul prin care se răspândește tot-d'auna varietatea în stil și se alungă uniformitatea este *conveniența*.

Conveniența este o calitate care cuprinde pe toate cele alte, și care consistă în a da fi-ă-cărei idei, orî-cărui sentiment orî imaginii stilul ce-i convine. Zenon voia ca fie-care cuvânt să poarte caracterul lucrului ce exprimă.

În adevăr, pentru fi-ă-care idee este o expresie, particulară; asemenea fi-ă-care gen de scriere are stilul său propriu în prosă și în veusuri. Stilul istoriei nu este ca al orățiunei funebre, comedia nu se servește de termeni îndrăzneți ca oda, de expresiuni patetice ca tragedia, nici de metaforele și de comparațiunile epopeii.

Stilul se mai poate varia și prin alianța de cuvinte, prin epitețe, prin locul ce se dă unor cuvinte și mai ales prin *figurî*, pe care Longin le consideră ca una din sorgințele principale ale sublimității stilului, și care sunt una din cele mai frumoase podobe ale orî-cărui fel de stil.

Alianța de cuvinte

Când cine-va voește a exprima cugetări noi, în lipsă de cuvinte noi, caută a combina din cele deja esistențe.

Corneille, ne arată inconstanța omului desgustat de măririle după care a dorit atâta, unind cuvintele *aspirer*, și *descendre*, în acest vers:

Et, monté sur le faite, il aspire à descendre.

Cinna, act. II, sc. I.

Alexandri aliază cuvintele *fiară* cu *blândă* ca să caracterizeze o căprioră ;

Fiară blândă de la munte
Cu steluță albă 'n frunte.

În alierea cuvintelor trebuie să conciliăm nou-tatea expresiunii cu claritatea și precisiunea.

Locul unor cuvinte

Sunt unele cuvinte de o energie singulară și pe care, pentru acest cuvânt, trebuie a nu le confunde în frază ; trebuie a le scote din rînd și a le pune sau la început, sau la fine sau în vre un alt loc însemnat care să fixeze asupra-le atențiunea,

Acest semivers al lui Virgiliu : *Navem in conspectu nullam.* (Aen., 1, 188), arată efectul cuvîntului pus la locul său ; dacă am ceti: *Nullam in conspectu navem,* imaginea este ștersă.

Locul cuvîntului depinde de efectul pe care voim să-l producem, de ideia asupra căreia voim să atragem atențiunea ; ast-fel efectul e cu mult mai mare în construcția «Mare e Diana din Efes» de cât în construcția «Diana din Efes a mare».

În limba română, ordinea cuvintelor în frază neînd fiind fixată ca în alte limbi, precum în franceza, se pôte trage cele mai mari folose oratorice din locul ce se dă cuvîntelor, chiar în frazele cele mai scurte. În românesce se pôte dice de es.

Dumnezeu bate pe om când vrea
și : Pre om îl bate D-deu când vrea
sau chiar și : Il bate pre om D-deu când vrea, etc.¹⁾

Epitete

Epitetele înfrumusețază discursul, dacă nu sunt prea numeroase.

1. Veđt Lambrior ibid. IV. și P. Negulescu op, cit. p. 63.

Dacă din aceste versuri ale lui Bolintineanu

Pe o stâncă négră într'un vechiū castel
Unde curge 'n póle un riū mititel

s'ar înlătura epitetetele și s'ar đice simplu

Pe o stâncă 'ntr'un castel, etc.

frasa ar pđerde tótă frumusețea

In acest vers din Eneida, III, 3:

. . . . . Omnis humo fumat Neptunia Troja.

mărețta imagine, *omnis humo fumat Troja* este mărită încă prin epitetul *Neptunia* care ne duce cu mintea pênă la origina Troei.

Sunt unele epitete și mai însemnate, care forméză între substantiv și adjectiv o antitesă, nu de cuvinte, ci de cugetare; precum în acest vers al lui Racine:

Chatouillaient de mon coeur *l'orgueilleuse faiblesse*.
sau în acéstă frasă a lui Massilon:

«Une *impiété superstitieuse* refuse au Très-Haut la connaissance de l'avenir etc.»

Acestea se numesc epitete antitetice.

Epitetul — care, după accepciunea sa literară, trebuie să adauge o ideeă nouă la însemnarea ne-complectă a unui cuvânt, pentru a esprime o cugetare întrégă, devine un adaus nefolositor, ori de câte ori nu contribuie a caracteriza sau a modifica substantivul pe lângă care se alătură. Un asemenea epitet, sau cel puțin care nu e re-luat de claritate, energia, culóre sau armonia trebuie să fiă nicî o dată întrebuițat.

Quintilian (VIII, 6) compară discursul prę înserat de epitete cu o armată în care ar fi tot atât de servitori cât și soldați; numărul ar fi îndoit dar nu și puterile.

Poetii greci și latini nu erau așa severi ca cei moderni în privința alegerei epitetelor. Ei diceau *flavum aurum*, *humida vina*, *aequoreum mare*, etc. (Quint., VIII, 5) : pentru că ei zugrăveau în stilul lor. Ați se cere ca epitele să spună ceva mai mult; și cine-va se espune ridicolului descriind ceea ce este înțeles de totă lumea.

Epitetele, cărora mai bine li s'ar pute dice *colorit*, căci ele îmbracă ori-că obiect în varie culori ale imaginațiunei, jăcă uu rol fôrte important în «limba poetică.» (Hasdeu, Cuv. din betr. t. III p. 124).

Observațiune. Diferințele ce am stabilit atât între diferitele feluri de stil cât și între calitățile lor, trebuie să se înțelegă că se face mai mult pentru înlesnirea studiului, iar nu pentru că numai unele calități convin unui fel de stil, ci pentru că acele sunt predominante și că de cele mai multe ori, atât stilurile cât și calitățile lor, se combină între dênsele în formele cele mai diverse.

Retorii moderni împart stilul în : stil al poesiei și stil al prosei; alții în stil didactic, oficial și literar etc.

D E S P R E F I G U R I

Fia-care limbă 'și are vocabularul său, de unde se pôte învăța diferitele cuvinte, alese pentru a exprima diferitele obiecte sau noțiuni. În limbele vechi și în cele sêlbatice de astă-zi, aceste vocabularie sunt fôrte restrinse și nu exprimă de cât noțiunile concrete.

Chiar limbele, culte relativ n'aũ de cât fôrte puține cuvinte în comparație cu ideile ce trebuiesc se exprime.

Shakespeare, care se distinge între toți scriitorii prin marea varietate a expresiunilor sale, n'a întrebunțat în scrierile sale mai mult ca 15 mii de cuvinte.

Voltaire și Goethe în voluminoasele lor producțiuni n'au avut recurs la mai mult ca 20 mii cuvinte.

Operile lui Milton nu conțin de cât 8000, iar Testamentul vechiu ne spune, tot ce spune, numai cu 5642 cuvinte.

Copilul, înainte de vârsta de 10 ani, 'și exprime toate sentimentele și cugetările sale, cu ajutorul a vreo 300 de cuvinte numai. Tot așa s'a constatat de către mai mulți observatori, că cea mai mare parte dintre țărani Europei nu cunosc mai mult de 300 de cuvinte.

Avuția limbelor nu stă dar în numărul cuvintelor ce vocabularul lor conține, ci în diferențierea înțeleșurilor acestor cuvinte și în combinațiunile *ori transpozițiunile* lor, ce a ce constituie vorbirea figurată sau stilul figurat.¹⁾

Stilul este *figurat* când prin imagini, prin expresiuni pitoresci, *figurază* lucrurile despre care se vorbește și când le desfigurează dacă imaginile nu sunt juste.

Se numește figurat de la *figura*, derivat din verbul *ingere*, a închipui, de unde *fictio-onis*, *fictum*, produs al imaginațiunei, în grecesce *fantasiă*; așa că, în stilul figurat, cugetarea omului este unită cu imaginațiunea.²⁾

Figurile sunt nescie întorsuri, nescie mișcări ale stilului, cari, prin modul în care arăt cugetarea, i-daă forță și grație. Ele sunt expresiunea sentimentului în discurs ca și atitudinile în sculptură și pictură, *quasi gestus orationis* (Cic. Or. 25).

S'au definit une-ori figurile: *moduri de a vorbi care se depărtază de modul natural și obicinuit.*

¹⁾ Asupra transpozițiunilor veđi «Psihologia stilului» de P. Negulescu p. 86.

²⁾ G. Dem. Th. curs. ms.

Acastă definițiune e false ; căci nu e nimic mai natural și mai obicnuit cu figurile în vorbirea ómenilor ; și Aristotel observă, cu drept cuvânt, că se fac într'o ói de tãrg, la hală, mai multe figurí de cât în mai multe óile de adunări academice.

«Les figures de rhétorique ne sont nulle part si communes que dans les querelles des halles.»¹⁾

Limbagiul figurat este prin eselență limbagiul *emoțiunei*.

Figurele nu sunt obicnuite numai spiritelor cultivate.

Esemplul lui Marmontel — în care un om de rind și arată supărarea ce are cu femeia-sa probéză în destul acésta.

Figurile sunt cea ce face a se deosebi stilul prosaic de stilul poetic ; ele sunt ornamentele elocuțiunei în genere.

Originea figurilor să rădică pênă la originea graiului uman. Omul primitiv a avut o limbă mult mai poetică ca omul modern. Acastă limbă se póte compara cu acea a «copiilor din toți timpii.»

«Pentru omul primitiv, pentru poet, pentru copil, «dice d. Hasdeu,²⁾ tot ce există trãesce ca dinsul, «simte ca dinsul, cugetă ca dinsul. Nemic mort în lume, nemic fără suflet. Copilăria nu vrea să cređă că este ce-va care să nu aibă viață ; și tocmăi de aceea, lipsind o antitesă, ea nu póte să înțelégă în-săși ideea de «viú».

«De aci tropul, de aci metafora, de aci prosopopeia etc.»

Unele figurí constaú în schimbarea cuvintelor și a înțelesului lor, și se numesc *tropi*, de la verbul grecesc (τρέπω, τέτροπα) care însemnézá a întórce, a *schimba*. Ast-fel se dice : o sută de

1) Dumarsais, citat după Blair de Hasdeu, t. III. Cuv. din bătrâní, p. 123.

2) În *Cuvinte din bătrâní*, t. III, partea I, fasc I, p. 120.

pânze, în loc de «o sută de corăbii»; și se *ține* leu, unui om curajos.

Alte figurî lasă cuvintelor adevărata lor însemnare și conservă numele generic de figurî. Ele se disting încă în două specii: figurî *de cuvinte* și figurî *de cugetare*.

Figura cuvântului este așa de tare legată de cuvânt, în cât dacă se schimbă cuvântul, figura dispăre. Figura de cugetare rămâne chiar după schimbarea cuvintelor numai înțelesul să nu se schimbe.

10. DESPRE TROPI

Tropii, *ține* Molnar, sunt la cuvânt, precum sunt stelele la cer, florile în grădini, razele la soare și diamanturile ce sunt sădite pre aur; căci ca nisce diamanturi îl fac de mult preț, ca nesce raze pre luminat ca nesce flori mirezmit și înflorit, ca nesce stele împistrit. (*Ret. p. 169*).

Tropii principali, la care se raporta și cei-l'altii sunt: metafora și metonimia.

1. *Metafora* (de la μετα și φέρω, lat. transfero = strămut) este o figură prin care se trece însemnarea proprieă a unui cuvânt la o altă însemnare, care nu-i se potrivește de cât în puterea unei comparațiuni ce se face în minte.

Când Omer *ține* că Achile se repede ca un leu, avem o comparațiune; dar cînd el *ține*, despre același eroi, *acel leu se repede*, avem o metaforă.

Metafora este cel mai frumos, cel mai avut, cel mai des întrebuintat din toți tropii, și printr'ênsa stilul se înfrumusețază și se colorează.

Acastă cutezanță, care dă simțire, viața fin-

țelor care n'aũ nici de cum, este ordinară pasiunilor și în genere limbei poetice¹:

Ast-fel în Bolintineanu:

Négoe cel mare, în al său palat
Ce domnesce p'Argeș, ȃice întristat...

În Zaira, lui Voltaire, găsim o metaforă atingătoare și adevărată:

Le Dieu qui rend la force aux plus faibles courages,
Souliendra ce roseau plié par la o ages.

În scurt, metaforele se întrebunțeză:

a) când numele lucrurilor însuflețite se pune la lucruri neînsuflețite și fără simțire, și invers; precum: «Fulgerul nu este alt de cit un ris al cerului... Marea, când ajunge la țermuri, atunci să mînie și spuméză...—Țeranul este talpa casei; Vasile e flórea clasei; Marcelus era sabia Romei și Fabius scutul ei;

b) când numele lucrurilor însuflețite se pune la altele tot însuflețite: *Quum a re animata verbum transferrimus ad aliam rem animatam*: Cato allatravit Scipioni său: «Julian Paravatul, lătrând împotriva păstorilor Bese-ricel, din óiã, ce era, s'aũ schimbat și s'aũ arãtat îndatãși lup și hiarã selbatecã.....»; c) când cu cele neînsuflețite se esplicã altele tot neînsuflețite: *Quum a rebus inaninis verbum transferrimus ad alias res inanimas*: Aeneas classi imittit habenas (Enea a pus flotei frêne) său: «La mórtea Sórelui, a cãruí viêtã să stinge cu apusul, nu numai vèzduhul cernindu-se să întristézã, ci și cerul aprinde tóte făcliele pentru ca să-l cinstescã îngroparea cu atâtea lumini.»²

Metaforele sunt defectuóse:

1° când sunt trase din subiecte de rënd; lui Tertulian i se imputã a fi dis că, *Deluviul a fost bálã-*

1. Vedi Hasdeu *Cuv. den. betr.*, t. III, p. 120 și § 21.

2. Molnar, *Ret.*, p. 172 și urm.

ciala *generală a naturii*: *Deluvium, naturae generale lixivium*; 2° când sunt forțate, luate din depărtare, și raportul nu este nici de cum natural, nici comparațiunea destul de simțită; Theophil. a dis: *eū imi voiū îmbăia mâinele mele în undele părului tău*; și în alt loc: *Plugul jupóie câmpia*, etc. 3° când termenii metaforici din care unul se țice pentru altul, escită idei care nu pot fi legate; ca și cum s'ar țice despre un orator, că *este un torent care se înflăcărăză* în loc de *este un torent care te tērāsce*; sau ca în aceste versuri ale lui Bolintineanu:

Pērul ei *bea aur*, sinul ei *bea vânt*,
Sufletu-I *bea fiacări d'ură de mormēt*.

Fie-care limbă își are metaforele sale proprii și așa de consfințite de obicei, în cât dacă s'ar înlocui termenii prin echivalenții chiar cei mai proprii, totuși expresiunea devine ridiculă.

Când metafora, fără să fiă aspră nici silită, are ceva pré îndrāsneț, se îndulcesce prin expresiunii ca acestea: «ca să țic așa», «dacă se póte țice ast-fel»; dar acești corectivi nu-s buni de cât în prosă.

Alegoria (ἄλλος altu; ἀγορεύω, a vorbi; lat. diversiloquium) nu e de cât o o metaforă mai întinsă, prelungită: când se împrumută o idee, e firesc a o urmări. Ex. «Valea Rea» de Carmen Sylva.

Adesea alegoria se întinde peste o bucată întregă; și, atunci nu mai este o figură ci o compozițiă alegorică; precum sunt fabulele («Măceșul și Florile» de Eliade) parabolele, ghicitorile și chiar basmele.

Acastă figură servă spre a înfățișa un adevăr care altminteri ar poté produce neplăcere.

Maî adese-orî alegoria personifică ființe morale, și atunci, artea este de a înfațișa personificările just și conform sentimentului și ideiei; precum se găsesc în Omer, Virgiliu, Voltaire, Eliade, ș. a.

Alegoria era un metod de instrucțiune foarte obișnuit la cei vechi. Ast-fel sunt maî ales fabulele în care, cea ce se numesce *morală*, nu e de cât interpretarea alegoriei.

Vechiele *ieroglîfe* ale Egiptienitor, Sciților, precum și acea vorbire emblematică, de care găsim numeroase exemple în toate timpurile, etc. nu sunt de cât compozițiuni alegorice; ast-fel este respunsul lui Sextu către Tarciniu și acel al Sciților către Dariu regele Perșilor.

Catacresa (κατά, dincolo; ὑπό, întrebuintare) *abus, estensiune, imitare*, este un fel de metaforă la care se recurge de nevoie, când nu se găsește un cuvânt propriu pentru a exprima just acea ce cine-va voesce a dice; precum: «*picioarele mesei, limba clopotului, o funie saū o sfără de moșia*, etc. se dice, substituind cuvinte cunoscute, maî bine de cât a inventa cuvinte noi care n'ar fi înțelese.

În acest mod s'au format numele constelațiilor.

Asemenea cuvintele *fără, față, cap*, etc., se întrebuintă în o mulțime de înțelesuri.

Sta în *capul mesei* între căpitani
Și rechiamă dulce tinerii săi ani.

Bol.

II. *Metonimia* (μετά, dincolo; ὄνομα, nume; lat.

transnominatio) nu e de cât o schimbare de cuvinte între cari există o relațiune strînsă; ea substituie cuvintele care arată:

1° cauza pentru efect și invers:

Iar sîngele din *spadă* (rană) cură ca un isvor.

Bolint.

*

Părul alb (bătrînețele) merită să fie respectat.

ast-fel numele zeilor păgînismului se iau pentru lucrul a căror inventatori erau considerați, sau la care ei presidau:

- Marte*, pentru *răsboiă, bătălii*, etc.: Marte a coprins lumea.
Musele » *artile frumoase*: Paul s'a devotat Muselor.
Neptun » *marea*: Nu te crede lui Neptun.
Morfeu » *somnul*: S'a dat în brațele lui Morfeu.
Bacchus » *vîn*: Toți adorăm mai mult orî mai puțin pe Bacchus.
Vulcan » *foc*: Nu se glumește cu Vulcan.

2°. Coprindătorul pentru coprins:

El înghite-cupa funestă, (adică otrava coprinsă în cupă).

Pămîntul amuți înaintea lui Alexandru;

Siluit terra în conspectu ejus, (adică popoarele pămîntului)

*

În cetatea Clujul, într'un vechi palat

Sta Michaiu Vitezul rege coronat,

Ungurii, Români, Sașii i se 'nchină

Dacia revarsă vechia sa lumină.

(Bolint.)

3°. Semnul distinctiv, emblema, simbolul pentru ființa sau locul pe care le reprezintă:

Spada se dice pentru profesiunea militară, și *rasa* pentru cariera preoțescă. *Sceptrul* se ia pentru regalitate.

Sabia străină, toți au cuvîntat

Să nu tae în țeră nici un cap plecat!

Stefan cel mare a învins Semi-luna (pe Turci).
Coroana (Regele) avisază.

Fie-cine pôte tronul a dori,
Dacă simte dorul a o ferici;

*

Cei ce rabdă jugul și-a trăi mai vor,
Merită să-l pôrte spre rușinea lor. (Bo'int.)

4°. Posesorul pentru lucrul posedat și invers.

Virgiliu a dis: *Jam proximus ardet Ucalegon*
Ucalegon arde deja, în loc de : flacăra devorează pala-
tul lui Ucalegon (Aeneid., II. 315).

*

Ast-fel vie bucuria !
Mesele împodobiți !
Danțul cheme-aici *junia* !
Bine fie toți veniți. (Bolint.)

5°. Numele abstract pentru concret :

Tineretea e sburdalnică, în loc de : Tinerii sunt
sburdalnici.

6°. Materia din care se face ceva, pentru obiec-
tul făcut ; ast-fel se dice « a devasta o țară cu foc
și fer, în loc de incendiu și arme » ; Copilul cres-
cut în mătase, în loc de « îmbrăcat de mic în hain-
e de mătase ».

7°. Tot metonimiă este când se întrebuintează
numele autorului pentru operele lui : Am citit pe
Virgiliu, pe Bolintineanu, în loc de operele lui Vir-
giliu, poesiile lui Bolintineanu :

8°. Când se ia numele șefilor pentru supușii lor:
Anibal ante portas, în loc de oștea lui Anibal ; A-
lexandru a învins pe Darie ; în loc de oștea lui
Alexandru a învins oastea lui Darie ; și, în genere
când se ia un nume propriu ori comun pentru o
colectivitate : Tribunalul decide în loc de membri
cari compun tribunalul, etc.

Sinecdoca (σύν, cu; ἐξδογέω, a primi) sau *comprehensiunea*, se face :

1° când se ia genul pentru specie sau specia pentru gen.

Când se dice *muritorii* în loc de omenii, (Acésta e sórta muritorilor), pasere în loc de vultur, se ia genul pentru speciă; iar când poeții greci și latini, pentru a reprezenta o vale frumoasă, o numesc a *Tempet*, și când în loc de vânt se dice zefir, se ia specia pentru gen;

Tot așa și Eliade în «Oda la Schiler»: Avuși de adversar pre *om* și-atât ajunge...

*

La lumina *stele*i (lunei), cei armați s'opresc...
Din ambele taberi, bravii se privesc, *Bolint*.

*

La *apa* Vavilonului
Jelind de sora Domnului.

Dositeiü,

în loc de :

La riul Vavilonului. . . . (oresi.

2° Luând partea pentru tot, și totul pentru parte (*pars pro toto, sive totum pro parte*):

Quot *capita*, tot sensus. (Ter.)

aci se ia partea pentru tot — *pars pro toto*.

Les peuples qui boivent la Seine

aci se ia totul pentru parte — *totum pro parte*.

3° Singularul pentru plural și invers;

Germanul revoltat (adecă Germanii.)

*

Le Français, né malin, forma le vaudeville.

(Boileau).

*

Dar *Românul* nu va câmpuri fără flori.
Dile lungi și triste fără sărbători...
Ăst-fel e *Românul* și Român sunt eu
Și sub jugul barbar nu plec capul meu,

Bolint.

Murmură Archipelagul, Candia e în picătură !
Pentru patrie și lege, fericit *Elenul* mōre

Cretzianu.

*
Frații mei de arme, iată-ne în fine
La ținta dorită de voi și de mine!
Adă crucea cu luna stău față în față:
Tureul cu *Românul* la luptă se 'nhață ?

C. Aricescu.

4° Sinecdocă măleste și când, cu cele mai dinainte no-
tăm pre cele mai din urmă, și invers (*metalepsă*) ; ca
de es :

Când întorceau păstorii oile 'n staul din câmp . . . în loc
de, când *inserase*.

saū :

Când pe fruntea nopții, zorile se joc
Domnul cu Români laș'al luptei loc

Bol.

*
In loc de «în timpul nopții» Bolintinenu dăce :

«Când lampa se stinge la negrul mormânt
«Atinsă de aripă, suflată de vânt —
«Când buha se plânge prin triste suspine —
«Când rēii fac planuri cum au a reține
«In barbare lanțuri poporul gemend.
«Când demoni și spaime pe munți se adună
«De urlă la stele, la nori și la lună,
Intr'una din peșteri în munte rēpos.
Un om ōre-care intră curagios.

*
5°. La acest trop se rapōrtă și libertatea ce se ia
de a pune un număr sigur și determinat în locul unui
număr, care nu este cunoscut cu precisiune ; așa se
dăce : Acastă casă are o *sută de ieșiri*, în loc de: mai
multe, dar al căror număr nu li se scie esact. Tot
așa se înnumără rotund, scăđându-se saū adăogindu-
se ceva, care ar face ca cifra să nu fiă rotundă. Dacă
sunt 99 de ani, 3 luni și 15 zile, se dăce prin sinec-
docă : *sunt 100 de ani.* 1)

Obs. Nu trebuie să se credă că este permis de
a lua indiferent, un cuvânt pentru altul, fiă prin

1) B. Lamy, *Rhét.*, p. 120.

metonimiă, fiă prin sinecdocă : trebuie ca expresiunile figurate să fiă autorizate de obicei, sau cel puțin ca sensul literar ce vrem a se înțelege, să se presinte în mod natural spiritului, fără a revolta drépta judecată, și fără a lovi urechiele deprinse cu puritatea limbei.

Aici mai ales *usul* este arbitrul discursului.

Antonomasa (ἀντι pentru ; ὄνομα, nume) este un fel de sinecdocă prin care se pune un nume comun pentru un nume propriu, sau chiar un nume propriu pentru un nume comun.

Antonomasa se face în șese moduri :

I) Numind persoanele după patria lor, mai cu sémă prin adjective derivate din numele propriu al țerei sau orașului natal: *Vir doctus Agrigentinus* în loc de Empedoclu din orașul Agrigent. Sicilia; sau «Filosoful Stagirit» (=Aristotele din Stagira, Tracia).

II) Numind persoanele după tată, mamă, moș sau strămoș; ast-fel sunt numirile de: Vasilescu, Niculescu, Georgescu etc. Cei doi *Atrizi* (cei doi descendenți ai lui Atreü : Menelaü și Agamemnon); *Tidide* (=descendentul lui Tideü, însemneză Diomedede); *Iacide* (descendentul lui Jac, care a fost Piru regele Epirului) etc.

III) Numind persoanele după fapte însemnate și de toți cunoscute. Ex.: Invingătorul de la Călugăreni (Mihai Vitezul), Exilatul de la sf. Elëna (=Napoleon I).

IV) Numind persoanele după alte persoane cu care se asemănă, ex.: E prețios lucru să ai un Mentor (om cu minte). Acest domn e un Nerone (crud, tiran).

V) Numind locurile, cetățile după altele cu-care se asemănă. Ex.: O Arcadie (o țară de păstori) o Beoție (o țară de ignoranți); am vizitat *Athens* Italiei (orașul cel mai împodăbit al Italiei, *Florența*).

VI) In fine numindu se științele, artele și producările literare prin inventatorii, fundatorii sau dezvoltatorii lor. Ex.; Continentul lui Christofor Columb

(America). Acest discipol al lui Ipocrat (medic distins), Amicul meu este un *Epicureu* (adept al teoriei lui *Epicur*); etc. ¹⁾.

2°. *Figuri de cuvinte propriu* *discise*.

Printre figurile de cuvinte sunt patru care sunt mai mult gramaticale de cât oratorice, dar care fac un frumos efect și în discurs. Aceste figuri sunt elipsa, pleonasmul, iperbata și silepsa.

Elipsa (ἐλλειψις, de la ἐν λείπω) *suprimă* unul sau mai multe cuvinte, pe care construcțiunea gramaticală le reclamă, dar care sunt ușor de înțeles. Acastă figură servește a da mai multă tăria și repedițiune stilului, de aceea e și foarte des întrebuintată, mai ales în maximele moralistilor și în proverbe.

Avuși de adversar pe Om ș'atât ajunge :
Te iartă să'î faci răul. Iar binele (nu te iartă să'î faci)
nici mort.

I. Eliade R., *La Schiler*

Elipsa este vicioasă când cuvintele subînțelese nu sunt în raport gramatical cu cuvintele exprese ; de exemplu : când se subînțelege la plural un verb espres la singular, și invers ; ca în acest exemplu :

Le coeur est pour Pyrrhus et les vœux pour Oreste.
Racine.

Le cel vechi acastă figură se numea *Zeugma*.

Contrariul elipsei este *Pleonasmul*, care adaugă ceea ce gramatica pare că respinge.

Je l'ai vu, dis-je vu, de mes propres yeux vu ;
Ce qu'on appelle vu. (*Molière*).

Un boloboc cu vin
Mergea în car pe drum încet și foarte lin,
(*Donici*).

Et aud cu urechile totă acea lume nenumărată de

¹⁾ Din Cursul ms. G. Dem. Teod.; Mat. Bas.

insecte, ce se strecoră prin erburî ţiind, scârţâind, fluerând, şuerând, şi toate acele miş de glasuri se înalţă cu resunet potolit în tăria nopţei şi limpedesc în aerul ei răcoros şi lăgână în *somn auđul lor adormit.*

Al. Odobescu, *Bărăganul.*

Pleonasmele sunt necesarii, folositoare sau viţioşe :

Sunt necesarii, când ajută la claritatea espresiunei ca în unele frase interrogative; sunt folositoare când dă mai multă energiă cugetării; şi sunt viţioşe când n'ajută nimic la ideia (perissologie).

Iperbata sau *inversiunea* consistă în resturarea ordinei analitice a frasei :

Tuturor animalelor simţitoare le este scumpă patria.

De lenevire şi de peire ca de aripa Satanei, să fugi.
Cantemir.

Radu 'nalţă-o cruce pe care scria :
Că, *acestui sânge cauza era*
Batori, nu Radu Domnul cel din ţeră.

Sub simplele vestminte s'ascunde câte-odată
O inimă *de ură şi de trădări curată* :
Precum sub manla d'aur a omului bogat
S'ascunde câte-un suflet de patimă degrađat.

Bolint.

Printre iperbate se pôte pune şi *chiasma* sau încrucişarea, care restornă şirul logic al cuvintelor pentru a face mai multă impresiune asupra ascultătorilor sau cititorilor; de es :

Semănat'am grău de vară
Şi-a eşit numai secară (în loc de : «şi eşit'a...»)

Acest fenomen sintactic e foarte obicnuit scriitorilor vechi :

Nu te-ai mai puté uita-te
Ierusalime cetate!

(*Dositeiă*)

În limba modernă se găseşte cristalisat în unele locuţiuni idiomatice, proprii limbei.

Inversiunea este una din procedările stilistice cele mai întrebuințate spre a produce o stare afectivă mai intensă, escitând ast-fel pasiunile prin efectul puternic al sugestiunii:

Lună tu, stăpâna mărilor...
 Peste câte mii de valuri slăpânirea 'ta străbate
 Când plutesci pe mișcălórea mărilor singurătate.¹⁾
Eminescu.

Acastă figură vatemă claritatea, dacă nu este întrebuințată cu precauțiune; de aceea e rar permisă în prosă.

Silepsa, (σύν-λαμβάνω, reunesc) constă în a face să se acorde un cuvânt, nu cu cel care se raportă gramatical, ci cu acela la care se raportă prin cugetare:

Racine, în *Athalie* (a. IV, sc. III), ȃice:

Entre *le peuple* et vous, vous prendrez Dieu pour juge :
 Vous souvenant, mon fils, que caché sous ce lin,
 Comme eux vous fûtes pauvres et comme eux orphelin.

Intre popor și tine ia pe Dumneȃeu de jude
 S'apoi fiule gândește că ascuns sub straiu de in,
 Că și *dênșii* sêrac fost'ai, ca și *dênșii* orfelin.

(G.)

Figurile de cuvinte care sunt curat oratorice, nu vatemă întru nimic regulele gramaticale, servă însă a da multă ușurință și fermitate oratorului. Cele mai principale sunt:

Repetitiunea, una din cele mai comune și mai energice; numele o definesce îndestul; se întrebuințază pentru a insista asupra verii-unei probe, veri-unei verități, sau pentru a depinge pasiunea, prin repetirea cuvintelor.

Virgiliu arată durerea lui Orfeu, la mórtea Euri-diceii:

1) Veȃi P. P. Negulescu op. cit. pag. 58..

*Te, dulcis conjux, te solo in littore secum,
Te, veniente die, te decedente canebat.*

Georg., IV, 465.

*Cine scie ? cine scie ?
Dacă 'mpins de-al sôrtei vânt,
M'oi întorce 'n veselie
Să sărut al tēu pământ.*

Alexandri.

Repetițiunea e de mai multe feluri: se numesce *Geminațiã*, (lat. *duplicatio*) când se repetă aceeași vorbă de două ori:

*Vos, vos appello fortissimi viri;
Nos, nos consules d'essumus.*

(*Cic., Catilin.*)

Rompez, rompez tout pacte avec l'impiețit.

(*Joad. Athalie, a. I. sc. I*)

Conversiunea se numesce când se repetă aceeași vorbă la finele fiã-cãruï period:

Poenos populus Romanus justitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.

Complexiunea când se repetă primul și ultimul cuvânt:

Quem senatus damnarit, quem populus Romanus damnarit, quem omnium existimatio damnarit, eum vos sententiis vestris absolvetis ?

Connexum numiaũ Latinii repetirea saũ grãmãdi-rea acelorași particule:

On égorge à la fois les enfants, les vieillards,

Et la sœur et le frère,

Et la fille et la mère,

Le fils dans les bras de son père !

Traducțiunea, repetă același cuvânt sub forme diferite: Egoismul, iubirea de sine...

Alte esemple de repetițiune:

VÎNTOASELE

«Treï zile și trei nopți vîntoșele nu mai steterã... De trei ori scõserã copacii din rãdãcini: de trei ori scõserã riurile din cursul lor; de trei ori sfãrãmãrã norii isbindu-i de stãnci; de trei ori mãturãrã fundul mãrii și de trei ori prãpãdirã fața pãmântului. Tõte furã în zadar!.. Ele intrãrã a casã care de care mai obosite, care de care mai minioșe și mai rușinate»

Din povestea «Zina Dorilor» de I. Slavici.

FUGA LUI SELIM

Se duc, se duc ca vântul, se duc mereu 'nainte,
 Nimic nu-l obosesc: nici sôrele ferbinte,
 Nici valuri nisipose ce trec sub pașii lor,....
 Nici fierele flămânde, nici vântul arđetor.

(Din «Emiri» de Gr. H. Granda.)

*

«Un prost nici nu intră, nici nu iese, nici nu
 se aședă, nici nu se ridică, nici nu tace, nici nu
 vorbește, nici nu umblă ca un om deștept.»

(La Bruyère).

*

Repetițiune exagerată.

Diarul *Dreptul* ofere un exemplu de abuzul ce se
 face une-orî din repetițiune și prin urmare de efectul
 ce un asemenea defect pôte produce.

D. G.... (pledând). — Dacă imprejurarile mă vor sili, voi fi
 nevoit să cer onorabilului tribunal să'mi admită și interogato-
 rul — și martorii, — și jurământul, și...

D. P.... (răspundendu'i): — Cum! voiți ca onorabilul tribunal
 să primescă *grosso modo*, interogatorul, *grosso modo*, martorii,
 — *grosso modo*, jurământul, — *grosso modo*, toate mijlocele d-vôs-
 tre de străgănire!...

D. D..., (intervenind): — Nu este de ajuns să se propue ina-
 teea onoratului tribunal *cutare*, și *cutare*, și *cutare* mijloc le-
 gal de atac sau de apărare; e necesar să se dovedescă mai
 întâi utilitatea și admisibilitatea lor. Trebuie, prin urmare, ca
cutare, și *cutare*, și *cutare*, excepțiune ridicată de adversar să
 fie prealabil discutată. Cu sistemul opus, de a se admite *cu-
 tare*, și *cutare*, și *cutare* cerere fără discuțiune... etc

Disjuncțiunea suprimă, din contră, particulele
 disjunctive, pentru a da mai multă tărie și re-
 pejune discursului:

Français, Anglais, Lorrains, que la fureur assemble
 Avançaient, combattaient, frappaient, mourraient ensemble.

(Henriade, Ch. VI.)

Francesi, Englezii, Lorenii ce-aici furia v'adună,
 Inaintați, luptați, loviți, muriți cu toții împreună.

Gusti, 218.

Apozițiunea, întrebuintează substantivele ca epitețe și convine mai ales stilului nobil și înflorit.

Ovidiū dice (în «Metamorfose») că avuțiile sunt cauza tuturor relelor :

...Itum est in viscera terrae
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

În poezia «O victimă» aflăm o frumoasă figură de acest fel în următoarele versuri descriptive :

La gât purta o cruce, simbol de sărăcie,
Și 'n inimă durerea, eternă bogăție.
Ă celor ce pe lume se duc desmoșteniți.
Vai! negreșit aleșii sunt cei nefericiți!

N. Nicolénu.

La aceste figurī se mai pot adauge :

Declinațiunea sau *derivațiunea*, când se întrebuintează în aceeași frază cuvinte derivate din aceeași tulpină.

O viață a vieței mele, a vieței-mi turburată!
II dise cu căldură, Dorin cel întristat.

(Bol.)

— În mare mărime a mirărei mirându-mă și uitându-mă staū.

(Cant.)

Gradațiunea (xλiμαζ, scara) care așeză cuvintele dupe gradul lor de forță sau de slăbiciune și care este ascendentă sau descendentă după cum forța cuvintelor merge crescând ori descrescând.

În «Răsbunarea lui Statu-Palmă» (Alexandri) găsim un exemplu de gradațiune descendentă, când se dice de Sfarmă-lemne că :

Unde vede-o stâncă 'naltă el o macină cu palma;
Boiovaniū sub picioare-I dă d'adura, I-dă d'avalma
Și cu piatra măcinată și cu pietrele-aruncate
El izește, bate, umflă riurile turburate.

Espolițiunea este o speță de amplificațiã a unei idei în termeni diferiți, ca și *tautologia*, etc.

Sinonimia, adunã în mod intenționat mai multe cuvinte cu aceiași însemnare spre a desvolta saũ complectã o ideeã. Ex. din Catilinare: *Vobis populoque, Romano, Jupiter pacem, tranquillitatem, otium et concordiam afferant.*

Eufemismul, (Εὖ, bine—φρῆμι, dic) ascunde ideile odiose și triste sub nume, care nu sunt numele proprii ale acelor idei:

Vita functus, in loc de mortuus.

Onomatopea, prin care un cuvânt imităzã sunetul natural al lucrului ce el însemnezã, a *mugi* a *murmura*, etc.; *enalagiul* care întrebunțezã un gen pentru alt gen (pe lespede de *marmur* cu aur poleite); un mod pentru alt mod, ca și *antiptosa*, un cas pentru alt cas; *latinismul, elenismul*, imitațiunea construcțiunilor latine saũ grece, etc.

Molnar mai pune între figurile de cuvinte și *paronomasia*, care se face în patru feluri: scoțând o literã, precum din Pavel se face Avel; ca de es., «Pavel, Avel, care cu jertfele cele mai primite, ce aũ adus lui D-deũ, s'aũ arãtat alt Avel;» ori adãogãnd, ca: din Ana, rana; precum: Archiereul Ana al Jidovilor aũ fost o ranã de pismã asupra Mẽntuitorului! ori schimbãnd, de es.: amor, omor, fiind-cã este morte sufletescã, și de multe ori trupescã; în fine mutãnd o literã; precum: orb, rob, fiind-cã Iaste legat ca un rob cu nevederea; și altele.

Omiophton (similiter cadens), care se face când dicterile se terminã cu aceiași cãdere, precum: «acea care literã *poftesc* și învãțaturã *doresc*....

Omioteleuton (similiter desinens), care consistã în simetria casurilor și a desinințelor și care, ca și cea precedentã, aduce prẽ mult cu versurile, pentru ca sã fiã cu succes întrebunțate în discurs; Isocrat le a întrebunțat mai ales; precum și în acest exemplu: «Tu învãțatura *iubesc*, iarã eu a învãța pre alții *mẽ silesc* și tu filosofesc, iarã eũ pre filosofi *îndreptez*» etc. (*Ret.*, p. 209-212.)

3°. *Figurile de cugetare*

Figuri de cugetare se numesc acele figuri, cari nu să schimbă, ori cari ar fi cuvintele prin care sunt exprimate; ele consist în însăși cugetarea și pot fi considerate ca nisce atitudini ale discursului, *quasi gestus orationis*.

După ordinea naturală în care se manifestă, figurile de cugetare, sunt:

Interogațiunea, este o mișcare naturală în indignațiune, temere, durere, uimire, care însuflețește și ține pe auditor în resflu, și îl fortăză a primi impresiunea ce voim a-i da.

Joad, mirat de a vedea pe Josebeta, soția sa, conversând cu Mathan, și arată indignația sa prin aceste subline interogațiuni:

Où suis-je ? de Baal ne vois-je pas le prêtre ?
Quoi ! fille de David, vous parlez à ce traitre ! etc.

Asemenea inceputul Catilinarelor (Cicerone) ne dă un frumos exemplu de interogațiune: *Quousque tandem* etc.

Subjectiunea este o interogațiune mai puțin vie; în care răspunsul este dat însuși de orator (rem sibi subicere). Cei vechi o împărțiau în două: *subjectiunea propriu disă*, în care oratorul întrebă pe alții pentru a răspunde el însuși, cum se găsesc foarte multe la Bolintinenu:

Ce e viața noastră în sclavie ôre ?
Nópte fără stele ziua fără sóre.

«Ce e mai trist pe lume» de G. Crețianu este o compunere întregă, constând numai din întrebări și un răspuns final.

Când oratorul vorbesce cu el însuși, făcându-și mai multe întrebări și răspunsuri, *subjectiunea*

țiunea iea numele de *ratiocinatio*, raționament.

Apostrofa (ἀπόστροφος) se face când se întorce cuvântul de la cei căror se vorbîia la început, pentru a-l adresa altora, absenți sau chiar obiectelor neînsufleteite.

Bossuet, în orațiunea funebră a Mariei-Teresa de Austria, face o scurtă dar superbă apostrofă în acest pasagiū :

*Glaive du Seigneur, quel coup vous venez de frapper !
Toute la terre en est étonnée*

Apostrofa este o figură propriă a produce toate efectele, a descepta toate sentimentele.

Exclamațiunea, este exprimarea orî-cărui sentiment viū și iute care coprinde sufletul; ea izbucnesce de ordinar prin interjecțiunî; *O tempora ! O mores* (Cic.).

Beldiman ne dă un exemplu :

Ce necaz, ce osîndire !
Vai mie ! ce foc amar !
Ce trăsnet ! ce lovire !
Ce otrăvitor pahar !

De asemenea Conaki în «Săracelor tinerețe» etc.
(Aceste figuri, ne duc la prosopopee).

Prosopopea (προσωπων, obraz; ποιέω, fac lat. personificatio), este o figură care exprimă mai bine emoțiunile frăgete-sau adânci ale inimei, pre care o pune în acțiune; face să vorbescă cerul față cu pământul, morți și chiar mormintele. (Cicerone, in *Catil.*, I, 11; *pro Murena* c. 19; etc.)

Una din cele mai frumoșe prosopopee ale anticității este aceea a legilor, în Criton (c. 12): Socrate, căruia amicului său i propusese să fugă din închisore, face ca însași legile să-i dică: «Nu scii așa dar, tu care te numești înțelept, etc.

Prosopopea aduce câte odată *dialogismul*, care, după cei vechi, consta în cele mai multe cazuri, întru a da fie-căruia vorbitor limbajul cuvenit situațiunei sale.

Boileau infățișează pe un autor care 'și apără singur versurile:

Mais souvent dans ses vers un auteur intraitable
A les protéger tous se croit intéressé,
Et d'abord prend en main le droit de l'offensé.
«De ce vers, direz-vous, l'expression est basse.
— Ah! monsieur, pour ce vers je vous deman e grâce,
Repondra-t-il d'abord.— Ce mot me semble froid,
Je le retrancherais. C'est le plus bel endroit!
— Ce tour ne me plaît pas.— Tout le monde l'admire »

Art. poét. v. 208.

Mai sunt și *dialogisme prin ipotesă*; precum: «Ce credeți că s'ar dice dacă ați da o asemenea sentință? Nu s'ar dice că, etc;» și se rostesece discursul presupus.

Un exemplu din care se pôte vedea, cum din figurile anteriore ajungem la prosopopee, este «monologul medicului Herman din Sorin» (Bolintineanu).

Obsecațiunea sau *deprecațiunea* este o *rugăciune* sprijinită de toate motivele credute în stare de a atinge.

Racine pune în gura lui Aman, această frumoasă obsecațiune:

Par le salut des Juifs, par ces pieds que j'embrasse,
Par ce sage vieillard, l'honneur de votre race,
Daignez d'un roi terrible apaiser le courroux;
Sauvez Aman qui tremble à vos sacrés genoux.

(Esther act. III).

Optațiunea este o figură prin care se esprime *dorința* de a obține ceva important sau prețios;

Ast-fel Văcărescu:

Ah! de-am puté redobândi
Și câte-avem perdute;
Atunci ce inimă n'ar vorbi,
Ce gură ar mai fi mute?!

Imprecațiune sau *blestemul* este o figură prin care se chiamă deii, cerul, iadul, sau ori-ce altă putere. superioară, contra unui obiect odios. Mai adese imprecațiunea este expresiunea mîniei și a furórei, precum este «imprecațiunea Camiliei din Horace» (Corneille) sau «Blestemul lui Grui-Sânger» din «Dumbrava roșie» (Alexandri); ori «Blestemul țerei» de Beldiman din «Plângerea și tânguirea patriei» etc. sau, ca acest exemplu din Bolintinénu :

Orî unde veî merge să calcî, o tirane
Să calcî p'un cadavru, în visu-î să-l veđi
Să strângî tu în mână tot mîinî diafane
Și ori ce î-o spune tu tóte să cređi

(Mihnea și Baba, *Bol.*)

Ipotiposa (ὑπό-τύπω, represint) *depînge* obiectele cu colorî așa de vii, și în imagini așa de adevărate, în cât par a se vedea sub ochii noștri.

Un poignard à la main, l'implacable Athalie
Au carnage animait ses barbares soldats;

Sub numele generic de ipotiposă se póte comprende :

1°. *Ícóna* (efictio) sau *prosopografia*, care represintă trăsurile esterióre ale unei persóne, fața, aerul, ținuta; ast-fel e ícóna lui «Radu-Negru» ș. a.

2°. *Etopea* sau *representarea moravurilor*, descrie virtuțile sau vîțiile, calitățile sau defectele, precum este etopea «Dómei Stanca», de N. Bălcescu și a lui «Ștefan cel mare» de Gr. Urechi etc.

3°. Din combinarea prosopografiei și a etopeei, se formeză *Portretul*, când are de obiect individul; precum e «Portretul lui Tudor Vladimirescu» de Aričescu, ș. a. și *Characterul*, când are de obiect generalitatea, tipul; precum ar fi caracterizarea avarului, egoistului etc. (Caractères de la Bruyère).

4°. *Paralela* descrie asemănările (similitudo) sau deosebiriile (disimilitudo) între două persóne, două por-

trete, caractere. cu un cuvânt între două obiecte sau ființe, cum sunt «Viețile paralele» de Plutarch, paralelele între Cicerone și Demostene de Fénelon și cea între Decebal și Ștefan cel mare de A. Rușo.

5°. *Cronografia*, caracterisă timpul și circumstanțele unui eveniment; cum e «fuga și risipa țerei» de Ven. Costaki.

6°. *Topografia*, se face când se descrie locul unde s'a petrecut o acțiune: («Călugăreni» de N. Bălcescu), un templu, un palat, un peisaj, etc.

7°. *Descrierea sau demonstrațiunea*, împreună câte odată toate spețele de ipotipose enumerate pînă aci: descripția «Ardélului» de N. Bălcescu; «Venirea lăcustelor în 1655» descrisă de Miron Costin, etc.

Descrierea are o deosebită importanță pentru scriitor și în versuri, fie în prosă și în ori-care gen literar; ea servă ca aliment indispensabil ori-cărei compozițiuni scrise ori vorbite.

Din descrieri se cunoște *puterea de observațiune* care distinge pe autorii cei buni de cei mediocri.

Ipotiposa devine o *acumulațiune* când adună toate circumstanțele, cu forță și vivacitate, într'un singur punct.

(Acastă figură însă se poate raporta la locurile comune în *enumerarea părților și în circumstanțe*.)

Ironia (ἔιρωνεία, dissimulatio) este o figură care exprimă tocmai contrariul de cea ce se judecă sau se înțelege despre un lucru:

Nu e mai bun păstor pentru oi de cât lupul.

Boileau își rîde de Quinault, dîcînd că-l laudă:

Je le déclare donc Quinault est un Virgile.

Când ironia este o batjocură fină și plină de sens, se numește *socratică*, pentru că acest fel de ironie, era arma obișnuită lui Socrate, adică de a înfunda pe adversar prin întrebări potrivite și a-l pune în pozițiune de a căde în contradicții ridicule și de a-și vedea ast-fel singur nesciința.

Ironia trebuie să însușească trei calități ;
 1°. Să rezulte în mod clar intențiunea de a batjocori, precum în «Corbul și Vulpea»:

Jupân corb, plecăciune!
 O Dómne! ce frumusețe!
 Ce pasăre! ce minune!
 Ce drag de pene mărele!
 Dar n'are glas, ce păcat!

I. *Heliade.*

2°. Expresiunile ambigue să fie ast-fel întrebuințate în cât să nu dea loc la interpretări contrarii intenției autorului și

3°. Ironia să fie scurtă și eficace.

Une-orî ironia este ultima expresiune a indignațiunii și a desperarei.

Oreste, auzind de mórtea Hermionei, desperat se plânge ironic :

*Grace aux dieux, mon malheur passe mon espérance.
 Oui, je te loue, ô ciel! de la persévérance,
 Appliqué sans relâche au soin de me punir,
 Au comble des douleurs tu m'as fait parvenir.*

și termină cu acest vers teribil :

Eh bien! je suis content, et mon sort est rempli.

Andromaque act. v.

Când ironia ascunde o laudă, sub vëlul batjocurei saũ invers, ia numele de *asteism*, de la cuvântul grec *ἄστυ*, oraș, urbē; pentru că și caracterul seũ este în adevăr urbanitatea;

Ast-fel Virgiliũ (*Eclog.*, III, 90) a ȃis :

Qui Bavium non odi, amet tua carmina, Mœvi.

În fabula lui Donici, Vulpea ȃice Măgarului :

«Mintosule de unde vii?»

Sarcasmul este o spețã particularã de ironiã, cu atât mai crudã, cu cât de obiceiũ cade a-

supra ființelor care deja nu mai sunt periculoase;

Iudeii diceau lui Is. Chrs. pe cruce :

Ura!... tu care strici biserica și în trei zile o zidesci, coborâ-te de pe cruce de esti fiul lui Dumnezeu!

Asemenea profetul Ilie batjocorea pe preoții lui Baal, când i se ruga de ploaie, dicându-le :

«Strigați mai tare, póte că Dumnezeuul vostru, dorme.»

Iperbola (ὑπερ-βάλλω, lovesc dincolo) dă obiectului, despre care vorbește, câte-va grade în mai mult sau în mai puțin de cât are în realitate, pentru a-l pute face mai bine cunoscut.

Ast-fel pentru a face să se înțeleagă mulțimea proscripțiilor romane, P. Corneille își inchipuiesc Roma întregă *inecată* în singele copiilor săi :

Rome entière noyée au sang de ses enfants.

C. Conachi este asemenea iperbolic în aceste versuri :

Zori de ziua se revarsă ;
 Și eă ochii n'am închis!
 Cum să-i închid, când ei varsă
Părae de foc aprins!?

Tot iperbolic se dice de o persoană că umblă ca o bróscă, sau că merge mai iute ca vântul.

Iperbola este de două feluri: una care se întrebuintează în descripțiunii și alta care exprimă pasiunea.

În descripțiunii iperbola trebuie folosită cu rezervă; ea trebuie să fiă sensibilă numai pentru cel ce vorbește; de acea Quintilian a ȃis că iperbola trebuie să se exprime «*extrà fidem, non extrà modum*» și cu cumpătate; alt-fel cădem în emfasă.

Exagerațiunile iperbolice convin numai stilului glumeț.

Iperbola este foarte obicnuită în vorbire, și se întrebuintează ori de câte ori se pare că vorbirea ordinară nu poate înfățișa în destul ideia lucrului.

Ast-fel Omer voinde a arăta mulțimea oștirei lui Agamemnon și credând că, cu toate cifrele din Aritmetică, nu poate da o idee despre acest lucru, s'a servit de iperbolă dicând (Iliada II): «pământul, măcar că iaste fără glas și fără simțire, însă nepuțând suferi atâta greutate, plângea ticălosul și ofta, ca să arate cu lacrămile sudorea feței sale, și cu suspinurile, care le scotea, patima sufletului său.» (Moln. *Ret.*, p. 190).

În narațiunile fabuloase și în basme se găsesc multe și frumoase iperbole:

A fost o dată ca nici o dată; pe când se potcovia puricele cu nouă-decei și nouă oca de fier la un picior și se suia în slava cerului și striga că nu-l e greu.

Când iperbola se unesce cu ironia, se nasce *parodia*, o compoziție glumetă, care batjocorește sau o scriere serioasă, sau fapte, persoane ori lucruri pe care le exagerază în mod ironic.

Litota (de la λιτός, mic, lat. diminutio) e un fel de iperbolă inversă în care se dice mai puțin, pentru a se înțelege mai mult.

Când *Chimène* dice lui *Rodrigue* (Cid. III, 4); *Va, je ne te hais point*, ea dă să se înțelegă mai mult de cât însemneză aceste cuvinte; Virgiliu (Eclog. II 25) face pe *Corydon* să dică: *Nec sum adeo informis.*

C. Boliac în poesia *Muncitorul* ne dă un frumos exemplu de litotă în versul următor, ce arată durerea și sărăcia, dicând:

«Plângea pe două pațe pe care mă nascuse.»
său:

Mă 'ntreb ce este ôre a noastră misiune
Noi care-aici în viață n'avem de cât o di?
Noi ale căror fapte, țerenă, fală, nume.
Se spulberă în vânturi 'nainte d'a luci?

Bolint. Scopul omului.

Acastă figură exprimă însă de multe ori falsa modestie.

Când litota vrea în adevăr să exprime mai puțin, atunci devine *estenuaținne*; precum când s'ar dice de un sgârcit că este econom, de un crud, că e cam sever, etc.

Semnificarea saŭ *emfasa* asemenea lasă a se înțelege mai mult de cât se exprimă.

Ast-fel *Mitridat* strigă, mirat că *Monime* îi refusă propunerea de căsătorie:

Est-ce Monime, et suis-je Mithridate?

Perifrasa (περι, împrejur; φράζω, vorbesc) saŭ *circunlocuțiunea* exprimă printr'un circuit de cuvinte, acea ce s'ar fi putut dice cu mai puține cuvinte; dar nu cu atâta grație și nobleță. Perifrasa se întrebuintează și ca ornament al discursului și mai ales în poezie.

Bossuet în locul cuvântului «Dumnezeu» dice:

«Cel care domnesce în Ceruri și de care atârnă toate Impărățiile, căruia singur se cuvine gloria, maiestatea și independența, etc.»

Omer exprimă ast-fel începutul zilei:

Aurora deschide cu degetele sale de roșă, porțile orientului.

Ἥμος δ' ἠγριένεια φάνη ροδοδάκτυλος Ἥως.

Iar Virgiliu (Aen., III, 521):

Jamque rubescebat stellis Aurora fugalis.

și Voltaire (Henr., sc. VI):

L'Aurore cependant, au visage vermeil,
Ouvrait dans l'Orient le palais du Soleil;
La nuit en d'autres lieux portait ses voiles sombres;
Les songes voltigeants fuyaient avec les ombres.

Bolintineanu arată murgul sereî prin aceste două versuri :

Nóptea se întinde și din gena sa
Argintóse lacrămi peste flori vërsa.

Alexandrescu, arată că au trecut două nopți :

De două orî nóptea cu umbrele sale
Emisferul nostru l'a învăluit.

*

In loc de șapte zile, Grandea dice :

De șapte orî se stinse a zilei stea de foc
De șapte orî o nópte ardinte îi apucă,
Și nicăirea n'afu d'adăpostire loc.

vorbind de fuga lui Selim prin pustie, în poema sa *Emiriî*.

Perifrasa se mai întrebuintează orî de câte orî este bine a ocoli termenii proprii, care ar pute deștepta idei josnice ;

«Orî de câte orî un cuvânt, dice Voltaire, presintă o imagine josnică, sau desgustătoare, sau comică, să se inobiléscă prin imaginii accesorii ; dar iarăși nu trebuie a se forța cine-va să adauge o mărimé deșertă la cea ce este impunător prin sine însuși. Când vrei să spuî că regele vine, di : *regele vine* ; și nu imita pe acel poet care, găsiîd pré comun aceste cuvinte, dicea : «Acest mare rege își rostogolesce p'aici pașii sêi imperioși.»

Antitesa, (ἀντι, contra și αντί, pun) *opune* cuvinte la cuvinte, cugetări la cugetări.

Ast-fel este acest portret al unui duce :

Vicieux, pénitent, courtisan, solitaire,
Il prit, quitta, reprit la cuirase et la haire.

(*Henriade* ch. IV).

sau :

Dumneđu cel nemuritor s'au făcut om muritor ; slugă cel ce iaste împérat ; zidire cel ce iaste ziditor, etc.

(*Molnar*, 213).

V I A Ț A

Simțim timpul cum se scurge
 Cum torentu-î pe pământ
 Tot restornă și distruge.
 Timpul curge
 Viața fuge.
 Și cu-acéstă suspinare
 Ne tirăsce la mormânt,
 O! Nimic cât esci de mare!

V. Conta..

Antitezele trebuiesc să fiă naturale și scóse din
 însuși subiectul ; dacă vor fi silite, își perd forța
 și devin ridicule.

Ast-fel este antiteza următoare, de care Molière își
 rîde în *Misanthropul* :

Belle Philis, on désespère ;
 Alors qu'on espère toujours.

Dar ori-cât de naturală să fiă o antitesă, dacă
 se pré repetă, displace și aduce uniformitate în
 stil :

«Spiritul iubesc contrastele, dice Montesquieu ;
 dar, întorsătura frasei tot d'a-una aceeași și tot d'a-
 una uniformă, displace foarte mult : un contrast per-
 petuu devine simetrie și opozițiunea tot-d'a-una cău-
 tată devine uniformitate.»

În espresiunea sentimentelor pasionate anti-
 tesa nu convine de cât foarte rar.

Din antitesă s'a născut o altă figură, pe care-
 cei vechi o numiau *ὀξύμωρον* ; iar cei moderni
tour de paradoxe, pentru că afirmă sau negă
 ambele contrariii ale unui lucru, fără a eși din a-
 devăr. Unii au mai numit'o și *antilogie* sau *con-
 tradicțiune*.

Ast-fel în discursul lui Cicerone contra lui Cecil (c. 6.) se găsește :

Etiam si tacent, satis dicunt ;

în prima Catilinară (c. 28) asemenea :

Quum quiescunt probant, quum tacent, clamant.

*

MĂRGĂRINTA DIN MUNCEL

Mama pentru-al ei copil are scumpe diesmerdări,
Are inimă cu ochi, are ochi cu sărături,
Plânsul lui e plânsul ei : orî ce 'l dore, pe ea dore,
Ea trăește pentru el : când el moare și ea mōre !

V. Alesandri.

*

Hipolit spre a da Aricieî o idee despre locul ce'l
ocupa ea în gândirea sa ; Racine îl face a dice :

«De față fug de tine ; absentă te gălesc.»

*

ADIO LA PATRIE

*Te las, dulce Românie
Dar d'a vré și Dumneđeî
A veni și rîndul meî
Să mor, să trăiesci tu vie.*

*Mōrtea pentru-a ta scăpare
A fost tōtă ținta mea :
Fericirea 'mî cea mai mare
E să mor când veî viă.*

Eliade.

Comparațiunea apropiă două lucruri cari se
asemănă în una sau în mai multe părți ; efectul
acestei figuri este de a da mai multă grație dis-
cursului și mai multă forță și claritate raționa-
mentului.

Poesia o întrebunțeză des :

*Ca un glob de aur luna strălucea
Și pe-o vale verde oștile dormiau ;*

*

Ca robul ce cânlă amar în robia,
 Cu lanțul de brațe, un aer dușos ;
 Ca riul ce geme de rea vijeliă
 Pe patu'mi de mörte eü cânt dureros.

*

Ferentarul ager și cu lungă chică,
 Intră în oștime fără nici o frică,
 Tare ca un leü.
 Iute ca săgela, tabăra străbate :
 «Ferentar sunt eü!»

*

Viața-I ca fantasma cu chipul plăpând
 Ce prin nopți ș'arată și se stinge blând.
 Omu-I ca un verme ce 'n țerên'apare
 Un minut vederei și, lucind dispăre.

Bolintinenu.

*

Oratoriï, de și mai cumpetat, tot se folosesc de comparațiunii în discursurile lor : Comparațiunea lui M. Cogălniceanu între Istoria Românilor și cea a Grecilor (*Discurs introductiv*, Iași 1843).

Comparațiunile trebuiesc însă să fiă adevărate, nobile, întrebuintate la timp și cu discrețiune. Immulțite, sunt nu numai vătămătoare dar chiar oboresc spiritul.

În comparațiune nu trebuie a trece de la idei fizice la idei intelectuale, ci din contra; alt-fel ideile se micșoréză în loc să se mărescă.

FERICIREA

Ca și-un val pe mare
 Fericirea n'are
 O statornicie pe acest pământ.
 Ca o stea lucește
 Cât un vis trăește
 Și apoi cu grabă cadă în mormânt.
 Ea-I un fulger iute,
 Ce lumină plăcute
 Varsă și 'ntuneric lasă 'n urma sa.
 Ea e ca o flöre,
 Care dacă möre
 Trage și mirosu'I dulce după ea.

Al. Sihlenu.

*

Frundele cad, sbor în aer, de a lor crengi se deslipesc
Ca frumoșele iluzii dintr'un suflet omeneșc.

*

Sórele rotund și palid se prevede printre nori
Ca un vis de tinerețe printre anii trecătorii.

V. Alecsandri.

Când comparațiunea stă pe opozițiunea a două
obiecte sau al unuia singur, pus în două situa-
țiuni diferite, iea numele particular de *Contrast*;
ca în acest esemplu :

Adevérul, în operele de raționament, este ca un rege în ca-
pul armatei sale, în ziua de luptă ; în operele de imaginațiune
el este ca o regină în ziua încoronării sale, în mijlocul pa-
radei, etc.

De Bónald.

Alusiunea, este o comparațiune care se face
în spirit, și prin care se spune un lucru, spre a
reaminti un altul, care nu se mențiunează a
nume :

Mirabeau simțindu-și scădută popularitatea dicea
de pe tribuna Adunării naționale :

«Eü știu că nu este de cât un pas de la Capitoliu până la
stânca Tarpeiă».

Alusiunea se trage din istoriă, fabule, obi-
ceșuri, maxime sau din verii un cuvânt celebru.
Acéstă figură este propriă mai ales comediei,
satirei și fabulei.

Una din cele mai comice, este alusiunea pe care o
face Misanthropul, la disputa ce el a avut cu Oronte :

On n'a point à louer les vers des messieurs tels.

Gradațiunea este o figură care înalță sau
scobórá cugetarea treptat de la o idee la alta.

Gradațiunea este *ascendinte* și *descendinte*.

Cicerone ne dă un exemplu de gradațiune, mai întâiu descendinte și apoi ascendinte :

Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas quod ego non modò non audiam, sed etiam non videam planèque sentiam.

In Catil., I. 3.

Eü nu plâng al vieței sóre,
Necî destina'mî inimic :
Nu! *erî* fuiü o eugelare,
Ađz, o córdă plângétóre,
Máne.... un nimic!

V. D. Păun.

N. Costin vorbind de Duca-Vodă domnul Moldovei, ca să arate lăcomia sa cea mare, se servese de această gradație descendinte :

«Și Domn era, și Visternic mare, și neguțător, și Vameș».

Prolepsa, (πρό-λαμβάνω, lat. ante-occupatio) sau *preocuparea* este o figură prin care se previne obiecțiunea adversarului, spre a o respinge mai dinainte.

Boileau, ca să întâmpine obiecțiunea ce i se puté aduce că alaca pe *Chapelain* din ură, răspunde prin o admirabilă prolepsă (satira IX):

Il a tort, dira l'un : pourquoi faut-il qu'il nomme ?
Attaquer Chapelain ! ah ! c'est un si bon homme ;
Balzac en fait l'éloge en cent endroits divers.
Il est vrai, s'il n'eût cru, qu'il n'eût point fait de vers ;
Il se tue à rimer ; que n'écrit-il en prose ?
Voilà ce que l'on dit. Hé ! que dis-je autre chose ?

In elocința baroului mai ales este de mare folos întrebuintarea cu succes a prolepsei.

Suspensiunea, servă a ține pe auditor în nesigurantă, pentru a-i escita cât mai mult curiozitatea și atențiunea, arătându-i alt ceva de cât aceea ce el se așepta.

In orațiunea funebră pentru Regina Engliterei, Bosuet se exprimă ast-fel prin suspensiune :

Combien de fois a-t-elle remercié Dieu de deux grandes grâces : l'une de l'avoir faite chrétienne ; l'autre... Messieurs, qu'attendez-vous ? peut-être d'avoir rétabli les affaires du roi son fils ? Non : c'est de l'avoir faite reine malheureuse.

Tot ast-fel e scrisoarea D-nei de *Seigné* adresată D-nei de *Coulange* : « Je vais vous marquer la chose du monde la plus étonnante, la plus surprenante, la plus merveilleuse, etc. »

Preterițiunea sau *Pretermisiunea*, este o figură în care oratorul se preface că *trece cu vederea*, că nu vrea să spună cea ce totuși dice :

Je ne vous peindrai point le tumulte et les cris,
Le sang de tous côtés ruisselant dans Paris,
Le fils assassiné sur le corps de son père,
Le frère avec la soeur, la fille avec la mère,
Les époux expirant sous leurs toits embrassés,
Le enfants au berceau sur la pierre ecrassés.

Henriade

(Nu, nu voiți descrie, vacte, strigări,
Sângele cum curge, pe drum pe cărări,
Pe fiu preste tală junghiet cum pică
Pe frate cu soră, pe mamă cu fiică,
Pe soț, dându-și duhul de foc cutropiți,
Pe prunci cum în lăgân de pietri-s-drobiți).

Gusti. (Ret. p. 171).

Reticența este o figură în care oratorul, suprimându-și însuși vorbirea, trece răpede la altă idee. Reticența se întrebuintează când cineva se teme de a se explica, când ar trebui pré multe lucruri spuse, sau când se dă a se înțelege mai mult de cât s'ar fi putut esprima prin cuvinte.

Eva consolază pe Adam, înaintea Raiului din care erau isgoniți :

« Adame, óre Creatorul nostru, nu mai este bun ? Óre cel nemărginit perde când ne dă ceva sau ne iartă ? Ingenuche, Adame, și póte.... »

Ast-fel, în Britanicus, lui Racine (act. IV, sc. II):

J'appelai de l'exil, je tirai de l'armée
Et ce même Sénèque et ce même Burrhus
Qui depuis... Rome alors estimait leurs vertus

Eol amenință vânturile agitate :

Jam coelum terramque, meo sine numine, venti,
Miscere, et tantas audetis tollere moles ?
Quos ego.... Sed motos praestat componere fluctus.

Aen.,

Comunicațiunea, în care oratorul, plin de încredere în dreptatea sa, se raportează la deciziunea judecătorului, a auditorului său chiar a adversarului său. Este multă asemănare între această figură și *permisiunea*, prin care cineva se lasă cu totul la discrețiunea altora, și care mai ales este proprie a escita compătimirea.

Ex. din Cicerone (*Pro. Rabirio*, C. VIII.):

«Ești te întreb : ce ai fi făcut într'o împrejurare atât de delicată, lu care de frică ai apucat la fugă, când pe de o parte furia și răutatea lui Saturnin te chema la Capitoliu, iar pe de alta... Consulii îți cereau ajutor pentru libertatea patriei? Pe care din aceștia ai fi respectat mai mult? Pe cine ai fi ascultat mai de grabă? La cine ai fi alergat mai repede.... și cui ai fi dat ajutor? Lui Saturnin său Consulitor?...»

Dubitațiunea exprimă nesiguranța, *îndoiala* în care se află acel care vorbește, când nu știă nici ce să facă, nici ce să zică.

Ast-fel sunt cuvintele lui C. Gracchus, raportate de Cicerone (*De Orat.*, III, 56):

Quò me miser conferam ? quò vertam ? In Capitoliumne ? at fratris sanguino redundat. An domum ? matremne ut miseram lamentantemque videam et abjectam ?

(Nenorocitul ! unde voi merge ? Ce adăpost imi mai rămâne ? Capitolul ? El este inundat de sângele fratelui meu ! Casa mea ? acolo voi vedea pe nenorocita mea mană vărsând lacrimi și murind de durere !)

«Intr'o grădină
Lâng'o tulpină,
S'afli o floare
Ca o lumină

S'o tai s' strică
S'o las mi-e frică,
Că vine altul
Și mă-o ridică».

I. Yăcărescu.

Dubitațiunea Iea une-orî aerul unei consulta-
țiuni:

Eu să pîer? eu! nici o dată,
Vie-o lume încrunțată,
Vie valuri mari de foc
Nici că m'or clinti din loc.

Alexandri.

Corecțiunea saū *epanortosa*, (ἐπι-ἀνορθωσις, în-
dreptez) este o figură prin care oratorul pare a
se corige însuși, ca și cum ar voi să țină mai
bine saū alt-ceva de cât cea ce a ținut :

Medicul (luând hârca de mort în mână).

Ah! Iată ce rămâne în lume după noi...
Ce-ai fost în astă viață, țerănă pământescă?
Tu poți-ai fost ca mine, împinsă de nevoi?
Orî poți-o frumusețe,
Dar ce ții?... el fu poți vr'un domn aici 'n 'lume...

(Sorin de Bolint.)

Licența, constă într'un ton de *libertate*, ce
pare dus pînă la esces, dar cu intențiunea se-
cretă de a plăce.

Cicerone (în discursul *pro Ligario* c. 31) ține, a-
dresându-se către Cesar: «Cesar, reșoful începuse,
el era ca și sfârșit, când, fără nici o constrângere și
din propria mea voință, eu m'am unit cu acela care
se înarmaseră contra la».

Concesiunea este o figură prin care se acordă
ceva adversarului, dar pentru a profita chiar
atunci contra lui; e cea mai întrebuițată în
discursurile oratorice, (Cic, *pro Ligario*, c. 1;
pro Flacco, c. 4; *pro Quintio*, c.18; *in Verr.*,
II, 19) precum și la poeți.

Solii diceau lui Mircea cel mare :

*Tu, ce într'acastă nație creștină,
Strălucesci ca ziua într'a sa lumină ;
Tu, o Doamne, cărui patru țeri se 'nchin,
Alah să te fie, dar esci un hain !*

Daniel Sihuștru dice lui Ștefan cel mare :

*Dómne ! tu ai dreptul a schimba 'n morménturě
Pentru ne-atárnare, ómeně și páménturě,
Dar nu ai p'acela ca se-ě unilescě !
Poți ca se ți sfarímě ; dar nu se-ě robescě !
Daca mána-ți slabă sceptrul ți-o apasă,
Altuia mái harnic locul ți-ě lasă !
Căci mái bine este supus láudat,
De cât cu rușine domn și atárnat !*

Bolintinému.

Epifonema este un fel de *esclamațiune sentențioasă*, care termină o *narațiune*, o *judecată* și chiar un *discurs* :

..... Tantaene animis coelestibus irae !

Æneid, I, 15.

Tant de fiel entre-t-il dans l'âme des devôts !

Lutrin, I, 12.

Mulți vrășmași au domnii, însă cel mai rău

Este chiar mânia sufletului său !

Bolint.

Adesea *epifonema* strânge într'o singură *proposițiune* vie și concisă, tot *spiritul* unei serii de *adevăruri*, care fuseseră dezvoltate cu *întindere*.

Massillon, în *predica sa sur l'humanité des grands*, dupe ce probéză pe larg că nenorociții au drept la *protecția* celor mari, conchide prin această *cugelare* :

En un mot les grands et les princes ne sont, pour ainsi dire, que les hommes du peuple.

*

«Tot lucru lasă *sămënța* sa, prin care din nou se nasce ; și din tulpina *bétrână* și *putredă* a *copaciului* încolțesc *vlastare tinere* și *țepene* ; așa și din *robia*

se nasce libertateã, din neorõnduialã esse rõnduiala...
Jugul adduce mãntuirea, precum furtuna linișteã.»

N. Bãlcescu.

*

«Ci totul sã cutețe, sã iertã la sãrac.»

Heliade dupã Sapho.

Epifonema este de cele mãi multe ori o *sentință*, care, nefiind de cât o maximã generalã, pöte sta ori și unde, pe când epifonema nu pöte fi pusã de cât la fine.

Sentința e o cugetare moralã, un invetãment scurt și isbitor, care, dedus din observațiune saũ scos din simțul comun și din consciință, ne invetã ce sã dãm saũ ce se petrece în viață. În acest înțeles sentința este un oracol.

Ast-fel sunt maximele espresse în versurile urmãtore :

Mourir pour son pays, n'est pas un triste sort,
 C'est s'immortaliser par une belle mort.

Corneille.

*

Cella ce nu möre pentru-al țerei bine,
 N'are drept la viață, este mört de sine

*

Cella ce se bate pentru a lui țarã,
 Suflatu-i e focul sörelui de varã.

*

Un popor ce singur vrea a se robi,
 Nu mãi are dreptul liber de a fi.

*

Omul este mare, nu prin al sãu nume,
 Nascere, avere, ci prin fapte bune;
 Faptele sunt nobile, nu țerina sa
 Ce de o potrivã vermi-o vor mânca.

Bolint.

Sentințele, fruct al unei reflexiuni reci, nu convin limbagiului pasiunei. Puse la locul lor și bine espresse, ele sunt un mare ornament în discursuri; dar, când devin prea dese, ele fac stilul slab și destrãmat.

Printre figurile de cugetare unui retor mai pun supozițiunea saū ipotesa, comminațiunea și jurământul.

Ipotesa saū supozițiunea, consistă în a presupune un lucru posibil saū imposibil, din care se trage consecințe :

Când ar lipsi din lume nerodii și nerodie.
Nu ar mai fi nici intrigii, ce lume-a ameliț.
Și însu-mi eu m'aș face atunci un om cinștit.
Dar lumea e nerodă și stărue să fie.
Îi place-a fi 'nșelată !... să fiu eu la Domnie.
Ași pune bir îndată pe tot ce e nerod.
Ași pune neroditul, și ar da un mare rod.

Bol. în *Bătaia de la Călugăreni*, a. II, sc. 1.

Demostene se apără contra lui Eschine, prin ipotesă șiicând :

«Daca, printr'o lumină profetică, Atenienii ar pute să citească în cartea viitorimei și să prevadă întâmplările ce ne așteptă ; daca și tu, Eschin, ai pute să le prevestești cu răsunătorul tău glas, Atena, și chiar în asemenea împrejurare ar fi trebuit să faci cea ce a fiicul, de ar fi respectat slava sa, strămoșii săi și grozava judecată a urmașilor». (Marcovici),

Comminațiunea, (amenințarea) este o figură prin care cine-va intimidază pre ascultătorii, prevestindu-le ca apropiate, ca neapărate, nesce rele a căror imagine saū suvenire li se înfățișează.

Joad înspăimântă pe Mathan prin această comminațiune energetică :

De toutes les horreurs, va, comble la mesure ;
Dieu s'apprete à te joindre à la race parjure,
Abiron et Dathan, Doeg, Achitopel ;
Les chiens à qui son bras a livré Jézabel.
Attendant que sur toi sa fureur se déploie,
Déjà sont à ta porte et demandent leur proie.

Ath., III. 5.

În mișelii și crime întrecete-înc'odată.
Nu ești departe-acuma de viața blestemată
A lui Dathan, Abiron, Doeg, Achitopel,
Și câinii cari-odată mâncau pe Jesabel,
Vedând c'asupra-ți vine a Domnului urgiă
Așteptă la ta ușă, și cer să te sfășie.—(Tr. de Sion).

Jurământul este o figură prin care se adaugă, la o afirmațiune ôre-care, circumstanțe extraordinare, care o fac mai necontestabile sau cel puțin mai strălucită.

Ast-fel Psalmistul pune în gura unui Israelit, captiv la Babilon, jurământul de a nu uita nici odată Jerusalemul (ps. CXXXVI):

Quomodò cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ?—Si oblitus fuero tui, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea. — Adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui;— si non proposuero Jerusalem in principio lætitiæ meæ.

(Cum voiŭ cânta cântarea Domnului în pământ strein? — De te voiŭ uita, Ierusalime, uitată să fie drôpla mea. Să se lipescă limba mea de grunazul meu, de nu'mă voiŭ aduce a-minte de tine—de nu voiŭ pune înainte Ierusalimul ca întru începutul veseliei mele).

In «Bătălia de la Călugăreni» Mihnea Ńice :

Ei bine, Dane, află că numai domn să fiŭ,
VinŃ țera, vinŃ copii, pe Dumnezeu cel viu.

Bolintineanu.

Obs. Unii retori, împart figurile, pentru înlesnirea studiului, în diferite categorii după diferitele forme ale cugetărei; ast-fel unii împart toate figurile în 2 mari categorii: figurî de *cugetare propriŭ* și de raționament și figurî de *pașiune*; la care alții mai adaug și o a treia categorie, a figurilor de imaginațiune; alții le claséză în figurî de cugetare, prin *raționament*, prin *combinare*, prin *ficțiune*, prin *mișcare*¹⁾ etc.

Orî-carî ar fi figurele, pentru a fi întrebuintate cu folos, ele trebuie să nască din însuși fondul subiectului, și să nu se întrebuinteze de cât pentru a vesti, într'o formă vie și strălucitoare, nesce cugetări cari deja prin ele însuși sunt puternice și adevărate. Aici mai ales trebuie să fie

1) Veđi Lefranc, *Style et Comp.*

observată măsura; căci abuzul în acest gen este cu atât mai funest, cu cât el este mai tot-d'auna *ridicul*. Quintilian numesce figurele, ochi ai discursului, dar ochii nu trebuesc răspândiți pe totă suprafața corpului. *Ego vero haec lumina orationis, velut oculos quosdam esse eloquentiae credo; sed neque oculos esse toto corpore velim* (VIII, 5).

Marcovici dice de asemenea despre figur. că :

1-iă trebue să le întrebuițăm cu bună măsură și cumpătare, căci înmulțindu-se cu prisos întunecă ideile în loc de a le înfrumuseța.

2-lé Să isvorască chiar din natura lucrurilor; arhitectul cel iscusit nu pune podóbe și florí la tóte părțile clădirei, ci numai unde să cer neapărat și pot face un efect simțitor și plăcut.

3-lé Figurile să împodobescă ideile. și iară-și ideile. figurele, în cât să se ajute între dinsele și să pară a săvirși un trup, căci cele mai frumoșe figurí vor fi reci și fără putere de nu vor zugrăvi sentimenturi însuflețite chiar de lucrurile de care vorbim.

4-lé Să pregătim figurile de departe și să le aducem cu meșteșug, întocmai ca florile care nu se ivesc de o dată, ci să forméză cu încetul, pînă când, desvoltându-să, ne înbată cu a lor dulce mirosire.— (Ret., 185).

RESUMAT SINOPTIC

III

ELOCUȚIUNEA (stilistica)

S T I L U L

1. Calități generale :

Puritatea	Purismul
(Proprietatea, corectea)	Barbarisme, solecisme (provincia-
	lisme, archaisme, neologisme)
Claritatea	Galimatia
	Obscuritatea, non sens
Precisiunea	Equivoacul.
Naturalul	Prolixitatea
Noblețea	Afectațiunea
	Stilul academic
	Sermo proletarius
Armonia	Cuvintelor ; Cacofonia
	Fraselor, (stil biblic)
	(perioada)
	Imitativă
	de sunet
	de mișcare
	de sentiment

2. Calități particulare :

Stil simplu (stil familiar)	}	Simplitatea
		Concisiunea (Iaconismul)
Stil temperat	}	Eleganța
		Avuția
		Finețea
		Delicatețea
		Naivitatea
		Grația
Stil sublim	}	Energia
		Vehemența
		Magnificența
		Sublimitatea
		de cugetare
		de sentiment

(*Varietatea, Convenința, Alianța de cuvinte, Epitete etc.*)

RESUMAT SINOPTIC

STILUL (urmare)

FIGURI

1°. Tropi,

I. Metafora	II. Metonimia
Alegoria	Sinecdoca
Catacresa	Antonomasia

2°. Figuri de cuvinte

Gram.	}	Elipsa (Zeugma)			
		Pleonasmul (perisologia)			
Oratorice	}	Silepsa			
		Iperbata, chiasma			
		Repetițiunea	}	Geminațiunea	
				Conversiunea	
				Complexiunea	
				Traducțiunea	
				Conexum, Disjuncțiunea	
		Aposițiunea			
		Declinațiunea			
		Gradațiunea, Sinonimia			
Tautologia și Espolițiunea					
Eufemismul, Onomatopea					
Enalagiul, Antiptosa					
Latinismul, Elinismul, etc.					
Paronomasia					
Omiopon—omiotelevton					

3°. Figuri de cugetare:

Interogațiunea, Subjecțiunea	Iperbola (Parodia)		
Apostrofa, Exclamațiunea	Litota, Estenuațiunea		
Prosopopea, (Dialogismul)	Perifrasa, Emfasa		
Obsecațiunea, Oplățiunea	Antitesa, Antilogia		
Imprecațiunea	Comparațiunea (Contrastul)		
Ipotiposa	}	Icôna	Alusiunea
		Elopea	Gradațiunea, Prolepsa
		Portretul	Suspensiunea, Pretermisiunea
		Caracterul	Reticența
		Paralela	Comunicațiunea, Permissiunea
		Cronografia	Dubitațiunea
		Topografia	Corecțiunea, Licența
		Descrițiunea	Concesiunea
Acumulațiunea	Epifonema, Sentința		
Ironia (Asteismul), Sarcasmul	Ipotesa, Cominațiunea, Jurământul		

PARTEA A PATRA

A C Ţ I U N E A

Cicerone numeşte acţiunea oratorică *elocinţa corpului* : *est enim actio quasi sermo corporis* (*de Orat.*, III, 39).

Acţiunea oratorică are un mare rol în elocinţă ; la cei vechi mai ales, importanţa acţiunii era foarte mare : Demostene, întrebat asupra calităţilor necesare unui orator, răspunde că acestea sunt trei : acţiunea, acţiunea, acţiunea.

Acţiunea este ca o limbă universală, pe care natura a dăruit-o tuturor oamenilor ; ea este o putere care lucrează asupra ignorantilor, asupra vulgului şi chiar asupra străinilor, observă Cicerone.

Acţiunea oratorică coprinde mişcările, pronunţia şi memoria.

Mişcările.— Primul lucru ce trebuie să observe oratorul în acţiune este expresiunea *fisionomiei* sale, sau mişcările obrazului. Cicerone cere ca oratorul să aibă o fisionomie plăcută ; căci obrazul este oglinda sufletului : *sunt in ore omnia*.

Fisionomia exprimă mila, durerea, iubirea, admiraţiunea, dispreţul şi, în fine, toate manifestările sufletului.

În fisionomie trebuie să distingem două feluri de trăsuri : mobile şi imobile.

Imobile sunt acele părți care nu se schimbă nici o dată, precum nasul, bărbia, etc.; iar mobile, acele care se pot mișca, precum ochii și buzele.

Ochiul esprim mai mult sentimentele sufletului; *buzele*, pe ale inimei. Oratorul trebuie deci să evite a închide ochii, care e un defect al celor cari recităză și se tem ca să nu uite. A închide ochii e a stinge lampa sufletului. Nu trebuie asemenea a fixa ochii la un singur obiect, nici să se preumbe privirile asupra auditorului într'un mod curios și necuviincios; trebuie iarăși cineva să evite de a se uita în jos ori la o parte, de a ciupi din ochi, de a privi pre mult bolta edificiului, etc.

Mișcările buzelor sunt asemenea de observat: când oratorul înaltă buzele cu dispreț sau le lasă să cadă cu moliciune, când și le mișcă sau când le deschide, ori le stringe pre tare, cade în atâtea defecte, pe care cel care aspiră la perfecțiune trebuie să le evite.

Nu mai puțin importante în acțiunea oratorică sunt și mișcările ce se fac cu *mânile*, cu *picioarele* precum și *ținuta* corpului întreg.

Obiceșul este ca oratorul să vorbească stând într'un singur loc și mai mult în picioare. Nu este indiferent însă a-și ține cine-va picioarele în ori-ce chip: sunt oratori cari-și lipesc picioarele unul de altul ca momiele egiptene; sunt alții cari le țin desfăcute ca colosul de la Rodos. Unii se lăgână când pe un picior, când pre altul ca o pendulă; alții tropotă ca și cum ar călea desculți, pe un grătar cu cărbuni aprinși.

Cea mai bună pozițiune, care poate da mai multă grație și forță, este cea în care un picior se ține puțin înainte, cel alt drept și tare, așa ca pozițiunea corpului să fie dreaptă și naturală.

Posițiunea *colonei vertebrale* nu este asemenea indiferentă; să nu ne întorcem pre mult înapoi, ca cum am voi să fugim de vorbitorii noștri de temă seü din dispreț; să nu ne plecăm iarăși pre mult înainte, nici la dreapta, nici la stânga, ci cât se poate să păzim linia verticală. Nu trebuie a ridica din umeri ca copii rău crescuți, nici să-I ținem îndărăt ca soldații în front. Posițiunea colonei vertebrale să.

fiă naturală; nici rigidă ca o bară de fer; nici flexibilă ca o ramură de salcie, semnul servilismului.

Capul să fiă ardicat în sus cu noblețe, fără a fi dat pe spate în semn de aroganță, nici aplecat spre pept ca Iesuitii, sau înclinal spre o parte ca sfioșii cari se tem a privi în față.

Mișcările brațelor și ale mâinilor, constitue mai ales acea ce se numesce *gesturi*. Trebuie dar a avé multă atențiune asupra lor: a vorbi cu o mână sau amândoué în busunar, e semn de o familiaritate necuviinciosă; a isbi cu pumnul în masă sau în tribună, e brutal; a împreuna mâinile în chip de rugăciune, e o pozițiune care convine numai călugărilor; a pune o mână pe inimă și a învêrti pre cea altă în aer, e un gest de comedian; încrucișarea brațelor e o pozițiune potrivită în discursurile de raționament, dér și această pozițiune pré îndelungată devine monotonă.

De altminteri cel mai bun mijloc de a da mișcărilor espreșiuni potrivite cu discursul, este de a fi bine pătruns de cea ce oratorul are să spună; cele-l'alte vin atunci de la sine.

Pronunția. — O fisonomiă cât de fericită și espresivă, gesturi cât de nobile și elegante, nu fac nimic fără o pronunția bună, fără o voce armoniosă și clară.

Urechea e drumul inimii — și vocea se adresedă urechii.

Vocea oratorului trebuie să fie ast-fel, în cât să-l facă lesne și pe deplin audît și să încante urechea auditorilor săi.

a). Pentru a fi lesne și pe deplin audît, trebuie a observa: 1) intensitatea sunetului, 2) articulațiunea cuvintelor, și 3) încetul necesar sau tactul.

1. — *Intensitatea sunetului.* — Vocea umană are trei tonuri: înalt, mediū și jos.

Tonul potrivit unui orator mai mult este tonul mediū; un orator nu trebuie nici să strige, nici să șoptescă când vorbește în public.

Tonul mediū convine în discursurile publice și în conversațiuni, dar și el are diferite grade și trebuie să ținem seamă de locul unde vorbim și de numărul auditorilor. Pentru exordiu convine un ton simplu și dulce; divisiunei se convine un ton regulat; narrațiu-

nei se potrivește tonul variat, după împrejurările care se istorisesc; confirmațiunei convine un ton mai viu și mai puternic; perorațiunea trebuie să aibă tot focul vorbirei.

2. — *Articulațiunea* este mecanismul vorbirei; articulațiunea constă în a deosebi fiă-care silabă de aceea care o precede și de aceea care o urmăze. Sunelele sémăna cu ondulațiunile ce produce o pétră cădënd într'un basin: cele d'ântăiü împing ore-și cum pe cele-lalte; și dacă li se lasă timpul necesar de a se forma, se va produce o serie de cercuri concentrice, înfălișând tabloul armoniei cele mai perfecte; dar dacă s'ar arunca mai multe pietre de o dată, în basin, se va face o confusiune, și orî-ce armonie ar dispăre. Tot ast-fel e și cu cuvintele; dacă fiă-care articulațiune cade la rîndul sêu, ondulațiunile sonore se vor desface într'un mod egal și lămurit; în casul contrariü, ele nu vor ajunge la urechie de cât sfărâmate și confuze, iar oratorul devine un *măncător* de cuvinte.

3. — *Incetul* sau *tactul necesar*. — Articulațiunea presupune tactul; prin acésta nu se înțelege însă acel tact greoi și obositor, acele cuvinte legate cu plumb; ci un tact energetic și accentuat, care urmărește mișcarea cugetărei.

Quintilian a dis: vorba să fie iute, dar nu precipată; moderată dar nu încétă: *Proptum igitur sit os, non praeceps; moderatum non lentum.*

Spre a nemeri acest încet măsurat, oratorul trebuie să fie bine pătruns de sentimentele ce are să exprime, fără însă a fi dominat de ele.

b). Pentru a fi ascultat cu plăcere trebuie a avea o voce plăcută și o bună *pronunțiă*. Natura dă fiă-căruia un organ, mai bun sau mai rău; dar, arta pôte perfecționa organele cele mai ingrate; precum și deprinderile urite pot altera organele cele mai armonioze.

»Pronunțarea este motorul activ care urmăze articulațiunei, al cărei complement este; căci dacă articulațiunea descompune cuvintele, pronunțiia le dă formă, culore și simțire.»¹⁾

1) Veđi *Manuel de la parole*, M-me Thénard, Paris 1896.

Principalele defecte ale pronunțării sunt : gângăvirea, sisiirea și pelticia, vorbirea pe nas, mâncarea de cuvinte, etc.

Memoria. — *Memoria* se poate considera ca făcând parte din acțiunea oratorică; mulți retori însă, mai ales dintre cei vechi, îi dau o importanță mai mare, considerând-o ca o parte separată a Retoriceii.

Memoria, în raport cu elocința, este facultatea de a conserva *ordinea* cugetărilor noastre; ea este de cea mai mare importanță pentru un orator; căci fără memoriă ori-ce discurs public ar fi imposibil.

«Ținereaminte sau memoria, dice Molnar, ține și pădește în minte câte au aflat ritorul, și datorია ei iaste ca să aducă aminte și ritorului să nu se abată și să nu se depărteze de lucrul carele au hotărât a dice» (Ret. p. 22).

Se disting două feluri de memorie : memoriă mecanică și memoriă intelectuală.

Memoria mecanică consistă în a contracta o deprindere de a ține minte datele, nume proprii, cifre etc.; iar cea intelectuală, care este adevărata memoriă, rezultă din rânduirea și înlănțuirea ideilor.

Acastă facultate se poate cultiva prin diferite mijloce d'între care, cele mai importante, sunt acestea :
1). Să se întrețină memoria mecanică, învățând tot-d'a-una pe din afară câte ceva : bucăți de poesii sau altele; printr'acesta nu numai că memoria se înavuțesce cu un mic tesaur literar, dar fibrele creerului care presidă la amintiri, conservându-se tot-d'a-una curate și netede, câștigă, prin acest simplu exercițiu, o facilitate năsdrăvană de a ține minte chiar lucrurile cele mai abstracte și cele mai puțin metodice.

2). Trebuie ca studiul să se facă cu atențiunea cea mai serioasă : un lucru care se înțelege bine se înțipăresce în minte și nu se mai uită nici odată.

3) În momentul studiului nu trebuie a se preocupa cineva de nici o cugetare streină opusă studiului.

4). Asociațiunea ideilor, este de mare interes ținerii-de-minte; de acea este bine ca, voind a ne reaminti un lucru abstract, să-l asociem cu un altul concret cu care se asemănă.

Acastă regulă, de a se folosi de asociațiunea ideilor, a fost mult întrebuintată de cei vechi; ei 'și făceau un lanț de idei concrete, cu care se serviau întru reamintirea ideilor celor mai abstracte.

5). Mijlocul cel mai puternic și cel mai eficace de a-și cultiva cine-va memoria, e de a-și pune ideile într'o ordine așa de logică și riguroasă, în cât aparițiunea unei idei să aducă, neapărat și pe rând, pre cele-l'alte; căci ideile nu stau isolate, ci sunt legate, unele de altele, prin legături naturale. 1)

Molnar (*Ret.*, p. 291), pe lângă lectura cu atențiune pune — între «canónele pentru buna ținerea minte» — și învățarea discursului «nu tot, de o dată, ci parte după parte» precum și însemnarea cu «o cruce (†) sau cu o steluță (*) etc.» pentru a arăta locul unde se împedică mintea.

Tot pentru acesta el mai recomandă «ca să nu schimbe nici o dată Ritorul hârtia aceia, pre care a scris, cu însuși mâna sa și cu care s'a slujit întâiași dată la învățatura cuvântului». Regule de care se servesc mulți și cu succes.

Cea mai admirabilă aplicațiune a memoriei este *improvisatiunea*:

«Spiritul printr'o agilitate uimitore, ocupat în același timp cu probele, cu argumentele, cu espresiunile, cu dispozițiunea, cu gestul, cu pronunția, și mergând într'una înainte și dincolo de cea ce se dice în momentul actual, prepară cu ce să alimenteze fără întrerupere pe orator, și încredințază acest deposit memoriei, care, cu o mână credincioasă, primindu-l de la invențiune și trecându-l la elocuțiune, 'l înainteză oratorului, fără a lua înainte nici a întârzia ordinea sale c'un singur moment». 2)

«Dar pentru a ajunge la asemenea triumfuri ale memoriei, trebuie a o nutri și forma, deprinzând'o

1. Ulysse de Marsillac *Leçons de Littérature*, art. Action.

2. Rolin, după Quintilian, X, 7.

a reține cu credință capod'operile marilor oratori și ale marilor poeți.

«De almintrelea, aci, ca și în cele alte părți ale acțiunii, se poate lesne vedea că, cultura și esercițiul pot învăța mai mult de cât cărțile și preceptele». (Le Clerc, *Rhét.*, pag. 315).

CONCLUȘIUNE

Regulele artei oratorice, atât ale invențiunii cât și acele ale dispozițiunii și elocutiunii, nu sunt particulare numai discursu'ui. Aceste regule se aplică mai la ori-ce fel de compozițiune literară, și cunoscința lor este folositoare pentru ori-ce subiect ar avea cine-va să trateze.¹⁾

Pre de altă parte, după însăși mărturia lui Quintilian, regulele prescrise de Retorică nu sunt nici generale nici invariabile: Elocința n'ar fi anevoe de atins, dacă s'ar putea ridica cine-va la dânsă prin o metodă sigură și după un drum care să ducă drept la țintă.

Din toate regulele, numai una singură este care nu sufere nici o excepțiune, aceea de a vorbi potrivit cu lucrul, cu persoanele, cu timpul, cu locul. Dacă cine-va s'ar plânge de nesiguranta vagă a celor alte precepte, dacă s'ar întreba: cine să ne arate alegerea acestor stiluri, a acestor figuri etc., i se va răspunde: Numai gustul perfecționat prin lectura și imitarea modelelor mari. Preceptele utile adunate aci sunt mai lesne de dat de cât de ținut :

*Savoir la marche est chose fort unie ;
Jouer le jeu, c'est le fruit du génie.²⁾*

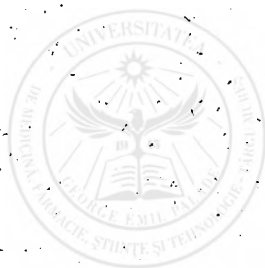
J. B. R.

1) Vedi Geruzez, *Rhét.* 1 6.

2) Le Clerc, *Nouvelle Rhétorique*, Paris MDCCCLVIII.

A P E N D I C E

Exemplele ce urmăză se refer la regulele enunțate în text (la pag. notate în parentese) și pot servi ca exerciții de traduceri, ca recitări și ca material pentru analize stilistice, constituind ast-fel un capital literar prețios și foarte util pentru școlari.

Enumărarea părților (pag. 43).

Vérstele omenesci :

— Din Horațiu —

Tu, quid ego et populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulae manentis, et usque
Sessuri donec cantor Vos *plaudite* dicat,
Aetatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces jam scit *puer*, et pede certo
Signat humum; gestis paribus colludere et iram
Colligit ac ponit temere, et mutatur in horas,
Imberbus *juvenis*, tandem custode remoto,
Gaudes equis canibusque et aprici gramine Campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribusque asper,
Utilium tardus provisor, prodigus aeris,
Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.
Conversis studiis, aetas animusque virilis
Quaerit opes et amicitias, inservit honori,
Commisisse cavet quod mox mutare laboret.
Multa *senem* circumveniunt incommoda, ved quod
Quaerit, et inventis miser abstinet ac timet uti,

Vel quòd res omnes timidè gelidèque ministrat,
 Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
 Difficilis, querulus, laudator temporis acti
 Se puero, castigator censorque minorum.
 Multa ferunt anni venientes commoda secum,
 Multa recedentes adimunt. Ne forte seniles
 Mandentur juveni partes pueroque viriles,
 Semper in adjunctis aevoque morabimur aptis.

De Arte poet., v. 153.

— Din Boileau —

Le temps, qui change tout, change aussi nos humeurs;
 Chaque âge a ses plaisirs, son esprit et ses mœurs :
 Un *jeune homme*, toujours bouillant dans ses caprices,
 Est prompt à recevoir l'impression des vices,
 Est vain dans ses discours, volage en ses désirs,
 Rétif à la censure, et fou dans les plaisirs.
L'âge viril, plus mûr, inspire un air plus sage,
 Se pousse auprès des grands, s'intrigue, se ménage,
 Contre les coups du sort songe à se maintenir,
 Et loin dans le présent regarde l'avenir.
La vieillesse chagrine incessamment amasse,
 Garde, non pas pour soi, les trésors qu'elle entasse,
 Marche en tous ses desseins d'un pas lent et glacé,
 Toujours plaint le présent et vante le passé ;
 Inhabile aux plaisirs dont la jeunesse abuse,
 Blâme en eux les douceurs que l'âge lui refuse.

Art. poet., v. 373.

— Din Cantemir —

Antăia dar vèrstă și flóre a vieții omenesci, *pruncia* este...
 Pruncia tipos și pildă al altor vèrste este, adecă fără nici o
 reutate fiind, și decia din ȕi în ȕi crescând, către acele mai còpte
 vèrst. mergend...

A doua și a treia vèrstă, saũ legătura florii a vieții ome-
 nesci *copilăria* și *catarigie* este; la care vèrstă omul ajungend
 precum florea de va în vreme bună lega, bună pómă face,
 iară de în vreme rea, rea pómă va face.

În copilăriă legea veii invèta, în catarigie, istectunea veii de-
 prinde. În copilăriă pedepsă a suferi veii invèta; în catarigie

învătătură și minte vei agonisi... Copii nepedepsiți, din chip omenesc în fire dobitocescă se primenesc...

*Copilul neînvățat dobitoc mic cresce;
Iară mare făcându-se boi mare se numesce.*

A patra vârstă, sau încă de curând legată pómă a vieții omenesci, *Voinicia* este... Voinicul de tóte socolil și străjuil a fi se cade; că într'acea vârstă mai mulți neprieteni de cât într'allă vârstă are..

A cincea vârstă, sau cócerea pómey a vieții omenesci, *bărbăția* este: care ca o pómă la vreme ajunsă și coplă este, și călă-va vreme într'acel chip și într'acel gust rămâne; așa dar omul la vârstă bărbăției ajungând, în tóte dulce, întreg, copl, a fi i se cade; nici să se cunoască, asemenea unor póme, carele pe din afară arătóse și chipeșe se arată, iară mușcând amărăciune și cumplit gust vei afla.. și acésta socotescă că de vreme ce cu trupul vértos, tare, bărbal și vrednic esei, cu cât mai mult cu sufletul mai tare, mai vértos, mai bărbat și mai vrednic să fi. Și acésta să scii că: când esei mai tare, atuncea și neprietenii mai tare îți va veni, și în potriva celui vértos, dușmanul se învêrtoșează...

A șésea vârstă, sau începerea langedirei pómey a vieții omenesci, *căruntăția* este; care ca o pómă când, și de o parte, și de alta, a se ovili și a putrezi începând, din ți în ți încă spre nial putregiune merge..

Așa dară o prietenule! ce gândesc? și ce întrebând alergi? Iată înainte vestitorii îți-au venit! Iată solii îți-au sosit! Iată perii albi în cap și în barbă îți-au răsărit! Iată genuchile slăbind spre pământ a se închina au început! Iată că mijlocul spre slăbiciune s'au prefăcut! Iată că din două ochi patru îți trebuiesc! Iată că tóte a trupului organe le părăsesc! Iată că cele patru stihit cine de sine în ades se sfădesc! Iată că spre împăcarea și aședarea mijloc și mijlocire nu îți s'au dat!

Așa dar vârstă acésta a o cunoște și se cade, ca cum o pómă, adevă un măr, sau o pară, dacă într'un loc a putrezi o vezi, precum încă nu multe țile și de tot putredă și de lepădat iară nu de mâncal. că o vei vedea sciul este.

Pentru acésta precum mai vértos, începi a îmbătrâni, cu atât mai vértos începe sufletul a-ți griji și cu bune fapte a-l înlineri.

A șéptea vârstă, sau de tot putregiunea pómey vieții omenesci, *bătrânețea* este... Atuncea adevăratul trup îmbătrânind sufletul înlinesce. Acum dară în minte să îți fie «că mórtea nu va zăbovi.» etc

Divanul lumey.

Comparațiunea (pag. 45).

Bossuet compară devotamentul lui Michel le Tellier cu sacrificiul lui Isus-Christos:

«Mais on faisait contre lui (Le Tellier) de plus funestes complots. Combien reçut-il d'avis secrets que

sa vie n'était pas en sûreté? Et il connaissait dans le parti de ces fiers courages dont la force malheureuse et l'esprit extrême ose tout, et sait trouver des exécuteurs. Mais sa vie ne lui fut pas précieuse, pourvu qu'il fût fidèle à son ministère. Pouvait-il faire à Dieu un plus beau sacrifice, que de lui offrir une âme pure de l'iniquité de son siècle, et dévouée à son prince et à sa patrie? Jésus nous en a montré l'exemple: les Juifs mêmes le reconnaissaient pour un si bon citoyen, qu'ils crurent ne pouvoir donner auprès de lui une meilleure recommandation à ce centenier, qu'en disant à notre Sauveur: «Il aime notre nation.» Jérémie a-t-il plus versé de larmes que lui sur les ruines de sa patrie? Que n'a pas fait ce Sauveur miséricordieux pour prévenir les malheurs de ses citoyens? Fidèle au prince comme à son pays, il n'a pas craint d'irriter l'envie des Pharisiens en défendant les droits de César: et lorsqu'il est mort pour nous sur le Calvaire, victime de l'univers, il a voulu que le plus chéri de ses Évangélistes remarquât qu'il mourait spécialement «pour sa nation:» *quia moriturus erat pro gente.*»

(Bossuet, Or. fun. de Michel le Tellier).

Causă și efect (pag. 51).

Arătând causele care au făcut pe ténărul Horatiu să-și ucidă sora, tatăl lor salvéză pe ucigaș de la o pedepsă sigură:

LE VIEIL HORACE

Sire, c'est donc à moi de répondre à Valère.
 Mes enfants avec lui conspirent contre un père :
 Tous trois veulent me perdre, et s'arment sans raison
 Contre si peu de sang qui reste en ma maison.

(A Sabine.)

Toi qui, par des douleurs à ton devoir contraires,
 Veux quitter un mari pour rejoindre les frères,
 Va plutôt consulter leurs mânes généreux :
 Ils sont morts, mais pour Albe, et s'en tiennent heureux :
 Puisque le ciel voulait qu'elle fût asservie,
 Si quelque sentiment demeure après la vie,
 Ce malheur semble moindre, et moins rudes ses coups,
 Voyant que tout l'honneur en retombe sur nous ;

Tous trois désavoueront la douleur qui te touche,
 Les larmes de tes yeux, les soupirs de la bouche,
 L'horreur que tu fais voir d'un mari vertueux.
 Sabine, sois leur sœur, suis ton devoir comme eux.

(Au roi.)

Contre ce cher époux Valère en vain s'anime :
 Un premier mouvement ne fut jamais un crime :
 Et la louange est due, au lieu du châtement,
 Quand la vertu produit ce premier mouvement.
 Aimer nos ennemis avec idolâtrie,
 De rage en leur trépas maudire la patrie,
 Souhaiter à l'État un malheur infini,
 C'est ce qu'on nomme crime, et ce qu'il a puni.
 Le seul amour de Rome a sa main animée ;
 Il serait innocent s'il l'avait moins aimée.
 Qu'ai-je dit, Sire ? il l'est, et ce bras paternel
 L'aurait déjà puni s'il était criminel :
 J'aurais su mieux user de l'entière puissance
 Que me donnent sur lui les droits de la naissance :
 J'aime trop l'honneur, Sire, et ne suis point de rang
 A souffrir ni d'affront ni de crime en mon sang.
 C'est dont je ne veux point de témoin que Valère ;
 Il a vu quel accueil lui gardait ma colère
 Lorsqu'ignorant encore la moitié du combat,
 Je croyais que sa fuite avait trahi l'État.
 Qui le fait se charger des soins de ma famille ?
 Qui le fait, malgré moi, vouloir venger ma fille ?
 Et par quelle raison, dans son juste trépas.
 Prend-il un intérêt qu'un père ne prend pas ?
 On craint qu'après sa sœur il n'en maltraite d'autres !
 Sire, nous n'avons part qu'à la honte des nôtres,
 Et de quelque façon qu'un autre puisse agir,
 Qui ne nous touche point ne nous fait point rougir.

(A Valère.)

Tu peux pleurer, Valère, et même aux yeux d'Horace :
 Il ne prend intérêt qu'aux crimes de sa race :
 Qui n'est point de son sang ne peut faire d'affront
 Aux lauriers immortels qui lui ceignent le front.
 Lauriers, sacrés rameaux qu'on veut réduire en poudre.
 Vous qui mettez sa tête à couvert de la foudre,
 L'abandonnez-vous à l'infâme couteau
 Qui fait choir les méchants sous la main d'un bourreau ?
 Romains, souffrirez-vous qu'on vous immole un homme
 Sans que Rome aujourd'hui cesserait d'être Rome
 Et qu'un Romain s'efforce à tacher le renom
 D'un guerrier à qui tous doivent un si beau nom ?
 Dis, Valère, dis-nous si tu veux qu'il périsse,
 Où tu penses choisir un lieu pour son supplice :
 Sera-ce entre ces murs que mille et mille voix
 Font résonner encor du bruit de ses exploits ?
 Sera-ce hors des murs, au milieu de ces places
 Qu'on voit fumer encor du sang des Curiaces ?

Entre leurs trois tombeaux, et dans ce champ d'honneur
 Témoins de sa vaillance et de notre bonheur ?
 Tu ne saurais cacher sa peine à sa victoire :
 Dans les murs, hors des murs, tout parle de sa gloire,
 Tout s'oppose à l'effort de ton injuste amour,
 Qui vent d'un si bon sang souiller un si beau jour.
 Albe ne pourra pas souffrir un tel spectacle,
 Et Rome par ses pleurs y mettra trop d'obstacle.

Vous les préviendrez, Sire : et, par un juste arrêt,
 Vous saurez embrasser bien mieux son intérêt.
 Ce qu'il a fait pour elle il peut encor le faire ;
 Il peut la garantir encor d'un sort contraire.
 Sire, ne donnez rien à mes débiles ans :
 Rome aujourd'hui m'a vu père de quatre enfants ;
 Trois en ce même jour sont morts pour sa querelle :
 Il m'en reste encore un, conservez-le pour elle :
 N'ôtez pas à ses murs un si puissant appui :
 Et souffrez, pour finir, que je m'adresse à lui.

(A Horace)

Horace, ne crois pas que le peuple stupide
 Soit le maître absolu d'un renom bien solide.
 Sa voix tumultueuse assez souvent fait bruit,
 Mais un moment l'élève, un moment le détruit :
 Et ce qui contribue à notre renommée
 Toujours en moins de rien se dissipe en fumée.
 C'est aux rois, c'est aux grands, c'est aux esprits bien faits,
 A voir la vertu pleine en ses moindres effets ;
 C'est d'eux seuls qu'on reçoit la véritable gloire ;
 Eux seuls des vrais héros assurent la mémoire.
 Vis toujours en Horace, et toujours auprès d'eux
 Tot nom demeurera grand, illustre, fameux,
 Bien que l'occasion, moins haute ou moins brillante,
 D'un vulgaire ignorant trompe l'injuste attente.
 Ne hais donc plus la vie, ou du moins vis pour moi,
 Et pour servir encor ton pays et ton roi.
 Sire, j'en ai trop dit : mais l'affaire vous touche,
 Et Rome tout entière a parlé par ma bouche.

Corneille, Horace a. v. sc. 3.

Moravuri oratorice

Decența (pag. 55) :

Prin *portretul* ce face lui Carol I, regelui
 Engliterei, Bossuet vorbesce de tote nenoro-
 cirile Engliterei, fără să fie necuviincios față de
 acel nefericit monarch.

« Quelque haut qu'on puisse remonter pour recher-
 cher dans les histoires les exemples des grandes mu-

tations, on trouvera que jusques ici elles sont causées, ou par la mollesse, ou par la violence des princes. En effet, quand les princes, négligeant de connaître leurs affaires et leurs armées, ne travaillent qu'à la chasse, comme disait ces historien, n'ont de gloire que pour le luxe, ni d'esprit que pour inventer des plaisirs ; ou quand, emportés par leur humeur violente, ils ne gardent plus ni lois ni mesures, et qu'ils ôtent les égards et la crainte aux hommes, en faisant que les maux qu'ils souffrent leur paraissent plus insupportables que ceux qu'ils prévoient : alors ou la licence excessive, ou la patience poussée à l'extrémité, menacent terriblement les maisons régnautes.

Charles I-er, roi d'Angleterre, était juste, modéré, magnanime, très-instruit de ses affaires et des moyens de régner. Jamais prince ne fut plus capable de rendre la royauté non-seulement vénérable et sainte, mais encore aimable et chère à ses peuples. Que lui peut-on reprocher, sinon la clémence ? Je veux bien avouer de lui ce qu'un auteur célèbre a dit de César, qu'il a été clément jusqu'à être obligé de s'en repentir : «*Cæsari proprium et peculiare sit clemencie insigne qua usque ad pœnitentiam omnes superavit*». Que ce soit donc là, si l'on veut, l'illustre défaut de Charles aussi bien que de César ; mais que ceux qui veulent croire que tout est faible dans les malheureux et dans les vaincus, ne pensent pas pour cela nous persuader que la force ait manqué à son courage, ni la vigueur à ses conseils. Poursuivi à toute outrance par l'implacable malignité de la fortune, trahi de tous les siens, il ne s'est pas manqué à lui-même. Malgré les mauvais succès de ses armes infortunées, si on a pu le vaincre, on n'a pas pu le forcer ; et comme il n'a jamais refusé ce qui était raisonnable étant vainqueur, il a toujours rejeté ce qui était faible et injuste étant captif. J'ai peine à contempler son grand cœur dans ces dernières épreuves. Mais certes il a montré qu'il n'est pas permis aux rebelles de faire perdre la majesté à un roi qui sait se connaître ; et ceux qui ont vu de quel front il a paru dans la salle de Westminster et dans

la place de Whitehall, peuvent juger aisément combien il était intrépide à la tête de ses armées, combien auguste et majestueux au milieu de son palais et de sa cour. Grande reine, je satisfais à vos plus tendres désirs, quand je célèbre ce monarque ; et ce cœur, qui n'a jamais vécu que pour lui, se réveille, tout poudre qu'il est, et devient sensible, même sous ce drap mortuaire, au nom d'un époux, si cher, à qui ses ennemis mêmes accorderont le titre de sage et celui de juste, et que la postérité mettra au rang des grands princes, si son histoire trouve des lecteurs dont le jugement ne se laisse pas maîtriser aux événements ni à la fortune.»

Or. fun. de Henriette de France.

-- D. de Fontanes, cu ocazia transportării în palatul Invalidilor, (din Paris) a spadei lui Frideric cel Mare, trebuind să reamintescă și unele muștrări ce se adresase acestui ilustru prinț, ne oferă un model de *bună cuvîntă*, în tot ce acesta calitate oratorică are mai nobil și mai delicat :

«Des sages, je ne puis le dissimuler, ont fait quelques reproches à Frédéric. S'ils admirent en lui l'administrateur infatigable et le grand capitaine, ils n'ont pas la même estime pour quelques opinions du philosophe-roi.

Ils auraient voulu qu'il connût mieux les droits des peuples et la dignité de l'homme. Aux écrits du philosophe de Sans-Souci, ils opposent avec avantage ce livre où Marc Aurèle, qui fut aussi guerrier et philosophe, rend grâce au ciel, en commençant, de lui avoir donné une mère pieuse et de bons maîtres, qui lui ont inspiré l'amour et la crainte de la divinité. Au lieu de cette philosophie dédaigneuse et funeste, qui livre au ridicule les traditions les plus respectées, les sages dont je parle viennent à voir cette philosophie grave et bienfaisante, qui s'appuie sur la doctrine des âges, qui enfante les beaux sentiments, qui donne du prix aux belles actions, et qui fit plus d'une fois, en montant sur le trône, les délices et l'honneur du genre humain. Ils pensent, en un mot, qu'un roi ne peut impunément professer le mépris de ces maximes salutaires, qui garantissent l'autorité des rois.

Je m'arrête : il me siérait mal, en ce moment, d'accuser avec amertume la mémoire d'un grand monarque dont la postérité vient du subir tant d'infortunes. Son image n'est déjà que trop attristée du spectacle de notre gloire, et de ces pompes triomphales que nous formons des débris de son diadème.»

Patetic

Mustărările lui Enea către Sinon, povestind căderea Troei (pag. 59):

Ille hæc, depositâ tandem formidine, fatur:
 «Cuncta equidem tibi, rex, fuerit quodcumque, fatebor
 «Vera, inquit; neque me Argolicâ de gente negabo:
 «Hoc primùm; nec, si miserum fortuna Sinonem
 «Finxit, vanum etiâ mendacemque improba finget.
 «Fando aliquod si fortè tuas pervenit ad aures
 «Belidæ nomen Palamedis et iuclyta famâ
 «Gloria, quem falsâ sub proditiõe Pelasgi
 «Insontem, infando indicio, quia bella velabat,
 «Demisere neci, nunc cassum lumine lugent;
 «Illi me comitem et consanguinitate propinquum
 «Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
 «Dum stabat regno incolumis regumque vigeat
 «Consiliis, et nos aliquod nomenque decusque
 «Gessimus. Invidiâ postquam pellacis Ulyssei
 «Haud ignota loquor) superis concessit ab oris,
 «Afflictus vitam in tenebris lucluque traheram,
 «Et casum insontis mecum indignabar amici.
 «Nec tacui demens, et me, fors si qua tulisset,
 «Si patrios unquam remeâsem victor ad Argos,
 «Promisi ultorem, et verbis odia aspera movi.
 «Hinc mihi prima mali labes; hinc semper Ulysses
 «Criminibus terrere novis, hinc spargere voces
 «In vulgum ambiguas, et querere conscius arma.
 «Nec requievit enim, donec Calchante ministro.
 «Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolve?
 «Quidve moror? Si omnes uno ordine habelis Achivos.
 «Idque audire sat est, jamdudum sumite pœnas;
 «Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Alridæ, etc., etc.

— Din Massillon (du petit nombre des élus):

«Je ne parle plus du reste des hommes; je vous
 «regarde comme si vous étiez seuls sur la terre, et
 «voici la pensée qui m'occupe et qui m'épouvante.
 «Je suppose que c'est ici votre dernière heure et là
 «fin de l'univers; que les cieus vont s'ouvrir sur vos
 «têtes, J. C. paraître dans sa gloire au milieu de ce
 «temple; et que vous n'y êtes assemblés que pour
 «l'attendre, et comme des criminels tremblants à qui
 «l'on va prononcer ou une sentence de grâce ou un
 «arrêt de mort éternelle..... Or, je vous le demande,
 «et je vous le demande frappé de terreur, ne sépa-
 «rant pas en ce point mon sort du vôtre, et me met-

«tant dans la même disposition où je souhaite que
 «vous entriez : si J. C. paraissait dans ce temple, au
 «milieu de cette assemblée, la plus auguste de l'uni-
 «vers, pour nous juger, pour faire le terrible discer-
 «nement des boucs et des brebis, croyez-vous que
 «le plus grand nombre de tout ce que nous sommes
 «ici fût placé à la droite? croyez-vous que les cho-
 «ses du moins fussent égales? croyez-vous qu'il s'y
 «trouvât seulement dix justes, que le Seigneur ne
 «put trouver autrefois en cinq villes tout entières?
 «En trouverait-il un seul? Je vous le demande; vous
 «l'ignorez, et je l'ignore moi-même. Vous seul, ô mon
 «Dieu, connaissez ceux qui vous appartiennent. Mais
 «si nous ne connaissons pas ceux qui lui appartienn-
 «nent, nous savons au moins que les pécheurs ne
 «lui appartiennent pas. Or, qui sont les fidèles ici
 «assemblés? les titres et les dignités ne doivent être
 «comptés pour rien; vous en serez dépouillés devant
 «J. C. Qui sont-ils? beaucoup de pécheurs qui ne
 «veulent pas se convertir; encore plus qui le vou-
 «draient, mais qui diffèrent leur conversion; plusi-
 «eurs autres qui ne se convertissent jamais que pour
 «retomber; enfin un grand nombre qui croient n'a-
 «voir pas besoin de conversion: voilà le parti des
 «réprouvés. Retranchez ces quatre sortes de pécheurs
 «de cette assemblée sainte; car ils en seront retran-
 «chés au grand jour. Paraissez maintenant, justes! où
 «êtes-vous? restes d'Israël, passez à la droite; fro-
 «nement de J. C., démêlez-vous de cette paille destinée
 «au feu. O Dieu, où sont vos élus? et que reste-t-il
 «pour votre partage?»

Exordiuï insinuant (p. 70).

Din pledoaria avocatului De Sèze pentru Lu-
 dovic al XVI-a.

«Représentants de la nation! il est donc enfin ar-
 rivé ce moment où Louis, accusé au nom du peuple
 français, peut se faire entendre au milieu de ce peu-

ple lui-même ! il est arrivé, ce moment où, entouré des conseils que l'humanité et la loi lui ont donnés, il peut présenter à la nation une défense que son cœur avoue, et développer devant elle les intentions qui l'ont toujours animé ! Déjà le calme même qui m'environne m'avertit que le jour de la justice a succédé aux jours de colère et de prévention ; que cet acte solennel n'est point une vaine forme ; que le temps de la liberté est aussi celui de l'impartialité que la loi commande ; et que l'homme, quel qu'il soit, qui se trouve réduit à la condition humiliante d'accusé, est toujours sûr d'appeler sur lui et l'attention et l'intérêt de ceux mêmes qui le poursuivent. Je dis l'homme quel qu'il soit ; car Louis n'est plus en effet qu'un homme. Il n'exerce plus de prestiges, il ne peut plus offrir d'espérances : c'est donc le moment où vous lui devez non-seulement le plus de justice, mais, j'oserai le dire, le plus de faveur.

Je voudrais pouvoir être entendu, dans ce moment de la France entière ; je voudrais que cette enceinte put s'agrandir tout à coup pour la recevoir ! Je sais qu'en parlant aux représentants de la nation, je parle à la nation elle-même ; mais il est permis sans doute à Louis de regretter qu'une multitude immense de citoyens aient reçu l'impression des inculpations dont il est l'objet, et qu'ils ne soient pas aujourd'hui à portée d'apprécier les réponses qui les détruisent. Ce qui lui importe le plus, c'est de prouver qu'il n'est point coupable : c'est là son seul vœu, sa seule pensée. Louis sait bien que l'Europe attend avec inquiétude le jugement que vous allez rendre ; mais il ne s'occupe que de la France. Il sait bien que la postérité recueillera un jour toutes les pièces de cette grande discussion qui s'est élevée entre une nation et un homme ; mais Louis ne songe qu'à ses contemporains, il n'aspire qu'à les détromper. Nous n'aspirons non plus nous-même à le défendre ; nous ne voulons que le justifier. Nous oublions, comme lui l'Europe qui nous écoute, nous oublions la postérité dont l'opinion déjà se prépare. Nous ne voulons voir que le moment actuel, nous ne sommes occupé que de Louis et nous aurons démontré qu'il est innocent.»

Exordii măreț (p. 72)

Inceputul de la «Istoria Românilor sub Mihaiu Vitezul:»

«Deschid sânta carte unde se află închisă gloria României, ca să pun dinainté ochilor fiilor ei câte-va pagine din viața eroică a părinților lor.

«Voiu arêta acele lupte uriașe pentru libertatea și unitatea națională, cu care Români, sub povața celui mai vestit și mai mare din voievozii lor, încheiară vécul al XVI-lé. Povestirea mea va coprinde numai opt ani, 1593—1601, dèră ani din istoria Românilor cei mai avuți în fapte vitejesci. în exemple minunate de jertfire către patriă. Timpuri de aducere aminte gloriôsă! timpuri de credință și de jertfire! când părinții noștri, credincioși sublimi, ingenuchiau pe câmpul bătăliilor, cerând de la Dumnezeu armatelor laurii biruinței sau cununa martirilor, și ast-fel îmbărbătați, ei năv leau unul împotriva a dece prin mijlocul vrășmașilor, și Dumnezeu le da biruință, căci el e sprijinitorul pricinilor drepte, căci el a lăsat libertatea pentru popore și cei ce se luptă pentru libertate, se luptă pentru Dumnezeu!

«Moștenitori ai drepturilor pentru păstrarea căroră părinții noștri s'a'u luptat atâta în vécurile trecute, fiă ca aducerea aminte a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simțimentul datorinței ce avem d'a păstra și d'a mări pentru viitorime această prețiosă moștenire.»

(Bălcescu).

Exordii ex-abrupto (p. 73).

Inceputul din I-a Catilinară :

Quousque tandem abutere, Catilina, patientiâ nostrâ? Quamdiu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem sese effrenata jactabil audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palati, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus nihil, horum ora vultusque moverunt? Patere tua consilia non sentis? Constrictam jam omnium horum conscientia teneri conjurationem tuam non vides? Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid con-

silii ceperis, quem nostum ignorare arbitraris? O tempora! O mores! Senatus haec intelligit: consul videt: hic tamen vivit. Vivit? imò verò etiam in senatum venit; fit publici consilii particeps; notat et designat oculis eadem unumquemque nostrum. Nos autem, viri fortes, satisfacere reipublicae vide-mur, si istius furorem ac tela vilemus. Ad mortem te, Catilina duci jussu consulis jampridem oportebat in te conferi pestem istam, quam tu in nos omnes jamdiu machinaris.

M. T. Cicero.

— Un exemplu de discurs ex-abrupto și insinu-ant tot-de-odată, este cel următor, rostit de rep. B. Boerescu, în Adunarea electivă de la 1859, în momentul când Unirea principatelor era compro-misă prin voința multor deputați munteni de a alege alt principe de cât cel ales în Moldova (Al. Cuza):

«Pentru ce suntem împărțiți în două câmpuri? Pentru ce ne numim noi și voi? Aă nu suntem toți Români? Aă nu avem toți aceeași patrie? Aă nu suntem toți fii aceiași mame? Pen-tru ce să dicem noi și voi? de ce să nu dicem noi *Români*? Nu avem toți aceeași amóre, nu simțim toți aceleași senti-mente pentru mama noastră comună? Care este c usa divisiu-nei noastre? Care este mărul de discordie dintre noi?

«Acest măr de discordie, să nu-l ascundem: el este Domnia. Cine va fi Domnul? Fie-care și are convingerile sale, fie-care și are simpatiiile sale personale; fie-care din noi crede că țara sa va fi mai fericită având de Domn pe cutare sau pe cutare. Dar discordia există: căci nu toți eugelă asemenea. Din astă dis-cordie, rezultă discreditul Camerei, discreditul nostru. Nimeni numai are credința la noi; anarhia nu e departe și inimizul e la porțile noastre. Cum să respingem anarhia? cum să respin-gem pe străini? Făcând să plară punctul care ne desparte.

«Noi declarăm că nu avem nici un candidat; Domnia-Vós-tră aveți vre unul? Se poate. Inșă nici unu din noi toți, nu cred că a venit aci cu hotărîre a face să fie candidatul său, cu ori-ce preț. Toți suntem Români și nimeni nu voesc răul țarei sale; nimeni nu ar vroi ca candidatul său să ajungă la tron pe urme de sânge, sau sprijinit de streini. Ar fi o ofensă pentru țară de a crede că ea a putut trimite la Cameră ase-menea omeni.

«Ca să ne unim cu toții asupra aceluiași candidat este pos-ibil? Cred că nu; fiind-că, am dis, fie-care și are credința sa. Dar a ne uni asupra unui principiu este posibil? Da. Asupra unui principiu ne putem uni; mai cu sémă când acest principiu este cel mai mare al naționalității noastre. Acest principiu este acela al *Unirii*.

«Mulți din D-vastră, acum un an au represintat țara în această

Cameră și a susținut cu căldură Unirea. Prințul Bibescu, fostul Domn, a fost, între alții, cel mai elocuent și ardent apărător al Unirii. S'ar putea ore est-timp ca aste persoane să se contradică? Acesta nu să pòle crede.

«Să ne unim dar toți asupra principiului de Unire, asupra acestui mare principiu ce are să reinvieze naționalitatea noastră.

«Să ne dăm mâna ca frații și să eugelăm că suntem muritorii, că avem să mai trăim căli-va ani și că copiii și strănepoții noștri aũ să moștenescă un viitor glorios creal de noi!

«A ne uni asupra principiului Unirei, este a ne uni și asupra persoanei ce reprezintă ăst principiu! Astă persoană este *Alexandru Ión Cuza*, Domnul Moldovei!

«Să ne unim ca frații asupra acestui nume și posteritatea ne va întinde mânele și conștiința noastră va fi împăcată, că ne am împlinit cu religiozitate o datorie sfântă 1)». (Veđi «Naționalul» din 1859, ședința Adunării de la 24 Ianuarie).

Comparațiune între narațiunea oratorică și cea istorică (p. 77)

Bătălia de la Rocroi

— După Bossuet —

«L'armée ennemie est plus forte, il est vrai; elle est composée de ces vieilles bandes valonnes et espagnoles, qu'on n'avait pu rompre jusqu'alors. Mais pour combien fallait-il compter le courage qu'inspirait à nos troupes le besoin pressant de l'Etat, les avantages passés, et un jeune prince du sang qui portait la victoire dans ses yeux? Don Francisco de Mellos l'attend de pied ferme; et sans pouvoir reculer, les deux généraux et les deux armées semblent avoir voulu se renfermer dans des bois et dans des marais, pour décider leur querelle, comme deux braves, en champ clos. Alors, que ne vit-on pas? Le jeune prince parut un autre homme. Touchée d'un si digne objet, sa grande âme se déclara toute entière: son courage croissait

1) Încă acest cuvânt nu se sfârșise și lacrămile curgeau mai din toți ochii. Dr. Arsaki, om luminaț și experimental, se sculă spre a arăta că acest esemplu nu este unic, că Svedia și Norvegia aũ un singur rege, măcar că le gile lor sunt atele, precum nu este la noi.

Prințul Dimitrie Ghica, care în ajunul acestui zile fusese cel înfățișat între colegii săi a face astă propunere, s. aridică ca inspirat, și cu șiroie de lacrăni în ochii dișe:

«Acestă idee m'nt veni, fraților, în acel moment critic de er, când poporul «cu oșlirea erau la așa puțină distanță, când un sânge de frați era apròpe «să se verse! Să ne dăm mâna, să fim frați, și să nu tragem asupra-ne blestemele posterității».

avec les périls, et ses lumières avec son ardeur. A la nuit qu'il fallut passer en présence des ennemis, comme un vigilant capitaine, il reposa le dernier ; mais jamais il ne reposa plus paisiblement. A la veille d'un si grand jour, et dès la première bataille, il est tranquille ; tant il se trouve dans son naturel : et on sait que le lendemain, à l'heure marquée, il fallut réveiller d'un profond sommeil cet autre Alexandre. Le voyez-vous, comme il vole ou à la victoire ou à la mort ? Aussitôt qu'il eut porté de rang en rang l'ardeur dont il était animé, on le vit presque en même temps pousser l'aile droite des ennemis, soutenir la nôtre ébranlée, rallier le Français à demi vaincu, mettre en fuite l'Espagnol victorieux, porter partout la terreur, et étonner de ses regards étincelants ceux qui échappaient à ses coups. Restait cette redoutable infanterie de l'armée d'Espagne, dont les gros bataillons serrés, semblables à autant de tours, mais à des tours qui sauraient réparer leurs brèches, demeuraient inébranlables au milieu de tout le reste en déroute, et lançaient des feux de toutes parts. Trois fois le jeune vainqueur s'efforça de rompre ces intrépides combattants ; trois fois il fut repoussé par le valeureux comte de Fontaines qu'on voyait porté dans sa chaise, et, malgré ses infirmités, montrer qu'une âme guerrière est maîtresse du corps qu'elle anime. Mais enfin il faut céder. C'est en vain qu'à travers des bois, avec sa cavalerie toute fraîche, Bek précipite sa marche pour tomber sur nos soldats épuisés : le prince l'a prévenu ; les bataillons enfoncés demandent quartier : mais la victoire va devenir plus terrible pour le duc d'Enghien que le combat. Pendant qu'avec un air assuré il s'avance pour recevoir la parole de ces braves gens, ceux-ci, toujours en garde, craignent la surprise de quelque nouvelle attaque ; leur effroyable décharge met les nôtres en furie ; on ne voit plus que carnage ; le sang enivre le soldat ; jusqu'à ce que le grand prince, qui ne put voir égorger ces lions comme de timides brebis, calma les courages émus, et joignit au plaisir de vaincre celui de pardonner. Quel fut alors l'étonnement de ces vieilles troupes et de leurs braves officiers,

lorsqu'ils virent qu'il n'y avait plus de salut pour eux qu'entre les bras du vainqueur ? De quels yeux regardèrent-ils le jeune prince, dont la victoire avait relevé la haute contenance, à qui la clémence ajoutait de nouvelles grâces ? Qu'il eût encore volontiers sauvé la vie au brave comte de Fontaines ! Mais il se trouva par terre, parmi ces milliers de morts dont l'Espagne sent encore la perte. Elle ne savait pas que le prince, qui lui fit perdre tant de ses vieux régiments à la journée de Rocroi, en devait achever les restes dans les plaines de Lens. Ainsi la première victoire fut le gage de beaucoup d'autres. Le prince fléchit le genou, et dans le champ de bataille il rend au Dieu des armées la gloire qu'il lui envoyait. Là on célébra Rocroi délivré, les menaces d'un redoutable ennemi tournées à sa honte, la régence affermie, la France en repos, et un règne, qui devait être si beau, commencé par un si heureux présage. L'armée commença l'action de grâces ; toute la France suivit : on y élevait jusqu'au ciel le coup d'essai du duc d'Enghien ; c'en serait assez pour illustrer une autre vie que la sienne ; mais pour lui, c'est le premier pas de sa course.»

Or. fun de L. de Bourbon.

— Dupâ Voltaire —

«Le duc d'Enghien avait reçu, avec la nouvelle de la mort de Louis XIII, l'ordre de ne point hasarder la bataille : le maréchal de L'Hospital, qui lui avait été donné pour le conseiller et pour le conduire, secondait par sa circonspection ces ordres timides : le prince ne crut ni le maréchal ni la cour ; il ne confia son dessein qu'à Gassion, maréchal de camp, digne d'être consulté par lui ; ils forcèrent le maréchal à trouver la bataille nécessaire. On remarque que le prince, ayant tout réglé le soir veille de la bataille, s'endormit si profondément qu'il fallut le réveiller pour combattre : on conte la même chose d'Alexandre. Il est naturel qu'un jeune homme, épuisé des fatigues que demande l'arrangement d'un si grand jour, tombe ensuite dans un sommeil plein ; il l'est aussi qu'un génie fait pour la guerre, agissant sans inquiétude, laisse au corps assez de calme pour dormir. Le prince gagna la bataille par lui-même, par un coup d'œil qui voyait à la fois le danger et la ressource, par une activité exempte de trouble, qui le portait à propos à tous les endroits. Ce fut lui qui, avec de la cavalerie, attaqua cette infanterie espagnole jusque-là invinci-

ble, aussi forte, aussi serrée que la phalange ancienne si estimée, et qui s'ouvrait avec une agilité que la phalange n'avait pas, pour laisser partir la décharge de dix-huit canons qu'elle renfermait au milieu d'elle : Le prince l'entoura et l'attaqua trois fois : à peine victorieux, il arrêta le carnage. Les officiers espagnols se jetaient, à ses genoux pour trouver auprès de lui un asile contre la fureur du soldat vainqueur. Le duc d'Enghien eut autant de soin de les épargner qu'il en avait pris pour les vaincre. Le vieux comte de Fuentes qui commandait cette infanterie espagnole, mourut percé de coups. Condé, en l'apprenant, dit qu'il voudrait être mort comme lui, s'il n'avait pas vaincu», (Voltaire, *Siècle de Louis XIV*, chap. III).

Narațiune poetică (Pag. 77)

Lupta lui Rodrigue contra Maurilor :

D. RODRIGUE.

Sous moi donc cette troupe s'avance
Et porte sur le front une mâle assurance.
Nous parlâmes cinq cents ; mais, par un prompt renfort,
Nous nous vîmes trois mille en arrivant au port,
Tant, à nous voir marcher avec un tel visage,
Les plus épouvantés reprenaient de courage !
J'en cache les deux tiers, aussitôt qu'arrivés,
Dans le fond des vaisseaux qui lors furent trouvés :
Le reste, dont le nombre augmentait à toute heure,
Brûlant d'impatience, autour de moi demeure,
Se couche contre terre, et sans faire aucun bruit,
Passe une bonne part d'une si belle nuit.
Par mon commandement, la garde en fait de même,
Et, se tenant chachée, aide à mon stratagème.
Et je feins hardiment d'avoir reçu de vous
L'ordre qu'on me voit suivre et que je donne à tous
Cette obscure clarté qui tombe des étoiles
Enfin avec le flux nous fit voir trente voiles ;
L'onde s'enfle dessous, et d'un commun effort
Les Maures et la mer montent jusques au port.
On les laisse passer, tout leur parait tranquille :
Point de soldats au port, point aux murs de la ville.
Notre profond silence abusant leurs esprits,
Ils n'osent plus douter de nous avoir surpris ;
Ils abordent sans peur, ils ancrent, ils descendent,
Et courent se livrer aux mains qui les attendent.
Nous nous levons alors, et tous en même temps
Poussons jusques au ciel mille cris éclatants ;
Les nôtres, à ces cris, de nos vaisseaux répondent :
Ils paraissent armés, les Maures se confondent.
L'épouvante les prend à demi descendus ;
Avant que de combattre, ils s'estiment perdus.
Ils couraient au pillage et recourent la guerre

Nous les pressons sur l'eau, nous les pressons sur terre,
 Et nous faisons courir des ruisseaux de leur sang
 Avant qu'aucun résiste ou reprenne son rang.
 Mais bientôt, malgré nous, leurs princes les rallient
 Leur courage renaît, et leurs terreurs s'oublient :
 La honte de mourir sans avoir combattu
 Arrête leur désordre et leur rend leur vertu.
 Contre nous de pied ferme ils tirent leurs alfanges,
 De notre sang au leur font d'horribles mélanges ;
 Et la terre, et le fleuve, et leur flotte, et le port,
 Sont des champs de carnage où triomphe la mort.
 Oh ! combien d'actions, combien d'exploits célèbres,
 Sont demeurés sans gloire au milieu des ténèbres,
 Où chacun seul témoin des grands coups qu'il donnait,
 Ne pouvait discerner où le sort inclinait !
 J'allais de tous côtés encourager les nôtres,
 Faire avancer les uns et soutenir les autres,
 Ranger ceux qui venaient, les pousser à leur tour :
 Et ne l'ai pu savoir jusques au point du jour.
 Mais enfin sa clarté montre notre avantage :
 Le Maure voit sa perte, et perd soudain courage,
 Et, voyant du renfort qui nous vient secourir,
 L'ardeur de vaincre cède à la peur de mourir.
 Ils gagnent leurs vaisseaux, ils en coupent les câbles.
 Poussent jusques aux cieux des cris épouvantables,
 Font retraite en tumulte et sans considérer
 Si leurs rois avec eux peuvent se retirer.
 Pour souffrir ce devoir leur frayeur est trop forte :
 Le flux les apporta, le reflux les remporte :
 Cependat que leurs rois, engagés, parmi nous,
 Et quelque peu des leurs, tout percés de nos coups,
 Disputent vaillamment et vendent bien leur vie.
 A se rendre moi-même en vain je les convie ;
 Le cimenterre au poing ils ne m'écoutent pas :
 Mais, voyant à leurs pieds tomber tous leurs soldats.
 Et que seul désormais en vain ils se défendent,
 Ils demandent le chef ; je me nomme, ils se rendent,
 Je vous les envoyai tous deux en même temps :
 Et le combat cessa faute de combattants.
 C'est de cette façon que, pour votre service...

P. Corneille, Le Cid, IV, 3.

Catacombele (p. 77).

«Un jour j'étais allé visiter la fontaine Égérie : la nuit me surprit. Pour regagner la voie Appienne, je me dirigeai vers le tombeau de Cécilia Métella, chef-d'œuvre de grandeur et d'élégance. En traversant des champs abandonnés, j'aperçus plusieurs personnes qui se glissaient dans l'ombre, et qui toutes, s'arrê-

tant au même endroit, disparaissaient subitement. Poussé par la curiosité, je m'avance, et j'entre hardiment dans la caverne où s'étaient plongés les mystérieux fantômes. Je vis s'allonger devant moi des galeries souterraines, qu'à peine éclairaient de loin quelques lampes suspendues. Les murs des corridors funèbres étaient bordés d'un triple rang de cercueils, placés les uns au dessus des autres. La lumière lugubre des lampes, rampant sur les parois des voûtes, et se mouvant avec lenteur le long des sépulcres, répandit une mobilité effrayante sur ces objets éternellement immobiles.

En vain, prêtant une oreille attentive, je cherche à saisir quelques sons pour me diriger à travers un abîme de silence ; je n'entends que le battement de mon cœur dans le repos absolu de ces lieux. Je voulus retourner en arrière, mais il n'était plus temps : je pris une fausse route, et, au lieu de sortir du dédale, je m'y enfonçai. De nouvelles avenues qui s'ouvrent et se croisent de toutes parts, augmentent à chaque instant mes perplexités. Plus je m'efforce de trouver un chemin plus je m'égare ; tantôt je passe avec vitesse. Alors, par un effet des échos qui répétaient le bruit de mes pas, je croyais entendre marcher précipitamment derrière moi.

Il y avait déjà long-temps que j'errais ainsi ; mes forces commençaient à s'épuiser : je m'assis à un carrefour solitaire de la cité des morts. Je regardais avec inquiétude la lumière des lampes presque consumée qui menaçait de s'éteindre. Tout à coup, une harmonie, semblable au chœur lointain des esprits célestes, sort du fond de ces demeures sépulcrales : ces divins accents expiraient et renaissaient tour à tour ; ils semblaient s'adoucir encore en s'égarant dans les routes tortueuses du souterrain. Je me lève, et je m'avance vers les lieux d'où s'échappent les magiques concerts ; je découvre une salle illuminée. Sur un tombeau paré de fleurs Marcellin célébrait le mystère des chrétiens : de jeunes filles, couvertes de voiles blancs, chantaient au pied de l'autel ; une nombreuse assemblée assistait au sacrifice. Je reconnais les Catacombes!» (*Chateaubriand. «Les Martyrs, liv. v.»*)

Comparațiune între narațiune poetică și istorică :

Intrarea lui Mihai-Vodă în Alba-Iulia (p. 77) :

«In aceeași zi, Lună 1 Noembrie (s. n.) Mihai-Vodă intră cu mare pompă în Capitala Ardélului. Dorința ce adesea avea d'a face întipărire asupra popórelor printr'o strălucită priveliște, adăogându-se la vesela îmbătare a unei isbândi de atâta vreme dorită, făcu pe Mihai de puse în această intrare triumfală o podóbă, neauđită în părțile noastre. Intrarea s'a făcut prin pórta Sântului Gheorghe. De la această pórta până la palatul domnesc sta înșirați ostași de ambele părțile căiei, în mai multe rânduri, în dosul cărora se grămădisise miș de miș de popor. Înainte venea episcopul și clerul său, corporațiile orașului, apoi o bandă de musică care se compunea de opt trômbițe ce cu multă armonie modulau sunetele lor, de atâtea tobe de oțel de pre obiceiul turcesc, de un bun număr de flaute și fluere. În urma acestei orchestre venia Mihai, călare pe un măreț cal alb. Opt copii de casă, investiți cu mare eleganță, încongiurau calul domnului.

«Mihaiu purta pe cap un calpac unguresc împodobit cu o fulie năgră de pene de cocor, legată cu o copcă de aur ; o mantie lungă albă de mătase țesută cu fir, având pe de laturi țesuți vulturi de aur ; o tunică albă de aceeași materie ; lungi ciorapi de mătase albă, cusuți cu pietre scumpe și cisme de saf-tjan galben ; de brâu atârna o pală de Taban împodobită cu aur și rubine.

«O cétă de dece lăutari urma îndată după domn cântând cântece naționale. Opt seiđi duceau de friu opt cai acoperiți la cap cu pene mari. Apoi venea o mulțime de boieri și oficiali străluciți, toți călări și o numeroasă trupă de soldați. Lângă domn se purtau stégurile lui Andrei Bathori, luate în bătălia de la Sibiú. Ele erau desfăcute și plecate spre pământ în semn că Ardélul este supus. Ast-fel în mijlocul concertului trâmbițelor, tobelor și altor instrumente. în sunetul clopotelor și în vuetul tunurilor, cu care se

uniaŭ strigările de bucurie ale poporului, intră Mihai în capitala Ardealului și trase la palatul domnesc. În cale până a nu ajunge la acest palat, Mihai, spun, că se îndreptă către un nobil ungar Stefan Bodoni, ce căduse prins în bătaia de la Sibiu și îl întrebă unde ar fi mai bine să tragă. «Fără îndoială, ȕise Bodoni, în palatul prințului Andrei.» La care vorbe Mihai răspunse: «Ce nu sunt eu încă biruitor?» mirându-se că încă se da numele de prinț lui Andrei, care acum era cu drept cuvânt al său. Totă ostășimea se împărți în liniște și cu orânduială prin ospătării și case publice fără a face nici o pagubă său vêtămare locuitorilor. Nimeni n'ar fi îndrăsnit a face vre un rău, știind pe strașnicul domn acoalea.» (Bălcescu).

Narațiunea acestui fapt istoricul o face numai în câte-va cuvinte:

«La 1 Noembrie el (Mihai) intră în triumf în Alba-Iulia.» (Laurian).

Confirmațiunea

Ordinea probelor (pag. 81).

Mitridat, invins și strimtorat de către Romani, în loc de a ceda sôrteŭ, se decide a trece resboiul în Italia și voesce a face să se aprobe acest proiect îndrăsnit și de fil săi; motivele ce el invocă pentru acêsta se succed în ordinea progresiunii *gradate*; după ce dênsul demonstră că nu mai pôte urma lupta în Asia, declară că voesce a merge asupra Romei:

1. În câte-va zile va pune mâna, prin Euxin, pe gurile Dunărei;
2. Scitii, aliații săi, îi vor deschide pe acolo intrarea în Europa;
3. Dacii, Panonienii, Germanii, nu așteptă de cât o căpetenie contra inamicului comun;
4. Spaniolii și Galii, pe care-i amenință încă de aproape Romani, îl vor urma sau cel puțin îl vor îndrepta spre Italia;
5. Italianii urăsc mai mult de cât ori care alt popor pe tiranii lor! dacă ei au luat de cap pe un gladiator, pe Spartac, ei vor urma cu atât mai bucuos pe Mitridat, un descendent al lui Ciru;

6. In fine, Roma nu mai are spre apărare, de cât pe femer
și copii, fiind-că legiunile sale sunt în Asia.

MITHRIDATE

Approchez, mes enfants. Enfin l'heure est venue
Qu'il faut que mon secret éclate à votre vue :
A mes nobles projets je vois tout conspirer ;
Il ne me reste plus qu'à vous les déclarer.
Je fûis : ainsi le veut la fortune ennemie.
Mais vous savez trop bien l'histoire de ma vie
Pour croire que longtemps, soigneux de me cacher,
J'attende en ces déserts qu'on me vienne chercher.
La guerre a ses faveurs, ainsi que ses disgrâces :
Déjà plus d'une fois, retournant sur mes traces,
Tandis que l'ennemi, par ma fuite trompé,
Tenait après son char un vain peuple occupé,
Et, gravant en airain ses frères avantages,
De mes Etats conquis enchaînait les images,
Le Bosphore m'a vu, par de nouveaux apprêts,
Ramener la terreur du fond de ses marais,
Et chassant les Romains de l'Asie étonnée,
Renverser en un jour l'ouvrage d'une année.
D'autres temps, d'autres soins. L'Orient accablé
Ne peut plus soutenir leur effort redoublé :
Il voit, plus que jamais, ses campagnes couvertes
De Romains que la guerre enrichit de nos pertes,
Des biens des nations ravisseurs altérés,
Le bruit de nos trésors les a tous attirés :
Ils y courent en foule : et jaloux l'un de l'autre,
Desertent leur pays pour inonder le nôtre.
Moi seul je leur résiste : ou lassés, ou soumis.
Ma funeste amitié pèse à tous mes amis ;
Chacun à ce fardeau veut dérober sa tête.
Le grand nom de Pompée assure sa conquête :
C'est l'effroi de l'Asie ; et, loin de l'y chercher,
C'est à Rome, mes fils, que je prétends marcher.
Ce dessein vous surprend ; et vous croyez peut-être
Que le seul désespoir aujourd'hui le fait naître.
J'excuse votre erreur ; et, pour être approuvés,
De semblables projets veulent être achevés.
Ne vous figurez point que de cette contrée,
Par d'éternels remparts Rome soit séparée :
Je sais tous les chemins par où je dois passer ;
Et si la mort bientôt ne me vient traverser,
Sans reculer plus loin l'effet de ma parole,
Je vous rends dans trois mois au pied du Capitole.
Doutez-vous que l'Euxin ne me porte en deux jours
Aux lieux où le Danube y vient finir son cours ?
Que du Scythe avec moi l'alliance jurée
De l'Europe en ces lieux ne me livre l'entrée ?

Recueilli dans leurs ports, accru de leurs soldats,
 Nous verrons notre camp grossir à chaque pas.
 Daces, Pannoniens, la fière Germanie,
 Tous n'attendent qu'un chef contre la tyrannie.
 Vous avez vu l'Espagne et surtout les Gaulois,
 Contre ces mêmes murs qu'ils ont pris autrefois
 Exciter ma vengeance, et, jusque dans la Grèce,
 Par des ambassadeurs accuser ma paresse.
 Ils savent que, sur eux prêt à se déborder,
 Ce torrent, s'il m'entraîne, ira tout inonder ;
 Et vous les verrez tous, prévenant son ravage,
 Guider dans l'Italie et suivre mon passage.

C'est là qu'en arrivant, plus qu'en tout le chemin,
 Vous trouverez partout l'horreur du nom romain,
 Et la triste Italie, encore toute fumante
 Des feux qu'a rallumés sa liberté mourante.
 Non, princes, ce n'est point au bout de l'univers
 Que Rome fait sentir tout le poids de ses fers :
 Et de près inspirant les haines les plus fortes,
 Tes plus grands ennemis, Rome sont à tes portes.
 Ah ! s'ils ont pu choisir pour leur libérateur
 Spartacus, un esclave, un vil gladiateur ;
 S'ils suivent au combat des brigands qui les vengent,
 De quelle noble ardeur pensez-vous qu'ils se rangent
 Sous les drapeaux d'un roi longtemps victorieux,
 Qui voit jusqu'à Cyrus remonter ses aïeux ?
 Que dis-je ? En quel état croyez-vous la surprendre ?
 Vide de légions qui la puissent défendre,
 Tandis que tout s'occupe à me persécuter,
 Leurs femmes, leurs enfants, pourront-ils m'arrêter ?
 Marchons, et dans son sein rejetons cette guerre
 Que sa fureur envoie aux deux bouts de la terre.
 Attaquons dans leurs murs ces conquérants si fiers ;
 Qu'ils tremblent à leur tour pour leurs propres foyers
 Annibal l'a prédit, croyons-en ce grand homme :
 Jamais on ne vaincra les Romains que dans Rome.
 Noyons-la dans son sang justement répandu ;
 Brûlons ce Capitole où j'étais attendu ;
 Détruisons ses honneurs, et faisons disparaître
 La honte de cent rois, et la mienne peut-être ;
 Et la flamme à la main, effaçons tous ces noms
 Que Rome y consacrait à d'éternels affronts.

Voilà l'ambition dont mon âme est saisie.
 Ne croyez point qu'éloigné de l'Asie
 J'en laisse les Romains tranquilles possesseurs ;
 Je sais où je lui dois trouver des défenseurs ;
 Je veux que d'ennemis parlout enveloppée,
 Rome rappelle en vain le secours de Pompée.
 Le Parthe, des Romains comme moi la terreur,
 Consent de succéder à ma juste fureur ;
 Prêt d'unir avec moi sa haine et sa famille,
 Il me demande un fils pour époux à sa fille.

Cet honneur vous regarde, et j'ai fait choix de vous,
 Pharnace. Allez, soyez ce bienheureux époux.
 Demain, sans différer, je prétends que l'aurore
 Découvre mes vaisseaux déjà loin du Bosphore.
 Vous, que rien n'y relie, partez dès ce moment,
 Et méritez mon choix par votre empressement:
 Achevez cet hymen: et, repassant l'Euphrate,
 Faites voir à l'Asie un autre Mithridate.
 Que nos tyrans communs en pâlissent d'effroi,
 Et que le bruit à Rome en vienne jusqu'à moi.

J. Racine, Mithridate III, sc. 1.

—Agamemnon, după ordinul deilor, se gătesce a sacrifică pe fiică-sa Ifigenia. Clitemnestra voesce a-l constrânge să se lapede de acéstă înfiorătoare hotărîre, și desvoltă motivele sale în acéstă ordine *omerică*:

1. Este oribil ca un tată să-și sacrifice pe fiica sa înainte de a fi făcut totul spre a o mântui.

2. Póte că s'a interpretat rău oracolul: cerul nu póte voi să lovescă în Clitemnestra inocentă, pentru Elena carea este singura culpabilă.

3. Elena prin conduita sa nerușinosă, nu merită ca Grecia să se înarmeze pentru a o lua înapoi Asiei.

4. Dar numai din o ambițiune spăimântătoare Agamemnon consimte la acest sacrificiu.

5. În fine Clitemnestra va muri sub loviturile Grecilor mai bine de cât să sufere a-î se răpi fiica sa.

CLYTEMNESTRE

Vous ne démentez point une race funeste ;
 Oui, vous êtes le sang d'Atrée et de Thyeste :
 Bourreau de votre fille, il ne vous reste enfin
 Que d'en faire à sa mère un horrible festin.
 Barbare ! c'est donc là cet heureux sacrifice
 Que vos soins préparent avec tant d'artifice !
 Quoi ! l'horreur de souscrire à cet ordre inhumain
 N'a pas, en le traçant, arrêté votre main !
 Pourquoi feindre à nos yeux une fausse tristesse ?
 Pensez-vous par des pleurs prouver votre tendresse ?
 Où sont-ils ces combats que vous avez rendus ?
 Quels flots de sang pour elle avez-vous répandus ?
 Quel débris parle ici de votre résistance ?
 Quel champ couvert de morts me condamne au silence ?
 Voilà par quels témoins il fallait me prouver,
 Cruel ! que votre amour a voulu la sauver.
 Un oracle fatal ordonne qu'elle expire !
 Un oracle dit-il tout ce qu'il semble dire ?

Le ciel, le juste ciel, par le meurtre honoré,
 Du sang de l'innocence est-il donc altéré ?
 Si du crime d'Hélène on punit sa famille,
 Faites chercher à Sparte Hermione, sa fille ;
 Laissez à Ménélas racheter d'un tel prix
 Sa coupable moitié, dont il est trop épris.
 Mais vous, quelles fureurs vous rendent sa victime ?
 Pourquoi vous imposer la peine de son crime ?
 Pourquoi, moi-même enfin me déchirant le flanc,
 Payer sa folle amour du plus pur de mon sang ?
 Que dis-je ? Cet objet de tant de jalousie,
 Cette Hélène, qui trouble et l'Europe et l'Asie.
 Vous semble-t-elle un prix digne de vos exploits ?
 Combien nos fronts pour elle ont-ils rougi de fois !
 Avant qu'un nœud fatal l'unit à votre frère,
 Thésée avait osé l'enlever à son père ;
 Vous savez, et Calchas mille fois vous l'a dit,
 Qu'un hymen clandestin mit ce prince en son lit,
 Et qu'il en eut pour gage une jeune princesse
 Que sa mère a cachée au reste de la Grèce.
 Mais non ; l'amour d'un frère et son honneur blessé
 Sont les moindres des soins dont vous êtes pressé :
 Cette soif de régner, que rien ne peut éteindre,
 L'orgueil de voir vingt rois vous servir et vous craindre.
 Tous les droits de l'empire en vos mains confiés,
 Cruel ! c'est à ces dieux que vous sacrifiez :
 Et, loin de repousser le coup qu'on vous prépare,
 Vous voulez vous en faire un mérite barbare
 Trop jaloux d'un pouvoir qu'on peut vous envier,
 De votre propre sang vous courez le payer ;
 Et voulez, par ce prix, épouvanter l'audace
 De quiconque vous peut disputer votre place.
 Est-ce donc être père ? Ah ! toute ma raison
 Cède à la cruauté de cette trahison.
 Un prêtre, environné d'une foule cruelle,
 Portera sur ma fille une main criminelle,
 Déchirera son sein, et, d'un œil curieux,
 Dans son cœur palpitant consultera les dieux !
 Et moi, qui l'amenai triomphante, adorée,
 Je m'en retournerai seule et désespérée !
 Je verrai les chemins encor tout parfumés
 Des fleurs dont sous ses pas on les avait semés !
 Non, je ne l'aurai point amenée au supplice,
 Ou vous ferez aux Grecs un double sacrifice,
 Ni crainte ni respect ne m'en peut détacher :
 De mes bras tout sanglants il faudra l'arracher,
 Aussi barbare époux qu'impitoyable père
 Venez, si vous l'osez, la ravir à sa mère.
 Et vous, rentrez, ma fille, et du moins à mes lois
 Obéissez encor pour la dernière fois.

Amplificațiunea (p. 82)

Pe lângă alte probe, care demonstrează că Milone era departe de a fi avut scopul să ucidă pe Clodiu, oratorul roman mai adăogă una, trasă din o circumstanță de timp; și se întreabă dacă este de crezut că «mai în ajunul alegerilor publice, Milone, care solicita consulatul, să fi fost atât de imprudent pentru a-și înstreina toate spiritele, printr'un atât de laș asasinat: *Praesertim, iudices, quum honoris amplissimi contentio et dies comitiorum subesset* (pro Millone c. 16). Apoi, nemulțumindu-se numai de a releva această împrejurare, el o amplifică arătând (*pentru ce și cum*) că cineve este, în asemenea împrejurare, foarte circumspect și atentiv. Întru a-și dobândi bunele grații și sufragiele cetățenilor.

«Eū sciū, diŝe Cicerone, pēnă unde merge timidi-tatea celor cari ambiționēză la funcțiunile publice, și ce viūte nelinisce aduce dorul de consulat; ne temem nu numai de muștrările publice, ci chiar cugetele cele mai ascunse, svonul, vorbele false, o închipuire, un lucru de nimic, totul ne înspăimântă: am voi să citim în fața și în ochii tuturor. Nimic nu este, în adevăr, atât de delicat, așa de fraged, așa de nesigur sau schimbător, de cât bună-voința cetățenilor, către oricare solicită demnitați publice; căci, nemulțamiți de a se irita pentru cea mai mică greșelă a candidaților, ei chiar adeseori se desgust și pentru-faptele cele mai frumoșe :

Quo quidem tempore (scio enim, quam timida sit ambitio, quantaque et quam sollicita cupiditas consulatus) omnia, non modo quae reprehendi palam, sed etiam quae obscure cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulam falsam, fictam, levem, perhorrescimus; ora omnium a quae oculos intuemur. Nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile aut flexibile, quam voluntas erga nos sensusque civium, qui non modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis saepe fastidiunt (*pro Milone, c. 16*).

Apoi încheiă acest frumos raționament într'un mod încă și mai viū, întrebând «dacă este de crezut că Milone, ocupat de mult timp numai cu așteptarea acestei zile mari, ar fi cutezat să se presinte în-

«intea acelei adunări auguste a poporului, cu mâinele încă fumegânde de sângele lui Clodiū și purtând pe «fruntea sa semnul crimei sale. Nu adaugé el, o asemenea cutezanță nu este de cređut din partea lui «Milone; dar, cum să nu i se atribue acesta lui Clodiū, care, dacă ar fi vęđut murind pe Milone, s'ar «fi cređut sigur de a domni?

Hunc diem igitur Campi speratum atque exoptatum sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus et facinus præ se ferens et confitens, ad illa augusta centuriarum auspicia veniebat? Quam hoc non credibile in hoc! quam idem in Clodio non dubitandum, qui se, interfecto Milone, regnatum putaret! (*Pro Milone*, c. 16).

Discursul pe care Titu-Liviu îl pune în gura lui Pacuviū către fiul său, aplică toate preceptele însemnate atât în privința Invențiunei cât și a Dispozițiunei, dar mai ales regulele Confirmațiunei:

Capua, prin intrigile lui Pacuviū, și cu totă opunerea lui Magius, care ținea cu Romanii, se dedese lui Anibal, care în curând și intră într'ensa. Două frați, cari erau dintre cei mai considerați ai cetății, prepara-se lui Anibal un ospet mareț. Jubellius Taurea și Pacuvius Calavius, singuri dintre toți cetățenii Capuei, fură admiși la acest prânț; iar cel din urmă obținu cu multă greutate aceeași grație și pentru fiul său Perola. După ospet Perola conduse pe Pacuviū într'un loc retras; și acolo, arătându-i spada ce o avea ascunsă sub haină, îi declară planul ce 'și făcuse de a ucide pe Anibal. Pacuviū, cu totul eșit din minți, încercă de a întorce pe fiul său de la o atât de funestă întreprindere.

Prima datoriă a lui Titu-Liviu, făcând să vorbescă Pacuviū, era de a inchipui nisce motive capabile de a atinge și a îndupleca pe fiul său. Ast-fel s'au și presintat spiritului său trei motive: unul tras din pericolul în care Perola se espunea, atacând pe Anibal în mijlocul păzitorilor săi; al douăilea privia pe tatăl, care este decis a se pune între Anibal și fiul său: cel de al treilea se raportă la cea ce religia

are ca mai sacru : credința tratatelor, ospitalitatea recunoștiința. Iată *Invențiunea*. După ce a făcut alegerea probelor, trebuia să le dea o ordine potrivită, și într'o compunere așa de scurtă cum trebuia să fiă acesta, ordinea cerea ca probele să meargă crescând și ca cele mai tari să fiă la urmă. Acastă operațiune va constitui *Disposițiunea*. Mijlocele aflate și rânduite, nu mai rămâne, de cât de a le prezenta cu putere și căldură ; cea-ce este datoria *Elocuțiunei*.

Iată acum cum Titu-Liviu a tratat fiă-care parte.

Introducerea, care ține loc de exordiu, este scurtă, dar viuă și atingătoare :

Per ego te, fili, quæcumque jura liberos jungunt parentibus, precor quæroque, ne ante oculos patris facere et pati omnia infanda velis.

«O fiul meu, în numele tuturor drepturilor cari leagă pe copii de părinții lor, te rog și te conjur, să nu umbli a comite o crimă înaintea ochilor părintelui tău, o crimă care va căde asupra capului tău!»

1-ul motiv tras din religie. El se subdivide în alte trei care sunt arătate în trecăt, dar într'un mod foarte elocuent, fără ca să fi lăsat afară vre-o împrejurare, vre-un cuvânt care să nu arăte : 1 credința tratatelor confirmată prin jurământ și sacrificie ; 2 drepturile sacre ale ospitalității ; 3 autoritatea unui părinte asupra fiului său :

Paucæ horæ sunt, intra quas, jurantes per quidquid deorum est, dextra dextras jungentes fidem obstrinximus : ut sacratas fide manus, digressi a colloquio, extemplo in eum arremus? Surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus es ab Annibale, ut eam ipsam mensam cruentes hospitibus sanguine? Annibalem pater filio meo potui placare, filium Annibali non possum!

«Nu este de cât un minut de când ne legarăm prin jurămintele cele mai sfinte . de când, dând mână cu mână, legarăm amiciiă cu Anibal ; și, acea mână sacrilege, abia după sevărșirea jurământului, o vom arma contra lui ? Te ridică de la o masă straină, la care el te a primit să stai alături cu cei două singuri Campanieni admiși, și tu vrei a stropi această masă sacră cu sângele ospătorului tău ? Rugăciunile mele de părinte au obținut de la Anibal iertarea fiului meu, fiul meu mi refuză iertarea lui Anibal!»

II-lea motiv, tras din pericolul la care Perola se expune :

Sed sit nihil sancti, non fides, non religio, non pietas; audeatur infanda, și non perniciem nobis cum scelere ferunt.

Unus aggressurus es Anibalem? Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextrae? torpescent in amentia illa? Vultum ipsius Anibalis, quem armati exercitus sustinere nequeunt, quem horret populus romanus. tu sustinebis?

«Dar să nu respectăm nimic, nici buna credință, nici religiunea, nici amorul filial; să cutezăm și ce nu ni se cuvine, dacă crima nu aduce cu sine și pedeapsirea noastră. Singur, ai de gând să atacî pe Anibal! Dar acea mulțime de omeni liberi și sclavi? Dar privirile tuturor ațintite asupra lui singur? Dar acele brațe gata să'l apere? nebunia ta le vor amărți? Dar însăși privirea lui Anibal, acea căutătură care pune pe fugă oștile înarmate, care îngrozesce pe poporul roman tu o vei putea înfrunța?»

III-lea motiv: Tătăl său, pe care el va trebui să-l străpungă, înainte de a ajunge la Anibal:

Et, alia auxilia desint, me ipsum ferire. corpus meum opponentem pro corpore Anibalis, sustinebis? Alqui per meum pectus petendus ille tibi transligendusque est.

«Dar, chiar dacă i-ar lipsi alte ajutoare, ai îndrăzni să mă lovesci pe mine însumi, când mă voi pune între tine și corpul lui Anibal? Da, iată pe unde vei avea să treci pînă să ajungi a dînsul.»

Pacuvius termină, în fine, prin o scurtă rugăciune, care în gura unui părinte, sunt mai tari de câtă oricare motive: și elocința triumfă: *Lacrimantem inde juvenem cernes medium complectitur, atque osculo haerens, non ante precibus abstulit, quam pervicit ut gladium poneret, fidemque daret nihil facturum tale.*

(T.-Liviu XXIII, 9).

Respingerea (p. 85)

Demostene, în discursul său pentru corônă, respinge acușățiunile rivalului său Eschine,—de a fi fost singurul vinovat în războiul cu Filip,—în modul următor:

Οὐ τοίνυν οὐδὲ τὴν ἔπειτα αὐτῆν (εἰ ταύτη γαυριάς, ἐφ' ἣ στείνων σε, ἠ κτάρατε, προσήκειν) ἐν οὐδενί τῶν παρ' ἐμοὶ γεγονυῖαν εὐρήσετε τῆ πόλει. Οὐτίσι δὲ λογίζεσθε οὐδαμῶς πάποτε, ὅποι προεβρευτήξ ἐξεπέμφθη ὑφ' ὁμῶν ἐγὼ, ἡγήθηδεις ἀπὸ τῶν παρὰ Φιλίππου πρέσβειων, οὐκ ἐκ Θεαταλίας, οὐκ ἐξ Ἀμβρακίας, οὐκ ἐξ Ἰλλυριῶν, οὐ παρὰ τῶν Θρακῶν βασι-

λέων, οὐκ ἐκ Βυζαντίου, οὐκ ἄλλοθεν ουδαμῶθεν οὐ τὰ τελευταῖα πρῶην ἐκ Θηβῶν· ἀλλ' ἐν οἷς κρατηθεῖεν οἱ πρέσβεις αὐτοῦ τῷ λόγῳ, ταῦτα τοῖς ὄπλοις ἐπιῶν καταστρέφεται. Ταῦτ' οὖν ἀπαιτεῖς παρ' ἐμοῦ, καὶ οὐκ αἰσλύνῃ τὸν αὐτὸν εἰς τε μαλακίαν σκώπτων, καὶ τῆς Φιλίππου θυνάμεως ἀξίων, ἕνα ὄντα, κρείττω γενέσθαι, καὶ ταῦτα τοῖς λόγοις; Τίνος γὰρ ἄλλου κύριος ἢ ἐγὼ; οὐ γὰρ τῆς γε ἐκάστου ψυχῆς, οὐδὲ τῆς τύχης τῶν παραταξαμένων, οὐδὲ τῆς στρατηγίας, ἧς ἐμὲ ἀπαιτεῖς εὐδύνας· οὕτω σκαιὸς εἶ. Ἀλλὰ μὴν, ὦν γ' ἂν ὁ ῥήτωρ ὑπεύθυνος εἴη, πᾶσαν ἐξέτασιν λάμβανε· οὐ παραιτοῦμαι. Τίνα οὖν ἔστα ταῦτα; Ἰδεῖν τὰ πράγματα ἀρλόμενα, καὶ προαισθῆσθαι, καὶ προειπεῖν τοῖς ἄλλοις· ταῦτα πέπρακται μοι καὶ ἔτι τὰς ἐκασταχοῦ βραδυτῆτας, ὄκνους, ἀγνοίας, φιλονεικίας, ἃ πολιτικὰ ταῖς πόλεσι πρόεστιν ἀπάσαις καὶ ἀναγκαῖα ἀμαρτήματα, ταῦτα ὡς εἰς ἐλάχιστον συσταῖλαι καὶ τούναντίον εἰς ὁμόνοιαν καὶ φιλίαν, καὶ τοῦ τὰ δέοντα ποιεῖν ὁρμὴν προτρέψαι· καὶ ταῦτά μοι πάντα μοι πάντα πεποιήται, καὶ οὐδεὶς μήποτε ἀνθρώπων εὔροι τὸ κατ' ἐμὲ οὐδὲν ἄλλειφθέν. Εἰ τοίνυν τις ὄντινόν ἐροῖτο, τίσι τὰ πλεῖστα Φίλιππος, ὦν κατέπραξε, δουκῆσατο, πάντες ἂν εἴποιεν, τῷ στρατοπέδῳ, καὶ τῷ διδόναι καὶ τῷ διαφθεῖρειν τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Οὐκοῦν, τῶν μὲν δυναμέων οὔτε κύριος οὐδ' ἡγεμὼν ἦν ἐγὼ· Ὡστε οὐδὲ ὁ λόγος τῶν κατὰ ταῦτα παρακθέντων πρὸς ἐμέ. Καὶ μὴν, τῷ γε μὴ διαφθαρεῖν ἰσχύμασι, κερρότητα Φιλίππου· ὡς περ γὰρ ὁ ὀνούμενος νενίκηκε τὸν λαβόντα, ἐὰν πρίηται, οὕτως ὁ μὴ λαβὼν μηδὲ διαφθαρεῖς, νενίκηκε τὸν ὀνούμενον ὥστε ἀήττητος ἢ πόλις τὸ κατ' ἐμέ.

Apărarea țeranului de Chichindel:

«Cât de lesne ar putea boerii cei mari pentru bunătatea lor a se asemăna fericirei cei D-Ńeesci, numai de ar fi cu cumpăt în rásipiturile și netrebuinčiosele cheltueli ale lor. Ei ar fi de o mie de ori mai norociți, numele le-ar fi bine-cuvântat pre pământ și ar eși cu bucuriă și cu cuget curat din lumea acésta. Este drept ca să se prăpădescă o miă de familie fără de réutate, pentru a putea mai bine grămădi într'o sută de foli a celor fără de lucru și nemulțamitori? Ci așa poftesce obiceiul, și așa moda! Boerii cei mari trebuiă cu cinste și cu mărire să trăescă! Eră acésta nu póte fără risipituri să se facă, și de unde s'ar risipi de s'ar stórce și suge măduva din ósele bieților supuși și lucrători de pământ săteni? Vedem că cumpărătorii de domenii, își pun capul după sate romănesci, eră de altele se feresc, căci altele nu așa lesne se lasă a se supune, și apoi *toț strigă*

asupra romanului că e leneș și sărac. Trebuie să fie leneș fiind obosit de atâta lucru care la domnul pă-mântesc au lucrat, și așa pre sēma lui puțin luând, trebuie să fie sărac. Așa și cu cătănilile, ȃic, că romānul fuge de starea ostășescă; fuge, veđi bine, că nimenia nu l'a învățat să scie bine prețui binele patriei sale, însă tot sunt la oste mai mulți romāni, și sunt bune și alese catane, au credință către împăratul său. Prea înălțate D-deule! Cunosce-vor vre odată și boerii cei mari? Când vor privi ei spre prunci și cei goli și flămānđi ai iubitorului și ostenitorului lucrătoriu de pământ, cu această de bun neam simțire: acestora e trupul ca și al meu! au suflet cuvântător asemenea ca și eu, simțesc binele și rēul care li se face!«

(Fabule p. 378.)

Lupta pentru unitatea națională este o datoriă pentru Romāni:

După ce Michaiū scāpase de Turci, pe care-i bătuse în mai multe rēnduri, și dorind a pune māna pe Transilvania, spre a realiza *unitatea națională*, se prepară de rēsboi contra lui Sigismund și a cardinalului Andrei. Unora din boerii țerei, și cu dēnșii și Dōmna Stanca, soția lui Michai «li se părea că e nedrept lucru a purta rēsboiul în Ardél.»

N. Bălcescu¹⁾ — arētând că Dōmna Stanca, spre a-l face să renunțe la acest proiect «fi aduse «aminte azilul ce le dăduse Ardélul, atunci când «erau amēndouă pribegi, prigonii de tiranul A-lexandru, ajutorul ce-I dedese prințul Sigismund «spre a mântui țara de nāvălirea lui Sinan Pașa, «și il jură pre Dumneđeu, pre sântul Michail și «pre sântul Nicolae, patronii casei lor, d'a nu

1) In a sa *Istoria Romānilor sub Mihai-Vodă Vitezul*, c. IV, p. 341.

«purta războiului într-o țară de la care primise
 «numai bine, spre a nu trage asupra și osânda
 «nemulțumitorilor»¹⁾ — după ce mărturisește că
 «infocatele și elocuentele ei cuvinte, precum
 și lacrimile ei fură zadarnice» și că «ele nu pu-
 tură clăti hotărârea soțului său,» face însuși o
 respingere a tuturor probelor invocate, una câte
 una, și ajunge a demonstra că era și un drept
 și o datorie pentru Michai de a întreprinde acest
 război — prin următoarele cuvinte :

«Și ore s'ar fi căzut ca el (Michai) tocmai acum,
 dice distinsul nostru istoric, în minutul d'a o îndeplini,
 să se lase de o ideă care de multă vreme frământa
 inima sa? În ce ore se arătă nemulțumitor? Dacă
 Sigismund Batori l'a ajutat întru ceva prin creditul
 său, spre a căpăta domnia, el nu i-a răsplătit însulit,
 această mică facere de bine, prin câte folose biruin-
 țele sale adusesse Ardélului și sporise gloria lui Si-
 gismund? Trebuia ore să uite la câte umilințe supu-
 sese Sigismund pe Michai și patria lui? Trebuia să
 uite că pata rușinosului tractat de la 1595 nu era
 stersă? Dacă Sigismund a venit să-l ajute împotriva
 lui Sinan, nu era ore spre a se ajuta pe sineși și
 Ardélul, care era de o potrivă amenințat? Atâta nu-
 mai că, în loc să aștepte pe Turci în Ardél, veni să-i
 întâmpine în țara Românescă și ferise prin acesta
 Ardélul de pustiirile războiului! Apoi, chiar de ar fi
 avut Michai și Românii datoria de a fi recunoscători
 lui Sigismund, acesta mai cărmuia el ore Ardélul?

1) Această scurtă schiță a unui discurs inspirat de nise sentimente nobile, procură încă un model de așezarea gradată a probelor în confirmare: 1) sentimentul recunoștinței pentru azilul ce familia lui Michai primise în Ardél; 2) răsplata ce Michai datora lui Sigismund pentru că-l ajutase a deveni domn; 3) amicitia ce era dator lui Sigismund, ca aliat al său contra Turcilor: toate aceste unite cu elocuentele cuvinte din urmă ale perorațiunii și cu lacrimile ce însoțiră tot discursul, trebuiau să înduplece ori ce inimă, dacă ar fi fost mai puțin plină de ambițiunea gloriei militare și de iubirea patriei, de cât inima lui Michai.

Nu 'l lăsase pentru peirea lui Michai în mâinile cardinalului? Acesta apoi nu era vedit, de dușman al nostru? Trebuia ore să 'l lase timp a ne isbi, și a ne pune în stare d'a nu 'l putea sta împotriva? Și chiar de ar fi fost alt-fel purtarea cardinalului, chiar de ar fi avut Michai datoria să se arate recunoscător către dânsul, apoi recunoștința personală a unui domn pôte ore să stingă dreptul și datoria unei nații? Putea el să se lepede de cauza națiunii pe care se făgăduise a o ajuta? Ardélul, a cărui glôtă de populațiã sunt Românii, nu este el o țarã româneascã? Trebuie ore a mai lãsa în stãpânirea Ungurilor tótã acestã țarã, care, de pe dreptul ómenilor, este a Românilor? Mai ales când chiar și populațiile de alt sânge îl chemau?

«Ce! fiind-cã ne tragem din acel popor, stãpân al lumii, care intemeiã cea mai minunatã și mai colosalã unitate cunoscutã în istoria ómenirii, fi-vom noi osândiți a trãi alãturi frate cu frate, în veci strein unul de altul? Suntem noi osândiți a ispãși mãrirea strãmoșilor noștri și jugul sub care ei plecarã lumea, trãind vecinic isolați unul de altul, sub un deosebit jug barbar?*) Dumne-deu nu ne-a dat și nouë ore același drept ca celor-l'alte nații și aceeași datoriã, o anume misiã a îndeplini în ómenire? Dar întreprinderea e grea, de a crea unitatea naționalã; ea va ațãta mulți dușmani asupra-ne și curênd sau mai târziu va veni o òi fatalã, precum venise lui Mircea, lui Ștefan cel Mare și lui Petru Rareș. Ce! pentru cã o datoriã, o datoriã naționalã, o datoriã de viață și de mórte e anevoiósã, suntem ore în drept a ne apăra de dânsa? Se pôte ore nasce ceva în lume fãrã jertfe și dureri? Eroul va cãdea într'adevêr sub acestã grea sarcinã. El va adaoge un nume glorios mai mult în șirul martirilor unitãții naționale; dar silințele lui, sângele seü vêrsat, pãnã și greșelile lui vor lumina calea generațiilor viitoare și o òi va veni cât de târziu, când ursitele gloriose ce el a visat pentru națiã, pãnã în sfêrșit se vor îndeplini.»

* Aceste rânduri le scriea Bãlcescu în urma revoluțiunii de la 1848, sub impresia relelor rezultate ale acestui eveniment asupra Românilor din tótã Dacia.

Respingerea sofismatică (pag. 85)

Iepurărie ¹⁾

Se argumentează refuzul de a cere reparațiunea unei insulte prin *duel*:

— Și când vă bateți?

— Să ne batem! Tu quoque, Brute! D-ta pe care te șocotem mai cu minte de cât alții, mă îndemnă să mă bat cu un obraznic pentru că mi-a ținis mișel și mi-a dat o palmă? Dar ași dori să mă înveți D-ta cum se pò'e feri cine-va de brutalitatea unui grosoman? Eū m'am adăpat cu sfintele precepte a lui *Rousseau*, și desprețuesc injuria; apoi n'am fost desul de maltratat de limba și de mâna cutezătorului acestuia, ca să mă mai apuc acum să mă expun și țintei pistolului său? căci de și mă supără că mi-a ținis mișel, dar m'ar supăra mult mai rău de mi-ar dice răposat; dacă ași fi pironit într'un sicriū, de ar putea să se laude în gura mare că m'a trimis *ad pares*. Mai bine să fiū de față ca să-i arēt că nici vreaū să-l sciū. Să dicem că l'oi omori. Și pentru ce să mă fac ucigaș, eu care nu sunt născut vĕrsător de sēnge? Și apoi ómenii or să dică ca l'am gonit din lume pentru că mă temem să fiū cu dēnsul în ea. Se laudă D-lui că nu se teme de mórte. De vrea ca să'l credem, omóre-se singur, nimeni nu-l opresce, și îi făgăduesc că șese-zeci de ani voi întreba pe toți învĕțații și cărturarii ca să afli de a făcut bine. ori ba; și de mi vor dice că a făcut bine, atunci — numai atunci — mă voi sîrgui până la sfârșitul vieții mele să mă pocăesc de ceea ce d-ta numesci poltronerie și pre care eu o numesc bărbăție; căci, s'o sciif d-ta, e bărbăție și curagiū a înfrunța cine-va valurile lumii mincinóse, și a voi să trăiască cât de mult în astă vale a plāngerei! Fanfaronul acesta pòte și-a urit dilele; pòte nu vrea să mai vadă sórele faptele lui. Fricosul: eū care-mi inchipuesc cât e de întuneric în

1) Din «Scrierile lui C. Negruzzi» t. 1, p. 210.

mormânt, și care iubesc lumina, nu voiū să mă lipesc de ea. Eū să mă săcer în flórea vârstei, când am încă o grămadă de trebī în viață, pentru o ticălosă palmă care pulēm să 'o dau eū cum mī-a dat-o el? Să nu-ī trecă prin gând! Și apoi-ce mare trebă a omorī un om? câte-va grăunțe de șoricēsă face-căt și plumbul lui. Nu scie nătărăul că un purice viu, face mai mult de căt Napoleon mort!

Eī, spune-mī acum, domnul meū, care e mai brav: canibalul acesta care vré sänge, sau eū, omul păcii, ce voi să trăesc ca să-ī arēt căt il desprețuesc, de vreme ce n'am gând să mă bat cu el?»

Perorațiunea (commiseratio p. 92)

Cicerone, voind să apere pe Milone—și neputēnd a atinge inimile judecătorilor prin descrierea durerēi acusatului, care păstra o atitudine demnă și fără semne de întristare, părēnd ast-fel a sfida sentința judecătorilor—și lea asupra-și rolul de rugător, pe care Milone 'l desprețuia; și, conservând lui Milone tótă mândria caracterului său, îi pune în gură cuvintele cele mai duióse și atingē-tóre, cea ce face din acēstă perorațiune un capod'operă de išcusință și de spirit, pe căt și de elocință și de patetic.

Pedēpsa ce amenința pe Milone, și de la care apē-rătorul său nu-l putu scăpa, era exiliul. Iată cum Cicerone il face să vorbescă:

Valeant, inquit, cives mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati! stet haec urbs praeclara, mihi que patria carissima, quoquo modo merita de me erit! tranquilla republica cives mei, quoniam mihi cum illis non licet, sine me ipsi, sed per me, tamen, perfruantur! Ego cedam atque abibo: si mihi republica bona frui non licuerit, at carebo mala: et quam primum tetigero bene moratam et liberam civitatem, in ea conquiescam,

«Fiă sănătoși, dise el, concetățeniī mei, fiă sănătoși; trătescă nesupărăți, fiă ei înfloritori, fiă fericiti! remănă gloriósă acēstă celate, acēstă patriă atât de scumpă mie, ori-care ar fi purtarea ei către mine? Bucură-se în pace, concetățeniī mei, de re-

publică, și fără mine; de și mie nu mi-e permis de a mă bucura împreună cu ei, cu toate că republica este opera mea! Eu mă retrag și plec d'acîc: dacă nu mi-este iertat a mă împărtași de fericirea republicei, cel puțin să nu fiu față la nefericirile ei; și în prima celată, în care voiți afla moravuri bune și libertate, în acea mă voiți opri». (G).

Mai încolo Cicerone face pe Milone să-I vorbescă lui însuși, punându-I înaintea serviciilor ce el adusese patriei, desonorea ce condamnarea sa ar aduce familiei, plângerile copiilor săi, consternațiunea amicilor, etc.:

Ego quum te patriæ reddidisset, mihi non futurum in patria putarem locum?... Ubi tua, M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, vox et defensio? Mihine ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari?

«Cum! dișe acusalul amicului său, când eă le înapoiam republicei, o Tuliū. ași fi creăut că va trebui să nu mai fiă un loc și pentru mine în patriă!... Unde-ți este, amicul meă, vocea și sprijinul care fu-de ajutor la atăția alții? Și numai mie care am înfruntat de atătea ori mărtea pentru tine, nu'mi poți nimic folosi?»

Și apoi, întorcându-se către judecătorii, le dișe:

Nec vero hæc, judices, ut ego nunc, flens, sed hoc eodem loquitur vultu, quo videtis;

«Dar acestea nu le spune, o judecătorii, ca mine acum, plângend, ci cu același aer cu care-I vedeți că stă înaintea voștră.

(Prin acest amestec de mândriă și de durere, Cicerone reușește a atrage, pentru amicului său, atăit interesul pentru admirațiunea virtuței sale, cât și mila pentru nenorocirea sa).

În fine Cicerone își iea asupra-și totă întristarea și durerea nenorocirii lui Milone, pentru a mișca pe judecătorii de sôrta lui și a le atrage îndurarea, pe care în urmă avé s'o trecă amicului său:

O me miserum! o me infelicem! revocare tu me in patriam Milo, potuisti per hos; ego te in patria per eosdem relinere non potero? Quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi, Quinte frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille servasset? At in qua causa non potuisse? Quæ est grata gentibus. A quibus non potuisse! Ab iis, qui maxime P. Clodii morte acquiescunt. Quo deprecante? Me. Quodnam ego, concepisti tantum see

lus? aut quod in me tantum facinus admisi, iudices, quum illa indicia communis exitii indagavi, patefeci, protuli extinxi? Omnes in me meosque redundant ex fonte illo dolores. Quid me reducem esse voluistis? An ut, inspectante me, expellerentur ii, per quos essem restitutus? Nolite, obsecro vos pali mihi acerbiorem reatum esse, quam fuerit ille ipse discensus: nam qui possum putare me restitutum esse, si distrahor ab iis, per quos restitutus sum? (Pro Milone, c. 34-37)

«Ticălosul de mine! dișe el, nenorocitul de mine! Cu ajutorul acestor judecătorești Milone, pușuș a mē readuce în patriă și eū tot cu ajutorul lor nu te voiū putea reține? Ce voiū rēs-punde copiilor mei, cari te consideră ca pe al doilea tată al lor? Ce ție, o frate Quintu, care astă-dzi lipsesci, tovarășul meu în acele timpuri de restriște? Spune-voiū ție că nu am putut dobândi salvarea lui Milone de la aceia chiar, cu ajutorul căroră el o dobândise pe a noastră? Și în ce cauză? Într'una n care lătă lumea este pentru noi. Și de la cinē n'am putut dobândi acēsta? De la aceia chiar, care mai ales aū profitat de mórtea lui Clodiū. Prin care rugăciuni? Prin ale mele insumi? Ce crimă gróznică am conceput, sau de ce nelegiuire m'am făcut eū culpabil, o judecătorești, fiind-că am presimțit comploturile urzite contra statului, fiind-că te-am pētruns, descoperit, nimicit? Din acea sorginte decurg asupra-mi și asupra alor mei, lóte relele care ne înconjóră. Pentru ce ați dorit reîn-tórccrea mea? Óre pentru ca să văd alungându-se aceia prin care fuseseam readus? Nu îngăduiți, vē conjur, ca reîn-tórccrea să fiă mai amară pentru mine de cum a fost însuși exitul meu căci cum m'ași putē crede restabilit, dacă acei de care am fost restabilit sunt smulși din brațele mele?» (G.)

Dacă reamintim că Cicerone, care pleda, era egalul presidentului tribunalului, fost consul ca și dēnsul și superior în rang multora dintre judecătorești, ne putem face o idee și mai bună de efectul ce a trebuit să aibă asupra acestui tribunal, tabloul elocinte al durerilor sale.

Perorațiunea discursului lui Bossuet la mórtea prințului de Condé:

«Venez, peuples, venez maintenant! mais venez plutôt, princes et seigneurs; et vous qui jugez la terre, et vous qui ouvrez aux hommes les portes du ciel; et vous, plus que tous les autres, princes et princesses, nobles rejetons de tant de rois, lumières de la France, mais aujourd'hui obscurcies et couvertes de votre douleur comme d'un nuage; venez voir le peu qui nous reste d'une si auguste naissance, de tant

de grandeur, de tant de gloire. Jetez les yeux de toutes part : voilà tout ce qu'a pu faire la magnificence et la piété pour honorer un héros ; des titres, des inscriptions, vaines marques de ce qui n'est plus ; des figures qui semblent pleurer autour d'un tombeau, et des fragiles images d'une douleur que le temps emporte avec tout le reste ; des colonnes qui semblent vouloir porter jusqu'au ciel le magnifique témoignage de notre néant : et enfin rien ne manque dans tous ces honneurs, que celui à qui on les rend. Pleurez donc sur ces faibles restes de la vie humaine, pleurez sur cette triste immortalité que nous donnons aux héros. Mais approchez en particulier, ô vous qui courez avec tant d'ardeur dans la carrière de la gloire, âmes guerrières et intrépides. Quel autre fut plus digne de vous commander ? mais dans quel autre avez-vous trouvé le commandement plus honnête ? Pleurez donc ce grand capitaine, et dites en gémissant : Voilà celui qui nous menait dans les hasards ; sous lui se sont formés tant de renommés capitaines, que ses exemples ont élevés aux premiers honneurs de la guerre : son ombre eût pu encore gagner des batailles ; et voilà que dans son silence, son nom même nous anime, et il nous avertit que pour trouver à la mort quelque reste de nos travaux, et n'arriver pas sans ressource à notre éternelle demeure, avec le roi de la terre il faut encore servir le roi du ciel. Servez donc ce roi immortel et si plein de miséricorde, qui vous comptera un soupir et un verre d'eau donné en son nom plus que tous les autres ne feront jamais tout votre sang répandu ; et commencez à compter le temps de vos utiles services du jour que vous vous serez donnés à un maître si bienfaisant. Et vous, ne viendrez-vous pas à ce triste monument, vous, dis-je, qu'il a bien voulu mettre au rang de ses amis ? Tous ensemble, en quelque degré de sa confiance qu'il vous ait reçus, environnez ce tombeau ; versez des larmes avec des prières ; et, admirant dans un si grand prince une amitié si commode et un commerce si doux, conservez le souvenir d'un héros dont la bonté avait égalé le courage. Ainsi puisse-t-il toujours vous être

un cher entretien ; ainsi puissiez-vous profiter de ses vertus : et que sa mort, que vous déplorez, vous serve à la fois de consolation et d'exemple. Pour moi, s'il m'est permis après tous les autres de venir rendre les derniers devoirs à ce tombeau, ô prince, le digne sujet de nos louanges et de nos regrets, vous vivrez éternellement dans ma mémoire : votre image y sera tracée, non point avec cette audace qui promettait la victoire ; non, je ne veux rien voir en vous de ce que la mort y efface. Vous aurez dans cette image des traits immortels : je vous y verrai tel que vous étiez à ce dernier jour sous la main de Dieu, lorsque sa gloire sembla commencer à vous apparaître. C'est là que je vous verrai plus triomphant qu'à Fribourg et à Rocroi ; et ravi d'un si beau triomphe, je dirai en action de grâces ces belles paroles du bien aimé disciple : *Et hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra* : « La véritable victoire, celle qui met sous nos pieds le monde entier, c'est notre foi. « Jouissez, prince, de cette victoire ; jouissez-en éternellement par l'immortelle vertu de ce sacrifice. Agréez ces derniers efforts d'une voix qui vous fut connue. Vous mettrez fin à tous ces discours. Au lieu de déplorer, la mort des autres, grand prince dorénavant je veux apprendre de vous à rendre la mienne sainte ; heureux si, averti par ces cheveux blancs du compte que je dois rendre de mon administration, je réserve au troupeau que je dois nourrir de la parole de vie les restes d'une voix qui tombe et d'une ardeur qui s'éteint.

(Oraisons funèbres)

Planul discursului

Cuvântul lui Massillon *asupra adevărului religioanelor*, ne dă esemplul unui plan regulat (pag. 94):

EXORDIUL

Cu toate probele cele solide și strălucite care stabilesc adevărul religiunii, sunt omeni cari nu vor să-l recunoască.

PROPOZIȚIUNEA

Să se probăm că adevărul religiunii e necontestabil:

DIVISIUNEA

Acest adevăr se rezimă pe trei caractere mari, care deosebesc de minune religiunea creștină: 1^a ea este raționabilă, 2^a este glorioasă, 3^a este necesară.

CONFIRMAȚIUNEA

Partea I

Religiunea creștină este raționabilă.

Subdivisiunea

Pentru că ea se reazămă 1^a pe autoritatea cea mai mare, cea mai respectabilă și mai bine stabilită care se află pe pământ; 2^a pe idei care singure sunt demne de Dumnezeu și de om, singure conforme cu principiile dreptății, onestității, societății și conștiinței; 3^a pe motivele cele mai triumfătoare, cele mai proprii de a subjuga spiritele cele mai necredincioase.

1-l membru al subdivisiunii: Religiunea creștină are în parte sa vechimea, perpetuitatea și uniformitatea, adică, așa de veche ca lumea, ea s'a păstrat până în zilele noastre fără alterațiune, dar dintre toate religiunile singur numai ea are acest avantaj.

2-lea membru: 1^a Numai religiunea creștină ne dă ideile cele demne despre Dumnezeu. 2^a ea pune pe om în locul său cel adevărat, făcându-l să cunoască și natura și menirea sa, 3^a ea regulază mai bine de cât ori și care altă doctrină, datorițele sale în privința celor alți oameni.

3-lea membru: Motivele de supunere și de credință ce ea ne înfățișează se rezimă: 1° pe profeții necontestabile, 2° pe minuni, pe fapte strălucite și publice, 3° pe mărturia și creștința universului întreg.

Concluziunea I părți: Așa dar religiunea creștină este raționabilă.

Partea II-a

Religiunea creștină este glorioasă.

Subdivisiunea

1° Din partea promisiunilor ce face pentru viitor, 2° din partea situațiunii în care ea pune pe cel credincios în prezent 3° din partea modelurilor celor mari pe care i le propune de imitat.

1-l membru al subdivisiunii: Desvoltarea acestor promisiuni care învală pe om că origina sa este divină și speranțele sale eterne. Viitorul său e plin de glorie.

2-l a membru: Descrierea mărire și a înălțării creștinului în toate împrejurările vieții. Nimic nu este mai glorios de cât dănsul, fiă înaintea lui Dumnezeu, fiă înaintea oamenilor.

3-le membru: Virtuțile cele înalte ale tuturor eroilor creștinii.

de la Avel pînă în zilele noastre, sunt propuse spre a se imita de credincios. Ce carieră mai glorioasă pöte fi deschisă înaintea lui.

Concluziunea părții a II-a: Așa dar religiunea creștină este glorioasă.

Partea a III-a

Religiunea creștină este necesară.

Subdivisiunea

1° Pentru că rațiunea omului este slabă și trebuie a o ajuta
2° pentru că ea este corupțã și trebuie a o îndrepta, 3° pentru că este schimbăciösă și trebuie a o statornici.

1-le membru al subdivisiunei: Descrierea ignoranței ce o are omul despre sine însuși și despre toate cele ce se află afară dintr'ensul. Singură numai religiunea îl conduce și îl sprijină în mijlocul întunericurilor care îl înconjoară;

2-le membru: Descrierea depravării rațiunei omenești în privința lui Dumnezeu și a moralei. Numai religiunea o vindecă îndreplându-l greșcalele ei.

3-le membru: Descrierea variațiunilor infinite a rațiunei omenești și a necredutei schimbări a opiniunilor sale. Numai religiunea o stabilește, dându-l o regulă infailibilă, neclintită nealărnată de locuri, de timpuri, de ömeni, etc.

Concluziunea părții a III-a: Așa dar religiunea creștină este necesară.

Recapitulațiunea

Așa dar religiunea este adevărată, așa dar trebuie a ne alipi de dënşa, a viețui după legile ei, și a face credința sa certă prin faptele sale cele bune.

CALITĂȚILE GENERALE ALE STILULUI (p. 99)

Puritate, claritate, precisiune, natural, noblețe și armoniă

B O U R U L

(După «Icôna lumii»)

Bourul, după mărturiile istoriei, locuia în timpurile vechi și în codrii Moldovei. În decursul timpurilor însă s'a alungat de aici, prin deșaproporare a țerei, așa că astăzi acest animal se mai păstrează, prin cruțare măestrosă, numai în codrii Prusiei, Poloniei și Litvaniei.

Bourul este un animal rumegător, cu copită despicată, cu corne și fără corne. Córnelor lui sunt său pline său deșerte. El are patru stomachuri; se deosebesce de taurul său boul nostru ordinar, pentru-că are patru-spre-zece părechii de coste, pe când boul nostru are numai trei-spre-zece. Bourul este cel mai mare și cel mai puternic animal european. Cu mări-mea se apropie de rinocer, iar cu tăria întrece și pe cel mai puternic bivol.

Fruntea unor bouri e așa de lată, în cât pot ședé între córnelor lor trei bărbați de statură mijlocie. În cap, pept și grumazi trebuie să aibă o putere extraordinară, căci la luptă pôte ridica și arunca în sus pe urs și pe leu, dacă 'i prinde bine; asemenea pôte arunca calul cu călăreț cu tot. Perii cei lungi de pe capul și peptul său dau un miros tare de mosc; ei se par a fi înrădăcinați chiar în oșe, iar nu în pele. Sberatul lui e mai mult un fel de grunet, de cât muget.

În deșerturile Americiei se află cireții de bouri așa

de numeroase, în cât la o singură vânătoare seucid une-ori cu miile. În Prusia, Germania și Caucazia se află rămășițe impetrite de ale vechiului bour numit *bourul colos*. Córnela bourului se întrebuițau în timpurile vechi ca cupe de bcut, argintindu-se, și serveau tot-odată și ca semne de învingere. Carnea de bour este destul de bună la mâncat. Din pelea lui se fac felurite lucruri.

*

MIRCEA LA BĂTAE (pag. 115.)

Armia maghiară țara a 'nvelit;
Sorele vedend'o, a îngalbinit.

Dar bătrânul Mircea nu se inspăimântă:
Cu o mică ceta de volnicel s'aventă.

Nu că el voescă țara a scăpa;
Ci va să 'mplinescă datoria sa.

Unde este timpul cel de bărbăție,
Când murea Românul pentr'o datorie?

Pe un cal ce mușcă spuma în zăbale,
Printre di și nôpte, el își face cale.

— «Frații mei! vorbesc falnicul bătrân,
Dumneșeu voit-a ca să mor român.
Cel ce a sa viață țerei sale 'nchină
Pere ca lumina într'a sa lumină.
Ce e 'n viața țerei viața unui om?
Ce e 'n primă-vară florea unui pom?
Ceea ce prin stele este-o stelișoră
Si 'n nemărginire un minut ce sboră!
Șoimul, când se vede prins de vânător,
Șpun că își sfaramă cuib și pușori.
Ast-fel, de cât lanțul brațul să-l 'ncingă,
Ce-î român, ce-î nobil, astă-îl să se stingă.»

Unde este timpul cel de bărbăție,
Când murea Românul pentr'o datorie?

Bolinteanu.

*

SILA (pag. 117).

Era érnă aspră ș'o nôpte ce 'ngrozescă,
Și crivățul cu viscol mugea precum guesce
Un taur ce-î rănit.
Intr'un cătun de laturî a unui sat mai mare,
O radă îngânată da slabă luminare
Sub un troian albit.

Troianul era casă, căscioră locuită
 Ce 'l astupa nămeții intrarea umilită, —
 Bordei de muncitor ;
 Și rada îngânată venea dintr'o lumină
 D'o flacăra 'n cenușă ce vălvea în tină
 Pe un uscat cotor.
 Cu furcile în brâne, cu fețele voișe
 Intind cât pot cu fusul din caere stufoșe
 Două femei cântând.
 Bêtrână este una ca érna de albită ;
 Iar alta este jună, bălăiă și iubită
 De câți o vèd riđend.
 Oftă bêtrâna însă și dișe către fiică :
 — «Când am luat pe tat'teū, pe când erați tu mică
 «Eram mai fericiți :
 «Avém căsuța noastră, avém coprinsuri bune,
 «Avém frumoșe holde și turme la pășune,
 «Avém argați plătiți.
 «Și vite 'n bătătură și plugul lângă casă,
 «Și-un călător ori-care afla ceva pe masă
 «Când s'abătea la noi.
 «Era fruntaș bêtrânul, ca el puțini cu stare,
 «Abia 'nvârția prin curte cu carul sêu cel mare,
 «Un car cu șese boi.
 «Pe ori-ce puném mâna eșia în tóte bine,
 «Tu semănai cu tat'teū și frate têu cu mine.....»
 Aicea a 'ncetat.
 S'un ochiū de disperare ținti pe o iconă
 A santei Născătore dicend: — «In ori-ce gónă
 A sôrtei te-am chemat».
 — «Tala spunea o dată căveam și noi moșia,
 «De ce-ați vëndut'o, mamă? că-i rêu în obăgiă ;
 «Muncesci pentru străin».
 S'o lacrămă din pleopa'i luci precum lucedse
 Pe gêna aurorei o rouă ce pistedse
 Dintr'un azur senin.
 — «Noi n'am vândut'o, mamă, vecinii ne-au luat'o»
 — «Și cum! așa cu sila?» — Ba tot ne-au tot scurtat'o,
 Cu cârți de judecări,
 «Pân'au luat'o tótă ....» — «Ce viscol e afară,
 «Unde-o fi nenea, mamă? — «Aleșiți-l luară
 «S'acum ca ș'alte dări».
 Pe masă lângă lat-său, fetița-în nerăbdare
 Intinse o maramă și 'l puse de mâncare
 Fertura de la foc.
 — «O! să-mi trăsesci, fetițe, că fόμεa mă dobóră».
 — «Și 'ți-am și vin tăicuță, și 'ți-am și pâinișóră,
 Uite-o colea o coc».
 — «Să am de tine parte, fetiță cu durere!
 «Atât 'mi mai rămase din tótă-a mea avere
 «La bêtrânețea mea ;

«Căci frate-lău, se vede, că mi'l tot mână satul :

«Sărăcii duc povara, iar rodu-'l la bogatul

«In lumea asta rea».

In ora asta dulce ce veselă-e copila

C'a bucurat pe tat'seū. - Fica Salanii: *Sila*

La ușa ei grința.

Doi dorobanți, ce calea părea că rătăciră,

Zărind lumină noptea să stea aci veniră

Că dór va senina

Imping și intru in casă cu erna in spinare :

«Aci avem de tóte și cald și de mâncare

«Ș'in cupă vinișor.

«Mai faceți foc pe vatră și dați-ne'ți și patul.

«Mai dăte jos bētrâne, sau culcāte d'a latul :

«Că daū de vē omor».

Oftă adānc bētrānul, căci *sila* e cumplită !

Lășă bētrāna furca ; era obicinuilă

Cu ast-fel de nevoi.

Iar biata copilită in marea ei durere:

Rosti plēngēnd : «Jupāne, n'avem nici o putere,

N'avem nici car nici boi».

Și suspinānd din suflet, ștergānd cu zavelcuța

Șiroele de lacrimi, se dete sārăcuța

Pe șubredul bētrān,

Și îi șopti acestea : «Iti fac eū de mâncare

«Numai de căl, lăicuța. Jupāne, aibi rēbdare

«Că doar n'ei fi pāgan

«Māncarea'ī pentru tata, căci veđi'l cum bolesce,

«E an acu 'n pāresemi, de cānd se chinuesce ;

«Să nu-l dați jos din pat.

«Și mama e bētrānă și n'avem nici gātēja,

«Pe nenea de trei zile de cānd l'aū dat de strēja...

«Aleși l'aū luat».

Dar dorobanți țepeni tot sparg și tot injură,

Și svāntă și a pāine și vinul și fiertură,

Că's ōmenistāpānesci

El nu mai stă la vorbă, cānd are biciū-in mână ;

Cānd lepādă opinca și calul 'și infrānă,

Cu el să nu glumesci.

Să 'nbrohodia copila ș'o inneca suspine,

Era să innóte in viscol, să mērgă la vecine

Să cēră-un oușor,

O mână de făină, să facă o pāinișoră

Sta din afara ușiī să vedă-o pirtioră

Să vadă v'un foșor.

Cānd un argat din curte din curtea boerescă

O prinde ș'o inlinde s'o ducă să muncescă

Căci șcie a lucra ;

Și e la curte clacă, și s'a făcut de veste

La căți aū fost p'a casă, la fete și neveste

Să mērgă a ajuta.

Căci este nuntă mare, e nuntă boerescă.
 Duminica ce vine și trebură să gătiască
     Miresei așternut.
 Și rugele și lacrimi zadarnice 'i fură:
 Argatul n-ur glumesce, o bate ș'o injură
     Său cere de bēn.
 Dar nu avea fetița de cât o zeghiă veche
 Și vre-o trei parale cercel la. a ureche
     Care voia a-I da.
 Și nu vru să primiască, cumplitul fără milă!
 Bătēnd'o, suduind'o, o tot brāncia în silă ș'
     La lână-a scărmana
 Trei dīle biata fată, nimica nu allase
 De tată-sēu cel bolnav pe care 'l lāsase
     Flāmând și chinuit.
 Și când scāpă micuța, veni în nerābdare.....
 Nămeții 'i culropise și casă și intrare
     Abia a-inemerit.
 Luptāndu-se cu ērna să intre isbutise,
 Ear tată-sēu ca ghiata, de mult inlepenise.
     Și mumă-sa muria.
 Pe frate-sēu 'l dase Aleșii la oșlire
 Și singură, orfană, plāngia în zāpăcire
     Și pērul 'și smulgea!
 Sufla în peptul masei că doar s'o încălziască;
 I căuta cojocul... dar unde să-l găsiască,
     Căci e la arendaș
 D'odată cu căldare luat zālog în silă
 P'o orbă datoră. - O Dōmne! fie-ți milă
     De rob și de clăcaș.

C. Boleac.

Ca model de puritate, S. Marcovici citează următoarele versuri din o elegiă «Intorcerea» a lui Gr. Alexandrescu:

Sărutare! locuri triste, ce plāngând am părăsit,
 Și pe care cu plăcere acum iară-și v'am găsit;
 Sărutare, copaci tineri, ce prin grija mea creștēți!
 Ce în vērsta mea de aur cu verzi frunze mă umbrēți!
 La a mea tristă plecare v'am lāsāt îngālbeniți,
 Și acum vē aflu iarăși, frageți, tineri, înfloriți,
 Tēner eram c'aurora, ca zefirul de ușor,
 Când subț voi cu meluseii mă jucam încelșor;
 Pe voi încă vē 'noesce primăvara și-un isvor.
 Iar a mea viață trece! ale mele dīle sbor!
 Acum grijele, mahnirea imi gātesc al meu mormēt;
 Eū voiū perde fără vreme mīnte, viață și cuvēt;
 Eū voiū insoți țērēna trupului meu trecēlor.
 Cu țērēna unū tată cărui viață sunt dator.

Stil biblic (p. 121)

«Libertatea e îndouită ; cea din lă-untru și cea din afară.... ele sunt surori și una fără alta nu pòte trăi. Libertatea din afară este neatêrnarea țerii în care nascem și de la care avem dreptul de om de sub biruirea ori-cării alte țări și împêrății. Libertatea din lă-untru este legea, icòna dreptății dumnezeesci, făcută prin învoirea tuturor și la care toți de o potrivă suntem supuși. Acolo unde nu e lege, nu e nici libertate, și acolo unde legea e numai pentru unii și cei-l'alți sunt scutiți de sub ascultărea ei, libertatea a perit.... Căci atunci asuprirea, nevoile, necazurile și sărăcia isvorêsc în lume ; atunci lumea se împarte în săraci și bogați, în stêpani și robi, flămênzi și imbuibați.... atunci lumea stă în cumpênă de pèire ; căci dreptatea Domnului e vecinică și el blestêmă pe omul ce alunecă în calea nedreptății.... Străbunii noștri au fost blestemați de Domnul pentru strâmbătățile lor și blestemul a trecut din nēm în nēm pênă în zilele nôstre. Priveghiați asupra-vê ca candelă ce arde, ca nu copiii voștri și copiii copiilor voștri să dică de voi : «Blestem asupra părinților, «cari au făcut strîmbătate ?....» Strîmbătatea isvoretse din siluire, din pismă, din jefuire și din nesciință.... Legea dreptății e frăția. Și ce frăția pòte fi între un uliu și jertfa lui, între strâmbătate și dreptate ? Pênă când mai puteți, voi, cei ce ați călcat dreptatea, grăbiți a intra în calea Domnului, căci va sosi ziua isbândirei, când vrabia se va lupta cu uliul și 'l va birui și într'adevêr dic vouê, acea zi s'a apropiat.

*

Furtuna mântuirii strașnică are să fie... Aveți grijă de ziua aceia și grăbiți-vê a vê îndrepta din vreme. Târziu va fi atunci a plânge și a se căi ; căci suferința îndelungată impetresce inima omului și ucide mila dintr'însa.... Cei mari și puternici au tôte zilele spre a se îngrășa din asuprirea creștinilor.... poporul are numai un cês în care își isbêndesce, și cu acest cês rêscompără vécuri de chinuire.... Blestemele véduvelor sărace, sudórea ómenilor cheltuită în folosul altora, hrana sêrmanilor mistuită, moștenirea

copiilor hrăpită, toate adunate la un loc cresc furtuna omenescă și răsplata cumplită a dreptății Domnului. Cei ce prin siluire fac asemenea nelegiuiri, prin siluire per... și sabia Domnului e brațul poporului... și sabia atunci mănâncă carne și nu cruță pe nimeni, de la sugătoriu până la cel desăvârșit, bătrân. Și sângele curge ca un isvor, căci sângele îmbată mintea ca spirtul și ca vinul cel tare.... Și'n acea zi se vor auzi mai multe vaiete, de cum s'auziră de când cu lumea... și sângele vărsat va căde peste capul celor ce zic acum: «Nu e dreptate dumnezească!...» cari precupețesc dreptul văduvei și vând cugetul lor și sângele fraților lor.

(N. Bălcescu, *Cântarea României*).

L'EXILÉ

Il s'en allait, errant sur la terre. Que Dieu guide le pauvre exilé!

J'ai passé à travers les peuples, et ils m'ont regardé et je les ai regardés et nous ne nous sommes pas reconnus. L'exilé partout est seul!

Lorsque je voyais, au déclin du jour, s'élever du creux d'un vallon la fumée de quelque chaumière, je disais: Heureux celui qui retrouve le soir le foyer domestique et s'y assied au milieu des siens. L'exilé partout est seul!

Où vont ces nauges que chasse la tempête? Elle me chasse comme eux et qu'importe où? L'exilé partout est seul.

Ces arbres sont beaux, ces fleurs sont belles; mais ce ne sont point les arbres ni les fleurs de mon pays: ils ne me disent rien. L'exilé partout est seul.

Ce ruisseau coule mollement dans la plaine; mais son murmure n'est pas celui qu'entendit mon enfance: il ne rappelle à mon âme aucun souvenir. L'exilé partout est seul.

Ces chants sont doux, mais les tristesses et les joies qu'ils réveillent ne sont ni mes tristesses ni mes joies. L'exilé partout est seul.

On m'a demandé: Pourquoi pleurez-vous? Et quand je l'ai dit, nul n'a pleuré, parce qu'on ne me comprenait point. L'exilé partout est seul.

J'ai vu des vieillards entourés d'enfants, comme l'olivier de ses rejetons; mais aucun de ces vieillards ne m'appelait son fils, aucun de ces enfants ne m'appelait son frère, L'exilé partout est seul.

J'ai vu des jeunes filles sourir d'un sourire aussi pur que la brise du matin, à celui que leur amour s'était choisi pour époux; mais pas une ne m'a souri. L'exilé partout est seul.

J'ai vu des jeunes hommes, poitrine contre poitrine, s'étreindre comme s'ils avaient voulu de deux vies ne faire qu'une

vie ; mais pas un ne m'a serré la main. L'exilé partout est seul.

Il n'y a d'amis, d'épouse, de pères, et de frères, que dans la patrie. L'exilé partout est seul.

Pauvre exilé ! cesse de gémir ; tous sont bannis comme toi ; tous voient passer et s'évanouir pères, frères, épouses, amis.

La patrie n'est point ici bas ; l'homme vainement l'y cherche ; ce qu'il prend pour elle n'est qu'un gîte d'une nuit.

Il s'en va errant sur la terre. Que Dieu guide le pauvre exilé.

(Lamenais).

Stil incis (p. 122)

FUGA LUI SINAN PAŞA

« In totă lungimea podului se vedea atunci o glătă adâncă, îndesată, amestecată de ostaşi, neguţători, femei, copii, cai, cămile şi alte dobitoace, tunuri şi care, împingându-se, îmboldindu-se, strivindu-se unul într'altii ; fie-care om îngrijat de mântuirea sa, căutând a lua pas înainte vecinului său, unul călcaţi în picioarele cailor, alţii răbindu-se în armele celor-l'alţii ; apoi primejdia şi temerea crescând din ce în ce, începură a se bate şi a se ucide între sine. Din această grozavă imbuldă de oameni şi de vite se auzea une-orî o murmurare ce sbârniâ înecat, alte orî o larmă mare amestecată de gemete şi de gróznice blesteme. Aceiaşi imbuldă şi aceleaşi nevoi se petreceu la capul podului între cei ce, simţind în spate paloşul românesc, se munciau să apuce a intra pe pod. Sinan, din malul Ruşciukului, privia această chinuire a armatei sale fără a'î da nici un ajutor. Garnizona castelului numai, prin tunuri şi puşti, începu a vërsa o plăcă de glónte şi gbiulele asupra Românilor. Dar aceştia, fără a se spăimânta de această furtună, iuţiră şi mai mult focurile lor, în cât neorânduiala, spaîma Turcilor ajunseră la culme şi o gróznică desperare îi coprinse.

Cei de pe pod neputând răsbi înainte şi ne mai găsind alt mijloc de scăpare, se puseră să arunce artileria şi carele în Dunăre, ca să'şi facă loc şi ca să nu cadă în mâinile creştinilor ; apoi mulţi din ei se asvêrliră în apă, chîmând numele lui *Allah*, şi cercând a scăpa în not. Dar unul din nesciinţa de a înnota, alţii din vârtejurile rîului ce aveau a trece în

totă lungimea lui pieriră înghițiți de unde ; cei-l'alți fură uciși, căci îngrozitorul Michaiu îmbărbăta pe ai săi și îi îndemna la bătaia, cu graiul, cu mâna și cu fapta. Prin artileria sa, elisbuti în sfârșit a rupe podul în două, de la mijloc. Un gemet de grăză umplu atunci aerul și prăpăstiosul adânc al râului, cu gura căscată, sorbi și înghiți într'o dată, glote de vrăjmași».

Bălcescu.

Stil armonios (p. 126)

SCRISÓREA III (fragment) :

Un Sultán, dintre aceia ce domnese peste vr'o limbă
Ce, cu-a turmelor pășune, a ei patrie și-o schimbă,
La pământ dormea, înându-și căpătâi mina cea dreptă ;
Dară ochiú 'nchis afară, înlăuntru se deșteptă.
Vede, cum din ceruri luna lunecă și se coboră
Și s'apropie de densus preschimbată în fecioră.
Înflorea cărarea ca de pasul blândeii primăverii,
Ochii ei sunt plini de umbră tainuitelor dureri,
Codrii se înfioréză de atâta frumusețe,
Apele 'ncrețesc în tremur străveziile lor fețe,
Pulberea de diamante cade fină ca o bură,
Scanteind plutea prin aer și pe lóte din natură,
Și prin mândra fermecare sună-o musică de șópte,
Êar pe ceruri se înalță curcubeiele de nópte.
Ea, ședând cu el alături, mâna fină i-o întinde
Pêrul ei cel negru 'n valuri de mătase se desprinde :
«Las' să leg a mea viétă de a ta. În brațe-mi vino,
«Și durerea mea cea dulce cu durerea ta alin-o.
«Scriș în cartea vieței este și de vécuri și de stele
«Eu să fiú a ta stăpină, tu stăpin vieței mele.»
Și cum o privea sultanul, ea se 'nlunecă, dispăre ;
Êar din inima lui simte un copac cum că rêsare,
Care crește într'o clipă ca în vécuri, mereú crește,
Cu-a lui ramuri peste lume, peste mare se lălesce,
Umbră lui cea uriașă, orizontul îl coprind
Și sub densus universul într'o umbră se întinde ;
Êar în patru părți a lumii vede șiruri munți mari,
Atlasul, Caucasul, Taurul și Balcanii seculari,
Vede Eufратul și Tigru, Nilul, Dunărea bêlrână :
Umbră arborelui falnic peste tóte e stăpină.
Ast-fel Asia, Europa, Africa cu-a ei pustiiuri
Și corăbiile negre legându-se prin riuri,
Valurile verđi de grâne legându-se pe lanuri,
Mările țermuitóre și cetăți lângă limanuri,
Tóte se întind 'nainte-i. Ca pe-un uriaș covor
Vede țară lângă țară și popor lângă popor,
Ca prin neguri alburie se strevéd și se prefac
În întinsa 'mpărăție sub o umbră de copac.

Vulturii porniți spre ceruri, pân'la ramuri nu ajung;
 Dar un vânt de biruință se pornește îndelung
 Și lovesce rënduri, rënduri în frunzișul sunător,
 Strigăte de Alah! Alah! se aud pe sus prin nor,
 Zgomotul creștea ca marea turburată și înaltă,
 Urlete de bătălie s'alungău după olaltă;
 Însă frunzele-ascuțite se îndoe după vânt
 Și de-asupra Romei noue se înclină la pământ.
 Se cutremură Sultanul.. se deșteptă... și pe cer
 Vede luna ce plutesce peste plaina Eschișer,
 Și privesce trist la casa Șeihului Edeballi.
 După gratii de fereastră o copilă el dări
 Ce-i dîmbesce, mlădiósă ca o crengă de alun;
 E a Șeihului copilă, e frumoasa Malcatun.
 Atunci el pricepe visul că-i trimis de la Profet,
 Că pe-o clipă se 'nălțase chiar în raiu la Mahomet,
 Că din dragostea-l lumescă un imperiu se va nasce,
 Al căruia an și margini numai cerul le cunósce.

Visul său se 'nfiripede și se 'ntinde vulturesce
 An cu an împărăția tot mai largă se sporesce,
 Iar flamura cea verde se înaltă an cu an.
 Neam cu neam uruându-l șborul și sultan după sultan.
 Ast-fel țară după țară drum de glorie-l deschid...
 Până 'n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid.

La un semn, un țerm de altul legând vas de vas se legă,
 Și în sunet de fanfare trecó óstea lui întregă,
 Ieniceri, copii de suflet al lui Allah și Spahii
 Vin de 'ntunecă pământul la Rovine în câmpii:
 Răspindindu-se în roiuri, întind corturile mari —
 Însă 'n darea depărtată sună codrul de stejari.

Eată vine-un sol de pace c'o năframă 'n vîrf de bêt.
 Baiazid privind la dînsul, îl întrebă cu dispreț?
 «Ce vrei tu?»

«Noi? Bună pace! Și de n'o fi cu bănal,
 Domnul nostru-ar vrea să vadă pe măritul împărat.»

La un semn deschisă-l calea, și s'apropie de cort
 Un bătrân atât de simplu după vorbă după port,
 «Tu ești Mircea?»

— «Da 'mpărate!» —

«Am venit să mă te închin,
 Să nu schimb a ta corónă într'o ramură de spin.»
 — «Ori ce gând ai, împărate și ori cum vei fi sosit,
 «Cât suntem încă pe pace, eu îți dic: bine-ai venit!
 Despre partea închinării însă Dîmne, să ne erți.
 Dar acu, vei vrea cu oaste și rășboiú ca să ne certí,
 Ori vei vrea să faci întórsă de pe-acuma a ta cale,
 Să ne dai un semn și nouă de mila Măriei-Tale —

De-o fi una, de-o fi alta : ce e scris și pentru noi
 Bucuroși le-om duce lóte, de e pace, de-í rásboi.»
 — «Cum? Cind lumea mi-e deschisá, a privi gindești cá pot:
 Ca întreg Aliótmanul sá se 'mpedice de un ciot?
 O! tu nici vizezi, bátrine, cíți în cale mi s'au pus!
 Tóta flórea cea vestilá a întregului Apus,
 Tot ce stá în umbra crucii, împárați și regí s'aduná
 Sá dea piept cu uraganul ridicat de semi-luná;
 S'a 'mbrácat în zale lucii cavalerii de la Malta,
 Papa cu-a lui trei coróne, puse una peste alta,
 Fulgerele adunat-au contra fulgerului, care
 în turbarea-í furtunosá a cuprins pámint și mare;
 N'au avut de cíl cu ochiul orí cu mina semn a face,
 Și apusul își împinse lóte neamurile 'ncóce;
 Pentru-a crucii biruință se mișcará riuri-riuri
 Orí din codri ráscolite orí stírnite din pustiiuri,
 Zguduind din pace-adincá ale lumii începuturi.
 Inegrind tot horizontul cu-a lor zeci de mii de scuturi:
 Se mișcau îngrozitóre ca páduri de láncei și sábií,
 Tremúra inspáimíntatá marea de-ale lor corábii!
 La Nicopole vázut-ai cîte tabere s'au strins
 Ca sá stee înainte-mi ca și zidul neinvins,
 Cind vázul a lor multíme citá frunzá citá iarbá,
 Cu o urá ne'mpácatá mi-am șoptit atunci în barbá,
 Am jurat cá peste dinșii sá trec fábnic fárá pás,
 Din pristolul de la Roma sá dau calului ovás!....
 Si de crunta-mi vijelie tu te aperi c'un tocag?
 Și purtat de biruință, sá má 'mpedec de-un moșneag?
 — «De-un moșneag, da, împárate! Cáci moșneagul ce privescú
 Nu e om de rind : el este Domnul Tárei Róminesci,
 Eu nu îți-aș dori vre-odalá sá ajungi sá ne cunoști,
 Nici cá Dunárea sá 'nece spumegiud a tale oști.
 După vremuri mulți venirá, începînd cu ael oaspe
 Ce din vechi se pomenesce, cu Dariu al lui Istaspe :
 Mulți durará, dupe vremuri, peste Dunáre vr'un pod,
 De-áu trecut cu spaima lumii și multíme de norod ;
 Impárați, pe care lumea nu pútea sá-í mai incaná,
 Au venit și 'n țara nóstrá, de-áu cerul pámint și apă.
 Si nu voi cá sá má laud, nici cá voi cá te 'nspáimînt :
 Cum venirá, se fácurá toți o apă ș'un pámint.
 Te fálești cá înainte-ți resturnat-ai val virtej
 Oștile leite 'n zale de 'mpárați și de viteji?
 Tú te lauzi cá Apusul înainte îți s'a pus?
 Ce-í mina pe ei în luptá, ce-a voit ael Apus?
 Laurii voiaú sá-í smulgá de pe truntea ta de fier,
 A credinței biruință cáta orí ce cavaler.
 Eú? Imi apár sárácia și nevoile și neamul!
 Și de-aceea tot ce mișcá 'n țara ásta, riul, ramul,
 Mi-e prietîn numai mie, iará ție dușman este :
 Dușmánit vei fi de tóte fára prinde chiar de veste..
 N'avem oști, dará iubirea de moșie e un zid
 Care nu se infioreazá de-a ta faimá, Baiazid !

Și abia plecă bătrînul: ce mai freamăt, ce mai sbucium!
 Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium,
 Ear la pîla lui cea verde mii de capete pletóse,
 Mii de coifuri lucitóre es din umbra 'ntunecóse.
 Călăreții umplu cîmpul și roese după un semn
 Și în caii lor selbatici bat cu scările de lemn,
 Pe copite iau în fugă fața negrului pămînt,
 Lănci scintee lungi în sóre, arcuți se întind în vînt,
 Și ca noui de aramă și ca ropotul de grindeni
 Orizontu 'ntunecîndu', vin săgeți de pretutîndeni
 Vijiînd ca vijelia și ca plesnetul de plóe,
 Urlă cîmpul și de tropot și de strigăt de bătae.
 În zadar striga 'mpăralul ca și leul în turbare,
 Umbra morței se întinde tot mai mare și mai mare;
 În zadar flamura verde o ridică înspre óste,
 Căci coprînsă-I de peire și în față și în cóste,
 Căci se clatină rările șiruri lungi de bătalie:
 Cad Arabii ca și pâlcuri risipite pe cîmpie,
 În genunchi cădeau pedestri colo caii se restoarnă,
 Cad săgețile în valuri care șueră, se loarnă,
 Și lovînd în față 'n spate, ca și crivățul și gerul,
 Pe pămînt lor li se pare că se năruie tot cerul.
 Mircea însuș mină 'n lupă vijelia 'ngrozitoare,
 Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare,
 Durduînd soseau călării ca un zid înalt de sulii,
 Printre cetele păgîne trec rupîndu-și large ulii,
 Risipite se 'mprăstie a dușmanilor șiraguri,
 Și, gonînd birnitóre, tot veneau a țarei steaguri
 Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată.
 Peste-un ceas păgînatatea e ca pleava vînturată.
 Acea grindină oțelită înspre Dunăre o mână,
 Ear în urma lor se 'ntinde falnic armia română.

Pe când óstea se așeză, éta sórele apune,
 Voînd creșetele 'nalte ale țarei să 'ncunune
 Cu un nimb de biruință; fulger lung încrimenit
 Mărginesce munții negri în întregul astfințit,
 Pîn' ce isvorésc din vécuri stele una câte una
 Și din neguri dintre codri tremurând s'arată luna:
 Dómna mării și-a a noptii varsă liniște și somn.
 Lângă cortu-I unul dintre fit falnicului Domn
 Stă zîmbînd de-o amintire, pe genuchi scriînd o carte,
 S'o trimetă dragei sale de la Argeș mai departe.

«De din vale din Rovine
 «Grăim, Dómna, către Tine,
 «Nu din gură ci din carte,
 «Că ne ești așa departe.
 «Te-am ruga, mări, ruga
 «Să-mi trimeti pe cine-va
 «Ce-I mai măndru în valea Ta:
 «Codrul cu poenele,
 «Ochiș cu sprincenele;

«Că și eă trimete-voi
 «Ce-I mai măndru pe la noi:
 «Oastea mea cu flămurile,
 «Codrul și cu ramurile
 «Coiful-nalt cu penele,
 «Ochil cu sprincenile,
 «Și să știi că 's sănătos,
 «Că, mulțămind lui Christos,
 »Te sărut, Doamnă, frumos.

M. Eminescu.

Calitățile particulare ale stilului

Stil simplu (p. 127).

FUGA LUI PETRU RAREȘI :

«Vădindă Petru Vodă că 'l-au impresurată vrăjmașii de toate părțile, și ai săi 'l-au părăsită toți, lăsatău scaunul, și s'au dat spre munți; unde, cunoscind că nici acolo nu se va pute mistui, au socotit să trecă la țara Ungurască. Și așa, aflindu-și cale deschisă prin țirg, prin Pêtră, au trecut pre lingă monastirea Bistriței; și, lăsindu-se ca să pôta cevași odihni în munte deasupra monastirei, văzutău, unde ca un roiă diu toate părțile, incongiurată monastirea, ca să'l pôta prinde. Deci cunoscind el aceste, au încălecat pre cal, și singur au fugit să hălăduască, în 18 zile Septembrie, intrând în munte într'adînc¹). Fără drum, fără povată, au dat la strimtură ca acele, de nu era nici de cal nici de pedestru; ce i-au căutat a lăsare calul. Și așa în șese zile învăluindu-se prin munte, flămînd și trudit, au nemerit la un pârui în giosă², au dat peste nisce pescari, carii, dacă 'i-au luată sēma, cu dragoste 'l-au primit. Eră Petru Vodă, înfricoșindu-se de ei, s'au spăimîntat, eră ei cu giurămînt s'au giurată înainte-I cum îi vor hi cu dreplate, și nemi-ca să se tēmă. Ear el le-au dat lor 70 de galbeni, bani de aur; și văzind ei galbenii, cu bucurie 'i-au luat, și 'l-au dus la otacul lor, de 'l-au ospătat cu pine și cu pește fript, ospăt pescăresc, de ce minca și ei. Și dacă au inserată, 'l-au îmbrăcat cu haine prōste de a lor și 'l-au dat comănac în cap, și 'l-au scos la Ardél. Și fiind ôste Ungurască de strajă, la margine, 'l-au întrebat pre dinșii ce ômeni sunt: ei au zis: suntem pescari. Și așa au trecut prin straja Ungurască, și nimene nu 'l-au cunoscut. . . . .

Gr. Ureki.

Stil familiar (p. 128)

Harpagon. Pourrois-je savoir de vous, maître Jacques, ce que l'on dit de moi?

¹ Au nimerit la un sihastru chuhovnic, unde este acum monastirea Biserici-
 canii, și 'l-au arătat cale spre țara Ungurască. — Adios de M. C.

² Ce cură spre țera Ungurască, spre Săcuf, și eșind pe părful acela, au
 nimerit de nisce pescari idem.

Maitre Jacques.—Monsieur, puisque vous le voulez, je vous dirai franchement qu'on se moque partout de vous. qu'on nous jette de tous côtés cent brocards à votre sujet, et que l'on n'est point plus ravi que de vous tenir au cul et aux chausses, et de faire sans cesse des contes de votre lésine. L'un dit que vous faites imprimer des almanachs particuliers, où vous faites doubler les quatre-temps et les vigiles afin de profiter des jeûnes où vous obligez votre monde; l'autre, que vous avez toujours une querelle toute prête à faire à vos valets dans le temps des étrennes ou de leur sortie d'avec vous. pour vous trouver une raison de ne leur donner rien. Celui-là conte qu'une fois vous fites assigner le chat d'un de vos voisins, pour vous avoir mangé un reste d'un gigot de mouton; celui-ci que l'on vous surprit, une nuit, en venant dérober vous-même l'avoine de vos chevaux: et que votre cocher, qui étoit celui d'avant moi, vous donna, dans l'obscurité, je ne sais combien de coups de balon dont vous ne voulûtes rien dire. Enfin, voulez-vous que je vous dise? On ne sauroit aller nulle part, où l'on ne vous entende accomoder de toutes pièces. Vous êtes la fabie et la risée de tout le monde; et jamais on ne parle de vous que sous les noms d'avare de ladre, de vilain et de fesse-matthieu.

Molière, *L'avare*, a., III, sc. 5.

BOUL ȘI VIȚELUL

Un boŭ ca toți boii, puțin la simțire,
 In dilele năstre de sôrt' ajutat.
 Și de cât toți frații mai cu osebire.
 Dobândi 'n cîrédă un post insemnat.

Un boŭ in post mare? Drept cam ciudat vine.
 Dar asta se 'nșimplă in orî-care loc:
 De cât multă minte, știu că e mai bine,
 Să ai tot-d'a-una un dram de noroc,

Așa de-a vieței veselă schimbare,
 Cum și de mândrie boul stăpănit,
 Se credea că este de cât toți mai mare,
 Că cu dînsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea plin de bucurie,
 Aŭdînd că unchiul s'a făcut boer,
 Că are clăi sumă și liveți o mie:
 «Mă duc», dișe 'ndată, «nițel fân să-î cer».

Făr' a perde vreme, vițelul pornește,
 Ajunge la unchiul, cêrcă a intra;
 Dar pe loc o slugă vine și-l oprește:
 — «Acum dórme», dișe, «nu-l pociu supêrà».

— «Acum dörme? ce fel! pentru 'ntăia dată
 «După prânđ să dörmä! obiceiul lui
 «Era să nu șeză diua nici o dată;
 «Äst som nu prea-mi place, și o să i-o spui!»

«Ba să-ți cauți tréba, că mănănci trănțelea,
 «S'a schimbat boerul nu e cum îl știi;
 «Trebue 'nainte-ı să mergi cu sfiälă,
 Primit în casă dacă vrei să fi!».

La o mojieie alăta de mare,
 Vitelul răspunde că va așteptă;
 Dar unchiul se scölă, plécă la plimbare.
 Pe lângă el trece, fär' a se uită.

Cu măhnire tóte băiatul le vede,
 Inșă socolește că unchiu a orbit;
 Căci färă 'ndoială nu putea a crede,
 Că buna sa rudă să-l fi ocolit,

A doua di iarăși prea de diminéță,
 Să-i găséscă vreme la dînsul veni;
 O slugă, ce-afară îl vede că 'nghéță,
 Ca să-i facă bine de el pomeni.

«Boerule», dice, «așteptă afară»,
 «Ruda dimi-tale, al dómnei vaci fi!».

— «Cine? a mea rudă? mergi de-l dă pe scară;
 «N'am ast-fel de rude, și nici voiü să-l știü».

Gr. Alexandrescu-

BURSUCUL ȘI LEOPARDUL

Bursucului îi venise rîndul și el să domnéscă
 Peste nu pogon de tufe în pădurea părintéscă,
 Pe marginea unei ape. Regatul îi era mic.

Și acei ce îl vedură,
 Toți într'o unire, dic,

Se invoesc a spune că nu era alt nimic

De cât o miniatură.

Dar riga voiajase,

Și 'n streinătate-aflase

Că un bursuc domnitor

Ce va să-și facă un nume

Mare și faimos în lume,

E neapărat dator

Să iea un ton de mărire,

Să dea porunci pe oștire,

Chiar de n'ar avea soldați.

Căc ast-fel obișnuesc

Toți acei care domnesc,

Duci-sau regi sau împărați.

Așa și el slobozi

Patru ordine de zi

Intr'acest chip redigate :

— «Către armile noastre de linie și de mare,
 «Cavalerii, infanterii și artilerii ușoare,
 «Poruncim și cele-l'alte».

O poruncă din acestea, nu știu cum s'a întâmplat,
 De vânt a fost aruncată
 În țara învecinată,
 Unde domnea leopardul. Acest domn s'a îngrijat,
 Vădând că bursucul are
 Armie așa de mare.

Spre a fi încă mai sigur, el într'acolo porni
 Pe ministrul din afară, pe vulpe, și-l porunci
 Să saluteze pe prințul, dar în laîn' a spiona
 Și a frage cu urechea, iar mai ales a afla
 Cum merg trebile pe-acole, cât e de primejdios,
 Și câtă armie ține vecinul său cel păros.
 Șfârșindu-se ambasada, vulpea înapoi veni;
 Se înfățișe la curte, se închină și vorbe.

— «Porunca am împlinit
 «Cu ochi-mi le-am vădut toate,
 «Si poți dormi liniștit
 «Fără să ai grijă deșarte,

Căci toate-acele armii de linie și de mare,
 «Cavalerii, infanterii și artilerii ușoare,
 «Nu sunt alt, poți fi prea sigur, pestrițele împărat,
 «De cât un soldat pe apă și o luntre pe uscat».

Vanitatea e mic vițiu, dar cu bună 'neredințare
 Ea adesea ne espune la ridicol foarte mare.

A. Donici-

Stil elegant (p. 130.)

GLAS DIN STELE

(la mórtea princesei Maria)

În jalea care te cuprinde,
 În doliu-ți amar,
 Cînd noaptea candelile aprinde
 Pe-al cerului altar,
 O! mamă scumpă 'ți adă-aminte
 Cum îți ceream cu rugăminte
 Să 'mî dai steluțele din cer
 Clipinde prin eter.

Ades pe cînd eram cu tine,
 Culcată pe-al tău sin,
 Priviam acele focuri line
 Din spațiul senin.
 Steluță vie ca și ele,
 În nostalgia mea de stele
 Simțiam un dor nemărginit
 De sbor, de pribegit.

Sburat-am din bratele tale
 C'un zimbet virginal,
 Lăsînd pe-a vecinicii cale
 O rază de opal,
 Lăsînd pe marmură-al meu nume,
 Și 'n inimă lacrimi, și în lume
 Ca un parfum de trandafir,
 Un dulce suvenir.

O! dragi părinți, iubilă țară,
 Voi cari mă jăliți
 Gîndiți-vă că 'n primăvară,
 Cînd pomii 's înfloriți,
 Cerul atrage și repune
 De pre pămînt ori ce minune:
 Arom de flori, dulci armonii
 Și fluturi și copii!

Tot ce 'i frumos, tot ce inspiră
 Un farmec răpitor
 A se 'nălța la cer aspiră,
 În raiu incîntător.
 Iubire, geniū, inocența
 S'adună lingă Providența
 Ca razele care cu drag
 În soare se retrag.

O! mamă, ânger de iubire
 Rămasă pe pămînt!
 Indrêplă sus a la privire
 La stele unde sunt;
 Aici cu borul blând de ânger
 A mamelor duiöse plânger
 Compun un imn dumnezeesc
 Părintelui ceresc.

Iar eu în dor și 'n meș de noapte
 Dispar misterios
 Și vin cu iubitore șopte
 Să te îngân dușos.
 În raiu domnesce-eternul bine;
 Dar raiul meu e lângă tine
 Și lângă tine, scump odor,
 Ferice mă cobor.

Copilul ce se stinge 'n flóre
 E miștic curcubeu
 Ce legă strâns pămînt cu sóre
 Și om cu Dumnezeu.
 Ah! fericirea mea e mare
 Căci am acum spre adorare,
 Un Dumnezeu în cerul sfânt
 Și altul pe pămînt!

Stil naiv (pag. 134).

LA LAITIÈRE ET LE POT AU LAIT

Perrette, sur sa tête ayant un pot au lait,
 Bien posé sur un coussinet,
 Prétendait arriver sans encombre à la ville.
 Légère et court-vêtue, elle allait à grands pas,
 Ayant mis ce jour-là, pour être plus agile,
 Cotillon simple et souliers plats
 Notre laitière, ainsi trousseée,
 Comptait déjà dans sa pensée
 Tout le prix de son lait; en employait l'argent;
 Achetait un cent d'oeufs; faisait triple couvée.
 La chose allait à bien par son soin diligent.
 Il m'est, disait-elle, facile
 D'élever des poulets autour de ma maison,
 Le renard sera bien habile
 S'il ne m'en laisse assez pour avoir un cochon.
 Le porc à s'engraisser coûtera peu de son;
 Il était, quand je l'eus, de grosseur raisonnable:
 J'aurai, le revendant, de l'argent bel et bon.
 Et qui m'empêchera de mettre en notre étable,
 Vu le prix dont il est, une vache et son veau,
 Que je verrai sauter au milieu du troupeau?
 Perrette là-dessus saute aussi, transportée:
 Le lait tombe; adieu veau, vache, cochon, couvée.
 La dame de ces biens, quittant d'un œil mari
 Sa fortune ainsi répandue,
 Va s'excuser à son mari,
 En grand danger d'être battue
 Le récit en farce en fut fait;
 On l'appela le *Pot au lait*.

La Fontaine.

*

PLANUL SIMIGIULUI

Un simigiũ ore-când
 Covrigi, simiți încercând,
 A umblat din sat 'n sat
 Și schimbând pe oue 'n-a dat.
 Deci tabla 'n cap dacă ia
 Cu acele oue pe ea,
 Se întorcea la oraș
 Ca și un negustoraș,
 Dar pe drum când se ducea
 Se gândea și plan făcea,
 Cum sunt, dise aceste oue,
 Tôte bune, prospete nuoœ,
 Care 's cincî sute, să dic,
 De vor prisosi nu ștric.

D'oi sta la clocși să le puî,
 Tot oul o să'mi dea puî,
 Să dic acum c'a crescut
 Și găini mari s'au făcut,
 Aste ntr'o di peste tot
 Cinci sute de ouă 'mi scot,
 Să le vînd ca un sărac
 Ce-va parăluțe fac
 Cinci sute de găini dar
 Clocind o să 'mi dea puî iar,
 Fia-care două-deci,
 Ho! ho! Stane unde pleci?
 Staî să vedem câte fac,
 Apoi cum o să mă 'mbrace!
 Socotela prea nu aū,
 Cinci sute de clocși 'mi dau
 O sută de sute 'n cap
 Hait! de sărăcie scap
 Când dise: hait! bucurat,
 'Și uită că e 'ncăreal,
 Și sărind sus ca un țap
 Dete tabla peste cap,
 Ouăle pe jos turti
 Și planul 'și isbuti.

*

Mulți mari lucruri socotesc
 Și nici micu nu isprăvesc.

A Pann.¹⁾

Grăția (p. 134)

Pe jos, în nisce paie, cu capul ghemuit
 Plîngea dolintea mamă, și 'n brațe'i copilașul
 Dormea cu buza'i roză pe sinul veșleji.
 Plîngea, plîngea dolintea măicuță, căci locașul
 Ei biet... de sărăcie, făcea să te 'nfiorî:
 Pe diduri umedela curgea de-alung în unde,
 Precum pe față curge murindului sudorî;
 Și razele de sôre, ce-abia puteau pătrunde
 În astă casă plină de fôme și de ger,
 Sărmanilor tîi, Dômnă!... părea că vrea s'arate
 Privirea ta țintată spre dênșii de la cer.

Plîngea, și 'n abundență din pleopele 'necate, —
 Ca plôia furtunosă ce cade peste crin,
 Cădură-atâtea lacrimi pe fruntea de zăpadă
 Copilului din plôia-i, că somnul lui senin
 Stricară, —și-o guriță deschise de grenadă
 Isusul măiculitei!.... —și 'n ochii lui d'azur
 Cel este florî, din plôia de lacrimi, înfloriră!....

1. Vezi «Migrațiunea fabulelor» în Noțiunî despre Colinde române de G. Dem. Teodorescu p. 14.

Intensul frig atuncea, și umbra dimprejur,
 Și fîmea, și durerea, și plîngerea periră:
 Copilul zicea: «mamă,» sermănul mititel
Ridënd... și măicuțița, ridea și ea cu el!

Al. Depărățenu.

Energia și vehemența (p. 136).

ÎMPĂRAT ȘI PROLETAR

Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorită,
 Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
 Pe lângă mese lungi stătea posomorită,
 Cu fețe întunecose, o cătă pribegită,
 Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

Ah! dîse unul, spuneti că-îtomul o lumină
 Pe lumea asta plină de-amaruri și de chin?
 Nici o scintefe 'ntr'însul nu-î candidă și plină,
 Murdară este rața-î ca globul cel de tină,
 Asupra căruî dînsul domnesce pe deplin.

Spuneti-mî ce-î dreptatea? — Ceî tari se ingrădiră
 Cu-averea și mărirea în cercul lor de legî;
 Prin bunuri ce furară, în veci veđi cum conspiră
 Contra celor ce dînșii la lucru-î osîndiră
 Și le subjugă munca vieței lor întregî.

Unî plinî de plăcere petrec a lor viață,
 Trec dîlele voiase și ôrele surid;
 În cupe vin de ambră, iarna grădinî, verdéța,
 Vara petreceri, Alpiî cu frunțile de ghiață;
 Ei fac din nôpte dîuă ș'a dîlei ochi închid.

Virtutea pentru dînșii — ea nu există. Inșă
 Vo predică, căci trebue să fiî voi brațe tari
 A statelor, greóie, cari trebue impinse,
 Și trebuesc luptate resbóele aprinse;
 Căci voi murind în sînge, ei pot să fie mari.

Și flotele mărețe ș'armatele fâlóse,
 Corónele ce regii le pun pe fruntea lor,
 S'acele milióne, ce în grămeđi luxóse
 Sunt strînse la bogatul, pe cel sărac apasă
 Și 's supte din sudórea prostitului popor.

Religia — o frađă de dînșii inventată
 Ca prin a ei putere să vé aplece 'n jug,
 Căci de-ar lipsi din inimî speranța de resplátă,
 După ce amar muncirăî, mișei viața lóată,
 Aî maî purta osinda ca vita de la plug?

Cu umbre, care nu sunt, v'a întunecat vederea
 Si v'a făcut să credeți că veți fi respăliți...
 Nu! morțea cu viața a slins totă plăcerea —
 Cel ce în astă lume a dus numai durerea,
 Nimic n'are dincolo, căci morți sunt cei muriți.

Minciuni și frațe-i totul ce statele susține,
 Nu-i ordinea firăscă ce ei a fi susțin.
 Avera să le aperi, mărirea ș'a lor bine
 Ei brațul tău inarmă, ce să lovesci în tine,
 Și pe voi contra voastră în lupă ei vă mân.

De ce să fiți voi sclavi miliónelor nefaste,
 Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
 De ce hola și morțea să fie parlea voastră,
 Cind ei în bogăția cea splendidă și vastă
 Petrec ca și în ceruri, n'au timp nici de-a muri?

De ce uitați că 'n voi e număr și putere?
 Cind vreți, puteți prea lesne pământul să împărțiți.
 Nu le mai faceți diduri unde se 'nchid avere,
 Pe voi unde să 'nchidă, cind împinși de durere
 Veți crede c'aveți dreptul și voi ca să trăiți.

Ei, ingrădiți de lege, plăcerilor se lasă
 Și suncul cel mai dulce pământului îl sug,
 Ei chiamă 'n voluptatea orgiei zgomotoșe
 De instrumente orbe a vostre fiici frumose;
 Frumsețile-ne tineri bătrini lor distrug.

Și de 'ntrebați atunci, vouă ce vă rămâne?
 Munca, din care dinșii se 'mbată în plăceri,
 Robia viața totă, lacrimi pe-o neagră pine,
 Copilelor pătate mizeria 'n rușine.
 Ei, tot, și voi nimica; ei cerul, voi dureri!

De lege n'au nevoie: virtutea e ușoră
 Când ai ce-ți trebuiesce... Iar legi sunt pentru voi,
 Vouă vă pune lege, pedepse vă măsură
 Când mâna v'o întindeți la bunuri zimbitoré,
 Căci nu-i iertat nici brațul teribilei nevoi.

Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreptă
 Ce lumea o împarte în mizeri și bogăți.
 Atunci când după morțe resplată nu v'astéptă,
 Faceți ca 'n astă lume să aibă parte dreptă,
 Egală fie-care, și să trăim ca frați!

Sfărmați statua gólă a Veneréi antice,
 Ardeți acele pauze cu corpori de ninsori!
 Ele stărnesc în suflet idea neferice.
 A perfecției umane, și ele fac să pice
 În ghiarele uzurei copile din popor!

Sfărmați tot ce ațâță inima lor bolnavă,
Sfărmați palate, temple, ce crimele ascund,
Svirliti statui de tiranți, în foc să curgă lavă,
Să spele de pe pietre până și urma sclavă
Celor ce le urmădea pân' la al lumii fund!

Sfărmați tot ce arată mândrie și avere,
O! desbrăcați viața de haina-i de granit,
De purpură, de aur, de lacrimi, de urit,
Să fie un vis numai, să fie o părere
Ce făr' de patimă trece în timpul nesfârșit.

Zidiți din dărmături gigantice piramide
Ca un *memento mori* pe al istoriei plan —
Acésta este arta ce sufletu-ți deschide
Naintea veșniciei; nu corpul gol ce râde
Cu mutra de vindută, cu ochiul vil și viclean.

O! aduceți potopul, destul voi așteptarăți
Ca să vedeți ce bine prin bine o să é's' —
Nimic! Locul hienei îl luă acel vorbăreț,
Locul crudimii veche cel lin și pismălareț.
Formele se schimbă, dar răul a rămas.

Atunci vă veți întorce la vremile-aurite
Ce mitele albastre ni le șoptesc ades;
Plăcerile egale, egal vor fi împărțite,
Chiar mórtea când va stânge lampa vieții finite
Vi s'ar părea un inger cu părul blond și des.

Atunci veți muri lesne fără de-amar și griją,
Feciorii orî trăi 'n lume cum voi ați viețuit,
Chiar clopotul n'ar plânge cu limba lui de spijă,
Pentru acel de care norocul avu griją,
Nimeni de a plinge n'are; el traiul și-a trăit.

Si bóle ce mizeria ș'averea nefiréscă
Le nasc în ómeni, lóte cu 'ncetul s'or topi,
Va crește tot ce'n lume este menit să crească,
Va bea pân' în fund cupa pân' va vrea s'o zdrobéscă,
Căci va muri când nu va avea-la ce trăi.

.....

Pe malurile Senei în faeton de gală
Cesarul trece palid, în gânduri adâncit;
Al undelor greú vuet, viurea în granit
A sute d'echipajuri, gândirea n'o înșală:
Poporul lui îl face tăcut și umilit.

Zimbirea lui deșteptă, adâncă și tăcută;
Privirea lui citește în sufletele omenești,
Și mâna-i care pórtă destinele lumesci,
Cea grupă zdrențuită în cale-i o salută.
Mărire-a-i e în lână legată de acești.

Convins ca voi el este 'n nălțimea-î solitară
Lipsită de iubire; cum că principiul rău,
Nedreptul și minciuna al lumii duce frâu,
Istoria umană în veș le desfășură:
Povestea cu ciocanul ce cade pe ilău.

Și el — el vèrful mândru al celor ce apasă,
Șalută în a lui cale pe-apărătorul mut.
De aî lipsi din lume, voi cauza 'ntunecată.
De răsturnări mărețe — mărirea-î radiosă,
Cesarul, chiar Cesarul de mult ar fi căzut.

Cu ale vòstre umf're nimica credătore,
Cu dîmbelu-vè rece, de milă părăsit
Cu mintea de dreptate și bine ridătore,
Cu umbra vòstră numai, puteri îngrozitòre
La jugu-î el silește pe cei ce l-au uril.

Parisul arde 'n valuri, furtuna în el se scaldă,
Turnuri ca facle negre trăsesc ardînd în vînt —
Prin limbele de flăcări, ce'n valuri se frămînt,
Răcnete, vuet de-arme pătrund marea cea caldă,
Evul e un cadavru — Paris al lui mormînt.

Pe strade 'ncrucisate de flăcări orbitòre,
Suiți pe baricade de bulgări de granit,
Se mișc bataliòne a plebei proletare
Cu cușme frigiene și arme lucitòre:
Și clopote de-alarmă răsună răgușit.

Ca marmura de albe, ca ea nepăsătore
Prin aerul cel roșu femeii trec cu-arme 'n braț,
Cu păr bogat și negru ce pe-umeri se coboră
Și sinii lor acopăr — e ură și turbare
În ochii lor cei negri, adinci și desperați.

O! luptă-te invălită în pletele-î bogate;
Eroic este astă-zî copilul cel pierdut!
Căci flamura cea roșă cu umbra-î de dreptate
Sfîntesce-a ta viață de tină și păcale.
Nu, nu ești tu de vină, ci cei ce te-au vindut!

Scântee marea lină; și plăcele ei sure
Se mișc una pe alta ca păturii de cristal
Prin lume prăvălitate; din tainica pădure
Apare luna mare câmpiilor azure,
Umplîndu-le cu ochiul ei mândru, triumfal.

Pe undele încete își mișcă legănate
Corăbii învechite scheletele de lemn;
Trecînd încet ca umbre, țin pîndeles umflale
În fața lunii care prin ele-atunci străbate,
Și 'n róta de foc galben stă fața-î ca un semn.

Pe maluri zdruncinate de afulireă mării
 Cesaru 'ncă veghiază la trunchiul plecă
 Al salciei pletose, și înlinse-a apei arii
 În cercuri fulgerende se pleacă lin suflării
 A zefirului nopții și sună cadențat.

Îi pare, că prin aer în noaptea instelată
 Călcând pe virf de codri, pe-a apelor măririi,
 Trecea cu barba albă — pe fruntea întunecată
 Cununa cea de pae îi atârna uscată —

Moșnegul rege Lear.

Uimit privea Cesarul la umbra cea de noaptea,
 Prin cresta cărei stele lin tremurând transpar.
 Î se deschide în minte tot sensul de tablouri
 A vieții scilpitoare, a popoarelor ecuri
 Par glasuri ce îmbracă o lume de amar.

În ori-ce om o lume își face încercarea,
 Bătrânul Demiurgos se opintește 'n van,
 În ori-ce minte lumea își pune întrebarea
 Din nou: de unde vine și unde merge? Flórea
 Dorințelor obscure sădite în noian.

A lumii întregul simbur, dorința-i și mărirea,
 În inima ori căru'i i-ascuns și trăitor,
 Svirlirea hazardată, cum pomu în 'nflorire
 În ori ce flóre 'ncercă întregă a sa fire,
 Și 'n calea de-a da róde cele mai multe mor.

Ast-fel umana ródă în calea ei inghiață,
 Se petrifică unul în sclav, altu-impărat,
 Acoperind cu noime sermana lui viață
 Și arătând la sóre-a mizeriei lui față —
 Căci înțalesul este același la toți dat.

În veci aceleași doruri mascate cu-altă haină,
 Și 'n lóta omenirea în veci același om:
 În multe forme apare a vieții crudă taină,
 Pe toți ea îi înșală, la nime se destaină,
 Dorii nemărginite plintând într'un atom.

Când știi că visu-acesta cu mórte s' sfirșesce,
 Că 'n urmă-ți rămân tóte ast-fel cum sunt, de dregi
 Ori cât al-drege în lume — atunci te obosesce
 Eterna alergare ș'un gând le-ademenesce:
Că vis al mortii-eterne e viața lumii 'ntregi.

M. Eminescu.

DEȘTEPTĂ-TE ROMÂNE

Deșteptă-te Române din somnul cel de morțe
 În care te-adinciră barbarii tăi tirani!
 Acum ori nici odată croeșteți altă sortă,
 La care să se 'nchine și cruții tei dușmani.

Acum ori nici-odată să arătăm în lume,
 Că 'n aste mâini mai curge un singe de Roman
 Și că 'n a noastre pepturi păstrăm cu fală 'n lume
 Triumfător în lupte un nume de Traian.

Înălță-ți a la frunte și vezi în jur de tine
 Cum stau ca brații 'n munte voinici sute de mi
 Un semn ei mai așteptă și sar ca lupii 'n stână,
 Bărbați, bătrâni și tineri din munți și din câmpii.

Priviți, mărețe umbre, Mihaș, Ștefan, Corvine,
 Români ai națiunii, și ai voștri strănepoți,
 Cu brațele armate cu focu vostru 'n vine,
 Viața 'n libertate ori morțe cere toți.

Pe voi vă nimiciră a pismeii răutate
 Și orba neunire la Milcov și Carpați,
 Iar noi pătrunși la suflet de sânta libertate,
 Jurăm că vom da mâna să fim în secolii frați.

O mamă veduivă de la Mihaiu cel mare
 Pretinde de la fiu și astă-zî ajutor
 Și blestemă cu lacrimi în ochi pe fie care
 În ori-care pericol s'ar face vânzător.

De fulgere să piară, de-trăsnet și pucioasă.
 Ori care s'ar retrage din gloriosul loc.
 Când patria sa mună, cu inima duiosă
 Va cere ca să trecem prin sabie și foc.

N'ajunse iataganul barbarei semi-lune
 A căruî plăgi fatale și ați le mai simțim.
 Acum se 'ndesă cnula în vetrele străbune,
 Dar mărtor ne e domnul că vii nu o voim.

N'ajunse despotismul cu 'ntręga lui orbie
 Al căruî jug din secolii ca vitele purtam
 Acu se încercă cruții în orba lor truție
 Să ne răpescă limba, dar morți nu o mai dăm!

Români din patru unghiuri acum ori nici-odată
 Uniți-vă în cuget, uniți-vă în simțiri;
 Strigați în lumea largă că Dunărea-I furată
 Prin intrige și forțe dolose mijlociri!

Preoții cu crucea 'n frunte : căci óstea e creștină
 Devisa-i libertate și scopul ei prea sânt,
 Murim mai bine 'n luptă cu gloria deplină
 De cât să fim sclavi țarășî în vechiu-ne pământ.

A. Mureșeanu.

Strofele din urmă ale poesiei «O noapte în Carpați»
 sunt unele din cele mai energice :

«Trăiește România, unită neatârnată !
 Acesta să ne fie devisa, frații mei !
 Și 'n viață-ne repaos să n'avem nici odată
 Pân' n'om vedea 'n țărână pe toți tiranii ei.

Destul, destul răbdat-am rușine, umilință ;
 Destul Românul fost-a chiar sclav p'al său pământ ;
 Devie earășî liber ! Tot omul de credință
 Se luptă cât e 'n viață și dorme în mormânt

Vedeți cum norii negri pe cer se răspândiră,
 Cum despotismu 'ntinse toiagul său de fer ;
 Cum între ei tiranii popore împărțiră ;
 Cum o 'mpărțire nouă e tot ce astăzi cer.

Si 'i vom lăsa să facă, cu brațe 'ncrucisate ?
 Și un țipet n'o să ăasă din largul nostru piept,
 Ca să vestească lumii că 'n el un suflet bate :
 Că ađi, ca 'n tot-d'a-una, Românul e deștept ?

În viața unei nații sunt dile solemnele
 În care i se cere ca să jertfescă tot ;
 Ori drepturi își câștigă ori more petru ele,
 Dar nu se dă, ca sclavă, la cel d'ânteiu despot.

Să scótem o strigare sublimă, disperată,
 Și care să resune din vârful do Carpați
 La marginile țării ; ear toți Români 'n dată,
 Prin fapte să arate că sunt încă bărbați.»

G. Cretzianu, *Patrie și libertate*.

Stil măreț (p. 137)

O NÓPTE PE RUINELE TÎRGOVIȘTEI

Sórele peste déluri mai luminedă încă,
 Rađele'i rubinóse anuntă-al lui apus.
 Și séra pînditóre sub fiá-care stáncă,
 Și 'ntinde a sale umbre cutedétóre 'n sus.

Și înalță al său creștet fruntariul 'nalt munte.
 Și cală la al Țilei misterios declin;
 Iar ultimele rațe resfrâng pe a lui frunte
 A cerului splendore prin lucidul senin.

Al serel vânt adie, și frunța 'nfloréđă
 Seninul varsă roua verdeața renviind:
 Ca o cunună delurî câmpia 'ncoronéđă,
 Și riul p'a lui cale șoplesce șerpuiind.

P'a delului spréncénă pe fruntea lui riposă.
 O vechie cetățuie, focar religios
 Conservă suvenirea d'o nópte sângerósă
 Ce mișcă-a mele patimi 'n sinu-mi dureros.

Si!. Clopotul s'aude! E ora după urmă? —
 Al repentirii angel cu-acest d'aramă glas
 La rugă chiamă, chiamă pe rătăcita turmă.
 Natura se deșteptă; și visele mă las.

Rușase Răsăritul; muntele rubinéđă,
 Récórea dă viață și stelele albesc;
 Riul adapă câmpul ce roua insmăltéđă;
 Pe delurî inverđite se 'ntind vaporî plulesc.

Caî, turme, vite multe la apă se cobóră
 Bat clopote, se scutur' cu-al diminetei svon;
 La véjiitul morei undele se 'nfășóră
 Deschis e ochiul Țilei acum pe horizon

I. Eliade.

ODĂ STATUEI LUI MIHAI VITEZUL

Mărire, adorare, ingenughere ție
 Gigant dln alte timpurî, fruntaș între Eroi!
 Mihai! frate de arme cu dalba vitejie,
 Óspe de bronz scump nouă, sosit iar printre noi!
 Pe 'ntinsul țerei astă-đi e splendidă serbare;
 Copii se simt ómeni, bătrâni 'nlineresc.
 Chiăr țerna din morminte s'animă și tresare,
 Și umbre inarmate prin aer se 'ntrunesc.
 Ađi noi, Români, cu toții pėtrunși de-o nouă viață,
 Umbriți de al tēu nume feeric, legendar,
 Cu-o falnică urmăire stăm, te privim în față
 Căci tronul tēu prin seculi a devenit altar.
 Și vulturul cu sboru-i din ceruri te 'nconună
 Tintind în zare ochii l'Apus, la Răsărit,
 Și codrii, anticîi marturî de gloria străbună,
 Se mișcă 'n șgomot mare de frémet óțelit!
 «Ce este 'n Romănia? Ce vițor o pėtrunde?»
 Intrébă pe Danubiũ Balcanul spăricat

— «Sunt Pascele române! Danubiul răspunde,
«Privesce! Miha! Bravul în bronz a re'nviat!»

August eroi a căru! memorie augustă
Trecu! peste secol! cu margine îngustă
Și s'a înscris în rađe pe fruntea omenirei
Afară din domeniul u!lărei ș'a p!eirei!
Precum odinióră pe to!i electrisai
Cu glasul, cu ochirea-!i de-Arhanghel, o! Miha!,
Privesce împreg!uru-!i cum vine 'ntreg poporul,
Cum vine să admire în tine Salvatorul.
Ve!i cum țara ferice de-a ecsista pe lume
Se simte 'ncoronată cu falnicul t!u nume!
Miha!, devină érăși sub cerul strămoșesc
Echoul prea-puternic de glas dumnezeesc
Ș'aprinde iar scântea de-antică vitejie
În noi car!i aducem ingenuchfare !ie
Gigant din alte timpuri, fruntaș între Ero!,
Oaspe de bronz, scump noă, sosit iar printre noi!

V. Alexandri.

Sublimul (pag. 137).

de cugetare și imagini:

CĂDEREA DRACILOR

Sta mut marele Arhanghel cu degetul la gură,
Privia în mărmurire, și buzele și mușca;
Ferbea trufia 'ntr'ensul, ferbea friguri de ură;
Bătea tâmplele-! gróznic, și chipu-! se roșă.

O gróznică durere de cap îl stăpânește,
Și fruntea i se unșă, și ochii slăcări joc. —
Svâcnescă a lui gândire, și 'ntr'ensa zămislESC.
Turbéza apostatul, o spumă e, un foc!

Plesnescă a lui creștet. — Născu Păcătuirea;
Frumósă, zîmbilóre îl sbóră împreg!ur. —
Arhanghelul resuflă, își vede zămisliREA
Se 'ncântă d'al ei farmec înteu! Duh sperjur.

Vielénă fără margin!, ceréscă curtezană,
Robia slabele duhuri; la to!i făgăduia,
Și to!i în ea vědură de cer o suverană,
Spre a fi vrednic! de dēnsa, a 'mpēră!i doria:

La to!i le vine 'n minte a'și pune residința
Mai sus de tronul vecinic și a se 'ndumne!ei
A'și însuși, a smulge pe sēmăși provedința
Și sceptrul Prea-țariei spurcat a mănui.

Cu duhul Tiraniei strigară: *Libertate!*
 (O masc' amăgitoare! un nume pământesc!)
 Dar boltile eterii răsună: *strămbătate!*
 Din margine la alta din temelii trosnesc.

Își isbândi cocheta; dar țipă, se 'ngrozesc;
 L'al său părinte alergă și ochii îi sclipesc,
 Și tremură la sânu-î, de el strâns se lipesc;
 La-pept și el o strânge și 'ntr'una se unesc.

Bubue Cerul; se scôlă Impăratul
 Dudue Eterul, că pasă Mânia.
 Fulgere volvôre în spațiuri plesnesc,
 Focul se întinde și curăță păcatul;
 Marea isbucnire opresce Vecmicia,
 Sallă Firmamentul și sorii se 'ngrozesc.
 Cugetul de crimă pe unde șerpuește
 Tot desfiguréză ca trăsnetu pârlesce
 Foc negru-și-roșu lumina se preface
 Plumb e ușurinta; și cerul se desface
 Cad toți vinovații, și vijie cădând:
 Haos, besnă mare 'î astéptă căscând.
 Pică și se schimbă pe cât es din cer:
 Capete de ânger, de demon picioare,
 Aripă cerescă una se mai vede,
 Alta, infernală la vale 'negresce;
 Spalmă la alți capul în besnă precede;
 Talpele, lumină în cer mai lucește, —
 Négră, fumegândă acum sunt volvôre!
 Nume, pomenire din ceruri le per.

Se 'nchide Empireul ca fulgerul lucește
 O sabie de flacări ce ține Mihail
 Ce miș de miriade de ângeri cârmuesce:
 Și Pacea le vestesce prea-blândul Gavriil.

«Cu grôză cu cutremur, să stăm pe loc cu frică
 «Și să luăm aminte. — Cădutul e *Satan!*
Satan! resună cerul, *Satan!* se 'nalță pică;
Satan! din sferă 'n sferă și'n Haos urlă — AN.

Ca Sôrele de mare, și încă și mai mare,
 Și stinși d'a lor lumină ca Urius, Titan
 Așa cad legiune de duhurî hulitôre;
 Moloh, Baal, Asmode, Dagon, Rimnon, Satan.

Cad repedî nouă zile; căderea se iuțesce:
 Din regie în regii mai repedî vijăesc:
 Se 'ntôrce fie-care, spre ceruri mai privesce,
 Și trăsnete 'nmulțite din urmă îi sosec.

Cad unul peste altul, grozavă e isbirea!
 Sar flăcări fără margini, în spațiu se 'ntind;
 Năprasnică, grele duhuri resgudue zidirea,
 Eter, lumină, materii, topesc, negresc, aprind.

Și cad, și cad ca mintea, s'affundă cât Tăria;
 Vârteje ascuțite și tot se ascuțesc,
 Și șueră volvorea, răsbubue Vecia,
 Cu cât se mai afundă, cu atâta se 'nnegresc.

Plesnese Universul, și Besna se despică;
 Tartarul se deschide; de foc un ocean
 Se 'ntinde fără margini, și demonii tot pică,
 Cel mai și mai 'nainte, din toți mai greu Satan.

Acesta ca Pământul, ca Sorele.. mai mare!
 În repeziunea minții, cu sgomot ajungând,
 În Tartar urlând cade, s'affundă ca 'ntr'o Mare.
 O gaură ca lumea deschide bolborând.

I. Eliade R.

MIEDUL ERNEI

În păduri trosnesc stejarii! E un ger amar, cumplit
 Stelele par înghețate, cerul pare oțelit;
 Ear zăpada cristalină pe câmpii strălucitoare
 Pare-un lan de diamanturi ce scârție sub picioare.

Fumuri albe se ridică în văzduhul scânteios
 Ca înaltele colone unui templu maestos,
 Și pe ele se aședă bolta cerului senină
 Unde luna își aprinde farul tăinic de lumină.

O! tablou măreț, fantastic!... Mii de stele argintii
 În nemărginitul templu ard ca vecinice făclii
 Munții sunt a lui altare, codrii organe sonore
 Unde crivățul pătrunde scoțând note îngrozitoare.

Totul e în neclintire, fără viață fără glas;
 Nici un sbor în atmosferă, pe zăpadă nici un pas;
 Dar ce ved?... în rața lunii o fantasmă se arată...
 E un lup ce se alungă după prada-i spăimântată!

V. Alexandri.

F I G U R I

Exemplul lui Marmontel (p. 144):

«De dic eu așa; ea dice nu, séra și dimineața, noaptea și ziua tot ocărasce (antiteză). Nicl odată, nicl odată, n'am odihnă cu dēnsa (repetițiune). Ea este o furie, un demon (iperbolă). Inșă nenorocito, spune-mi ce 'ți-am făcut? (interogațiune). O ceriule! cât am fost de nebun, luând'o de soție! (exclamațiune). De ce nu m'am înecat mai bine! Atunci nu 'ți-aș fi impulat nicl cea ce mă costișescl, nicl necazurile ce 'mi dau a te suferi (preteritiunea). Dar te rog, te jur, lasă-mé a lucra în pace, saū să mor de nu.... Tremură scoțēndu-mé din răbdare! (reticentă). Ea plānge! ah! ce suflet bun, când ai să veđi că eu n'am dreptate (ironie). E' bine, să cred acēsta: într'adevēr sunt fōrte viu, fōrte simțitor (concesiune). Eū de o sută de ori am dorit ca tu să fi fost urată, eu am blestemat, am desprețuit ochii acești vicleni și inima acēsta amăgitoare care m'a nebunit (asteism). Dar spune-mi dacă prin blāndețe nu m'ai putea mai bine domoli? (comunicațiune). Copiil noștri, amicii noștri, vecinii noștri tōtă lumea ne vede țind casă rea; ei aud țipetele tale, plāngerile tale, injuriile cu care mă înăduși; ei te-au văđul cu ochii rălăciți, cu fața aprinsă, cu capul sburlit fugărindu mă și amenințāndu-mé; ei vorbesc cu grōză; vecinii se apropie și 'și istorisesc; trecătorul ascultă, și are să spună și el altora (ipotiposa). Ei vor crede că eu sunt un-rēu, un neomenos ce te lipsese de cele trebuitōre, că te bat, că te ucid. Inșă nu, ei sciū fōrte bine, că eu te iubesc că am inimă bună, că doresc a te vedé liniștită și multămită (corecțiune). Da lasă, lumea nu e drēptă; scie ea cine e culpabil. Vai! sērmana ta mamă atât 'm'a fost făgăduit că îi vei semăna! Ce va dice ea? ce dice ea? căci ea vede cea ce se întâmplă. Așa, eu sperez că ea mă ascultă, și o aud muștrāndu-te că mă nenorocesci: Ah! sērmane ginere, dice ea: tu meritaī o sōrtă mai bună! (prosopopea)».

(G).

Stil figurat alegoric (p. 147)

VALEA REA

«E lucru ne mai pomenit, cum eu Peleşul, am ajuns să'mi oprēscă pre mândra mea mititică a veni-

la mine. Și cine se pune la mijloc, ca să oprască mult dorita noastră întâlnire? Nimeni altul de cât urita și răutăcioasa de Prahova, care nu e nici ea o sfântă, ci alergă cu graba furiei spre Ialomița, ca dinpreună cu ea să meargă până în Dunăre, ca să întâlnească pre Argeșul, pe care nici că l'a vădută vre-odată, și plină de gelozie cum este, o dă la o parte pre Doftana, care a pornit tot în acel drum și care fără dór și-póte i este mai dragă Argeșului. — Zéu că-mi vine să turbez! Să veđi mereu o drăguță ca ea fără ca să poți ajunge vre-odată la dēnsa! în deobște, să fie ceva ce nu poți, când ești Peleşul, care e în stare să scóță copacii din rădăcină și să mute stâncile din loc, asta-i un lucru care te scóte din minți! — Și tâmpiții ăștia de munți, Cumpeatu și Piscul Canului se uită morocănoși la dănișora drăgălașă și-i dic «fată rea» numai și numai pentru că-i sunt drag eū.

Și adecă ce? — nu sunt óre băiet curățel? Nu cum-va e lucru nefiresc, că ea voiesce să se arunce în brațele mele? — Dér nisce munți bătrâni și ursuși, de unde ar și putea ei să înțelégă simțirile unei dănișore sburdalnice, abia eșită din isvórele, în care s'a născut.

Cât despre Prahova, nici nu voesc a mai lungi vorba; ea ar dori ca numai ei să se mē închin și mē coprinde în brațele ei tot-d'a-una, când pe lângă dēnsa, peste dēnsa, pe sub dēnsa, alături cu dānsa, chiar printr'ēnsa voesc a trece la mândrulița mea.

O strașnică babă bătrână ca Prahova? — se póte óre, ca ea să-i placă omului, care a vădută odată chipul și strălucirea ochilor mierii de dincolo și a dărit acea făptură sprinteioră trecēnd în săltate din stâncă în stâncă și strecurându-se prin cele mai strimte poteci ca și când ar fi fată fără de trup!

Dar tot e cine-va s'o pricépă; acesta e cerul, căci tot-d'a-una, când drăgălașa mititică-și încretesce sprincenele negre și bate nerăbdătoare cu piciorul 'n pământ se întunecă mai tare chiar de cât dēnsa la față și trămite neintârđiat pre cei mai negri dintre norii seși în sus, ca să arate lumii ce va să dică a o necăji pre mândruța mea drăgălașe. Nu arare-orī i scapă

câte un suspin de tot greu, și atunci se simte strimtorată în albia ei, care n'a fost croită pentru nisce porniri sufletesci așa de puternice.

În asemenea momente-mi vine adese-orî să cred, că are să sară în avântul ei până la mine, însă chiar supt ochii mei uriciosu de Prahova o apucă de pletele crețe, o scutură, o biciuesce și se repede cu ea la vale, și orî cât de mult ași alerga în urma lor, orî cât de cu dinadinsul și călca pe coda de la rochia Prahovei, ca să o silesc a se opri în loc și a-mi da pe mândra mea, ea este mai țare de cât noi amândouă și mă țărăsce și pre mine la vale, însă ducându-mă așa, ca ea să fie mereu între noi. Mititica nu poate nici chiar să privească împrejur, căci vai și amar de capul ei!

— Mi-ași chiama toți sfinții într'ajutor, ei însă nu ascultă rugămintele unui pîrîu păgânesc ca mine, care nu merge nici odată la biserică și nici a posti nu poate. Am trimis uriașii s'o bea pre Prahova, dar nici unul n'a putut s'o scōtă la capăt. Alt-fel nici nu voiam să stea prea mult prin partea locului, ca să se înholbe la drăguța mea. La drept vorbind, chiar nici cerului nu-i las bucuros mulțumirea de a privi la dēnsa, iară cât pentru cei două munți, 'mi vine să le arunc cea mai sēlbatică a mea spumă în față; însă Prahova trece aședată la vale și ia cu dēnsa și spumă și ură și mânia și tōte, ca și când eū n'ași fi pe lume, eu cu pornirile mele cele covirșitoare.

O, mititica mea Rea! Tu'mi ești mai dragă de cât orî și ce în lumea acēsta! Destăinuiesc basmi din ochii tēi; 'mi închipesc poveștile ce tu ai putea să-mi spu! Dar dacă ai aūdi poveștile mele, ce-ai face tu atunci!? Ai rīde și ai plānge și ai suspina și ai asculta dusă, iar în ochii tēi s'ar oglindi tōte cele ce 'ți-aș povesti; ascultāndu-mē, n'ai obosi nici odată, nici chiar dacă 'ți-ași spune de mi de mi de orî aceeași poveste! — fiind-că ești de același soi cu mine și scii, că adese-orî, fōrte adese-orî, noi trebuie să spunem aceeași poveste. Însă rămāne cu tōte acestea un lucru nou și prospēt, fiind-că isvorāscē mereu din aceeași adāncime.

Deci trebuie să mă mulțumesc a spune povestile

mele tâmpitului neam omenesc, care mai că mă pri-cepe, mai că nu. — Privesce câte unul țintă la mine ba chiar 'mă dice: «Ah! ce frumos!» — dar nici în-chipuire nu pot să-și facă ce frumos m'ar socoti fru-moșa mea mititică! Sunt chiar unii ce'și închipuesc că m'au înțeles și povestesc fel de fel de verđi și uscate ce mie nici prin gând nu 'm'ia trecut. O! cum rid de dênșii, dar rid, în cât se umple valea și stân-cile resun, iar ei stau cu gura căscată și nici nu bagă de sémă, că de dênșii rid, căc peste puțin plâng apoi de mânie.

Pentru ca să nu mai lungesc vorba, am gânduri și simțiri, câte numai un sburdalnic përiú de munte póte să aibă, și tóte aceste porniri viforóse le inghite Prahova cu nepăsare și le pórtă zimbînd prin lumea largă, care nici nu le vede, nici nu le aude și care nici nu póte să simță ceva, fiind-că vëntul trece mereú peste dênsa, și orí și ce simțire-ar prinde rădăciní, o sterge și o vëntură mai departe.

Fii numai mánioasă, amica mea Rea, fii mánioasă pe lumea bătută de vënturi și jelesce pre în veci cre-dinciosul, rău înțelesul, viforosul têu Peleş.

(Carmen Sylva.)

Vorbire emblematică (p. 148)

RESPUNSUL LUI SEXTU CĂTRE TARCINIÚ

După ce Sextu se vëđu mai mare peste armata din cetate (Gabi), începu a cugeta cum ar reeși mai bine de a o supune. El trâmise pe ascuns la tatál sêu ca să-l dé o noué instructiúue de cum să se pórté. Tarciniú însă nu dete alt răspuns trâmíșilor de cât că, preumblându-se prin grădină *tăia cu ver-geaua capetele macilor, celor mai înalți*; Sextu, înțelegënd respunsul tatálui sêu, *ucide și el într'o nópte pe toți cetățenii cei mai de frunte*, și printr'acéstă vulpeniă supuse pre Gabini lui Tarciniú. (Mihăescu).

RĂSPUNSUL SCIȚILOR CĂTRE DARIÚ

Istoria naréză că Dariú, regele Perșilor, c'o armată de Perși și de Greci din Asia-mică trecu în Europa

contra Scitilor, cari se află de-a stânga Dunărei pre lângă Marea Neagră; însă Scitii retrăgându-se dinaintea armatelor lui Dariu, în stepele lor cele neumbate, trămiseră drept răspuns lui Dariu: o pasere, un șorece, o brăscă și 5 săgeți, emblemă pe care un Scit ce se afla în tabăra lui Dariu o esplică ast-fel: *Perși! dacă nu veți fugi prin aer ca păsările, pre sub pământ ca șorecii și prin apă ca brăscăle, veți peri cu toții de săgețile Schiților.* Limbagiu care decise pe Dariu a se întorce înapoi fără nici un rezultat. (*Mihăescu, Istoria universală*).

Repetițiunea (p. 156)

ARMATEI ROMÂNE

Bravi copii ai României, veseli ați plecat,
 Ați plecat cu stégul țării mândru și curat,
 Și v'ați dus preste hotare, pentr'un scump odor,
 Pentr'a țării ne-atárnare, pentr'al ei onor,
 Și tovarăș bun avut'ați dorul viu din sân:
 Ca să duceți lumii vestea, nemulul român,
 Er al țării glas vă dise: «Mergeți dragi copii,
 Și ve întorceți cum ve duceți, mândri, mulți și vii!»

Bravi copii ai României, bine v'ați bătut,
 V'ați bătut sub stégul țării... sântul vostru scut
 S'ați învins, că la isbândă bunul Dumnezeu
 A deprins al țării paloș și pe Domnul său.
 V'ați bătut precum strămoșii se băteau ca lei,
 V'ați bătut ca Feți-frumoșii din povești cu smei,
 V'ați bătut precum în lume nimeni s'a bătut,
 Și a se bate cum Românul singur e făcut.

Bravi copii ai României, mândri v'ați întors,
 V'ați întors cu stégul țării rupt... dar tot frumos,
 Mai frumos de cum fusese, căci de vulturî-dus,
 Stéua mândr'a dujmăniei-subt el a apus.
 S'ați adus ne-atárnarea țării dragi copii,
 Și virtutea ostășescă, și trofee mi.
 Téra mândră vă salută... Doru-i s'a mplinit:
 Bravi copii ai României, bine ați venit.

(*Scip. J. Bădescu*).

Eufemism (p. 160)

Din poesia «Irina dörme» :

Ea acum *dörme*, și vocea'ı tace,
Din *visul* dulce n'ö deștepta'ı
Ea dörme somnul *acel de pace*,
Cu flori curate o presura'ı.
De inger'ı cete o priveghiază:
Lăsa'ıo'n pace, ea *reposează!*

(Gusti, 162).

Interogațiunea (p. 161)

Numa'ı tu, popor Române, să zaci vecinic în orbire?
Numa'ı tu să fii nevrednic d'acest timp reformator?
Numa'ı tu să nu ei parte la obșteasca înfrățire,
La obșteasca fericire
La obștescul viitor?

Până când să credă lumea, o! copii de Românie!
C'or'ı ce dor de libertate a perit, s'a stins din voi?
Până când să ne tot plece cruda örbă tiranie
Și la carul de trufie
Să ne 'njuge ca pe ho'i?

Până când în țara noastră tot streinul să domnescă?
Nu sunte'ı sătu'ı de rele, n'a'ı avut destul stăpân'ı?
La arme, vitej'ı, la arme, face'ı'ı lumea să privescă
Pe câmpia românească,
Cete mândre de români.

V. Alexandri, *Deșteptarea României*.

Subjecțiunea (p. 161)

CE E MAI TRIST PE LUME?

Ce e mai trist pe lume? İovirea cea din urmă
Orlogiul ce-anunță un an care-a trecut?
Un călător ce perde în codru a sa urmă?
Séu omul care perde speranța ce-a avut?

E nöptea fără stele séu ziua fără sóre?
O liră fără corde séu flori fără miros?
Femeea fără gra'ı'ı, séu fără de candóre?
Trădarea ce sdrobescce un suflet amoros?

E óre filomela închisă în colivie?
Séu trista turturică ce so'ı'ı ș'a perdut?
Mar'ıturul care móre în lanțur'ı de sclavie?
Tiranul cu rușine din tronul séu cădüt?

Un june cu avere care gustând din tôte,
Curând de urât móre, neavând nouă plăceri?
Un om plin de dorințe, care nimic nu pôte?
Séu omul, fără pâine, supus la miș dureri?

Soția ce nu nasce? ori muma care vede
Intins pe patul morții p'al séu întâiū născut?
O fată în monăslire, séu fata ce se perde?
Ori omul ce nu crede în ceea ce-a cređut?

E cănele ce urlă la lună 'n međul nopții?
Séu paserea funebră țipând p'un vechiū palat?
Un verme care viața găsește 'n sinul morții?
Séu gemătul verginei p'al agoniei pat?

Un căpitan ce pierde întéa'i bătălie?
Séu bardul care cântă dar nu e ascultat?
Un învățat cu nume, care nimic nu scie?
Un om cu rasă neagră de rele întinat?

Un câmp întins ce n'are nici apă, nici pășune?
O vechiă capitală far' de locuitori?
O cupă poleită în fund cu-amărăciune?
Ori un mormânt ce n'are nici epitaf nici flori?

Nici mórtea, nici desgustul, nici plânsul unei mume,
Nici ura, necredința, nici lanțuri, nici venin,
Nimic nu-î trist ca țera ce perde al séu nume,
Ca poporul ce cade, ca ultinu'i suspin.

G. Crețianu.

Exclamațiunea (p. 162)

SĂRACELOR TINEREȚE

Săracelor tinerețe!
Călătore și glumețe,
Pe minută și pe cés:
Chiar ca niște viorele
Și timpuriū brândușele
Viața vi-î cât un popas!
Ieri și astăzi înflorirăi,
Măini polmăne viețuirăi,
Și mai polmăni v'ați trecut...
Nelăsând pe urma vóstră
De cât ultiarea cea próstă,
Un biet trup zidit de lut!
Iată starea bătrâneței!
Și în călindarul vieței
Spuneți-mi ce-ați însemnat?
De cât poște și dorință.
Ave și'n nesfință,
Ce mintea v'au turburat!

S'apoi și ele trecură
 Chiar că o nălucitură
 Ce ți s'arată, dar nu-I....
 Lăsând numai pomenire,
 Într'a omului simțire,
 D' necazurile lui!

C. Conaki

Prosopopea

Monologul medicului Herman din Sorin (pag. 163):

Herman

Nimic, nimic... Lumina mi se ascunde mie!...
 O! studiu fără rodă ce m'ai înveninat,
 Tu mi-ai răpit plăcere și viață și junie,
 Și nu mi-ai dat nimica în loc ce mi-ai luat!
 A trebuit a trece cinci-deci de ani de trudă
 Plecat pe cărți să află că nu pot sci nimic.
 Căci, Belzebul din Tartar să-mi fie mie rudă,
 De știu mai mult ca prostul ce n'a învățat nici pic!
 Am căutat misterul în lumi necunoscute:
 Pe omeni, pe natură, pe toți am întreat:
 M'au coborît în lumea mormintelor tăcute,
 Și pe țărâna lunei adânc am meditat;
 Am despicat țărâna precum și cugetarea;
 Și nu știu cugetarea e care-ar fi urma
 Materiei, sau lutul a urmării suflarea
 Sau alt-fel cugetarea (să fiu mai acurat?)
 Mai bine jucam ursul la porțile streine!
 Căci cel puțin ursarul tot crede în ceva;
 Dar eu nu cred nimica și nu știu de fa: bine
 Să nu cred: nu știu iar de fac eu rău cumva?...
 Dar am aflat că nu e mai mare bogăție
 De cât credința noastră, ș'atunci am pismuit
 Pe prostul care crede și trece 'n bucurie.
 O viață 'n care nu scim la ce am mai venit....
 Ciudată, Dómne, este ființa omenescă!...

(După o pauză, luând hărcă, d: mort în mână)

Ah! Iată ce rămâne în lume după noi!..
 Ce-ai fost în astă viață, țărână pământescă?
 Tu poți ai fost ca mine, împinsă de nevoi?
 Ori poți-o frumusețe 'a căreia picior
 Ca pulbere-aurită junimea a călcat?
 Ai fost ferice poți? și mândră, ridetóre,
 Ca visul tinereței din lume ai sburat?
 Dar unde e mândrețea și dalba ta junie?
 Voi, care ați fost iubit'o, vedeți ce-ați iubit?
 Vedeți tot de-odată a vóstră nebulie,
 Vis dulce ce se stinge îndată ce ați gândit!...

Dar ce zic?... el fu pôte, vr'un domn aici în lume :
 Acastă hârcă, pôte, ce vântu-a trențurat
 Nu s'a lecat în viață; și pôte l'al ei nume
 Mai multe milioane de sclavi au tremurat ?
 Dar unde 'ți este tronul, coroua și mărirea!
 Ah! unde 'ți-e mândria, poporul credincios ?
 Un cap de sclav alături, nu este osebite
 Din tine și dintr'ensul; aveți acelaș os.
 Copii răi se jocă cu mâna-ți ce odată
 Țiind un scepru falnic popore cărmuea;
 Iar hârca-ți ce fusese odată coronată
 E adăpost de șoreci care adorm în ea!...

(După o lungă reflecțiune)

Dar iață noptea trece!... bălala diminătă
 Trimete înainte-i un dulce foc cerese,
 Să stingă lampa d'aur ce ardea încă 'n cetă,
 Norose côm' a noptei ce visele împletește...
 Colo se sparge unda de undă alungată;
 Colo din frunză sună ai noștri călători;
 Colo privighetorea suspină 'namorală,
 De vânturi legănată pe patul ei de flori...
 Răsai, o diminătă! și fie ca să paie
 Ca tine bucuria 'n sufletu-omenesc!
 Desfășură în aer cosila ta bălaie
 Pe care flori de aur și roze strălucesc!
 Sburai, minute blânde, cu arip' aurică!
 Versați-vă, o flacări, dintr'al diler sîn!
 Iar tu corôna lumei, o sôre! te rădică
 În calea-ți semănată cu mândre flori de crin!
 Vin, vin, de dă lumină la cei ce vor viață,
 La cei ce fericirea în lume moștensesc!
 Cât pentru mine, sôre, tu n'ai nici o dulcătă;
 De aceea de la tine nimica nu voesc!..

(După o pauză)

Ași da eu ori ce bunuri pe-o clipă de credință,
 De dulce fericire, speranță și amor...
 Dar, vai! deserte vorbe! căci nu mai e putință!
 Unica-mi mângăere ar fi numai să mor...
 Ca pulbere de aur ce tòmna risipesce
 Din côm-ei, de ce ani-mi bêtrâni nu se avânt?
 Ah! dac' al nostru suflet ca visul se topesce,
 De ce nu caut pacea îndată în mormânt?..
 Dar dacă din potrivă, spărgând' a lui prinsôre,
 Nemuritor, s'avintă.. eu încă voi să mor...
 Și p'ale vântulețe cu line aripiore
 Ca un miros de rose în spațiu voi să sbor..
 Și ca acele stele ce scântefc 'n lumină
 Pe bolta cea cerescă voios să mă înclin:
 Să mă îmbăt de viață în aria senină,
 D'amor și de plăcere, și dulce să suspin;

La sgomolul ușure de-aripi de vântulețe.
 La frământul cel vesel al sărutărei lor,
 La flacăra suavei, eternei tinerețe,
 Răpit de fericire într'un suspin să mor!..

Bolintineanu.

Imprecațiunea sa și blestemul (p. 164).

BLESTEMUL ȚEREI ASUPRA NEMULȚUMIRII STREINILOR ¹⁾

(Fragment)

Dumnezeule 'ndurate,
 Dreptule judecător,
 Vedi'mi a mea strămbătate,
 Și le fi răsplătitor!

Drept a lor nemulțumire,
 Dă-le scirbe și amar;
 Dă-le dreptă răsplătire,
 Că m'au prădat în zadar.

Mânia la să'i urmeze
 Ori măcar unde-or umbla;
 Osânda la să'i vineze
 Veri pe ce locuri vor sta.

Frică dă-le să se témă
 Și frunza când s'o mișca;
 Pribegind, să bage s'omă
 Chiar de vânt când o sufia.

Fă-le lor calea pustie
 Ca să umble rătăciți;
 Arată a ta mânie
 Ș'unde or fi pribegiți.

Drepta ta le răsplătescă
 Cestor nemulțumitori;
 Urgia 'ți să'i osândesca
 Ca pe nisce-imputători.

Curse 'n calea lor le pune
 Să cadă 'n perdare toți;
 Nu mai vadă dile bune,
 Nemulțumitori hoți

Pași lor le poticnesce,
 Să n'aibă unde scăpa;
 Adunarea lor sd robesce
 Ori unde se vor afla.

1) Din «Plângerea și tânguirea Patriei» de P. Mumuleanu.

Să nu pôtă să-și găsească
 Loc să fie odihniți;
 Pururea să rătăcescă,
 Și să fie necăjiți.

Nu 'și găsească und' să ședă
 Calu-și de pulintel loc ;
 Fă ca cerul să nu-'i vadă,
 Și să pice pe ei foc.

*

BLESTEMUL LUI GRUI SÂNGER

Tu, proclat, ucigașe ! infame paricide !
 Tu, pentru care astă-zi tot iadul se deschide,
 Tu, răpitor de dîle cui ț-a dat viață, nume !
 Atunci a ta osândă sfârșit să aibă 'n lume,
 Când astă buturugă de arbor ars sub care
 Părintele tîu zace ucis fără suflare,
 Va da și flori și frunde, etern fiind udată
 Cu apa cea din yale în gura ta cărată.
 Iar pîn'atunci, iazmă, ce a născut Păcatul,
 Legată 'n înfrățire cu Rîul ne 'mpăcatul,
 În viață și 'n momentu-ți în veci să nu guști pace-
 Si cugetul din tine s'auđi că nu mai tace :
 Să nu privești tu cerul și omenirea 'n fața !
 De foc să-ți fie apa și sôrele de ghiață !
 Să bată 'n tine biciul urgiilor turbate
 Pîn' n'a mai fi pe tine, loc unde a mai bate !
 Toți șerpîi de pe lume să iasă 'n a ta cale !
 Să 'ntămpini numai ură, să nu simți de cât jale !
 Să chiami cumplită mörte, și ea l'a ta chemare
 Să ridă, să te lase luptând cu-a ta muștrare,
 În cât s'ajungi tu insulți a te feri de tine
 Prin ultima ta crimă, uciderea de sine !
 Blestem ! blestem pe capu-ți în lunga vecinicie !
 A ta cenușe piară în vînt, și négră fie !

Alexandri, Grui Sânger.

IMPRECAȚIUNEA CAMILIEI

Rome, l'unique objet de mon ressentiment !
 Rome, à qui vient ton bras d'immoler mon amant.
 Rome qui l'a vu naître, et que ton cœur adore !
 Rome enfin que je bais parce qu'elle l'honore !
 Puissent tous ses voisins ensemble conjurés
 Saper ses fondements encor mal assurés !
 Et, si ce n'est assez de toute l'Italie
 Que l'Orient contre elle à l'Occident s'allie ;
 Que cent peuples unis des bouts de l'univers
 Passent pour la détruire et les monts et les mers !
 Qu'elle-même sur soi renverse ses murailles,
 Et de ses propres mains déchire ses entrailles ;

Que le courroux du ciel allumé par mes vœux
Fasse pleuvoir sur elle un déluge de feux !
Puissé-je de mes yeux y voir tomber ce foudre,
Voir ses maisons en cendre, et tes lauriers en poudre,
Voir le dernier Romain à son dernier soupir,
Moi seule en être cause, et mourir de plaisir!

Corneille, Horace.

Ipotiposa (p. 164)

LA COZIA

Ale turnurilor umbre peste unde staū culcate,
Către țermul din potrivă se întind, se prelungesc,
Ș'ale valurilor mândre generații spumegate
Zidul vechiū al mănăstirii în cadență 'l isbesc.

Dintr'o peșteră, din răpă, noptea ese, mă-mpresoră,
De pe muche, de pe stâncă chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... printre iarbă să strecoră
O suflare care trece ca prin vine un fior.

Este césul nălucirii; un mormânt se desvălesce,
O fantomă încoronată din el ese... o zăresc...
Ese, vine către țermuri, stă, în préjma ei privesce...
Riul înapoi se trage... munții vârful 'și clătesc.

Ascultă!... amarea fantomă face semn... dă o poruncă.
Oștiri, fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se'ntinde, creșce, repetat din stâncă 'n stâncă,
Transilvania l'aude, Ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martor vitejiilor trecute.
Și puternicii legiōne p'a la margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite, 'ți sunt ție cunoscute,
Cine ore pōte să fie omul care te-a 'ngrozit?

El este cum 'l arătă sabia ș'a-lui armură, *)
Cavaler de ai credinții, saū 'al Tibrului stăpin?
Trajan, cinste a vechii Rome, ce se luptă cu natura?
Uriăș al Daciei, saū e Mircea cel bētrân?

Mircea! imi respunde dealul; Mircea, Oltul repetază,
Acest sunet, acest nume valurile 'l prinesc;
Unul altuia 'l spune, Dunărea se-înscințeză,
Ș'ale ei spumate unde către mare 'l pornesc.

Salutare umbră vechiă! primesce închinăciune
De la fiii României, care tu o ai cinstit;
Noi venim mirarea noastră la mormentu-ți a depune,
Vécurile, ce-înghit némuri, al tēu nume l'au hrănit!

Gr. Alexandrescu.

*) În biserica de la Cozia, Mircea este zugrăvit în costum de Cruciat.

1°. *Icôna lui Radu Negru* (pag. 164).

Radu Negru Basarab era un om nalt, bine format, cu fața smadă, barba căruntă și plete lungi lăsate pe spate, pe cap purta diademă, vestmintele cusute cu fir, erau lungi până la picior, cu nasturi la piept, și cu brêul aurit, pe d'asupra purta un vestmânt blănit a căruia blană pe marginea de din afară era negră, în mână ținea saŭ un baston lung cu gherdan (panglică) de aur, saŭ miniatura bisericeii Adormirea Maicii Domnului făcută de el la Câmpulung, întâia sa reședință.

2°. *Etopea lui Ștefan cel Mare.*

«Era acest Ștefan Vodă om nu mare la stat, mănios și degrabă vërșea sânge nevinovat; de multe ori la ospete omoria fără județ. Era întreg la minte, ne-lenevos, și lucrul său știa să'l acopere; și unde nu cugetai acolo il afla; la lucruri de rësboe meșter; unde era nevoie însuși se vâra, ca vedându-l ai săi să nu îndărăpteze. Și pentru aceea rar rësboiŭ era de nu biruia. Așisderea și unde'l biruiaŭ alții, nu perdea nădejdea că știindu-se cățul jos, se ridică deasupra biruitorilor. Eară după mörtea lui, și fiul său Bogdan Vodă urmă lui luase de lucrurile vitejesci; cum se tâmplă din pomul bun și ródă bună se face.

Ingropat'ău pe Ștefan Vodă în monăstirea Putna, cu multă jale și plângere a tuturor locuitorilor țerei, cât plângeau, toți, ca după un părinte al lor; că cunoșteaŭ toți că s'au scăpat de mult bine și apărare ce după mörtea lui îi diceau *Sfântul Ștefan Vodă*, nu pentru suflet că este în mâna lui Dumnezeu, că el încă a fost cu păcate, ci pentru lucrurile sale cele vitejești, carele nime din Domni nici mai înainte, nici după aceea nu l'a ajuns.» (Gr. Ureki.)

*

DOAMNA STANCA SOȚIA LUI MIHAIŬ

«Era o femeie alésă această dómna, ale cării calități chiar dușmanii soțului ei nu se putură opri a le încununa cu laude entusiaste. Bună, blândă, supusă,

inger de mumă și de soție, ea adese domolia iuțela și asprimea caracterului soțului ei și într'aceiași vreme inimă eroică, ea împărtașia de multe ori primejdiile bărbatului său, însoțindu-l în războaie și pene pe câmpul bătăliilor, stând la costa lui.» *N. Bălcescu.*

3°. *Portretul lui Tudor Vladimirescu*¹⁾

«Tudor era bărbat serios și gânditor; om drept și energic; activ și sever; uneori crud și chiar răsbunător. Scurt la vorbă și bogat la minte, dicea Dumitru Cățel (Bresniceanu) din Cerneți, un bătrân ca de 80 de ani, unul din căpitani de panduri ai lui Tudor. Nici odată nu l'a văzut nimeni rîdînd; numai o dată, se dice că l'a văzut zîmbînd, doi confidenți ai săi, Gârbea și Miu

«Statura lui Tudor era de mijloc; era om legat cum se dice, și d'o constituție robustă; culorea părului ș'a mustaților era galben-castaniu; iar părul era dat pe spate, în formă de chică scurtă, lăsînd a i se vedea ceafa rasă; fruntea lată și încrețită; sprâncene gróse și cam lăsate pe ochi; ochii căprii, cu o căutătură cruntă, ce însufla respect și frică; fața smedă cam prelungă și cam uscățivă, nasul drept și potrivit; gura bine făcută; mustața grósă și tunsă, lăsată pe buze; bărbia cam rotundă, și un neg pe umărul strîng al obrazului.

Portul lui Tudor, în timpul Revoluției era:

În cap, căciulă dreptă și înaltă, de hărșie neagră și cu fundul de postav alb.

Peste cămașă purta pieptar cu șireturi negre.

Pe d'asupra pieptarului, dulamă încopciată, de culoare negru-verde, și lungă până jos de genuchi.

Pe d'asupra dulamei, cepchen până la brâu (un fel de scurteică, cu sêu fără blană).

Gambe acoperite cu poturi strâmți, cu copci și găitane.

În picioare, cisme lungi la drum, și în oraș cu iminei.

O sabie turcească atârna după gât: cu găitane groase.

La drum purta pistóle la coborul calului.

Iarna purta pe d'asupra vestmintelor o tătarcă».

1) După «Istoria revoluțiunei române de la 1821 de C. D. Aricescu 1874 p. 40.

4°. *Paralela între Decebal și Ștefan cel Mare*
(p. 165)

«Strălucite și mult mărețe figuri sunt ale acestor două eroi în cadrul istoric al Daciei vechi și al Daciei nouă. Inchipuirea se pierde în sbor când cercă a se urca până la înălțimea lor. Însă numele unuia din acești bărbați legendari este în toate gurile pe când cel alt este acoperit cu vălul uitărei.

Fanatismul patriotic atribuie lui Ștefan tot ce i se pare minunat, tot ce-i este necunoscut. Ori ce zidire veche, un pod de piatră dărâmat, o movilă de pământ rădicată în mijlocul unui șes întins, o ruină de cetate, biserică, schitură, etc..... tot, dice Românul, este făcut de Ștefan-Vodă.

Dar Istoria este mai nepărtinitoare; ea ne arată imaginea majestuoasă a lui Decebal strângând cu o mână rana deschisă în pieptul său, și cu cea altă chemând popoarele în contra poporului rege.

Ștefan e un lucifăr luminos; Decebal e un sôre întunecat; umbra lui Decebal se întinde tot atât de departe ca și lumina lui Ștefan.

Ștefan e un om gigantic, herculan, ce umple ochii; Decebal se înalță în zarea trecutului ca e zeitățe nevăzută și neînțeleasă. Și unu și altul au avut același țel, aceiași ideie sublimă: neatârănarea patriei lor! Amândoi sunt eroi; Ștefan un erou al Românilor (Moldovei), Decebal erou al Daciei!

În vălmășagul secolilor trecute nu e rar a vedea unele staturi mici susținându-se și mărindu-se chiar prin ajutorul politicei. Ast-fel Ștefan amenințat din toate părțile de ordele selbatice ale Tătarilor și de nenumeratele fiare Asiatice, ce năvăliră în Europa la glasul lui Mahomet al II-a și al lui Baiazet poreclit Fulger; atacat fără răgaz de Leși și de Unguri, sub pretext de ôre-care drepturi fictive, Ștefan, zic, se opuse dușmanilor când cu puterea, când cu dibăcia unei ingenioase diplomații. El se uni cu Leșii ca să bată pe Unguri, cu Ungurii ca să alunge pe Leși și cu amândouă aceste nêmurii, ca să reziste Turcilor.

Înțelept, viteț, neadormit, el reuși a face dintr'o țară de păstori, o țară de rășboinici spăimântători, și cu singurele lui mijloce, el fulgeră pe Baiazet-Ful-

gerul, combătu cu succes pe Matias Corvin smulgându-i o parte din Ardeal, mătură Leșii de pe pământul Românesc, luând Podolia și Pocuția și puse stăpânire pe șesurile Bugégului și chiar pe o parte din câmpiile Valahiei.

În mijlocul tăcerii de mörte, în care lumea era confundată pe timpul lui August, se vede ridicându-se de o dată în fața imperiului Roman un domn nou și un popor nou, pe care vechii cetățeni ai Romei îi numeau barbari.

Însă șeful barbar se numește Decebal (Diuparneu); el are o inimă, ce ar putea cuprinde lumea întregă; el se sprijinește cu mândrie pe arcul libertății. Poporele stau în mirare cu ochii ațintiți asupra acestui barbar, care se măsură cu August împăratul, găsindu-se de-o potrivă cu dănsul, și care umilise Roma lăsând-o să-i plătească tribut. Domițian Dacicul-Porticul etc., sēcă comorile sale ca să cumpere pacea de la Decebal, însă Decebal sgălție puternic colosul Roman fără a-l putea resturna; el combate cu înverșunare influența Romană, Mărirea Romană, Domnirea Romană și în fine cade glorios sub brațele divului Traian.

Mörtea lui este ultimul sacrificiu ce-l face pentru poporul său; el se ucide pe ruinele patriei sale!...

Decebal e ca stelele, acele călătore, ce se zăresc pe cer fără a se ști de unde vin și unde se duc.

Necunoscuți pe lume el și poporul său, până în momentul când începü lupta cu Roma, ei dispar în curënd și abia numele lor rămâne în unele pagini de ale lui Tacit.

Ștefan și Decebal au fost ómeni de aceia care n'au nici strómoși, nici moșteni.

Decebal mort, Dacia cade, feciöră încă, în trista condiție de provincie depărtată. Ștefan coborît în mormânt, Moldova pe care el o ridicase la culme, se întunecă încet, încet, perde rangul său, drepturile sale, hotarele sale cele vechi, și nu mai conservă de cât numele său și suvenirele Domnului Ștefan.

Remarcabilă asemănare de destinuri ale țerei, la două epoce atât de depărtate, după mörtea acestor doi ómeni!....

Ștefan și Decebal au lăsat testamenturi patriotice: Testamentul lui Decebal a fost morțea lui!...

Ștefan prevădând sorta ce amenința patria sa, a dictat cu limbă de morțe povătuiri îsvorite din durerea inimei și din luciditatea cugetărei celei mai înalte.

După un-spre-zece secole, Ștefan a ridicat spada sîngerôsă, care căzuse din mîna lui Decebal. Cine ore va fi chemat a ridica spada purtată cu atîta glorie de Marele Ștefan?... și cînd?... și cum?....»

A. Ruso.

5°. Cronografia

FUGA ȘI RISIPA ȚEREI LA 1821¹⁾

«La anul 1821 Fevruarie 22, seară, spre 23, cînd fără-de-legile noastre au încordat arcul dumnezeescei urgii și l-au gătit pe el, și întrînsul au gătit vasele morței. *ca un trăsnet din ceriū au cădūt peste nenorocita țera acéstă cumplită rēsvrătire a Grecilor.* Și îndată după acésta, ne mai putînd suferi grozăvile și relele ce urmaūcu neconținire și cu sporire, au început fiește-carele a-și căuta scăparea vieței sale. Tōte averile cliromisite și agonisite erau de nespūsă supărare celui ce le avea și unde apuca svirlindu-le le mistuia, de nimic alt îngrijindu-se fără numai de viață. Cîmpī cu necuprinsă de ochi întindere erau plinī de popor, ceriul avēnd acoperemînt și așternut numai pămîntul. Șiraguri necurmate pe drumuri, de hărbați și copii în brațe înbulzindu-se, năvăliaū la scăpare. Codrii cei mai adânci gemēu de popor rătăcînd. Cel mai ticălos bordăiū, în locul de scăpare, se părea palat la cei cari mai înainte nu încăpeau în cele mai desfătate curți; iar cei mai mulți dintre aceștia se desfătau pe sub trăsurile lor dosindu-se de sōre și de ploie. *Intru o așa înfricoșată privelishte am dat și eu dosul urgiei și am trecut peste hotar într'o căruță prōstă, imbrobodit peste obraz cu un braū de lână, cu o manta nemțescă îmbrăcat și cu o pălărie pe cap. Ticălos*

1) Veđi memoriul d-lui A. Vizanti p. 65.

omul, ce nu-și inchipuește ca să-și apere viața!... Și am ales loc de tristă petrecere în satul Colincăuții. Fiește-care vestire din jalnica patrie îmi adăogia rană în suflet și părae de lacrimi în ochi!... Numai cetitul și talmăcirea cărților îmi mai dădea prilej de puțină alinare....

V. Costaki Mitropolitul.

SBURĂTORUL

(fragment)

Era în murgul serei și sôrele sfințise:
A puțurilor cumpeni țipend par'că chiemă
A satului cirédă ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la jghiab intins pășia.

Dar altele-adăpate trăgeau în bătătură,
In gemete de mumă viței lor striga;
Vibra al serei aer de taur grea murmură;
Sglobii sărind viței la uger alerga

S'astâmpără ăst sgomot, ș'a satului fantână
Incepesă s'audă ca șoplă în susur,
Când ugerul se lasă sub feciorésca mâna,
Și prunca vițelușă tot tremură 'mprejur.

Incep a luci stele rând una câte una,
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Fărđie astă séră răsare-acum și luna,
Și cobe câte-o dată, tot cade câte-o stea.

Dar câmpul și argéoa câmpénul ostenesce
Și dup'o cină scurtă și somnul a sosit,
Tăcere pretutindenî acuma slăpânesce,
Și lătrătorii numal s'aud neconțenit.

E nôte 'naltă, 'naltă; din mijlocul țării
Vestmintul său cel negru de stele semănat
Destins coprinde lumea, ce 'n brațele somniet
Visedă câte-aieva deștăptă n'a visat.

Tăcere este totul și nimișcare plină:
Un cântec sau descântec pe lume s'a lăsat.
Nici frunda nu se mișcă, nici vântul nu suspină
Și apele dorm duse, și morile au stat.

I. *Heliade R.*

6°. Topografia

CĂLUGĂRENI

«Drumul, care merge de la Giurgiu spre București, trece printr'o câmpie șesă și deschisă, afară numai dintr'un loc, două poștii departe de această capitală,

unde el se află strîns și închis între niște deluri păduröse. Intre aceste deluri este o vale largă numai de un pătrar de milă, acoperită de crâng, pe care gârla Neajlovul ce o înecă și păraele ce se scurg din deluri, o prefac într'o baltă plină de nămol și mocirlă. Drumul acolo trece în lungul acelei văi, parte pe o șosea de pământ, parte pe un pod de lemn, care amîndouă sunt așa de strîmte, în cât d'abia pöte coprinde un car lărgimea lor.

Acastă strămtöre, pe care locuitorii o numesc *Vadul Călugărenilor*, fu aläsă de Mihaiu Vodă pentru lupta cea mare cu Turcii. Astă-zi această vale se află întocmai după cum ne-o descriu analiștii acelor timpuri. Nici un monument nu ne arată că acolo a fost lupta cea crăncenă pentru libertate. Românul trece acum cu nepăsare printr'aceste locuri sfinte, fără ca nimic să-i aducă aminte, că pămîntul, ce calcă, e frămîntat cu sângele părinților săi și acopere ösele vitejilor!!»

N. Bălcescu.

7°. *Descrițiunea saü Demonstrațiunea*

Logofetul Miron Costin ne dă o demonstrațiune prin descrițiunea venirii unor lăcuste pe la 1655.

«Cu un an mai înainte de ce s'aü rădicat Hmil Hatmanul căzăcesc asupra Leșilor, apröpe de vremea secerei, eram pe atunci la șcöla în Bar în Podolia; pre cale fiind de la sat spre oraș, numai ce vedui despre amedă-zi un nour unde se rădică ca o negură; ne-aü părut că vine o furtună cu plöe de odată, până ne-am tîmpinat cu nouu de lăcuste, cum vine o öste stol. În loc ni s'aü luat sörele de desimea lăcustelor cele ce sburaü mai sus, ca de trei saü patru sulii nu era mai sus, eară multe treceaü alături cu omul, fără șhielă de sunet de ceva, se rădicaü în sus, de la om ö bucată mare, acea poeadă, și așa mergeaü pe deasupra pămîntului ca de doi coți până în trei sulite în sus tot într'o desime, și într'un chip. Un stol ținea un cös bun, și dacä trecea acest stol, la al doilea cös sosia altul, și așa stol după stol ținea cât ținea din pränz până în desară. Unde cădea la mas ca al-

binele zăcea, nice cădea stol peste stol, ce trecea stol de stol, și nu se pornia până ce nu se încălzia sórele bine spre prânz, și călătoria până în deséră, și până la căderea de mas. cădea și la popasuri. Inșă unde mânea rămânea numai pământul negru imputit, nice frunđe, nice paie, orí earbă orí sãménătură nu rămânea, și se cunoștea și unde poposia, că era locul nu așa negru la popas, cum era unde mânea acea mánie a lui Dumneđu. Câte-va ڊile au fost acea urgie; din părțile de jos mergea în sus. Și tot atunce au fost lăcuste și aice în țară, și apoi după aceea și al doilea an au fost lăcuste, însă mai puțin.

(După *Gusti*.)

*

A R D E L U L

«Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mândră și bine-cuvântată între toate țerile, semenate de Domnul pre pământ. Ea sãmăuă a fi un măreț și întins palat, cap d'operă de arhitectură, unde sunt adunate și aședate cu mândrie toate frumusețile naturale ce împodobesc cele alte ținuturi ale Europei. Un brău de munți ocolosce precum zidul o cetate, totă această țară, și dintr'insul, ici, acolo, se desfac, întindându-se până în centrul ei, ca niscevaluri proprițore, mai multe șiruri de deluri înalte și frumoșe, mărețe, pedestaluri înverđite, cari varsă urnele lor de zăpadă peste văi și peste lunci.

Mai presus de acel brău muntos, se înalță doué piramide mari de munți, cu crestele încununate de o vecinică diademă de ninsóre, cari, ca doui uriași, stau la ambele capete ale țerei, căutând unul în fața altuia. Păduri stufoșe, în care ursul se preumblă în bună voie, ca un domn stăpánitor, umbresc culmea acelor munți.

Și nu departe de aceste locuri cari îți aduc aminte natura țerilor de miadă nópte, dai, ca la porțile Romei, peste câmpii arse și văruiute, unde bivoul dormiteză a lene. Ast-fel među-nópte și među-đi trãesc într'acest ținut, alături una cu alta și armonizând împreună.

Aci stejarii, brađii și fagi trufași înalță capetele lor

spre cer; alături, te afunzi într'o mare de grâu și de porumb. din care nu se mai ved calul și călărețul. Ori încotro te-î uita, vezi colorii felurite, ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încântător farmecă vederea: stânci prăpăstioase, munți uriași ale căror vârfuri mângăe norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gâtle a căror limpede apă curge printre câmpii înflorite, pârae răpezi, cari mugind gróznic, se prăvălesc în cataracte, printre acele amerințătoare stânci de pĕtră, ce plac vederii și o înspăimântă tot de o dată.

Apoi în tot locul, dai de riuri mari, cu nume armonioase, ale căror unde pörtă aurul. În pantecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, ferul, argintul, arama, plumbul, mercuriul..... și în sfirșit metalul cel mai îmbelșugat de cât tóte, aurul, pe care 'l vezi strălucind pĕnă și în noroiul drumurilor.

Ast-fel este țĕra Ardélului.

N. Bălcescu.

Acumulațiunea (p. 165)

Joad dice lui Mathan :

Eh! quel temps fut jamais si fertile en miracles ?
 Quand Dieu, par plus d'effets, montra-t-il son pouvoir ?
 Auras-tu donc toujours des yeux pour ne point voir ?
 Peuple ingrát! quoi! toujours les plus grandes merveilles?
 Sans ébranler ton coeur, frapperont tes oreilles ?
 Faut-il, Abner, faut-il vous rappeler le cours
 Des prodiges fameux accomplis en nos jours ?
 Des tyrans d'Israël les célèbres disgraces,
 Et Dieu trouvé fidèle en toutes ses menaces ;
 L'impie Achab détruit, et de son sang trempé,
 Le champ que par le meurtre il avait usurpé ;
 Près de ce champ fatal, Jésabel immolée,
 Sous le pied des chevaux cette reine foulée :
 Dans son sang inhumain les chiens désaltérés,
 Et de son corps hideux les membres déchirés ;
 Des prophètes menteurs la troupe confondue,
 Et la flamme du ciel sur l'autel descendue ;
 Elie aux éléments parlant en souverain,
 Les cieux par lui fermés et devenus d'airain
 Et la terre trois ans sans pluie et sans rosée ;
 Les morts se ranimant a la voix d'Elisée :

Reconnaissez, Abner, à ces traits éclatants
 Un Dieu, tel aujourd'hui qu'il est dans tous les temps.
 Il sait, quand il lui plaît, faire éclater sa gloire,
 Et son peuple est toujours présent à sa mémoire.

(Racine *Athalie*).

Ironia (p. 165)

Cu Ironia ai fi batjocorit pre Jsop, dice Molnar, *) căruia cu cât firea i au dăruit minte frumôsă cu atât i-au dat față urită, și cu cât l-au împodobit cu frumusețele înțelepciunii, cu atât l-au lipsit de acelea ale frumuseții cei dinafară:

«Ascunde-ți fața o Soare! pentru că Isop îți slinge razele, eși afară de zidire, pentru că întru amîndoi ochii săi pōrtă doi Soari, de care să luminează lōtă lumea, fugi și tu Galaxia de parte de cerțu, de nu vei să te rușinezi de rușine, ne-avēnd atātă lapte alb, cāt iese acela, care arată pre trupul sēu acest tinar frumos, și Nartșul Frigiei. Și cine vre-odată au vėdul trupul sēu cel împodobit cu daruri, în cāt uimii fiind să nu fie strigat, o frumșețe, care stingi și pre frumșețele Cerului! o albiciune, care este destulă a albi și pre nōpte, și a înalbi și pre întunērice! eū adevărat, cānd îi vāz umerii obrazului, îi asemān cu douē grădini, care nu odrălesc alt, fără numai trandafiri și crini; cānd mă uit la buzele lui, mi se pare ca cum ar fi plāsmuite cu vāpăi, care aprind și iubirea; cānd îi socotesc fruntea, vāz acolo vārsată toată sāninarea Cerului; cānd îi privesc gura, mă minunez de dīnsa ca de o comorā insuflețită, care ține în sine Mărgăritari albi; iarășī de voiū întōrce privire cāt-re mānile lui cele cilibit, și cāt-re capul lui cel de aur, cunose îndată, cum că firea pre acela l-au plāsmuit pentru Schiptru, iară capul pentru cunună împărătēscă.»

Ironia Socratică (pag. 165).

Tinerii din Atena, uimiți de gloria unor bărbați ca Temistocle, Cimone, Pericle și plini de o nemăsurată ambițiune, după ce primiseră cāt-va timp lecțiunile sofistilor, se credeau capabili a ocupa funcțiunile cele mai importante în Stat. Unul dintr'ēnșii anume Glaucone, care n'avea nici chiar douē-deci de ani, și propuse să aspire la una din cele mai înalte funcțiuni, așa în cāt nici din amicii săi consāngeni sēi nu-l pūturā întōrce de la o resoluțiune atāt de neconformă

*) *Retorica* pag. 283.

cu etatea și cu talentele sale. Numai Socrate reuși a-l face să 'și schimbe părerea.

Așa Socrate întâlnind o dată pre Glaucone 'l întrebă :

— Adevărat e, Glaucone, ceea-ce am aușit că ești dispus a intra în afacerile publice ?

— Da, răspuse Glaucone.

— Fôrte bine faci, adause Socrate; acesta e cea mai frumoșă ideia, pentru că ce onore pôte fi mai mare de cât aceea de a fi conducătorul afacerilor publice? Guvernând Statul vei putea fi util amicilor, îți-vei ilustra familia, vei întinde fruntariile patriei tale. Mai târziu vei deveni renumit nu numai în Atena, ci chiar în Grecia întregă, și pôte că numele tău se va trâmbița chiar prin națiunile barbare, ca al lui Temistocle, și ori-incôtro vei merge, vei fi recunoscut și respectat.

Un început așa de insinuant făcu cea mai mare plăcere lui Glaucone și-l dispuse a asculta voios cele ce voia Socrate să-î mai dică. Așa dară Socrate continuându-și raționamentul 'l dișe :

— Șciul este de toți, Glaucone, că dacă vrea cine-va să fie stimat într'o asemenea funcțiune, trebuie să aște mijlócele prin cari ar putea să fiă util Statului.

— Așa este, dișe Glaucone.

— Rogu-te dară, pre Deii nemuritori, adause Socrate, nu-mi ascunde nimic și spune-mi, care este cel d'ânteu serviciu ce ți-ai propus a face Statului ?

Dară fiind-că Glaucone tăcea, ca și cum ar fi cugelat la ce trebuia să răspundă, Socrate i-dișe :

— A mări veniturile; cred.

— Tocmai acesta, urmă Glaucone.

— Prin urmare tu șciți destul de bine sorgintea veniturilor Statului și la ce sumă se urc ele, ca, dacă n'ar fi îndestulătoare în vre-o parte, să afli mijlócele cele mai nemerite spre a-le mări.

— Ți-jur, răspuse Glaucone, că asupra acestui punct n'am făcut până acum nici o reflexiune.

— Dacă n'ai ținut cont de venituri, cunoscî cel puțin cheltufelele Statului; pentru că voinđ tu să administrezi cu prudență, va fi pôte necesar să suprimi tot ce este de prisos.

— Intr'adevăr nici la acesta n'am cugetat, dise Glaucone.

— Cum vei putea tu dară să înavuțezi Statul, dacă nu-î cunoști nici veniturile, nici cheltuelile? întrebă Socrate.

— Póte cine-va, reluă Glaucone, să înavuțescă un Stat, distrugând pe inimicîi aceluî Stat.

— Adevărat este, dise Socrate; însă spre a face acesta trebuie mai înteiū să fii învingător: în alt mod ești în pericol de a perde și ce ai acum. Pentru acest scop iară este necesar să cunoști cari și câte sunt forțele Statului și ale inimicilor, spre a putea declara rebel, dacă forțele Statului sunt mai mari, și a renunța la această ideeă în cazul opus. Spune-mi dară, cari și câte sunt forțele Statului nostru pre uscat și pre mare, și câte ale inimicilor?

— Intr'adevăr, eu n'ași putea spune acesta așa pre negândite, răspuse Glaucone.

— Arată-mi cel puțin, dacă ți-ai făcut niscaiva însemnări relative la afacerile Statului, pentru că mi-ar plăcea foarte mult să ved că cugeți la ceva bun.

— Nu mi-am făcut până acum nici asemeni notițe.

— Foarte bine, foarte bine, urmă Socrate. Ved bine că dacă vei fi tu în capul afacerilor publice, nu vom putea să ne așteptăm în curând la niscaiva îmbunătățiri, pentru că-ți rămân multe, lucruri pre cari trebuie să le știi, și ai chîr multe cercetări de făcut.

Socrate îi făcu și alte întrebări asupra unor lucruri tot așa de importante, la cari Glaucone nu știu să-i dea nici-un răspuns. Atunci Socrate îi dise:

«O iubitul meu Glaucone! observă ca nu cum-va împins de o dorință prea-ardătoare de gloriă și de onóre, să cađi în desonóre și în disprețul public, espunându-te a face ceea-ce nu știi. Dacă doresci a fi stimat de concetățeniî tîi caută mai înteiū, te consilies, a ți procura cunoscințele necesare pentru a esercita cum se cuvine demnitatea la care aspiri.»

Glaucone profită de consiliile cele înțelepte ale lui Socrate și caută să și procure instrucțiunile necesare, mai înainte de a solicita veri-o funcțiune saū demnitate în Stat.

Acastă lecțiune a celebrului peripatetic, narată de

Xenefonte, se pöte da în töte timpurile, și pöte fi utilă multor persöne ambițioase ca Glaucone.

După *Vocea Română* din Craiova, an. I, No. 8.

Iperbola (pag. 167).

V. Alexandri în legenda «Răsbunarea lui Statu-palmă» ni da un șir de iperbole. Așa urieșul Strămbă-lemne vorbind cu gemenii săi Sfarmă-petăra despre frumuseț-le Ilenei Consinzene, și că buturuga Statu-palma e tatăl ei căruia la nuntă îi fu vornicel Pepelea, pufnesc de un ris, care simțiment poetul nostru eată cum îl esprimă :

«Uriașii stând pe cöle au trântit un hohot mare
Cât s'au resunat pământul într'o lungă depărtare,
Și toți vulturii din codri ridicându-se pe vânt
S'au nălțat în nori să vadă ce minune-i pe pământ ?

Apoi mai departe aflăm altă iperbolă, când Statu-palmă desperat de răpirea ficei sale și alergând spre acești uriași, țice :

«Săriți voi urgia lunei, săriți! țipă Statu-palmă
Răsturnați copacii 'n codri, măcinați deluri și stânci,
Astupați cărării și drumuri, turburați apele-adânci!
Pune-ți stavili nelrecute sus din ceriuri până jos...
Tristiana, Tristiana; ni-a răpit'o Făt-frumos!

Strofa de la fiinitul acestei legende e un adevărat buchet iperbolic, când uriașii la vederea lui Făt-frumos cu Tristiana ce trece pe sub söre încaeră lupta:

«Sbor copacii către söre, stâncile prin nourii sbor
Și din cer ea să-i sdrobescă, ele cad pre capul lor!
Spun poveștile c'atunei Statu-palmă dintr'un plop
Chicoti... apoi călare sări pe-un epure schiop
Și privind la Uriașii morți pe munte și pe vale,
Țise: Mica buturugă, carul mare mi'l prăvale!»

Basmele n'ar putea inadevăr să fie basme, dacă: figura iperbolei n'ar juca cel mai mare rol în ele. Exagerațiunea ridicată până la imposibil și minune este sufletul și admirațiunea basmelor.

De când erau ca érba anticîi codri deși,
 Și micî ca mușunóe Carpații urieși,
 Și văile profunde și latele vâlcele
 Ca pe o apă lină ușóre vâlurele;
 De când în lune lupî erau păstorî de oi,
 Și urși cu cimpóe mânañ ciredî de boî;
 De când purta 'n cosíte Iléna Cosinzana
 O flóre cântátóre, o flóre năsdraivană.
 N'a fost copilă 'n viața mai dulce, mai alésă
 De cît frumósă Lia, feciórá 'mpărătéscă!

Alexandri, *Legenda Ciocârlieî.*

*

«Cum a intrat Pétru, așa a și eșit printre Zine și flori, pe palma năsdraivanului printre lei, balauri și năsdraivani.... Când fu apoi în șeaoă, privi odată îndărăt, și vedu că lumea întregă s'a pornit în urma lui... Hei! dar și-au dat de om! — Nu ca vântul, nu ca gândul, nu ca dorul, nu ca blestemul, ci mai repede de cât trece fericirea s'a fost lăsat Pétru pe cale... Góna rămase îndărăt și Pétru sosi pe jos la la Sánta Vinere.»

Din basmul «Dina Zorilor» de I. Slavici.

Antitesa (pag. 170).

LA SCHILLER

(Fragment)

Este o viață mórtă, precum ș'o mórte vie;
 Ci este și Viața ce nu mai are mórte.
 Unî prefer pe una, și altî 'și aleg alta,
 E tristă-a Omenirii fatală, crudă sórlă,

.....

Avuși de adversar pe Om; și-alát ajunge;
 Te értă să'i faci réul, iar binele nici mori.
 Insultă'l, te omórá; strivescé'l, te adórá;
 Dă'i glorie, onóre; te'mpilă de ultragiñ;
 Dă'i Patrie, dă'i nume; că el te expatriază;
 Dă'i Adevér, Dreptate; Calomnia și-e parte.

E orb și 'l dai lumină? — El vede câte n'ái;
 E mut, și 'l faci cu limbă? te mușcă ca vipera;
 Dă'i viilor, viață, că 'l ia el și Trecutul;
 Realtă'l pân'la ceruri, de viú te afundă în iad;
 Aceslá e păcatul său omul cel cădút!!!

I. Eliade R.

*

V I A Ţ A

Simţim timpul cum se scurge
 Cum torentu-l pe pământ
 Tot răslornă şi distruge
 Timpul curge
 Viaţa fuge,
 Şi cu-acéstă suspinare
 Ne tirăse la mormânt,
 Oh *Nimic!* cât eşci de mare!

V. Conta.

Comparaţiunea (pag. 173).

Istoria Românilor se poate compara cu Istoria vechiă a Greciei :

«O asemenea carte ar trebui să fie pentru noi aceea ce Iliada era pentru Greci. Şi să mă credeţi, Domnilor, că şi istoria noastră are întâmplări, are portretele cari nici-de-cum n'ar rămânea mai jos de cât eroii celor vechi, dacă acestora li s'ar scote aureola poetică, cu care pana geniului i-au înfrumuseţat. Totul este, că veacurile eroice şi mitologice au trecut de mult, că astă-zi poesia nu se găseşte nici măcar în versurile poezilor, şi că numai un Omer a fost în lume.

Negreşit că istoria Spartei, a Atenei, a Romei are mai mult interes de cât a noastră pentru tot streinul; de 'nteiū pentru că Grecii şi Romanii sunt popore care până acuma resumă civilisaţia şi lumea veche; al-douilea, pentru că înfrurirea lor încă până astă-zi se păstrează asupra noastră prin pravilele religiose şi civile, prin sciinţe, prin arte, prin pământul ce l-am moştenit de la dēnsii, şi în sfirşit pentru că totă instructa clasică a jumimei încă astă-zi se rađimă pe istoria Grecilor şi Romanilor; şi mai ales pentru că faptele acestor popore s'au scris de nisce bārbaļi ca Tucidid, ca Tacit ca Tit-Livie. Sub aceste priviri, eū singur mărturisesc interesul universal al istoriei Grece şi Romane; *dară* în ce se atinge de curagiul individual, de îndrăsnela faptelor, de statornicia apărării, de mārīnīmīa şi bārbaļīa Voevođilor noştri, cari de şi pe un teatru strimt şi cu micī mijlōce, au săvērşit lucruri uriaşe, în tōte aceste, Domnilor mei, nu mă tem de a dice că istoria noastră ar fi mai jos de cât istoria a orī şi căruī popor vechiū sau noū. Lupta.

națională a Românilor cari, mai trei vécuri, au apărât cu sabia Creștinătatea împotriva tuturilor puterilor Islamismului, Domnia lui Alexandru cel Bun și a lui Mircea cel Bătrân, a căror nume răsuna de la Marea Baltică până la porțile Bizanției, strălucitele fapte ale unui Ștefan cel Mare, blânda figură a lui Négu V. V. carele, ca Ludovic XII al Franției, lăsă sfaturi fiului său cum să domnescă, abdicarea lui Petru Schiopu care preferă să se cobore de pe tronul Moldovei, de cât să plătescă bir Turcilor, chipul măreț, și întocmai ca al lui Achil, al lui Mihaiu Vitezul, singurul Voevod ce ajunsese a uni părțile Daciei vechiă, și a se putea intitula: «Mihail, cu mila lui Dumnezeu, Domnul Valahiei, Moldovei și Transilvaniei,» inima de erou și geniul bărbătesc al Doamnălor Elena și Florica, patriotismul preotului Farcaș și înalta *intelepciune* a lui *Miron Costin*, carele cu aceeași mână purta sabia spre apărarea patriei, și condeii spre scrierea analelor naționale, rivalitatea numai spre bine a Domnilor Matei și Vasile, marile planuri sprijinite de mari talenturi ale lui Șerban Cantacuzino, pentru care tronul Valahiei se părea prea mic și răsna tronul Bizanției, apărarea a nouă-spre-zece plăieși în cetatea Nemiului împotriva armie întregi a lui Sobieski. mântuitorul Vienei, toate aceste figuri, toate aceste fapte ar merita mirarea chiar și a streinilor, când istoria noastră ar fi mai bine cunoscută. Vroiti, însă, un interes de roman, varietate de întâmplări, episoduri patetice, tragedii cari să vă scotă lacrimi din ochi, grozăvii care să vă rădăce părul pe cap, apoi nu voi avea trebuință de cât să vă povestesc cruzimile și viața aventurieră a lui Vlad Tepeș, mărtea vrednică de un principe a lui Despot Eraclidul, domnia lui Alexandru Lăpușnénu, intrarea Cazacilor sub Hmelnițki în Moldova, care singură este o poemă întregă, năvălirile Tătarilor, tăerea lui Brâncovenul și a familiei sale, una din cele mai triste priveriști ce istoria universală poate înfățișa, catastrofa lui Grigore Ghica, în care se întelnesce tot neprevăduțul dramei, și câte alte scene grozave și uimitore, câte alte întâmplări de cel mai mare interes chiar pentru indiferenți!

*Comparațiunea între Demostene și
Cicerone.*

«Je ne crains pas de dire que Démostène me paroît supérieur à Cicéron. Je proteste que personne n'admire Cicéron plus que je fais : il embellit tout ce qu'il touche, il fait honneur à la parole, il fait des mots, ce qu'un autre n'en sauroit faire ; il a je ne sais combien de sortes d'esprit ; il est même court et véhément toutes les fois qu'il veut l'être, contre Catilina, contre Verrès, contre Antoine. Mais on remarque quelque parure dans son discours : l'art y est merveilleux, mais on l'entrevoit : l'orateur, en pensant au salut de la république, ne s'oublie pas et ne se laisse pas oublier. Démosthène paroît sortir de soi, et ne voit que la patrie. Il ne cherche point le beau, il le fait sans y penser ; il est au-dessus de l'admiration. Il se sert de la parole comme un homme modeste de son habit pour se couvrir. Il tonne, il foudroie ; c'est un torrent qui entraîne tout. On ne peut le critiquer parce qu'on est saisi ; on pense aux choses qu'il dit, et non à ses paroles. On le perd de vue ; on n'est occupé que de Philippe qui envahit tout. Je suis charmé de ces deux orateurs ; mais j'avoue que je suis moins touché de l'art infini et de la magnifique éloquence de Cicéron, que de la rapide simplicité de Démosthène.

Fénelon, discours sur les occup. de l'Ac.

Tot Fénelon se exprimă în dialogul următor, în care face să vorbescă Demostene cu Cicerone :

Cicéron : « Mes pièces sont infiniment plus ornées que les tiennes ; elles marquent bien plus d'esprit, de tour, d'art, de facilité. Je fais paroître la même chose sous vingt manières différentes. On ne pouvoit s'empêcher, en entendant mes oraisons, d'admirer mon esprit, d'être continuellement surpris de mon art, etc. » -- *Démosthène* : « Tu occupois l'assemblée de toi-même ; et moi je n'occupois que des affaires dont je parlois. On l'admiroit ; et moi j'étois oublié par mes auditeurs, qui ne voyoient que le parti que je voulois leur faire prendre. Tu réjouissois par les fruits de ton esprit, et moi, je frappois, j'abattois, j'atterrois par des coups de foudre. Tu faisais dire : Ah ! qu'il parle bien ! et moi je faisais dire : Al-lons ! marchons contre Philippe ! etc. »

Suspensivnea (pag. 176):

LETTRE VIII.—A. M. DE COULANGES.

A Paris, lundi 15 décembre 1670.

«Je m'en vais vous mander la chose la plus étonnante, la plus surprenante, la plus merveilleuse, la plus miraculeuse, la plus triomphante, la plus étourdissante, la plus inouïe, la plus singulière, la plus extraordinaire, la plus incroyable, la plus imprévue, la plus grande, la plus petite, la plus rare, la plus commune, la plus éclatante, la plus secrète, jusqu'à aujourd'hui, la plus brillante la plus digne d'envie; enfin une chose dont on ne trouve qu'un exemple dans les siècles passés, encore cet exemple n'est-il pas juste; une chose que nous ne saurions croire à Paris, comme la pourrait-on croire à Lyon? une chose qui fait crier miséricorde à tout le monde; une chose qui comble de joie madame de Rohan et madame d'Hauterive; une chose enfin qui se fera dimanche, où ceux qui la verront croiront avoir la *bertue*; une chose, qui se fera dimanche, et qui ne sera peut-être pas faite lundi. Je ne puis me résoudre à vous la dire, devinez-la, je vous le donne en trois; *jetez-vous votre langue aux chiens*? Hé bien! il faut *donc* vous la dire. M. de Lauzun épouse dimanche au Louvre, devinez qui? Je vous le donne en quatre, je vous le donne en six, je vous le donne en cent. Madame de Coulanges dit: Voilà qui est bien difficile à deviner; c'est madame de la Vallière. Point du tout, madame. C'est donc mademoiselle de Retz? Point du tout; vous êtes bien provinciale! Ah! vraiment, nous sommes bien bêtes! dites-vous, c'est mademoiselle Colbert. Encore moins. C'est assurément mademoiselle de Créqui. Vous n'y êtes pas. Il faut donc à la fin vous le dire: il épouse dimanche au Louvre avec la permission du roi, mademoiselle, mademoiselle de... mademoiselle; devinez-le nom; il épouse MADEMOISELLE, la grande Mademoiselle, Mademoiselle, fille de feu MONSIEUR, Mademoiselle, petite-fille de HENRI IV, Mademoiselle d'Eu, Mademoiselle de Dombes, Mademoiselle de Montpensier, Mademoiselle d'Orléans, Mademoiselle, cousine germaine du roi, Mademoiselle, destinée au trône, Mademoiselle, le seul parti de France qui fût digne de Monsieur. Voilà un beau sujet de discourir. Si vous criez, si vous êtes hors de vous-même, si vous dites que nous avons menti, que cela est faux, qu'on se moque de vous, que voilà une belle raillerie, que cela est bien fade à imaginer; si enfin vous nous dites des injures nous trouvons que vous avez raison; nous en avons fait autant que vous. Adieu; les lettres qui seront portées par cet ordinaire vous feront voir si nous disons vrai ou non.»

Mme de Sévigné.

Improvisațiunea (pag. 169).

Ca modele de improvisațiune putem da cuvintele rostite de *A. Panu* și *B. Catargiu* în împrejurările ce se văd mai jos :

În ședința «Adunării electivă a Moldovei» de la 20 Ianuarie 1859, *M. Kogălnicenu*, propune ca, foștilor caimacamii *V. Sturdza* și *Anastase Panu* cari apăraseră «autonomia și demnitatea Nației» în contra lovirilor și înrăuirilor din lăuntru și din afară, acea adunare să declare că aceștia *aū bine meritat de la Patrie*; atunci *A. Panu*, după ce Adunarea votază, improvisează următorul discurs de mulțumire :

D-l *A. Panu*. În uimirea simțirilor în care mă aflu, cer ertare, Domnilor, dacă slabele mele cuvinte nu vor putea rosti, totă recunoștința de care mă simt pătruns, pentru votul ce ați bine-voit a ne acorda. Bărbații cei mai mari ai lumii, aū simțit inima lor tresărind de mândrie, când o Adunare Națională le dicea : *că bine aū meritat de la Patria lor*. Inima mea se desface și se innecă acum în recunoștință vedând atâta bună-voință din partea Adunării pentru micile servicii ce am făcut. Căci în adevăr, Domnilor, lăsați-ne meritul de a dice că am făcut foarte puțin în greua misie ce am avut și ce pôte vîslașul ne-experimentat când întâmplarea 'l aduce la cârma unui vas, care să învâluie de pretutindenea? El sperază atunci numai la Dumnezeu! noi însă am sperat la Dumnezeu și la Țara noastră, și speranțele noastre s'aū realizat, căci iată Adunarea acea Națională, suspinată de părinții noștri, iată-o că s'a întrunit în Domniile-văstre. Fiți fericiți, Domnilor, că purtați caracterul cel mai scump la toate națiile, care voesc și aspiră la un viitor; fiți fericiți că întruniți astă-di speranțele atâtor milioane de Români. Cât pentru noi, vom purta până la mormânt și lăsa și urmașilor noștri

fala că ne-aŭ invrednicit Dumnezeu să dicem: Adunarea Națională este deschisă, lucrați într'ênsa, aleși țerei; lucrați de acum spre binele și fericirea Patriei, spre apărarea drepturilor și autonomiei ei. Tratatul și Convenția din Paris, aŭ garantat existența noastră, să trăim dar de acum ca un popor, care să simte ce este; să ne apărăm cu toate puterile, drepturile și autonomia Țerei. Strămoșii noștri le-aŭ apărât până și cu viața, să facem și noi ori-ce jertfă va cere trebuința pentru apărarea acestei sacre moșteniri.

Eu propun acum, Domnilor, ca în tabloul ce voiți a face să nu vă opriți la numele a două omenii; căci *ce sunt două nume în fața mărețelor principii care dau viață și duc la mântuire o nație întrégă?* Aŭ d'ora individele noastre putea să se pue în prējma geniului Nației, care venise să răstörne piatra mormentului, unde România gemuse atâtea secolii? Nu! Nu! Două omenii n'aŭ făcut nimic!!! Dumnezeu ținea în mâinile sale sorta României, și la ora însemnată 'i-a ȕis să se împlinescă... Atunci generațiile, cari aŭ trecut, aŭ tresărit în mormintele lor, istoria, cu toate tradițiunile ei, s'aŭ infățișat înaintea noastră și ne-a arătat să mergem pe calea datoriei. Un nu știu ce, ne împingea înainte. *A trebuit să mergem înainte, căci nu putem rămâne înapoi!*

Inscriți dară pe bronzul ce propuneți, pe România, care se renaște la viață și d'asupra degetul lui Dumnezeu, care 'i însemnă să mērgă înainte, dar să mērgă înainte, căci România are o mare misie de împlini. Eŭ iaŭ act, Domnilor, despre votul de față și viu a mă uni cu toții pentru împlinirea datoriei ce avem. Acum nu-i mai mult vorbă de partid, noi avem de pus temeliele edificiului nostru național, avem a ne crea o existență, un viitor, avem a ne așterne calea către mântuire; toate ambițiunile, toate rivalitățile, trebuie dar lăsate, ca să lucrăm împreună la sfânta noastră cauză. Cât pentru mine, or unde va bate o inimă de Român, eŭ voiŭ fi pururea alătura, pentru ca să mergem înainte la locul unde gloria strămoșescă și garanțiile prezentului chiamă Nația noastră.

In ședința de la 11 Decembrie 1861, cu ocazia proclamării *Unirii* Principatelor, Barbu Călugăreanu cel d'antăiu Prim-ministru al *României*, rosti următorul discurs :

Domnilor,

Sunt în viața omenilor evenimente de acelea, în care limba omenescă e în neputință a exprima sentimentele ce mișcă inimele.

Evenimentul zilei de astăzi e de acelea ce nu se exprimă; toți îl pricepem în acest minut în adâncul inimei noastre.

Unirea e săvârșită, ni s'a dat, Domnilor. Acest cuvânt e un cuvânt înalt; el cuprinde făgăduința mântuirii și viitorul țării. De aceea, Domnilor, el a circulat ca o scântie electrică în inimele noastre ale tuturor; și sunt încredințat că, dacă există nemurierea sufletelor, după cum religia ne încredințează, sunt bine încredințat că strămoșii noștri au simțit și ei această înfiorare și cu lacrimi de bucurie ne bine-cuvinteză din înălțimea cerurilor.

Unirea s'a făcut, Domnilor; această Unire este simțită de aceste două popore de mai mult timp de cât ne putem aduce noi aminte, dar de au simțit-o, nu s'a făcut, sau de s'a făcut, n'a ținut de cât un moment.

În adevăr, Domnilor, știți prea bine, că încă din vécurile trecute fură bărbați, cari încercară împreunarea națiilor despărțite în două. Dar fu în zadar și de ce aceasta, e lesne de înțeles. Pricina neisbucirilor fu mijlocele ce întrebuintară, aceste mijloace era, Domnilor, în duhul vécurilor lor, era conchista, puterea materială; puterea vécului în care trăim, este puterea morală, a înțelepciunii, a cuvântului, a înfrățirii, pentru unirea naționalităților.

Unirea noastră dar de astăzi, se face sub scutul înțelepciunii și al înfrățirii; și înțelepciunea, știți, Domnilor, că ne vine de la Dumnezeu, înfrățirea între oameni este una din cele mai de căpetenie comandamente ale religiei noastre. Să dăcem dar ca biserică noastră: ceia-ce Dumnezeu a unit, oamenii să

nu îndrăsnescă a mai despărți; nu. Dar ca să ne asigurăm în contra unei asemenea primejdii, nu este destul, Domniior, unirea între țăările surorî; ne trebuie și unirea între fii ei, așa numai, Domniior, vom consolida pentru vécuri faptul înalt de astă-dî; așa numai nom păstra locul nostru între națiile Europei, unde ne aflăm de astă-dî înscriși. La din contră, Domniior, acea bine-cuvéntare a strămoșilor noștri ce ne privesc din sînul vecinicieii se va preface într'un blestem și sunt însu-mi a dice, că cel ce va mai îndrăzni de astă-dî a mai arunca tăciunele discordiei între noi, să aibă blestemul nostru și al urmașilor noștri; el va avea hula și blestemul chiar al națiilor ce ne privesc.

24 Ghenarie fu o dî asemenea de înfrățire între noi, dar din nenorocire nu eram încă pregătiți; de aceea o și vedurăm sfășiată a doua dî.

Atunci ne lipsea încrederea, Domniior; mai multe împrejurări, ce trebuie să le dăm uitărei, slujise încă a întemeia între noi acea neîncredere.

De aceia și avënd aceiași dorință, aceiași țintă, ne aflam cu toțe acestea în neumire, temerea unora și îndrăsnela prea mare a altora se pretălmăcea într'un fel năpăstuitor, și d'aci réul desbinărei mergea crescând.

Acum, Domniior, ne cunoscem mai bine; am dovedit, socotesc, că ceia ce voiam era tot aceia și că numai mijlocele d'a ajunge ne despărleu.

Acuma pe drapelul nostru, înaintea căruia să fim toți ingenuchiați, să scrim astă-dî: Totul pentru Țară, nimic pentru noi!

Să trăiască România!

Să trăiască Puterile ce priveghiază fericirea țerei noastre!

Să trăiască Domnitorul nostru, care singur prin a sa stăruită ne-a dat mijlocul de a striga iarăși:

Să trăiască România!

Să trăiască Domnitorul veșnic și nedespărțit de noi!

Incheiăm această lucrare, reproducând mai jos maiestrosul discurs pe care M. S. Regele 'l a rostit în ziua de 14 Martie 1895, în sala cea mare a palatului «*Fundațiunei Universitare Carol I*» cu ocazia inaugurării acestui așezământ de cultură superioară.

Domnilor,

«*Am ales, pentru deschiderea Fundațiunei Universitare, ziua de 14 Martie, care ne amintește așezarea Patriei pe temelii neclintite, spre a arăta și mai bine scopul patriotic al acestui așezământ, întemeiat întru folosul junimeii universitare în împlinirea a 25 de ani ai Domniei Mele.*

«*Astăzi, după mai mult de un pătrar de veci de jertfe și silințe, Statul român a ajuns a răspândi bine-facerile luminei în toate stratele poporului. Datorim acesta nu numai bărbaților politici cari au înțeles însemnătatea acestei puternice pârghii a ridicării națiunilor, ci și corpului profesoral care și-a îndeplinit cu râvnă și stăruință înalta sa chemare.*

«*Dorind a lăsa în urma Mea o mărturie vivie a sentimentelor ce mă însuflețesc către Tărâ și a arăta tot-o dată necurmatul interes ce am pentru instrucțiune, am închinat tinerelor generațiuni acest locaș de studiu cu falnica menire de a contribui la răspândirea și înflorirea științei în România.*

«*Numai prin muncă stăruitoare și știință se pot pregăti popoarele de luptele ce le așteaptă pe tărâmul economic și social. Tote generațiile, cari au săvârșit fapte mari și folositoare țerilor lor, au fost crescute în această școlă serioasă și s'au oțelit la flacăra iubirei de știință și de Patrie.*

«*Noi, cari voim a lăsa urmașilor noștri o moștenire nestîrbită, cată să avem de-apururea înaintea noastră acest fel sfânt al măriri scumpei noastre Românii.*

«*Dintre voi, cei tineri, vor eși bărbați cu chemarea și greaua răspundere de a fi luminătorii și conducătorii națiunei pe căile necunoscute ale viitoru-*

«luă. Urmați, dar, sfaturile profesorilor voștri, încu-
 «ragiați-i cu respect și încredere, întăriți-vă sufletele
 «cu gânduri curate și simțiri înalte spre a fi vred-
 «nici de misiunea la care puteți fi chemați.

«Dupe cum va fi tinerimea noastră de astă-dă,
 așa va fi și România de mâine. Greu, dar, cumpă-
 «nesc în grijile noastre îndrumarea tinerimei pe calea
 «muncei conștiințioase, a iubirei de adevăr și de țară.

«Legenda monastirei Argeșului ne arată credința
 «răspândită în poporul român că, pentru trainica
 «înțelegere a unui aședământ, trebuie îngropat în te-
 «meliile lui o ființă vie. Pus-am în temelia acestei
 «case a tinerimei universitare viua Mea credință în
 «viitorul României.

«Facă Cerul ca vécurile ce vor urma să ne dea
 «dreptate cu prisos și ca, din acest locaș al științei,
 «să se răspândescă ca dintr'un focar nestins caldele
 «raze ale unui patriotism luminat asupra némului
 «românesc».

Aceste cuvinte ale Majestății Sale aũ fost aclamate
 de numeroasa asistență care repetă de mai multe ori
 «trăiască Majestățile Lor, trăiască Augusta Dinastie»
 apoi M. S. Regele continuând dise :

«In acest gând vă încredințez, domnilor membri ai
 «comitetului Fundațiunei și d-le director, grija aces-
 «tuui aședământ. Nu Mă îndoiesc că sub înțelépta
 «d-vóstră conducere va da ródele dorite de i-
 «nima Mea.

«Provedința, care a ocrotit Țara noastră cu atâta
 «îndurare, va revêrsa de sigur și asupra acestei
 «Fundațiuni bine-facerile ei, îndeplinind ast-fel ru-
 «gile ce le am înălțat împreună cu Inalt Prea Sân-
 «ția Sa Mitropolitul Primat, către A Tot-Puternicul».

Baras

INDICE ALFABETICE

DE

AUTORII PRINCIPALI CITĂȚI ÎN ACEST TEXT

STREINI

AGUESSEAU (*Henri-François d'*), magistrat și orator francez (1668-1751).

ALLEPPO (Paul d'), călugăr care a călătorit prin țările române și pe cari le-a descris apoi.

APELES, pictor grec celebru, care a trăit la curtea lui Alexandru Macedon.

ARISTOFAN, mare poet comic al Atenei (V-a secol a. Chr.)

ARISTOTEL, cel mai mare filosof grec : născut la Stagira în Macedonia 384-322 a. Chr. ; discipol și rival al lui Platone ; fondatorul școlii peripatetice : învățătorul lui Alexandru cel Mare, etc.

BALZAC (Jean Louise de) unul din creatorii prozei franceze ale cui opere sunt : *Lettres, le Prince, le Socrate chrétien, l'Aristippe* (1594-1655).

BACON (Fr.), celebru filosof, creator al metodei experimentale ; a scris *Novum organum* (1560-1626).

BOSSUET, episcop de Condom, orator sacru, pôle cel mai mare al Bisericii. Orațiunea funebră, cum a conceput-o geniul său, n'a fost întrecută de nimeni ; era elocința cea mai naltă, cea mai desăvârșită ;

ROMĂNI 1)

ALEXANDRESCU GR. cunoscut poet român, (1812-1885). A scris poezii lirice, satirice și fabule.

ALECSANDRI VASILE, i-lustru poet (1821-1890) A scris poezii, drame, comedii și a publicat cea d'înteu colecție de poezii populare. A luat o parte activă în mișcarea culturală a principatelor.

ASACHI *George*, (1788—1871) scriitor român. întemeietorul școlii române din Iași și al celui d'înteu diar în Moldova *Albina Românească*. Poliglot și enciclopedist ; a scris în matematici, istoriă, teatru, poezii, etc

*

BALCESCU (*Nicolae*) unul din marii scriitori istorici 1815-1852) membru activ în revoluția de la 1848 ; scrise : *Puterea armată a Românilor. Magazinul istoric pentru Dacia* (împreună cu Aug. Laurianu) *Question économique des Principautés* și mai ales *Istoria lui Mihail Vitezul, Cântarea Românilor* etc.

BARAȘ (*Iuliu Dr.*), de origine israelit (1818-1863) prin activitatea sa literară deveni unul din cei mai zeloși patri-

1). S'au exclus autorii în viață.

STREINI

dedea suferinței și durerei un caracter solemn și sacru. *Cuvântările și orățiunile funebre* sunt momentele cele mai sublime a elocinței amvonului. (1627-1704)

BUCKLE, istoric englez (1822-1862).

BOILEAU (*Nicolas*), supranumit *Despréaux*, celebru poet francez a scris: *Satires, l'Art poétique, Epitres și Lutrin* (1636-1711).

BOURDALOUE, predicator francez (1632-1704).

BUFFON, ilustru naturalist și scriitor francez: a scris *Histoire naturelle și Discours sur le style* (1627-1788).

BURKE, orator englez, adversar al revoluției franceze (1730-1797).

*

CARLYLE (*Thomas*) istoric englez autorul unei istorii cam paradoxale a revoluției franceze (1795-1881).

CANTU (*Cesare*), istoric italian (1807-1881).

CASTELAR (*Emilio*), bărbat politic spaniol, republican și orator distins. S'a născut în 1832.

COMTE (*Auguste*), filosof francez, fondatorul școlii pozitiviste (1798-1857).

CONDILLAC, celebru filosof, șeful școlii sensualiste (1715-1780).

COPPÉE (*François*), poet francez de talent, născut în Paris în 1842. Autorul mai multor piese teatrale, poezii și nuvele.

COPERNIC (1473-1543) astronom vestit polonez; el dovedi teoria dublei mișcări a planetelor împrejurul axei lor și jurul soarelui; această teorie a fost osîndită de Papa, ca fiind contrarie sfintei Scripturi.

ROMÂNÎ

oii români. Ca doctor și profesor scris o mulțime de opere care contribuiri la răspîndirea științelor naturale în țară. Opere: *Minunile naturii* în 3 volume; *Debora*, melodramă în 4 acte; *Isis sau Natura*, diar științific. *Israelitul român*, fôe politică, etc.

BARITÛ G., unul din bărbaii cei mai culli din Transilvania. Istoric, de la densusl ne-ău rămas o serie importantă de volume asupra evenimentelor din Istoria Transilvaniei în ultimele două secole (1812-1893).

BARNUTIÛ SIM. (1808-1864) Născut în Transilvania, BarnutiÛ se distinge prin mai multe cercetări profunde în domeniul jurisprudenței. Orator eminent, discursul său ținut pe Câmpia Libertății, din 1848, e un «discurs de mărime antică». A scris «*Dreptul public al Românilor*,» etc.

BELDICEANU NEC. profesor de istorie, născut în județul Suceava; el se indelelnici cu cercetări în domeniul arheologiei și a numismaticii. Cercetările sale de la Cucuteni (Iasi) sunt o contribuțiune studiilor arheologice. A scris și versuri pline de talent (1844-1896).

BELDIMAN (*Alexandru vornicu*) scriitor român de vilă boier, născut în ultima jumătate a secl. XVIII; a ocupat mai multe dregătorii însemnate și a fost martor al evenimentelor petrecute în Moldova la 1821, pe care le-a descris în versuri în «*Tragodia sau jalnica Moldovei întemplantă*»; a mai scris *Mărtea lui Avel*, *Aunna Pompiliu*, *Oreste*, etc.

BOLINTINEANU (*Dimitrie*), unul dintre cei d'înleiu poeți ai României (1826-1873); a

STREINÎ

COULANGES (Fustel de), erudit și istoric francez, născut în Paris (1830-1889).

CURTIUS (Ernest) filolog și istoric german, născut la Lübeck în 1814.

CUVIER (George), vestit naturalist francez (1773-1838); creatorul anatomiei comparate și a paleontologiei.

CATONE (*de*trănul său censorul) roman cunoscut prin severitatea sa ca censor și prin lupta sa contra inovațiilor; ne-a rămas de la dănsul un *Tratat asupra Agriculturii* (232-147 a. Chr.).

CESAR (*Iulii*), mare general și scriitor roman; a scris despre războaiele purtate de sine în *Comentarii*, reformatorul calendarului, etc.: (100-44 a. Chr.).

CICERONE (*Marcu-Iulii*), cel mai celebru dintre oratorii romani (107-43 a. Chr.); ca consule (în 63) năbuși conjurațiunea lui Catilina; opere principale: Discursul pentru Milone, Contra lui Catilina, Veres, Filipicele, etc.

CHAPELAIN (*Jean*), poet francez, unul din primii membri ai Academiei franceze și mult timp oracolul literaturii sub Ludovic al XIV (1595-1674).

CORNEILLE (*Pierre*) creatorul artei dramatice și părintele clasicismului în Franța. Operele principale: *Cid*, *Horace*, *Cinna*, *Polyeucte*, (1606-1684).

*

DARWIN (*Charles Robert*), naturalist și fiziologist englez. Opera lui cea mai însemnată: *Originea speciilor pe calea selecțiunei naturale*; conține o mulțime de vederi nouă și cu totul originale asupra transformismului (1809-1882).

Negoescu, *Rel. și Stil.*

ROMÂNÎ

escelat în genul liric, în care a scris cele mai frumoase opere ale sale, ca *Florile Bosforului*, *Macedonele*, *Reverii*, etc.; pentru lătru a scris *Alexandru Lăpușneanu*, *După bătălia de la Călugăreni*, *Conrad*, etc., alături în prosă cât și în versuri. De la el mai avem un frumos roman de moravuri *Elena* și mai multe biografii: *Viața lui Vlad Tepeș*, *Ștefan cel mare*, *Mircea*, *Mihailii Vitezul* și alte scrieri literare și politice.

BOZIAN C., bărbat politic și orator însemnat, jurisconsult.

BRATIANU I. C., bărbat politic, care a luat o parte activă în renascerea României. S'a distins și ca orator; șef al partidei liberale, prim-ministru în timpul războiului pentru independență (1821-1891).

BOERESCU B., bărbat politic distins și orator de frunte, a lăsat un «Codice de legi (1830-1883).

BOLEAC (*Cesar*), unul dintre principalii prosatori români (1813-1881); a scris, *Ode Satire*, asupra *Archeologiei*, pentru teatru: *Matilda* etc.; și a fundat mai multe diare ca *Curiosul*, *Buciumul*, *Trompeta Carpaților* și altele.

*

CÂRJA LUCA, ambasador moldovean, pledează în 1523 față de Regele polon Sigismund I pentru alianța creștinilor contra Turcilor.

CATARGIU (*Barbu*) bărbat politic distins și șef al partidului conservator; unul din cei mai mari oratorii, pe cari i-a avut România. A căzut victima unui atentat la 1862. (A

STREINI

DESCARTES (René) celebru filosof, fisic și geometru frances. Intemeelorul metodei cartesiane în filosofie. E autorul *Discursului asupra metodei* etc.

DISRAELI (*lord Beaconsfield, Benjamin*), celebru bărbat de stat și orator distins. Fost șef al partidului tory (conservator). Se remarcă prin ideile sale protecționiste. (1805-1881).

DUFAURE, avocat și bărbat politic francez, născut la Saujon în 1798; a murit în 1881.

DAVID (*Psalmistul*), rege al Israelitilor și profet, a scris *Psalmii* (sec. XI a. Chr.)

DEMOSTENE, cel mai mare dintre oratorii grecesii (385—322 a. Chr.) pronunță contra lui Filip *Filipicile* și *Olintiacele*; resculă Atena contra lui Alexandru; și muri otrăvit pentru a nu cădea în mâinile inemicilor săi (Antipatru).

DELILLE (*abatele Jacques*), poet frances (1738—1813) traducătorul lui Virgiliu, autorul poemelor despre Grădini (*des Jardins*), despre imaginațiune (de *l'Imagination*), etc.

DIogene, filosof grec cinic (413-325 a. Chr.)

DU BARTAS, poet frances (1544—1590); a scris despre săptămână sași *Creațiune* (de *la Semaine ou Création*).

DUMARSAIS, gramatic frances (1676-1756); a scris un tratat asupra Tropilor *Traité sur les tropes*.

*

ENIU, vechi poet latin de la care ne-a rămas numai fragmente (240-270 a. Chr.)

EPICUR, filosof grec (373-270 a. Chr.) capul sectei Epicurienilor intemeinduși mo-

ROMÂNÎ

se ceti Barbu Catargiu de d. Anghel Dimitrescu).

CIPARIU TIMOTEIU, s'a născut la 1805 într'un sat aproape de Blaș. De la el ne-a rămas mai multe scrieri filologice de valoare ca : *Arhivul pentru filologie și istorie, Analecte*, etc.

CODRESCU THEODOR; a publicat mai multe documente istorice, sub titlu de *Uricarul* (25 volume); a făcut și Dicționarele franco-român și germano-român (1826-1894).

COSTA-FORU, bărbat politic și orator distins (1826-1894).

CANTEMIR (*Dimitrie, Principele Moldovei*), cel mai învățat dintre contemporanii săi și dintre Domnii români (1673-1723). Vorbă și a scris în mai multe limbi. Primul autor al unei opere filozofice române *Divanul Lumei*; a mai scris *Descripția Moldovei* în latinește (*Descriptio Moldaviae*), *Istoria Daciei vechi și nouă*, *Istoria Imperiului Otoman* și alte scrieri asupra *Musiceii*, etc.

CICHINDEL (*Dimitrie*), fabulist român (1775-1818) din Banat; a scris *Fabule în prosă*, apoi *Adunare de lucruri moralicesci*, *Sfaturile înțelegerii sănătoase*, etc.

CONTA (*Vasile*) distins scriitor român (1844-1882); de la dânsul avem : *Teoria Fatalismului*, *Teoria undulațiunilor universale* și *Incercări de metafisică materialistă*.

CONAKI (*Constantin logofetul*), poet român de pe la începutul acestui secol, devenit popular prin cântecele sale de lume; a mai scris și alte poezii sub titlu de *Alcătuiri și Tălmăcirii* (1777-1849).

STREINI

rala pe bunul trai ca rezultat al sănătății corpului și liniștii sufletești.

EPIMENIDE, poet și profet grec, către anul 600 a. Chr.; pretindea că a dormit 57 de ani într-o peșteră.

ERASMU, scriitor și savant celebru, născut în Rotherdam la 1467, mort în 1536.

ESCHINE, orator atenian, rival al lui Demostene (389—314 a Chr.)

ESOP, fabulist grec, născut în Frigia și mort cam pe la 700 a. Chr. A fost întâiu sclav apoi liberat se bucură de favoarea lui Cresus: dar fu ucis de Delfienii din cauza uneia din fabulele séle.

*

FAVRE (*Jules*), vestit avocat frances și bărbat politic; născut la Lyon în 1809. În anul 1870 dănsul fu unul din promotorii proclamării Republicei și fu chiar membru al guvernului Apărării Naționale. Muri în 1880.

FEDRU, fabulist latin din I-ul secol d Chr. fu libert al lui August.

FENELON (*François de Salignac de la Mothe*), episcop și scriitor frances (1652-1715); a scris *Fabule, Telemac și Scrișori*.

FLÉCHIER (*Esprit*), celebru orator și prelat frances (1632-1710)

FLORUS (*Lucius Annaeus*), istoric roman, contemporan Antoninilor, autorul unui *Epitome de istorie romană*.

FONTENELLE, literator frances, nepot al lui Corneille (1657-1757) secretar perpetuu al Academiei de științe, cunoscut mai ales prin scrierea sa:

ROMÂNII

CORESII (*George, Diaconul*) autorul primei cărți tipărită în românește (secolul XVI-lea), de origină grec din Chios, a contribuit foarte mult la răspândirea literaturii bisericești.

COSTAKI (*Veniamin Mitropolitul*) ilustru prelat al Moldovei (1768-1846) care contribuie foarte mult la înaintarea Românilor; a scris o mulțime de opere, mai ales bisericești: *Istoria universală bisericească, Pétra scandatei, Buna murire Pidalion*, etc.

COSTIN (*Miron togofătul*), cel mai distins dintre cronicarii români; a lăsat o mulțime de scrieri atât în prosă cât și în versuri: *Pentru descălecatul Moldovei* în 6 cap. *Letopisețul țerei moldovenești* în 20 cap: *Despre poporul moldovenesc și al țării muntenești* (în polonește); *Viața lumei, Epigrame*, etc. S'a născut cam pe la 1618 și a murit la 1692.

COSTIN (*Nicolae*), cronicar ca și tatăl său Miron (nu se cunosc sigur anul născerii dar a murit la 1712), a scris *Cronice*, comentând pe Ureki sau continuând cronica tatălui său.

CRETIANU G. poet și jurisconsult (1829-1889) ne-a lăsat un volum de poezii «Patrie și libertate».

*

DEPARATIANU (*Alexandru*) unul din cei mai buni poeți ai renascerei literaturii române, de la care avem o serie de poezii sub titlul *Doruri și amoruri*. 1835-1865.

DONICI (*Alexandru*), poet fabulist; de la dănsul avem 2 volume de *Fabule*, o poemă,

STREINI

Entretiens sur la pluralité des mondes și prin *Eloges des académiciens*.

FOX (Charles-James) orator și om de stat englez, susținu cauza revoluțiunii franceze contra lui Pitt al doilea, etc. (1749-1806).

*

GIBBON, istoric englez, autor al *Istoriei Decadenței imperiului roman* (1737-1794).

GIRARDIN ST. MARC, publicist și bărbat politic francez născut în Paris în anul 1801; mort în 1873.

GLADSTONE, bărbat politic englez, șeful liberalilor. Orator distins; duse o campanie pentru autonomia Irlandei, în 1809.

GROTE, istoric englez, autor al unei *Istории a Grecilor* (1794-1847).

GALILEU, ilustru astronom și matematic italian, (1564-1642) construi cel dintâiu telescop și recunosc, după Copernic, mișcarea pământului împrejurul soarelui.

GAMBETA (Léon), mare orator francez (1838-1882).

GOETHE (Johan-Wolfgang) cel mai mare scriitor al Germaniei (1749-1832); autorul lui *Werther*, *Faust*, etc.

GRACCHI (Fratii), Tiberius și Caius, tribuni ai poporului, cari propuseră legile agrare și pentru care periră ucisi; Tiberiu în 133. Caius în 121 a. Chr.).

GUIZOT (François-Pierre-Guillaume) om de stat, profesor și istoric francez (1787-1875); a scris asupra revoluțiunii engleze, istoriei franceze, etc.

*

HEGEL, filosof german (1770-1831).

ROMANI

după Pușchin: *Tigani și o colecție prescurtată din legile împărătești* (1806-1866).

DOSITEIU (Mitropolitul Moldovei), 1625-1690; de la care ne-a rămas mai multe opere însemnate: *Psaltirea* în versuri (prima lucrare mai originală). *Trebnicul și Paremiarul* și mai ales, *Prologurile tuturor sfinților*, etc.

*

ELIADE (I. Rădulescu), părintele literaturii române, 1802-1872, a cultivat mai toate genurile literare, inspirând gustul de lectură și preparând terenul renascerei Românilor: lui se datorește adoptarea alfabetului latin în scrisoarea română; a întemeiat cel dintâiu diar *Curierul românesc* (la 1829) și prima revistă *Curierul de ambe-sexe* (1836); a participat ca membru în locotenența Domnescă în revoluția din 1848, pentru care a scris *Memoires sur l'histoire de la régénération roumaine* și, în exil, *Souvenirs et impressions d'un proscrit*; a mai scris o *Gramatică română*, *Curs de poezie generală*, un *Vocabular de cuvinte streine*, diare literare și politice; a tradus *Biblicile*, *Meditațiuni poetice* după Lamartine, și alte diferite opere după Lord Byron, Voltaire, etc., contribuind la dezvoltarea diverselor instituțiuni frumoase: teatru, societatea filarmonică, etc.

EMINESCU MIHAIL, poet genial (1850-1889). Poeziile sale mai însemnate sunt: *Imperat și Proletar*, *Satire*, *Luciafărul*. A scris și proză.

*

STREINÎ

HENRY MARTIN, istoric francez; a scris Istoria Franței, uvrăgiu de o erudițiune vastă (1810-1885).

HERDER, celebru poet și filosof german. S'a născut în anul 1744 și murit în 1803. A scris mai multe opere cu caracterul patriotice și religios.

HERODOT, celebru istoric grec. Scrierile sale — de și cu erori — formeză monumentul cel mai precios al antichității (484-407 în. de Chr.).

HILAIRE (*Saint*) episcop de Poitiers, mort în 367.

HUME (*David*) profund filosof și ilustru istoric englez (1711-1776).

HARVEY, medic englez, descoperi legile circulațiunii sângelui (1578-1658).

HUGO (*Victor*), poet, dramaturg și romancier francez, capul școlii romantice; născut la Besançon în 1802, mort în 1885.

*

ISOCRAT, orator și retor atenian, deschise la Athena o celebră școală de elocință (436-338 a. Chr.).

IUNG (*Eduard*), poet englez (1684-1765), cunoscut prin *Cugetările nocturne* sau *Meditațiunile nopții*, inspirate prin mărtașia soliei sale

*

KANT, celebru filosof german. În scrierile sale, el conchide la imortalitatea sufletului. Scrierea lui importantă e *Critica rațiunii pure* (1724-1800).

KEPLER (*Johann*) ilustru matematic și astronom german (1571-1630). Așa numitele *legile lui Kepler* au servit de bază

ROMÂNÎ

HURMUZAKE EUDOCSIU, (1812-1874). S'a îndeletnicit cu cercetări istorice și cu adunarea de documente. Academia română continuă a publica aceste documente, cari aruncă o lumină vie asupra țerilor române.

*

IVIREANU ANTIM, Mitropolit al Ungro-Vlahiei (mort în 1716) originar din Iuvia. De la el ne-a rămas *Didachiile tinute în Mitropolia din Bucuresci*. Era bărbat cult și a înființat o tipografie la Rânnic.

ISTRATI (*Nicolae*) bibliofil și distins scriitor român: a scris *Sătirele*, *Babilonia românească*, *Milné* (dramă), *Chestia Monastirilor închinată*, etc. (1818-1862).

*

KOGALNICEANU EN. (7730-1795). Unul din cronicarii Moldovei. De la el ne a rămas o cronică despre evenimentele dintre anii 1733 până la 1774.

KOGALNICEANU MIHAIL, (1808-1892); bărbat de stat și unul din cei mai buni oratori ai țării! El publică *Cronicele României* etc.

*

LAMBRIOR ALEXANDRU, filolog distins, născut în județul Neamtu. Fost profesor la liceul din Iași, de la dănsul ne-a rămas câte-va scrieri asupra foneticei, cari îndrumază cercetările filologice române într-o direcție cu totul nouă.

LAURIAN (*Aug. Treb.*), distins istoric și filolog român, (1810-1881) a luat o parte însemnată în mișcarea națională a Românilor ardeleni de la

STREINÎ

lui Newton, de unde să deducă marele principiu al atracțiunei universale.

LAHARPE, literat și critic francez, autorul unui *Curs de literatură* (1739-1803).

LAMARCK (*Cavalerul de*) celebru naturalist francez. El publică un *Dicționar istoric* și alte multe lucrări din domeniul Istoriei Naturale. Densul se poate considera ca unul din fondatorii teoriilor asupra *generațiunei spontanee* și a *trans-formismului* (1744-1829).

LEIBNITZ, ilustru filosof și savant german (1646-1716). El este șeful școlii optimiste.

LESSING, celebru scriitor german, cunoscut prin fabulele sale și prin piesele teatrale. Critic eminent, de o erudiție vastă, *Dramaturgia hambur-gică* — așa se numește una din scrierile lui — a avut o înfruntare asupra mersului dramatic și literar în Germania. Născut în 1729, mort în 1781.

LUTHER (*Martin*), călugăr Augustin; șeful reformațiunei religioase în Germania. Predicator distins.

LA BRUYERE (*Jean de*) scriitor moralist francez, autorul *Caractere-lor* (1645-1696).

LA FONTAINE (*Jean de*) ilustru fabulist, născut la Chateau-Thierry (1621-1695).

LAMARTINE (*Alphonse Prat de*), poet francez (1790-1869) autorul *Meditațiunilor poetice*; al poemei *Jocelin*, al *Istoriei Girondinilor*, etc. membru în guvernul provizoriu de la 1848.

LONGIN, retor grec din al III-lea secol d. Chr. cui se atribuie un *Tratat despre sublim*.

LUCIAN, scriitor grec 130-

ROMÂNÎ

1848. A fost membru și președinte al Societăței academice Române, pentru care a lucrat și un proiect de *Dicționar al limbii române*, (în colaborare cu I. C. Maxim). Versat în limba latină; a scris *Coup d'œil sur l'histoire roumaine* precum și mai multe alte opere de istorie, geografie, filosofie etc.

LAZAR (*George*), promotorul renascerei românismului (1779-1822) întemeietorul școlii din Sl. Sava; scrise mai multe opere didactice, după Wolf, Kant și alții.

MANOLAKE COSTAKE, bărbat politic, fost ministru, orator distins.

MELHISEDEC, Episcopul. unul din cei mai culți dignitari ai bisericei. S'a îndelețnicit cu studii istorice, folklorice, numismatice și arheologice. (1823-1892). A scris *Cronica Hușilor*, a Romanului, etc.

MILESCU NICOLAE, spătar unul din cei mai învețați cărturari români din secolul XVII. Născut în Vaslui în 1625, el moră 1714 în vârstă de peste 80 ani. De la el ne-a rămas mai multe scrieri, între cari, o traducere complectă a Bibliei.

În 1672 el fu trimis ca ambasador în China de către Tarul Alexe Mihailovici și scrise apoi o carte *Dela Tobolsc pînă la China*.

MAIOR (*Petru*), istoric român (1753-1821); *Istoria pentru începutul Românilor în Dacia*, *Ortographia romana una cum clavi*, *Lexicon român-latin-unguresc-germănesc* (început de Micu și în cola-

STREINÎ

200) cunoscut prin *Dialogurile* sale, etc.

*

MABILLON, călugăr benedictin francez, unul din cei mai erudiți în ale diplomatice (1632-1707)

MACAULAY (lord) istoric și bărbat politic englez. *Istoria Englezei* lucrare remarcabilă a lui, se distinge prin claritatea stilului prin onestitatea sentimentelor și prin înălțimea ideilor. (1800-1859).

MACHIAVELLI, publicist, istoric italian (1469-1530).

MARC AURELIU, cel mai virtuos dintre împărații romani. Era unul din monarhii cei mai pasionați pentru litere și filosofie.

MAURY, celebru prelat și orator francez; autorul *Elocințele anvonului* (1741-1817).

MICHELET (Jules), ilustru istoric francez. Opiniunile sale liberale făcură ca de două ori să i se suspende cursul de la collège de France. *Istoria Franței și Istoria revoluțiunii* intrunesc în același timp și erudiție și poezie; ele au produs o adevărată revoluțiune în spirite. (1798-1874).

MIGNET, istoric francez (1796-1884) remarcabil prin erudiția sa.

MOMMSEN (Theodor), istoric și filolog german, născut în 1817.

MONTESQUIEU, ilustru publicist francez. Scrierile sale mai însemnate sunt: *L'esprit des lois*, *Lettres persanes* și *De la grandeur et de la Décadence des Romains* (1689-1765).

MÜLLER IOHANN, celebru istoric, autor al *Istoriei Elveției* (1752-1809).

ROMÂNÎ

borarea altora) *Despre originea Românilor*, *Istoria bisericeii române*, *Protopapadichia*, etc., sunt principalele opere istorice limbistice, didactice și eclesiastice ale lui Maior și care i-au asigurat epitetul de *Moise al Românilor*.

MUMULENU (Barbu Paris) poet român (1794-1837); de la densusul avem *Plângerea și tânguirea patriei*, *Caracterele* și mai multe alte poezii.

MUREȘIANU (Andrei), primul poet român din Transilvania (1816-1863) autorul marșului *Deșteaptă-te Române*; a scris poezii naționale; de la densusul mai avem o scriere pedagogică: *Îcôna creșterii rele*.

*

NEGRI, unul din bărbații politicii cei mai iluștri ai țării. Orator însemnat, a luat o parte activă în mișcarea de regenerare a României, (1812-1876).

NECULCEA (Ion Vornicul), cel mai coplect dintre cronicarilor moldoveni (1673-1743); scrierea lui coprinde *Istoria Moldovei* de la Dabija Vodă și până la a doua domnie a lui Const Mavrocordat.

NEGRUZZI C., celebru scriitor român (1809-1868) ca poet nuvelist, dramaturg ne-a lăsat o serie de scrieri originale și traduse coprinse în trei volume: *Păcatele tineretelor* (proză) *Poezii și Teatru*.

NICOLEĂNU (Nicolae), unul dintre poeții distinși ai noiei pleiade (1833-1871); a scris *Poezii*, mai ales elegii și a colabarat la diverse diare politice.

*

ODOBESCU AL., (1834-1895)

STREINI

MURATORI, savant archeolog italian născut la (1672-1750).

MALHERBE (*François de*), poet celebru (1555-1628) reformatorul limbii și al poeziei franceze.

MARMONTEL, literator francez (1723-1899), a scris *Belisaire*, *Incos*, *Elemente de literatură*, etc.

MARTIAL, poet latin (43-104 d. Chr.) a scris *Epigrame*.

MASSILLON (*J-B*), predicator francez (1663-1742) a scris *Petit arême*, etc.

MAYNARD, discipol al lui Malherbe (1582-1646)

MIRABEAU (*Riquetti, comte de*), cel mai mare orator al Adunării Constituante, din timpul revoluției franceze, (1749-1791).

MOISE, legislatorul Evreilor născut în Egipt către 1705 a. Chr. și a trăit 120 ani, murind în pustie.

MOLIÈRE (*Jean-Baptiste Poquelin* dis), cel mai mare dintre poezii comici ai Franței (1622-1673), Operele sale principale sunt: *L'École des femmes*, *Don Juan*, *le Misanthrope*, *Tartuffe*, *le Bourgeois gentilhomme*, *les Femmes savantes* și *le Malade imaginaire*.

MONTAIGNE, (*Michel de*), moralist francez (1533-1592) cunoscut mai ales prin opera sa *Essais* (incercări)

*

NAPOLÉON I (*Bonaparte*), împărat al Franței. Bulelinele, harangele și proclamațiile sale au rămas celebre (1759-1821).

NEWTON (*Isaac*), ilustru matematician, filosof, astronom și filosof englez; a descoperit

ROMÂNÎ

Arheolog distins, de la el ne-au rămas câte-va uvrații în această ramură. *Tesaurul de la Petró-a*, e un studiu de mare merit, nu e terminat încă; prosator de frunte.

*

PĂNU (Anastasiu) bărbat politic și orator distins. Unul din cei trei cămăcari ai Moldovei (1810-1867).

PĂPIU ILARIAN (1828-1879) născut în Transilvania. În 1856 fu chemat ca profesor la Iași. La 1861 fu numit procuror la Curtea de Casație și sub Călugăreanu, ministru de justiție. De la dănsul ne-au rămas *Istoria Românilor*, *Tesaur de Momente*, etc.

PĂNĂ (Anton), poet popular al României (1797-1854) de la care avem o mulțime de opere populare, mai toate în versuri; mai însemnate sunt: *Povestea vorbei*, *O ședătoare la țară* sau *Povestea lui Moș Albu*, *Spitalul amorului*, *Inteleptul Arhiepiscop*, și altele, dintre care foarte multe bisericesti.

PĂMÎNUL (Aron) capul școlii foneliste din Bucovina, autorul *Lepturarintului* și altor serii limbice și didactice (1818-1866).

*

ROSETTI C. A., sufletul mișcării de la 1848; bărbat de stat și orator distins. (1816-1885). Fondatorul ziarelor «Pruncul român» și *Românul*

RUSSO ALECU, unul din membrii mișcării de la 1848. Se ocupă cu culegerea de poezii populare și scrise câte-va asupra folk-ului român mort la 1859.

*

STREINI

legile gravitației, precum și descompunerea luminii (1642-1726).

*

OMERU, cel mai mare dintre poeții greci, autorul *Iliadei* și *Odiseii*; nu se știe unde și când s'a născut.

ORATIU (*Quintius Horatius Flaccus*), celebru poet latin (65-8 d. Chr.), a scris *Ode Epistole*, *Satire*, și un fel de *Artă poetică*.

ORFEU, muzicant și poet fabulos, obține voia de a lua din Infern pe soția sa Euridice, cu condiția de a nu o privi în față de cât la eșire din Tartar; el o pierde neascultând de acest ordin.

OVIDIU (*Publius Ovidius Naso*), poet latin, unul din cele mai frumoase spirite ale secolului lui August, al căruia cap de operă este *Metamorfosele*, muri exilat la Tomi, lângă Marea Neagră (43 a. Chr.—18 d. Chr.).

*

PATRU, (*Olivier*), celebru avocat francez născut la Paris în 1604. Mort în 1681.

PASQUIER (*Etienne*) juriconsult și magistrat francez, născut în Paris; e autorul unei opere de valoare *Recherches sur la France* (1529-1615).

PLATON, celebru filosof grec, discipol al lui Socrate și discipol al lui Aristotele. Filosofia lui este cea mai înaltă expresiune a idealului și se apropie mult de ideile creștine.

PUFFENDORF (Samuel), celebru publicist german, născut la 1632, mort la 1694, *Dreptul naturii și al omenilor*.

PASCAL (*Blaise*), mare geo-

ROMÂNI

SEULESCU (*George*) celebru editor al cronicei lui *Huru*, (1798-1837) a scris pe lărâmul didactic și limbistic; de la el avem și o culegere de *Fabule*.

SIHLĒNU (*Alexandru*), distins poet român, născut la 1834 și mort în flăcarea vârstei (de 23 ani). *Gilbertul* român, de la care avem o serie de poezii: *Azmoneii în lîine*.

SION G. poet și fabulist, (1822-1892). A tradus «*Athalia*» *Esther*; a scris și comedii ușoare.

*

TAMBLAC GR., Mitropolitul român, născut la Târnova. De la el ne-a rămas 8 cuvântări în sârbște (1370-1459).

*

URECHIA NESTOR (1550-1625), s'a născut în Moldova. Ocupă mai multe dregătorii înalte. Mănăstirea Secul e zidită de el și de soția sa Metrofana. De la el ne-a rămas cronică *Domnii țării Moldovei și viața lor*.

UREKI (*Grigore, Vornicul*) unul din primii scriitori moldoveni, de la care avem cea dintâi cronică întrégă. Despre dânsul se știe numai că a trăit în secolul XVI; el a scris despre Domnii *Moldovei și viața lor* cu o introducere *Pentru descălecatul țării Moldovei*.

*

VACARESCU (*Ion logofătul*) unul dintre cei d'antâiu și mai bunii poeți români (1786-1863), de la care avem mai multe *Poezii originale* și câte-va traduceri pentru teatru: *Britanic Ermiona, Regul*, etc.

*

STREINI

metru și scriitor francez (1623-1662); constată greutatea aerului la 1648 și compuse *Provincialele și Cugetări* (Pensées care se publicară după mor-t-e-i).

PERICLE, om de stat și orator atenian, dete numele său secolului în care trăi (499—429 a. Chr.), muri de ciumă.

ROMĂNI

ZILOT ROMÂNUL, e pseudonimul unui membru din familia Fănuță; a scris în versuri istoricul revoluțiunii lui Tudor Vladimirescu. D. Gri-gore Tocilescu, s'a ocupat în special de Zilot Românul. A se citi *Revista pentru Istorie, Arheologie* etc.

S T R E I N I

PITT (*William*), lord Chatham bărbat de stat englez (1708-1778) înemicul crâncen al Franciei, și apărătorul coloniștilor englezi din America, în parlament.

PLINIU (*cel tânăr*), consul roman (61-118 d. Chr.) a scris *Panegiricul lui Traian* și *Epistole*.

PLUTARC, istoric și moralist grec (50-120) d. Chr.) fu preceptor lui Adrian și consul lui Traian; ne-a rămas de la el *Opere morale* și *Viețile paralele* ale omenilor iluștri greci și romani.

PROTAGORA, sofist grec, acusat de impietate și gonit din Atena (490-420 a. Chr.).

*

QUINAULT, poet francez obținut un mare succes prin tragediile sale lirice (1635—1688).

QUINTILIAN, retor latin autorul *Instituțiunii-lor oratorice*, *Retorică* și plan de studii pentru orator (42-120 d. Chr.)

/ *

RENAN (*Ernest*) savant filolog și istoric francez; născut în 1823, mort în 1892. *Vieța lui Isus* e una din scrierile sa e cele mai vestite.

RANKE (Leopold de) celebru istoric german (1795-1886).

RACAN, poet francez (1589-1670) a scris *Mamoriu asupra vieții lui Malherbe, Bergeris*, etc.

RACINE (*Jean*) cel mai perfect dintre poeții tragici francezi (1639-1699) ale cărui piese principale sunt: *Andromaque, les Plaideurs, Britanicus, Bajazet, Mithridate, Iphigénie en Aulide, Phédre, Esther și Athalie*.

ROLIN (*Charles*) profesor și rector al Universității din Paris (1661-1741) a scris un *Tratat asupra studiilor și o Istorie antică*.

ROUSSEAU (*Jean-Baptiste*), poet francez (1671—1741) a scris *Ode*.

*

SALLUSTIU, istoric latin unul din scriitorii cei mai con-ciși și mai preciși ai literaturii romane (86—34 în. de Chr.)

SAVONAROLA, predicator italian din ordinul dominicanilor; a fost ars ca eretic (1452—1498).

SCHILLER (*Frederic de*) mare scriitor german; autorul mai multor poezii drame și tragedii. S'a distins și ca istoric; *Resbuul de 30 de ani* e o lucrare istorică de mare

S T R E I N I

merit. Impreună cu Goethe sunt cei mai mari scriitori germani, Schiller e unul din șefii școlii romantice (1739—1805).

SCHLOSSER, istoric german de o mare sagacitate (1776—1861).

SCHOPENHAUER, cunoscut filosof german, adversar al doctrinelor lui Fichte, Hegel, Schelling (1788—1860).

SPENCER (Herbert), filosof distins englez, născut în 1820. SPINOZZA (Baruch) filosof panteist născut la Amsterdam în 1632, mort în 1677.

St.-BEUVE, literat și critic frances. E cunoscut prin ale sale *Conversations de Lun.* (1804-1869).

STUART MILL, filosof și economist englez.

SULZER (Franz Joseph), născut în Elveția și mort în Pitești în 1781. A fost adus în Muntenia de Ipsilante să ocupe o catedră de filosofie. El scris o vastă lucrare asupra poporului român din punctul de vedere științific cultural, sub titlul de *Istoria Daciei trans-alpine*

SENECA (*filosoful*), preceptorul lui Nerone care-l sili a se sinucide. A scris unele tratate de filosofie morală. Unii îi atribuie și nescie tragedii, (2-65).

SEVIGNÉ (*Marie de Rabutin-Chantal, marchisă de*), celebră prin *Scrisorile* sale.

SHAKESPEARE (*William*), cel mai mare poet al Engletereii și unul din cei mai mari poeți dramatici (1564-1616) fu actor și apoi proprietar de teatru. Avem de la dânsul 36 piese, dintre care cele mai celebre sunt: *Romeo și Julieta*, *Hamlet*, *Macbeth*, *Othello*.

SOCRAT, filosof atenian, combătu pe sofisți și con-

damnă excesele democrației, acusat de corupător al lineimeii și destructor al religiei, fu condamnat a bé cucută (469-400 a. Chr.).

*

TAINÉ (Hippolyte), critic de artă și istoric francez, remarcabil prin profunzimea sa și prin claritatea stilului (1828—1893).

THIERS (Adolf), bărbat de stat și istoric fran es (1797—1877) a scris *Istoria revoluțiunii franceze, istoria consulatului și a imperiului*. El se împotrivi declarațiunii deresoiiu din 1870. În 1871 a fost ales ca președinte al republicei.

THIERRY (Augustin), istoric francez cunoscut prin scrierea sa *Povestiri din timpul Merovingienilor* (1794—1856).

TUCIDIDE, celebra istoric grec, autor al *Istoriei războiului Peloponezului*. Acest uvragiu e un model de concisiune și claritate și de adevăr 471—401 în. de Chr.

TACIT (*Caius Cornelius*), celebra istoric latin, născut către anul 50 d. Chr., mort pe la începutul domniei lui Adrian, ne-a lăsat: *Viața lui Agricola*, *Germania*, o parte din *Anale* și din *Istori*.

TERENTIU, poet comic latin (494-158 a. Chr.) ale cui comedii mai cunoscute sunt *Adriana* și *Adelphi*.

TERTULIAN, părinte al bisericii latine (160-240) autor al multor scrieri contra păgânismului și în favoarea religiei creștine, între altele *Apologetica*.

THEOPHILE, celebra rival al lui Malherbe, autorul tragediei *Pyrame et Thisbé* și al mai multor *Ode*.

S T R E I N I

TITU-LIVIU, istoric latin (58 a. Chr.—17 d. Chr.), a scris o *Istorie romană* din care a mai rămas puține fragmente.

*

VOLTAIRE, celebru poet și prosator frances (1694—1778) Prin scrierile-l geniale el exercită o influență imensă asupra spiritelor din veacul al 18-lea.

VIRGILIU, (*Publius Virgilius Maro*), mare poet latin (70-19, a. Chr.) scrise *Eneida*, *Bucolice* și *Georgice*.

*

WINKELMANN, unul din cei mai vestiți istorici ai epocii moderne. Specialist în istoria antică (1757—1862)

*

XENOPHONTE, ilustru istoric, filosof și general grec.

*

ZENON, filosof grec, (V-lea secol a. Chr.) creatorul dialecticei.

ZOLA (*Emile*), scriitor frances, capul școlii naturaliste în Franția, născut la 1840.

TABLA MATERIELOR

INTRODUCERE

	<u>Pag.</u>
DESPRE GENURILE LITERARE	5
Genul istoric	7
» didactic	15
» oratoric	20

RETORICA

Definițiunea și Divisiunea	23
INVENȚIUNEA	30
Despre Argumente: Argumentele proprii și . . .	31
Locurile argumentelor sau locurile comune . . .	41
Despre moravuri	54
Despre pasiuni	57
Resumat sinoptic al Invențiunei	65
DISPOZIȚIUNEA	66
Exordiu	68
Propunerea și divisiunea	73
Narațiunea	76
Confirmațiunea sau adevărarea	80
Respingerea	83
Sofismele	85
Perorațiunea	91
Planul discursului	93
Resumat sinoptic al dispozițiunei	95
ELOCUȚIUNEA	96

	<u>Pag.</u>
STILISTICA	97
CALITĂȚILE GENERALE ALE STILULUI	
Puritatea	99
Claritatea	111
Precisiunea, Naturalul	115
Noblețea	117
Armonia	118
CALITĂȚILE PARTICULARE ALE STILULUI	126
Stilul simplu	127
» temperat	129
» sublim	135
Varietatea stilului	138
DESPRE FIGURI	142
Despre Tropi	145
Figuri de cuvinte propriu-dise	154
Figuri de cugetare	161
Resumat sinoptic al Elocuțiunii	184
» » » figurilor	185
ACTIUNEA	186
Conclușiune	192

APENDICE

Enumărarea părților p. 43	
Vérstele omenesci după Horațiu, Boileau și D. Cantemir	195
Comparațiunea p. 45	
Michel le Tellier și Isus Chr.	197
Causa și efect p. 51	
Discursul bătrânului Horațiu	198
Moravuri oratorice: Decența p. 55	
Portretul lui Carol I al Anglierei	200
Frideric cel mare	202
Patetic p. 59	
Din Virgiliu și Massillon	203
Exordiu insinuant p. 70	
Pledouria lui De Séze pentru Lud. XVI	204
Exordiu măreț p. 72	
Inceputul Istoriei Românilor sub Mihai V	206

	<u>Pag.</u>
Exordiu exabrupto p. 73	
Inceputul I-ei Catilinare	206
Exordiu insinuant și exabrupto	
Discursul lui B. Boerescu în Camera de la 1859 .	207
Comp. între narațiunea orat. și istorică p. 77	
Bătălia de la Rocroi de Bossuet	208
» » » » » Voltaire	210
Narațiunea poetică p. 77	
Lupta lui Rodrigue contra Maurilor	211
Calacombele	212
Comp. între narațiunea poetică și cea istorică p. 77	
Intrarea lui Mihail V. în Alba-Iulia :	214
Ordinea probelor p. 81	
Mithridate către fiu săi	216
Clytemnestra către Agamemnon	218
Amplificațiunea p. 82	
Din Cicerone, pro Milone	220
Discursul lui Pacuviu (T. Liviu)	221
Respingerea p. 85	
Din discursul lui Demostene pentru Corónă . .	223
Apărarea țăranului de Cichindel	224
Lupta pentru unitate e o datorie națională . . .	225
Iepurărie	228
Perorațiunea p. 92	
Din Cicerone : pentru Milone	229
Din Bossuet : la mórtea prințului de Condé . . .	231
Planul discursului p. 94	
Asupra adevărului religiunei	233
Modelle de stil : Bourul	236
Mircea la bătae, Sila	237
Stil biblic p. 121 : din Balcescu l' exilé	241
» incis p. 122 : fuga lui Sinan Pașa	243
» armonios p. 126 : fragment din scrisórea III a lui Eminescu	244
» simplu : fuga lui Petru Rareș	248
» familiar : Harpagon, Boul și Vițelul	249
» » Bursucul și Leopárdul	250
» elegant : Glas din Stele	251

	Pag
> naiv : La lăptiere și planul simigiului	253
> grație : din Deparațianu	254
> energic și veheminte : Împărat și proletar	255
» » Deșteaptă-te române	260
» » O noapte în Carpați	261
> măreț : O noapte pe ruinele T-Vestei	261
> » Oda statuei lui Mihai Vitezul	262
> sublim : Căderea Dracilor	263
> » Miedul iernei	265
Figuri : exemplul lui Marmontel	266
Stil alegoric : Valea rea	266
Vorbire emblematică	269
Repetițiune : Armatei Române	270
Eufemism, Interogațiune, Subjecțiune : Ce e mai trist pe lume	271
Exclamațiune : Săracelor tinerețe	272
Prosopopea : Monolog din Sorin	273
Imprecațiunea : Blestemul țerei	275
» Camiliei, Blestemul lui Gruș-Sănger	276
Ipotiposa : La Cozia	277
Îcôna lui Radu Negru, Etopea lui Ștefan cel Mare, D-na Stanca	278
Potretul lui Tudor Vladimirescu	279
Paralelă între Decebal și Ștefan cel Mare	280
Cronografia : Fuga și risipa țerei la 1821	282
» Sburătorul (fragment)	283
Topografia : Călugărenii	283
Descrițiunea : Lăcustele, Ardélul	285
Ironia socratică : Glaucone	287
Iperbole din legende și basme	290
Antitesa : La Schiler (fragment)	291
Comparațiunea : Între Istoria Românilor și a Grecilor	292
» Între Cicerone și Demostene	294
Suspensiunea : Scrisoarea D-nei de Sévigné	295
Improvizațiuni : Discursul lui A. Panu	296
» » B. Catargiu	298
Discurs de inaugurare al M. S. Regelui Carol I	300
Dicționarul numelor proprii	303-316